

Christian Gostečník OFM
ČLOVEK V ZAČARANEM KROGU

Krik po odnosu - 1

Christian Gostečnik OFM

*Človek
v začaranem krogu*

*Operativni mehanizem pri kompulzivnem ponavljanju
Psihološko-antropološki in teološki vidik medosebnih interakcij*

Brat Francišek
in
Franciškanski družinski center

Ljubljana 1997, ©2003

Spremna beseda: Edvard Kovač OFM
Lektoriranje: Katarina Kompan-Erzar in Tomaž Erzar
Vinjeta: Veselka Šorli-Puc, akad. slikarka
Izdala in založila: Založba Brat Francišek in
Frančiškanski družinski center
Prešernov trg 4, Ljubljana
Za založbo: Miran Špelič OFM
© Frančiškanski družinski inštitut, 2003

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

159.973

GOSTEČNIK, Christian

Človek v začaranem krogu : operativni mehanizem pri
kompulzivnem ponavljanju : psihološko-antropološki in
teološki vidik medosebnih interakcij / Christian Gostečnik ;
[spremna beseda Edvard Kovač]. - Ljubljana : Brat Francišek
: Frančiškanski družinski center, 1997. - (Zbirka Krik po
odnosu ; 1)

ISBN 961-90564-0-X (Brat Francišek)

70527232

SPREMNA BESEDA

“DRAMA JE BITI ČLOVEK”

Pod tem naslovom je klinični psiholog in frančiškan p. Christian Gostečnik letos branil svojo drugo doktorsko tezo, ki jo sedaj predstavlja slovenskemu bralcu pod naslovom *Človek v začaranem krogu*. Je asistent za psihologijo in pastoralno psihologijo na Teološki fakulteti ter objavlja v fakultetni znanstveni reviji *Bogoslovni vestnik*,¹ deluje kot zakonski in družinski psihoterapevt na Frančiškanskem družinskem centru ter se široko posveča predavanjem za mladostnike in starše po vsej Sloveniji. Hkrati je tudi študentski duhovnik. Letos že tretjič predava na Teološkem tečaju za laike.²

---

¹*Kompulzivno ponavljanje kot možnost za psihološko in duhovno preobrazbo s pomočjo psihoterapije*, v: *BV* 56 (1996) 91-100; *Zakonski konflikt kot element odrešenja*, v: *BV* 56 (1996) 285-296; *Anton Trstenjak kot zdravnik duš*, v: *BV* 57 (1997) 277-292; *Projektivna in introjektivna identifikacija v odrešenjskem procesu*, v: *BV* 57 (1997) 485-495; *Odgovornost v psihologiji in psihoanalizi*, v: *BV* (v tisku).

²*Hudo je v moji družini*, v: *Strpnost iz ljubezni*, Teologija za laike 20, Ljubljana 1996, 33-46; *Strah me je intimnosti*, v: *Vnemirjati in povezovati*, Teologija za laike 22, Ljubljana 1997, 22-41; *Tudi tisto, česar ne veš, lahko boli*, v: *Človek na razpotju*, Teologija za laike 23, Ljubljana (v tisku).

Christian Gostečnik v začetku svoje knjige sam razgrne osnovne nagibe, ki so ga vodili pri izbiri njene vsebine in ga spremljali pri samem raziskovanju. To je namreč dejstvo, da se v družini neprestano ponavljajo iste težave, kakor sta jih že poprej doživljali družini zakoncev oziroma družine njihovih staršev. Z drugimi besedami, psiholog Gostečnik se je pri svojem terapevtskem delu neprestano srečeval s stiskami, ki jih starši prinesejo s seboj ali celo ponovno ustvarijo v svojem življenju in ki na moč spominjajo na njihove težave v detinstvu, otroštvu ali doraščajoči dobi. Zato se naš raziskovalec najprej loti mislecev in znanstvenikov, ki so že obravnavali silnice prisilnega ponavljanja.

Christian Gostečnik razčleni mnogovrstne poglede ter številne razlage najrazličnejših piscev in dokazuje, da še nihče ni uspel prepričljivo pojasniti dejavnega nagiba prisilnega ponavljanja. Nihče od znanstvenikov in raziskovalcev, ki jih naš avtor navaja (Caspar, Pine, Wilson in Malatesta, Loewald, Klein, Gedo, Goldstein) ni zmožal odgovoriti na ključno vprašanje, katere silnice vzdržujejo to delovanje ali na kakšni podlagi je prisilno ponavljanje sploh mogoče. Torej v znanstvenih in raziskovalnih objavah še vedno manjka celosten delujoči mehanizem, ki bi pojasnil, kaj ta potek spodbudi, zakaj ga spodbudi, kako se ta proces odvija in kaj ga vzdržuje.

Zato naš pisec prihaja do svoje lastne rešitve, ki jo skuša utemeljiti in dokazati. Da je namreč pojem “projekcijske in introjekcijske identifikacije” temeljni delujoči mehanizem, ki nam lahko pojasni silnice prisilnega ponavljanja. Poistovetenje s projekcijo navzven in njenim ponotranjenjem predstavlja torej vsesplošen človeški pomen, ki je lahko hkrati tudi podlaga za

teološko razmišljanje v smislu “gratia supponit naturam”, to se pravi, milost narave ne zametuje, ampak jo predpostavlja.

V tem je izredna izvornost in novost Gostečnikove teze in sedaj tudi knjige, saj gre za delovno hipotezo, ki jo nato tudi dokazuje, da sta namreč projektivno in introjektivno poistovetenje s prisilnim ponavljanjem vesplošen in človeško življenjski pojav. To poistovetenje v temelju povezuje prvine človeških doživljanj na medduševni, medosebni in sistemski ravni. Pojma “kompulzivnega ponavljanja” in “projekcijske in introjekcijske identifikacije” sta torej avtorju ključna mehanizma, s katerima lahko pojasnuje okvir, znotraj katerega se porajajo človeški odnosi. Med seboj sta vzajemno povezana, tako da se projekcijsko poistovetenje lahko sproži samo s pomočjo prisilnega ponavljanja, to ponavljanje pa se ne more udejanjiti brez projekcijskega in ponotranjenega poistovetenja.

Zelo pomembno je, da avtor v svojo razpravo vključuje tudi druge duševne in celo nevrološke procese. Omenjena pojma sta mu teoretski in pojmovni most med nevrološkimi in duševnimi procesi, hkrati pa mu orisujeta dejansko stanje.

Naš psiholog s tem odkritjem odpira nove možnosti prihodnjim raziskavam medsebojne povezanosti miselno čustvenih in nevroloških dejavnikov. Če bo sledil temu svojemu odkritju z nadaljnjimi znanstvenimi raziskavami, bo ne samo povečal razumevanje naših bolezenskih ponavljaljajočih sosledij, ampak bo tudi osvetlil interpsihično in medosebno ter sistemsko matrico naše

duševnosti. Tako bo lahko tudi pokazal na novo celostnost človeške osebe, ki se bo odpirala tudi v družbeno in celo v duhovno življenje.

To odpiranje oziroma uporabo teh pojmov za pojasnjevanje človekovega preseganja v duhovni svet pisec že nakaže ob koncu svoje knjige, v 9. poglavju, ko obravnava tipično teološki in svetopisemski vidik tega vprašanja. Že znano razliko med kronosom in kairosom ali med navadnim in milostnim časom nanese na pojme prisilnega ponavljanja in njegovega preseganja. Kot teolog tokrat uporablja pojem milosti, ki ga povezuje z božjo obljubo in možnostjo preseganja samega sebe ter stopanja v čisto novost, ki je človeku tuja in se je boji, hkrati pa je odrešujoča. Ta misel, ki povezuje milostni čas, novost in možnost izstopa iz “začaranega” ponavljajočega kroga kronosa, odpira neverjetne možnosti za nadaljnje srečevanje psihologije in teologije, terapije in duhovnosti, za katerega upamo, da ga bo trenutno edini slovenski teolog in duhovnik, ki je hkrati klinični psiholog, nadaljeval.

Tako se nam na zadnjih straneh knjige najtežja preizkušnja razkrije kot pojem novih možnosti, kot pojem podarjenosti ter čiste in nepričakovane novosti, ki se je človek ne boji in od nje ne beži. Lahko pa jo sprejme kot izziv ali kot dar in z njo sodeluje ter postaja nov, odrešen človek, ki se bo odslej znal podarjati tudi drugim.

Knjiga p. Christiana Gostečnika je torej antropološka v najlepšem pomenu besede, saj zajame človeka v vseh njegovih temeljnih razsežnostih. Gre k izvirom naše duševnosti, naše zavesti in tudi k začetku našega osebnega poistovetenja. Pokaže, da je medosebno razmerje podlaga tudi za

družbenost in da temelj socialnih odnosov ne more biti brezimna človeška civilizacija. Razgrne nam, da je mogoče z medosebnim odnosom kairoso, ki bi ga smeli poimenovati tudi čas ljubezni, to se pravi, trenutek temeljnega etičnega klica, prerasti ali razkleniti še tako močno nevrološko duševno pogojenost. Z nazornimi primeri se pričujoče delo predstavi tudi kot potrditev “knjige življenja”, življenjsko modrostne literature, kar daje avtorjevi hipotezi, ki je ob koncu knjige postala dokazljiva teorija, novo veljavo.

Delo *Človek v začaranem krogu* zaradi vsebine in dosledne metode razodeva avtorja s širokimi obzorji. V svojem besedilu uporablja strokoven jezik, vendar ga uporablja zelo dosledno in logično, zato bo knjiga po nekaj straneh zavzetega branja dostopna tudi bralcu, ki ni vešč znanstvene psihološke literature. Pisatelj je pokazal, da odlično pozna tako klasično kot najnovejšo literaturo s svojega področja. Za dokazovanje svojih izpeljav je razkril visoko sposobnost primerjanja različnih psiholoških, psihoanalitskih in antropoloških tokov, hkrati pa razvil svojo lastno teorijo in z njo obogatil klinično psihologijo kakor tudi psihologijo nasploh pri nas in v svetu. Upajmo, da je to šele začetek bogate knjižnje bere, ki jo obeta obetavni slovenski klinični psiholog in duhovni sopotnik že mnogih iščočih ali trpečih duš doma in v tujini.

p. dr. Edvard Kovač

UVOD

Kompleksni mehanizem kompulzivnega ponavljanja

Kompulzivno ponavljanje je prisilno ponavljanje osnovnih modelov medosebne interakcije in komunikacije; ponavljanje in rekreiranje konfliktnih situacij, travm in vedenjskih modelov v človekovem osebnem in interaktivnem, interpersonalnem obnašanju, mišljenju in čutenju.

je bil dolgo izziv filozofiji kot najmočnejši disciplini, ki je skozi zgodovino osnovala temelj mnogim humanističnim znanostim. Ponavljajo se iste napake v medosebnih konfliktih v povsem novem okolju in z drugimi ljudmi; tako se na primer ločeni ponovno poroči s človekom podobnega karakterja, s katerim ponovi stare nerazrešene konflikte iz prejšnjega zakona in iz obdobja pred poroko. Tudi v družinah se z veliko natančnostjo ponavljajo modeli, ki spominjajo na odnose v družinah, iz katerih sta izšla zakonca. Zakonca bosta na ta način ponavljala oziroma ustvarjala podobno mišljenjsko in čutenjsko atmosfero, kot sta je bila vajena v svoji izvorni družini. Njuni otroci bodo postali nosilci podobnih vlog, ki sta jih zakonca odigrala v svojih družinah.

Sem spada tudi ponavljanje intrapsihičnih in interpersonalnih oblik obnašanja, ki se prenašajo iz generacije v generacijo, kot na primer alkoholizem, narkomanija in druge oblike zasvojenosti, pa tudi brutalnost, moralna, psihična, fizična in spolna zloraba ter druge oblike perverzности z njihovimi deviacijami.³

Gre za pravi začarani krog, v katerem se dobesedno ponavljajo načini vedenja, čutenja in delovanja. Alkoholikova hči bo za moža izbrala alkoholika oziroma nekoga, ki se bo do nje vedel tako, kot se je nekoč njen oče. Pri tem ni nujno, da bo njen mož dejansko pil; a njegovi čustveni odzivi bodo presenetljivo spominjali na primarni odnos, ki ga je žena imela s svojim očetom. Srečevala se bo z istimi občutji zanemarjenosti, odrinjenosti in čustvene hladnosti, kot se je ob svojem očetu.

---

³ O tem pišejo v svojih razpravah in člankih F. Caspar, *The appeal of connectionism for clinical psychology*, v: *Clinical Psychology Review* 12 (1992), 719-762; A. Wilson - C. Malatesta, *Affect and the Compulsion to repeat: Freud's Repetition Compulsion revisited*, v: *Psychoanalysis and Contemporary Thought*, 12 (1989), 265-312; R.B. Shapiro, *Separation-individuation and the compulsion to repeat. Symposium on the 40th Anniversary of the William Alanson White Institute of Psychiatry, Psychoanalysis and Psychology: Psychoanalytic Controversies and the Interpersonal Tradition: What Cures: The Therapeutic Action of Psychoanalysis. Contemporary psychoanalysis* 21 (1985), 297-308; J.A. Chu, *The Repetition Compulsion Revisited: Reliving dissociated Trauma*, v: *Psychotherapy* 28,2 (1991) 327-332; P. Shabad, *Fixation and the Road not Taken*, v: *Psychoanalytic Psychology* 4,3 (1987) 187-205; F. Ladame, *Adolescence and the Repetition Compulsion*, v: *International Journal of Psychoanalysis* 72 (1991) 253-268.

Kako globoko je ta prisila ponavljanja vrisana v človeško psiho, dokazuje tudi dejstvo, da so se s tem problemom že od nekdanj ukvarjali veliki misleci. Eden največjih sodobnih filozofov, Nietzsche, je v svoji knjigi *Tako je govoril Zaratustra* (1892) predstavil mehanizem kompulzivnega ponavljanja kot enega od organizirajočih principov v boju z Zaratustrovo norostjo.⁴

Tudi Kierkegaard je namigoval na kompulzivno ponavljanje. Osvetlil je razmerje med ponavljanjem in spominom, kar je kasneje močno vplivalo na Freuda,⁵ ki je pojem kompulzivnega ponavljanja vključil v svojo psihoanalitično teorijo. Freud trdi, da je psihoanaliza edina sistematična in znanstvena disciplina, ki nam lahko pojasni skrivnost principa kompulzivnega ponavljanja.⁶ Freuda je navdušenje nad ponavljanjem privedlo do zaključka, da je mehanizem ponavljanja tudi tista gonilna sila, ki aktivira potlačene izkušnje iz otroštva.⁷ Nerazrešene čustvene in miselne vsebine iz otroštva, ki niso bile nikoli naslovljene, ozaveščene in razrešene, se bodo v kasnejšem življenju ponavljale, vse dokler ne bodo dobile ustreznega odgovora.

---

⁴Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 269.

⁵Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 269.

⁶Analizo Freudovega pristopa podajajo A. Wilson - C. Malatesta, n.d., 271; J. Gedo, *Transference Neurosis, Archaic Transference, and the Compulsion to repeat*, v: *Psychoanalysis Inquiry* 7 (1987) 551-567; G. Klein, *Psychoanalytic Theory: A Study of Essentials*, New York 1976, 27; H. Loewald, *Some Considerations on repetition and repetition compulsion*, v: *International Journal of Psychoanalysis* 52 (1971) 59-66.

⁷Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 269.

Ključno določilo Freudove definicije principa ponavljanja je prisila. Njegova preiščena izbira terminov kaže, da je poizkušal pojav ponavljanja opisati ne le kot pokazatelja, temveč kot najmočnejšo gonilno silo, neizogiben gon po ponavljanju izkušenj zgodnjega otroštva, ki so potlačene v podzavestni sferi. Mehanizem prisile ponavljanja je pripisal silovitim podzavestnim motivacijskim faktorjem.⁸

Kompulzivno ponavljanje so že od začetkov pojavljanja tega pojma v glavnem opisovali kot notranji podzavestni ali intrapsihični proces: npr. kot zaznavanje, sklepanje, fantaziranje.⁹ Temeljni elementi kompulzivnega ponavljanja so procesi percepcije in interpretacije, s katerimi posameznik vzpostavi zvezo ali vzporednico med preteklimi in sedanjimi situacijami in/ali doživetji. Tako bi lahko rekli, da posameznik sedanje dogodke, ki ga spominjajo na preteklost, interpretira v luči preteklosti, oziroma jim daje pomen, ki so ga imeli v preteklosti in to ne glede na to, da ti dogodki z drugimi ljudmi, se pravi v novem kontekstu, nosijo povsem drug pomen.

Pretekle izkušnje, ki so najbolj povezane s kompulzivnim ponavljanjem, so lahko enkratne travmatične izkušnje in odnosi, ali pa ponotranjeni vzorci ponavljajočih se odnosov in stalnih

---

⁸Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 269; J.A. Chu, n.d. 327; B. van der Kolk, *The Compulsion to Repeat the Trauma, Re-enactment, Revictimization, and Masochism*, v: *Psychiatric Clinics of North America 12: Treatment of Victims of Sexual Abuse* (1989) 389; R.B. Shapiro, n.d. 297.

⁹Prim. F. Caspar, n.d. 729; R.B. Shapiro, n.d. 298; A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 270.

travmatskih doživetij, ki se globoko ukoreninijo v posameznikovo psiho.¹⁰ Posameznik tudi v sedanjem trenutku zaznava situacije in izkušnje tako, da se skladajo s preteklimi izkušnjami, ponavljajoča dejanja pa so karseda podobna prvotnim odgovorom na pretekle dražljaje. Najbolj presenetljivo pa je, da se posameznik aktivno trudi, da bi ustvaril situacijo, ki bi bila podobna pretekli situaciji, da bi se ta lahko v novem okolju z občudovanja vredno energijo in afektom ponovno odigrala na prejšnji način. Ta dinamika se lahko pojavlja tako znotraj kot zunaj terapije. V terapiji je mehanizem prisile ponavljanja še posebno očiten takrat, ko se klienti trudijo, da bi terapevta potisnili v določeno vlogo, ki pripada neki zunanji pretekli stvarnosti.¹¹

Če je sedanje doživetje dovolj podobno preteklemu doživljanju, bo lahko aktiviralo mehanizem kompulzivnega ponavljanja. Do prepoznavnih analogij lahko pride, če je sedanje doživetje na neki način vzporedno preteklemu doživljanju.¹² Paleta kompulzivnega ponavljanja se razgrinja od očitnega ponavljanja v kratkem časovnem obdobju, npr. prisilni rituali, do bolj kompleksnih in včasih razširjenih dejanj, ko njihov ponavljajoči se značaj lahko razkrije le terapevtova interpretacija, npr. podzavestna izbira zakonca, ki je podoben posameznikovi materi ali očetu,

---

¹⁰Prim. F. Caspar, n.d. 730; A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 268.

¹¹Prim. F. Caspar, n.d. 730; A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 291; J.A. Chu, n.d. 328.

¹²Prim. F. Caspar, n.d. 731.

prpisovanje določenih vlog otroku, ki je podoben očetu ali materi.¹³ Ta otrok bo tako postal nosilec, oziroma bo utelešal materino ali očetovo podobo, ki pripada obdobju ko, je bil-a ta oče ali ta mati otrok. Na ta način bo lahko postal nosilec starševskih nerazrešenih konfliktov in bo uresničil tisto, kar sta si starša želela, pa nista nikoli uresničila, ker zato nista imela možnosti, ali pa jima ni bilo dovoljeno.

Nekateri avtorji, npr. Franz Caspar, Fred Pine in drugi, trdijo, da kompulzivno ponavljanje ni nujno psihološko patološka motnja, temveč gre za univerzalen antropološki fenomen, ki se v različnem obsegu pojavlja pri vseh ljudeh.¹⁴ V strokovni literaturi navajajo pojem kompulzivnega ponavljanja kot dejanja, ki ga spremlja trpljenje in bolečina in ga posameznik doživlja kot nekaj neizogibnega, kot neizogibno prisilo, ki posameznika prisili, da bo to dejanje ponovno odigral. Sama dejanja in trud, da bi ta dejanja nadzorovali, ponavadi niso zavestna.¹⁵

Zaradi pomembnosti in univerzalnosti te dinamike se zdi izjemno nenavadno, da se termin kompulzivnega ponavljanja v znanstveno strokovni literaturi pojavi le enkrat v letih od 1920 do 1950, enkrat v obdobju med 1951 in 1961 letom in trikrat v letih od 1962 do 1972.¹⁶ Za razliko od tega

---

¹³Prim. F. Caspar, n.d. 733; J.A. Chu, n.d. 330.

¹⁴Prim. F. Caspar, n.d. 733-734.

¹⁵Prim. F. Caspar, n.d. 730; A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 266; J.A. Chu, n.d. 327; R.B. Shapiro, n.d. 307; B.A. van der Kolk, n.d. 389.

¹⁶Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 273.

pa so teorijo, ki poudarja razliko med pojmom ponavljanja in prisile, vključili v teorijo transferja, jo natančno pretresali in empirično preverjali v klinični situaciji.¹⁷ Wilson in Malatesta¹⁸ navajata dva glavna razloga za izginotje pojma kompulzivnega ponavljanja iz psihoanalitske klinične literature. Freudovi (1924) predpostavki o nagonu smrti (Thanatos) in prisili ponavljanja sta bili premalo izdelani in slabo povezani z delom večine psihoanalitikov. Tako naj bi se ti izogibali proučevanju teoretičnih problemov v zvezi s prisilo ponavljanja zato, ker se niso hoteli spoprijeti z idiosinkratičnim pojmom nagona smrti.

Drugi razlog pa je po Wilsonu in Malatesti¹⁹ pretirano poudarjanje patologije ojdipovega kompleksa in strogih principov analizabilnosti, ki so privedli do pomanjkanja zanimanja za težke patologije, ki so večinoma, oziroma predvsem povezane s silovitostjo, ki jo lahko pripišemo prisili ponavljanja. Ko so pojem prisile ponavljanja vključili v pojmovanje transferja,

V psihoanalitski literaturi pojem transfer pomeni prenos zgodnjih otroških čustvenih naravnosti in želja ob očetu in materi na terapevta; pacient se v odnosu do analitika vede, kot se je vedel v otroštvu do staršev oziroma nadomestnih oseb.

---

¹⁷Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 277.

¹⁸Prim. n.d. 273.

¹⁹Prim. n.d. 273.

je prisila ponavljanja postala osrednji teoretski in terapevtski pojem psihoanalitske literature in kliničnih izkušenj, ki je omogočila razlago ponavljajočih se vzorcev dejavnosti, ki so jih opazili pri mnogih pacientih.²⁰

Loewald²¹ je šele po desetletjih molka ponovno začel močno poudarjati, da temeljna definicija psihoanalize predpostavlja, da večji del psihične realnosti prihaja iz ponavljanja doživetij iz zgodnjega otrokovega življenja.²² Loewald je opozoril tudi na mnoge težave, ki se pojavijo ob nepravilnem vključevanju bioloških in psiholoških vidikov v definicijo prisile ponavljanja, istočasno pa je prikazal pojem prisile ponavljanja kot osrednji instrument psihoanalitske teorije.²³

Tudi Klein je dokazoval, da je pojem kompulzivnega ponavljanja prisoten v vseh temeljnih mehanizmih, ki jih opisuje psihoanaliza.²⁴ Klein je v svojih raziskavah princip kompulzivnega ponavljanja ločil od področja psihoekonomije in biologije in opredelil ponavljanje kot produkt principa potlačitve. Pri tem gre za aktivno potlačitev neprijetnih vsebin, misli in občutij v podzavest. Wilson in Malatesta ugotavljata,²⁵ da je hotel Klein s takim pojmovanjem povedati, da

---

²⁰Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 273.

²¹H. Loewald, *Some Consideration on Repetition and Repetition Compulsion*, v: *International Journal of Psycho-analysis* 52 (1971) 59-66.

²²Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 281.

²³Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 277.

²⁴Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 278.

²⁵Prim. n.d. 278.

lahko doživetja, ki smo jih pasivno izkusili, obvladamo tako, da jih ponavljamo toliko časa, dokler jih ne razrešimo.

Gedo je leta 1979 pojem kompulzivnega ponavljanja vključil v motivacijsko dinamiko psihoanalize. Sklepal je, da bi bil lahko pojem kompulzivnega ponavljanja koristen za razlago slabo razumljene in skrivnostne povezave med zgodnjimi biološkimi stanji in kasnejšim psihičnim življenjem.²⁶ Gedo se ni strinjal s Kleinom, ki je trdil, da je pojem kompulzivnega ponavljanja omejen in ga lahko uporabljamo samo za zgodnja, ne-subjektivno povzročena psihobiološka stanja zavesti.²⁷

Gedojevo formulacijo so začeli uporabljati tudi za razlago ostalih psihičnih pojavov, ki imajo dramatičen vpliv na psihično delovanje odraslega. Vsebina je torej podobna Freudovi formulaciji, ki kompulzivno ponavljanje opredeljuje v okviru biološke teorije gona.

Empirični podatki razkrivajo bolj enotno podobo kompulzivnega ponavljanja. Šestdeset let je bilo potrebnih, da so pojem kompulzivnega ponavljanja ponovno formulirali tako, da se je začel bolj skladati z modernimi znanstvenimi odkritji in je odprl pot novim empiričnim raziskovanjem.²⁸

---

²⁶Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 279.

²⁷Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 279.

²⁸Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 280.

Kompulzivno ponavljanje je postalo temeljni pojem motivacijske dinamike v Gedojevem razvojnem modelu in v njegovi teoriji razvojne organizacije, kjer pravi, da vedenje motivirajo različni psihološki cilji, temelj pa so tipična doživetja oziroma travmatične nadstimulacije in reakcije, ki izvirajo iz dinamike zapletov ločitve med materjo in otrokom, in sicer v najzgodnejši dobi otrokovega življenja.²⁹

Gedo je ponovno vzbudil zanimanje za pojem kompulzivnega ponavljanja, predvsem z vidika njegove motivacijske funkcije. Nekateri avtorji, kot npr. Goldstein, poudarjajo, da kompulzivno ponavljanje bolj ali manj avtomatično (model dražljaj - odgovor) sproži lastnosti, ki so podobne lastnostim sedanje ali pretekle situacije. Večina avtorjev pa pripisuje kompulzivnemu ponavljanju še razne druge vloge. Našteli bomo najpogostejše motivacijske vloge, ki jih navajajo v sodobni literaturi:

1) Sprostitev močnih, bolečih čustev,³⁰ kar se lahko zgodi le v situacijah, ki so podobne situaciji, v kateri so se ta čustva prvič razvila.³¹

---

²⁹Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 280.

³⁰Prim. F. Caspar, n.d. 731; B.A. van der Kolk, n.d. 390.

³¹Prim. S. Mitchell, *Relational Concepts in Psychoanalysis: An Integration*, Cambridge, London 1988, 291; A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 281; J.D. Levin, *Slings and Arrows, Narcissistic Injury and its Treatment*, Northvale, London 1993, 105; F. Pine, n.d. 41.

2) Postopna sprostitvev napetosti³² takrat, ko notranjih razmer, v katerih se je napetost razvila, ni več.³³

3) Obvladovanje travmatične izkušnje,³⁴ pri čemer je kompulzivno ponavljanje pot do željenega cilja, do dokončnega obvladovanja travmatične izkušnje na ta način, da zmanjša relativno pomembnost preteklih razočaranj in doseže nadzor nad njimi.³⁵ Specifičen in zelo pomemben cilj te funkcije je, da prvotno pasivno vlogo spremeni v aktivno.³⁶

4) Integracija travmatičnih izkušenj³⁷ v realen interpersonalen kontekst v sedanjosti, kar omogoči, da ta doživetja tokrat psihološko obvladamo.³⁸

---

³²Prim. F. Caspar, n.d. 731.

³³Prim. J.D. Levin, n.d. 76; S. Mitchell, n.d. 291; B.A. van der Kolk, n.d. 390.

³⁴Prim. F. Caspar, 1992-731; B.A. van der Kolk, n.d. 391; R.B. Flannery, *Post-traumatic Stress Disorder*, New York 1992, 25.

³⁵Prim. S. Freud, *Beyond the pleasure Principle (Standard edition vol. 18)*, London 1920, 7-64; A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 278; J.D. Levin n.d. 71; S. Mitchell, n.d. 291; F. Pine, n.d. 48.

³⁶Prim. F. Caspar, n.d. 731; F. Pine, n.d. 96; S. Mitchell, n.d. 291.

³⁷Prim. F. Caspar, n.d. 731; J.A. Chu, n.d. 329.

³⁸J.R. Greenberg - S. Mitchell, *Object Relations in Psychoanalytic Theory*, Cambridge 1983, 172; F. Pine, n.d. 83; S. Mitchell, n.d. 291; J.D. Levin n.d. 117.

5) Izničenje travmatične izkušnje³⁹ ali procesa, v katerem se travmatična izkušnja ponavlja z namenom, da bi pacient ponovno obvladal travmo.⁴⁰

6) Olajšanje bolečine,⁴¹ kjer proces kompulzivnega ponavljanja preteklih travmatičnih izkušenj nastopa kot obrambni mehanizem, ki nudi zaščito pred prvotno bolečino.⁴²

7) Potreba po varnosti,⁴³ saj je ponovno vzpostavljanje bolečih, a zelo domačih stanj v primerjavi z izpostavljanjem novim izkušnjam, ki bi bile lahko še bolj nevarne, vseeno ugodnejše.⁴⁴

8) Umik vase, podoben učinku, ki ga povzroča opij,⁴⁵ kot posledica vpada količine določenih neurotransmiterjev, ki se sprožijo kot odgovor na travmo.

Videli smo torej, da lahko kompulzivno ponavljanje razložimo na mnogo znanstveno zelo veljavnih načinov; kljub temu pa se v literaturi pri razumevanju kompulzivnega ponavljanja stalno pojavljajo težave.⁴⁶

---

³⁹Prim. F. Caspar, n.d. 731; B.A. van der Kolk, n.d. 402.

⁴⁰Prim. F. Pine, n.d. 81; R.B. Flannery, n.d. 20; J.R. Greenberg - S. Mitchell, n.d. 174; J.D. Levin, n.d. 182.

⁴¹Prim. B.A. van der Kolk, n.d. 397.

⁴²Prim. S. Mitchell, n.d. 291; J.D. Levin, n.d. 218; F. Pine, n.d. 96; F. Caspar, n.d. 731.

⁴³Prim. F. Caspar, n.d. 731.

⁴⁴Prim. F. Pine, n.d. 96; J.R. Greenberg - S. Mitchell, n.d. 173; B.A. van der Kolk, n.d. 404; J.A. Chu, n.d. 328; S. Mitchell, n.d. 291; J.D. Levin, n.d. 185.

⁴⁵Prim. B.A. van der Kolk, n.d. 396; R.B. Flannery, n.d. 21.

⁴⁶Prim. F. Caspar, n.d. 732.

Ker Freud (1920) ni uspel zadovoljivo pojasniti kompulzivnega ponavljanja - predvsem glede na načelo ugodja - so, po Nageri,⁴⁷ mnogi psihoanalitiki v svoje teorije vključili dodatne destruktivne gone, kot primarnejše in močnejše od načela ugodja. Take predpostavke pa so le povečale dvom v vrednost pojma kompulzivnega ponavljanja, v nekaterih primerih so postavila pod vprašaj celotni psihoanalitični pristop.⁴⁸

Kljub temu, da so mnogi poizkušali razložiti kompulzivno ponavljanje na funkcionalen način, tako da so jasno poudarjali njegovo motivacijsko funkcijo, do zdaj še noben teoretik ni bil dovolj uspešen ali globok, da bi prepričal psihoanalitično polje o njegovi neizpodbitni vrednosti. Zato ni prav nič presenetljivega, da so odgovori na vprašanje o motivacijski funkciji kompulzivnega ponavljanja močno odvisni od teoretske pozicije, s katere govori posamezni teoretik.⁴⁹ Vendar nihče od naštetih teoretikov do sedaj še ni odgovoril na ključno vprašanje o tem, kateri mehanizem vzdržuje ta proces, ali, na kakšni podlagi je kompulzivno ponavljanje sploh mogoče. Z drugimi besedami, v znanstveni literaturi ne najdemo jasnih znakov, ki bi vsaj nakazovali

---

⁴⁷Prim. F. Caspar, n.d. 733.

⁴⁸Prim. F. Caspar, n.d. 732.

⁴⁹Prim. F. Caspar, n.d. 730.

celostni mehanizem, s katerim bi se dalo razložiti in opisati dinamiko pojma kompulzivnega ponavljanja, kaj ta proces vzdržuje, kdaj se sproži in kako deluje.

Namesto tega imamo na vprašanje, zakaj se to dogaja, spet vrsto različnih odgovorov: t.j. kompulzivno ponavljanje služi kot motivacijski dejavnik, kot smo opisali v točkah od 1 do 8. Še vedno pa nam manjka neki celostni, operativni mehanizem, ki bi pojasnil, kaj ta proces spodbudi, zakaj ga spodbudi, kako se ta proces odvija in kaj ga vzdržuje.

V tej knjigi bomo skušali dokazati, da je koncept projekcijske in introjekcijske identifikacije

Posameznik pri tej identifikaciji pripisuje oziroma projicira določene neobvladljive težnje, čustvene ali miselne vsebine v drugega in ta se z njimi identificira ter jih introjicira, jih ponotranji.

temeljni operativni mehanizem, ki nam lahko pojasni delovanje procesa kompulzivnega ponavljanja in vzroke, ki ta proces povzročajo in vzdržujejo.

Kot smo že omenili, temelji ta knjiga na predpostavki, da je pojem kompulzivnega ponavljanja kljub temu, da je bil zaradi Freudove (1920) nepopolne razlage skoraj pozabljen,⁵⁰ prav tisti pojem, ki se je zaradi svoje klinične in terapevtske vrednosti znova pojavil v glavnih tokovih psihoanalize in psihoterapije.⁵¹ Ker pojem kompulzivnega ponavljanja še nikoli ni bil zadovoljivo razložen, je

⁵⁰Prim. H. Loewald, n.d. 59-66.

⁵¹Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 279.

namen te knjige pojasniti temeljno dinamiko kompulzivnega ponavljanja, njen univerzalno antropološko psihološki ter teološki smisel, in sicer na podlagi silovitih mehanizmov projekcijske in introjekcijske identifikacije. Prav tako pa bomo v tej knjigi poskušali povezati psihološke, antropološke, teološke in nevrološke dejavnike kompulzivnega ponavljanja.

V prvem poglavju naloge se bomo ukvarjali s klasičnim, Freudovim pojmovanjem kompulzivnega ponavljanja. Istočasno pa bomo pokazali pravi razlog, zaradi katerega je ta mehanizem postal tako nejasen koncept v psihoanalitični literaturi.

V drugem poglavju bomo kritično raziskali in ovrednotili dokaze o tem, da so otrokova čustva in njegova primarna navezanost temelj kompulzivnega ponavljanja v kasnejšem življenju. Pri tem bomo pregledali tudi neanalitske pristope in vključili vidike teorije emocij, empiričnih raziskav otroštva in eksperimentalne psihologije in dokazali, da je temelj kompulzivnega ponavljanja zgodnja čustvena interakcija med otrokom in starši.

V tretjem poglavju bomo predstavili sodobne poglede na kompulzivno ponavljanje in različne poudarke, ki jih v skladu s svojim razumevanjem pojmu kompulzivnega ponavljanja pripisujejo različne psihoanalitske šole, kot na primer: ohranjanje povezanosti s pomembnim drugim, nudenje organizacijskega "lepila", ki vzdržuje enotnost jaza, interpersonalno delovanje in zmanjšanje anksioznosti.

Vsebina četrtega poglavja je razprava o vedenjskih, emocionalnih, psiholoških in neuroendokrinoloških ravneh ponavljanja travme. Ponavljanje na teh ravneh povzroča široko paleto trpljenja posameznika in družbe. Destruktivno vedenje do sebe in/ali do drugih, kar je tudi osrednji problem v življenju zlorabljenih ljudi, je ponovno odigravanje resničnih dogodkov iz preteklosti.

Peto poglavje je predstavitev zakonske problematike, oziroma dinamike, ki dve nekompatibilni osebnosti, ki pa sta si po notranji psihični strukturi komplementarni, poveže v zakonsko zvezo. V tem psihičnem prostoru in času se namreč na edinstven način ponovno odigrajo vse motivacijske silnice njunega emocionalnega ali psihičnega razvoja, in sicer z namenom, da bi se tokrat ta interpersonalna drama iz njune preteklosti razrešila.

Družina kot temeljna celica psihičnega razvoja je predmet šestega poglavja. V družini se drama nerazrešenega zakonskega konflikta nenehno ponavlja. Otroci prevzamejo natančno določene vloge in na svojski način vzdržujejo družinski sistem v ravnotežju tako, da prevzamejo nase del napetosti in anksioznosti, ki jo ustvarja nerazrešen zakonski konflikt.

V sedmem poglavju bomo predstavili siloviti mehanizem projekcijske in introjekcijske identifikacije kot podlago za razlago dinamike kompulzivnega ponavljanja.

V osmem poglavju, v razpravi, pa bomo še bolj natančno opredelili, razložili, opisali, izdelali in pojasnili zarisane predpostavke in povezali psihološke, antropološke in nevrološke dejavnike kompulzivnega ponavljanja.

Na koncu pa se bomo ob svetopisemskih besedilih soočili z odrešenjskim vidikom kompulzivnega ponavljanja, ki nam ga razkriva judovstvo in krščanstvo. Sveto pismo je namreč knjiga življenja, zato v njej tudi srečujemo vprašanje kompulzivnega ponavljanja kot tisto tragično usodo, ki ji ni mogoče uiti. Toda Sveto pismo pozna odpuščanje, usmiljenje in “pozabo” grehov, zato je mogoč tudi nov neobremenjujoč začetek, ki hkrati pomeni razrešitev kompulzivnega ponavljanja.

1. POGLAVJE

Razvoj pojma kompulzivnega ponavljanja

Freud je bil prvi, ki je v kraljestvo psihoanalize prinesel pojem kompulzivnega ponavljanja. Zelo se je trudil opisati dejavnike, ki povzročajo ponavljanje, pa tudi sam pojem ponavljanja. Na ta način je v različnih obdobjih njegovega pisanja pojem kompulzivnega ponavljanja dobil različne pomene in opisoval različne klinične pojave.⁵²

V svojih zgodnejših spisih je Freud kompulzivno ponavljanje opredelil v “širšem pomenu”. V kasnejših spisih, predvsem okrog leta 1920, pa je razvil “ožji pomen” in kompulzivno ponavljanje omejil ter neločljivo povezal s svojo teorijo dveh nagonov: seksualnega in agresivnega.⁵³ To razlikovanje je povezano s pojmovno ločitvijo od kompulzivnega ponavljanja, ki so jo prinesla

---

⁵²A. Wilson - C. Malatesta, 1989-267; R.B. Shapiro, 1985-297; F. Busch, *The Compulsion to Repeat in Action: A Developmental Perspective*, v: *International Journal of Psycho-analysis* (1989), 535.

⁵³Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 269.

Freudova nova odkritja v teoriji transferja.⁵⁴ V zgodnjih obdobjih razvoja pojma kompulzivnega ponavljanja je Freuda najbolj zanimalo, kaj določa ponavljanje in katera je tista gonilna sila v podzavesti, ki usmerja k ponavljanju, namesto k novim izkušnjam. Kaj sili osebo, da ponavlja staro izkušnjo, namesto da bi se je le spominjala.⁵⁵ Freudov odgovor (1914) na zgornje zanimivo vprašanje je, da pacient ponovi, kar je potlačil, se pravi tiste potlačene vsebine, ki so že prodrle v pacientov značaj, v pacientove inhibicije in moteče miselne drže, v njegove patološke karakterne poteze, da bi na ta način lahko obvladal nerazrešene in boleče pretekle izkušnje.⁵⁶ Pacient ponovi, namesto da bi se spomnil, in ponovi z namenom, da bi ponovno obvladal moteče izkušnje.⁵⁷

Očitno je Freuda na tej stopnji bolj zanimalo utrditi pojem kompulzivnega ponavljanja v klinični psihoanalizi, kot pa ga razviti v element svoje metapsihološke teorije.⁵⁸

Pojem metapsihologija je uvedel Freud in z njim poimenoval svojo teorijo gonov oziroma instinktov, da bi z njim opisal tisto, kar v znanosti imenujemo splošna teorija na najvišji stopnji abstrakcije.

⁵⁴Prim. R.B. Shapiro, n.d. 298; A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 270.

⁵⁵Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 270.

⁵⁶Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 270.

⁵⁷Prim. F. Busch, n.d. 535, F. LaDame, n.d. 253.

⁵⁸Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 270.

Transfer je v tem pogledu nekakšno igrišče, na katerem se lahko akcije najprej razstavijo na besede in kasneje na zgodnje spomine.⁵⁹ Pobuda za spominjanje v mehanizmu transferja prevlada nad kompulzivnim ponavljanjem. Transfer je torej vmesni dejavnik med boleznijo in dejanskim življenjem, skozi katerega poteka prehod od enega k drugemu.⁶⁰ Ko pacient v analizi na osnovi transferja doživi terapevta kot nekoga iz svoje preteklosti, mu je dana možnost, da s terapevtovo pomočjo razreši pretekle moteče vsebine svojega doživljanja.

Freudovi pojmovanji kompulzivnega ponavljanja in transferja sta se začeli počasi in postopoma razhajati. V skladu z veljavnostjo topološkega modela, ki je v tem obdobju temelj njegove teorije, je dal Freud v svojih zgodnejših spisih prednost razmerju med potlačenimi spomini in nastajanju simptomov. Simptomi, patološke poteze in moteče drže so elementi ponavljanja. Ker so potlačeni spomini podlaga vsem ponavljajočim se aktivnostim, zlahka razumemo, da Freud na omenjeni stopnji razvoja svoje teorije ni mogel jasno razločevati med transfernim ponavljanjem in kompulzivnim ponavljanjem.⁶¹

Freud pa se je še naprej mučil s konstruktom kompulzivnega ponavljanja. Zanimalo ga je, kako se preteklost odigrava v sedanjosti in kaj se zgodi s potlačenimi vsebinami, ki niso del spomina in

---

⁵⁹Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 270.

⁶⁰Prim. R.B. Shapiro, n.d. 298; A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 270.

⁶¹Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 271; R.B. Shapiro, n.d. 298; F. LaDame, n.d. 253.

so torej predmet ponavljanja. Freud je problem kompulzivnega ponavljanja ponovno definiral tako, da je v svojo teorijo vključil pojem thanatosa. Thanatos je postal ključni dejavnik ponavljanja, ki presega moč potlačenih spominov.⁶²

V Freudovem spisu Onstran načela ugodja (1920) so omenjeni trije vidnejši in jasnejši vzroki, ki so botrovali Freudovemu ponovnemu zanimanju za pojem kompulzivnega ponavljanja: smrt njegovega najljubšega vnuka, tragedija vojne in zaskrbljenost zaradi svoje lastne smrti. Vpeljal je načelo thanatosa, nagona smrti, kot regresivne sile, katere simptomi so dramatične manifestacije motiva, ki je vrojen v vsako človeško molekulo, in nas sili, da bi se vrnili v izvorno stanje oziroma k primarnim izviro, iz katerih smo se razvili.⁶³ V tem spisu je Freud jasneje opisal tudi razliko med transfernim ponavljanjem in kompulzivnim ponavljanjem. Kompulzivno ponavljanje je podlaga najprimitivnejših pojavov, kot sta na primer mazohizem in separacijska anksioznost, in je ločeno od principa realnosti

Freud s principom realnosti definira modificikacijo in konfirmacijo nagonskih teženj z ozirom na zahteve zunanjega sveta.

⁶²Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 271; F. Busch, n.d. 536; F. LaDame, n.d. 254.

⁶³Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 272.

in ga princip realnosti ne uravnava.⁶⁴ Omenjena opredelitev opisuje "ožji pomen" pojma ponavljanja; transfer pa njegov "širši pomen".

Če bi bil Freud v tem obdobju bolj pozoren na vsebino kompulzivnega ponavljanja onstran principa ugodja

S principom ugodja Freud označuje hipotetični regulativni mehanizem mentalnega življenja, katerega funkcija je zmanjšati psihično napetost, ki je rezultat nagonskih pritiskov.

in na vprašanje, kako lahko klinično obvladujemo te produkte nagonov, bi imeli o njegovem stališču do tega vprašanja dosti jasnejšo sliko, trdi Klein.⁶⁵ Freudova najpomembnejša naloga pa tokrat ni bila več opisovanje kliničnih procesov, kot je bila v njegovi zgodnji dobi, temveč ponovna postavitve teorije nagonov.⁶⁶ Zato tudi ni čudno, da je pojem kompulzivnega ponavljanja po letu 1930 skoraj povsem izginil iz ameriške psihoanalize, saj je bil vezan na pojem nagona smrti, ki je abstrakten konstrukt brez povezave s kliničnim opazovanjem. Istočasno pa je to tudi eden tistih Freudovih problematičnih filozofskih pojmov, ki očitno izhajajo iz newtonovske fizike devetnajstega stoletja.⁶⁷

⁶⁴Prim. R.B. Shapiro, n.d. 298; A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 272.

⁶⁵Prim. A. Wilson, n.d. 272.

⁶⁶Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 272.

⁶⁷Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 273.

1. Freud in znanost v devetnajstem stoletju

Devetnajsto stoletje so imenovali “dobo energije”. Buržoazna tehnologija industrijske dobe je odkrila nove sisteme hidravlike, kemične in električne energije, ki so prispevali k razširitvi človekovih zmožnosti in produktivnih sil do nepredstavljenih razsežnosti. Newtonova filozofija razsvetljenstva ter poznejši naravoslovci in družboslovci tega stoletja so opisovali vesolje kot velik, zapleten mehanizem, strukturiran kot gibajoča se masa, ki jo vodijo skupne energije in fizikalni principi. Freud in njegovi sodobniki so tudi razum razlagali s pomočjo istih zakonov materije ter energije. Freudova metafora o psihičnih aparatih v tem pogledu zrcali prav to - da je razum hidravlični sistem sil, pritiskov, kanalov, izlivov, zavrtij in diverzij.⁶⁸

Če pri tem upoštevamo še nevrobiološki kontekst, v katerem je delal Freud, potem je slika še bolj jasna. Golgijeva tehnika izolacije najmanjšega dela možganskih celic, ki jo je razvil leta 1875, je odprla možnosti za seperacijo, izolacijo in proučevanje določenega omejenega števila nevronov v sicer veliki možganski masi.⁶⁹ Pojem nevrona je nastal leta 1891. Freud je torej razvil svoj koncept razuma v obdobju, ki je bilo usmerjeno na proučevanje energije, pa tudi na raziskovanje

---

⁶⁸Prim. S. Mitchell, *Relational Concepts in Psychoanalysis: An Integration*, Cambridge, London 1988; *Hope and Dread in Psychoanalysis*, New York 1993; *Freud and Beyond*, New York 1995.

⁶⁹Prim. S. Mitchell, *Relational Concepts in Psychoanalysis*, 68.

možganske fiziologije, utemeljene na presenetljivem odkritju pretoka električnih impulzov v živčnih celicah. To je tudi odkritje, ki je povzročilo razcvet raziskovanja možganov in razuma.⁷⁰

Freudov zgodnji poskus, da bi razložil psihopatologijo, živo odraža navdušenje takratnega intelektualnega ozračja. Nevrozo so od vsega začetka razumeli kot motnjo v uravnavanju energije. Freud je vseskozi zagovarjal teorijo, da je bistvena funkcija živčnega sistema kontroliranje in uravnavanje vznemirjenosti. Nevroza v tem smislu predstavlja preobremenitev z energijo, ki je preseгла in prerasla regulacijske sposobnosti živčnega sistema.⁷¹

Freud je v tem pogledu sledil Charcotovim in Breuerjevim raziskavam in predpostavljal, da so vzrok nevrozam travme, saj le te povzročajo vznemirjenost, ki je živčni sistem ne more zadovoljivo in ustrezno sprostiti preko motoričnih funkcij.⁷² Iz tega vidimo, da Freud vznemirjenosti ne razume metaforično, temveč povsem konkretno, kot posebno “kemično substanco”, ki jo proizvajajo spolne žleze, in ob tem primerja nevrozo z odvisnostjo pri zlorabi drog in zastrupitvi.⁷³ Prevelika mera vznemirjanja ustvarja odvisnost, stanje zastrupitve, ki preplavi živčni sistem; nevrotik postane na ta način odvisen od vznemirjenosti, ki ne zmore najti motoričnega izhoda.

---

⁷⁰Prim. S. Mitchell, n.d. 68.

⁷¹Prim. S. Mitchell, n.d. 68.

⁷²Prim. S. Freud, *Three Essays on the Theory of Sexuality* (Standard edition vol. 7) 1905, 137.

⁷³Prim. S. Freud, n.d. 215.

Kaj je vir te vznemirjenosti? Pred letom 1897 je Freud videl vir patogene spolne vznemirjenosti v specifičnih zunanjih doživetjih spolnega zapeljevanja v zgodnjem otroštvu. Spolno zapeljevanje je bilo na podlagi prevladujočega modela “refleksivnega loka”, ki je bil tudi model idejnih funkcij, dojeto kot dražljaj, ki vodi v blokado, zaježitev odziva.⁷⁴ Freud je trdil, da se patogeni vpliv zapeljevanja ne razvije v času zapeljevanja (ker je v predpuberteti otrok še neveden in spolna energija še ni v polnem zagonu), ampak pozneje v puberteti, ko se sprožijo hormoni; šele tedaj spomin na zgodnjo sedukcijo vzbudi neobvladljivo travmatično vznemirjenost.⁷⁵

V delu “Projekt za znanstveno psihologijo” (1895) Freud trdi, da spomin, ki je bil potlačen, postane travma šele preko odložene akcije.⁷⁶ V zgodnji Freudovi teoriji seksualnosti so torej seksualni elementi, strupi kontanimacije; infantilna seduktivnost v zgodnjem otroštvu, katerega zapoznala reakcija preplavi živčni sistem z dražljaji (spomin in afekt), ki jih otroška nerazvita psihična organizacija, v kateri so se dejansko zgodili, ne more asimilirati in procesirati. Freud in Breuer trdita, da histeriki trpijo zaradi reminiscenc, vznemirjajočih in motečih spominov. Energijske kapacitete živčnega sistema lahko zdržijo intenzivno spolno vznemirjenost, ko se ta pojavi v pravem času in kontekstu, to je v puberteti. Nevarne in neprimerne spolne izkušnje iz

---

⁷⁴Prim. S. Mitchell, n.d. 68.

⁷⁵Prim. S. Mitchell, n.d. 69.

⁷⁶Prim. S. Freud, *Project for a scientific Psychology* (Standard edition vol. 1) 1895, 356.

zgodnjega otroštva, ki se pozneje zlijejo s polno fizično močjo pubertete, presežejo kapacitete živčnega sistema, ki se začne zato rušiti.⁷⁷

V letu 1897 je Freuda smrt njegovega očeta, njegova osebna analiza ter njegova napredujoča klinična usposobljenost vodila v dramatični preobrat njegovega razumevanja seksualnosti in nevroze. Freud je ugotovil, da spomini njegovih pacientov niso nujno resnični. Številni otroci, ki so bili izpostavljeni spolnim doživetjem, niso postali nevrotični. Samo spomin sam na sebi ni dovolj, imeti mora tudi cilj, moč, da bi lahko preplaval živčni sistem in povzročil zajezitev ter poplavo, ki je po tej teoriji patogeni vir nevroze. Freud na tej stopnji ugotavlja, da je kontaminantski model infantilne seduktivnosti preveč enostaven: izhod, presežek vzdraženja, ki povzroči pojav simptomatologije, bi bilo treba pojasniti na bolj temeljit način.⁷⁸

Nagonska teorija je bila v tem pogledu idealna rešitev. Pritisk povzroči organizem sam, kot je razložil Freud v pismu Fliessu že leta 1897 - psihična struktura histerije, ki je posledica potlačitve, ne izvira iz dejanskega spomina, ker je nihče ne zadržuje v spominu brez motiva, ampak je v impulzih. Ponovno vzdraženje v nevrozah torej ni produkt zunanjih vtisov, temveč notranjih.⁷⁹

---

⁷⁷Prim. S. Mitchell, n.d. 69.

⁷⁸Prim. S. Mitchell, n.d. 69.

⁷⁹Prim. S. Mitchell, n.d. 70.

Tako je koncept nagona Freudu omogočil razumeti seksualne motive kot tiste, ki so prisotni že zelo zgodaj.⁸⁰

Kaj se je zgodilo z vlogo doživljanja, vtisov in doživetij, ki prihajajo od zunaj, iz objektov?

Pojem objekt v Freudovi terminologiji označuje osebo ali stvar, ki postane instinktivni, nagonski objekt, v katerem ali preko katerega posameznik doseže svoj cilj: ugodje. Posameznik ne naveže odnosa z drugim, osebo, stvarjo ali objektom zaradi odnosa samega, ampak izključno zaradi zadovoljevanja nagonskih potreb in teženj.

Freud je preveč kompleksen mislec, da bi v svoji teoriji opustil to, kar prispeva doživetje, toda nekaj je povsem jasno, gravitacijski center njegove teorije se je v tem času preobrnil od interakcije z drugimi k odkrivanju vrojenih pritiskov.⁸¹ Celoten svet interpersonalnih odnosov se je zrušil z vpeljavo teorije spontanega vznika impulzov, ki nosijo v naprej določen pomen. Še vedno prevladuje model delovanja živčnega sistema refleksivnega loka, vendar dražljaj, ki požene ves proces, ni več zunanji, ampak notranji pritisk oziroma nagon.⁸² Zunanji svet objektov postane s tem samo instrument za izražanje notranjih potreb. Objekti postanejo na ta način orodje, ki ni

---

⁸⁰Prim. S. Mitchell, n.d. 70.

⁸¹Prim. S. Mitchell, n.d. 72.

⁸²Prim. S. Mitchell, n.d. 72.

izvirno povezano z instinkti, ampak služijo le kot predmeti, ki omogočijo določeno nagonsko zadovoljitev.⁸³

Freud torej razume vlogo zunanjega sveta, vlogo objektov kot tistih, ki delujejo zelo podobno kot dnevni dogodki pri sanjah; ustvarjajo povezavo z nezavednim in tej mogočni motivacijski sili oziroma infantilnim željam omogočijo, da najdejo izhod. Konstitucionalni faktor potrebuje doživetje, predno ga je mogoče začutiti, priložnostni faktor pa mora imeti konstitucionalno osnovo, da lahko pride do mentalne operacije.⁸⁴ Lahko bi torej rekli, da je v Freudovi nagonski teoriji temeljna motivacijska sila človeškega doživljanja ojačana preko nagonov, usmerjena proti redukciji internih pritiskov in sicer v smeri iskanja ugodja in izogibanja bolečini.⁸⁵ Spolnost je v tem pogledu manifestacija teh impersonalnih sil, v službi interpersonalnih doživetij, v katerih človek izraža vrojene nagonске teme in fantazije.

---

⁸³Prim. S. Freud, *Instincts and Vicissitudes* (Standard edition vol. 14) London 1915, 122.

⁸⁴Prim. S. Mitchell, n.d. 72.

⁸⁵Prim. S. Mitchell, n.d. 72.

2. Freud in Darwin

Tej reviziji Freudove teorije je bistveno botrovala Darwinova evolucijska teorija. Dejansko, trdi Sulloway, je Darwin tlakoval pot Freudovim teorijam in bil s tem najvplivnejša osebnost v njegovem razmišljanju.⁸⁶ Pred Freudom je bil človek stoletja razumljen kot nekdo, ki je padel z višjega nivoja. Platon je videl človeško doživljanje in dejansko vse življenje v času kot sestop iz čistega, višjega sveta idealnih form. Judovsko-krščanska tradicija predstavi človeka kot padlega iz rajske harmonije, ki jo je ustvaril Bog. Evolucijska teorija, ki jo je uvedel Darwin in je obvladovala znanstveni svet v Freudovem času, pa trdi, da se človek ni “spotaknil”, ni padel od zgoraj, ampak se je postopoma razvil od spodaj. Človek ni padli angel, ki se je okrušil od božje zgradbe, ampak je bolj ali manj “rafinirana zver”.⁸⁷

V najširšem smislu je Freudova klinična teorija seksualnosti in nagona teorija metapsihologije, ki jo utemeljuje, najbolj brilijantna analogija Darwinove strukturne teorije o evoluciji človeštva.⁸⁸ Kakor se nižji organizmi razvijajo v višje, se bestialni, seksualni in agresivni impulzi

---

⁸⁶Prim. F. Sulloway, *Freud: Biologist of the Mind*, New York 1979, 238.

⁸⁷Prim. S. Mitchell, n.d. 73.

⁸⁸Prim. S. Mitchell, n.d. 73.

preoblikujejo v celoten spekter civiliziranih človeških aktivnosti. Na ta način sta v Freudovem sistemu seksualnost in agresivnost kritično povezani z našo preteklostjo.⁸⁹

Zgodovina sama je skupek empirično odkritih dejstev in gledano z antropološkega stališča vsebuje ključ do skrivnosti, zakaj in kaj se je zgodilo, kar se je zgodilo, kot se je zgodilo in zakaj se ni zgodilo drugače.⁹⁰ Ta antropološka zgodovinskost je imela skupaj z Darwinovo teorijo zelo velik vpliv na Freudovo teorijo in teorije njegovih naslednikov. Ferenczi skuša ta pristop privedi do konca in sicer v svojem raziskovanju globinske biologije, ki naj bi na osnovi filogenetskega spomina, vsebovanega v mikrobski plazmi, odkrila, kje naj bi bile vrisane oziroma načrtane vse katastrofe filogenetskega razvoja.⁹¹

Tradicionalna psihoanalitična odločitev za “genetsko razlago” vsega razvoja, ki izhaja iz tega razvojnega sklepanja,⁹² delno prihaja iz navdušenja znanstvenikov v 19. stoletja, torej v Freudovem času, v katerem so znanstveniki hoteli odkriti začetke življenja na našem planetu kakor tudi začetke planeta samega. Tako je daljna geološka in filogenetska zgodovina postala zelo bogat vir metafor, na osnovi katerih je hotel Freud razložiti sedanje probleme življenja. Za Freuda je bilo

---

⁸⁹Prim. S. Mitchell, n.d. 73-74.

⁹⁰Prim. I. Berlin, *The Hedgehog and the Fox: an Essay on Tolstoy's View of History*, New York 1953, 11.

⁹¹Prim. F. Kermodé, *Freud and Interpretation*, v: IJP 12 (1985) 5.

⁹²Prim. F. Pine, n.d. 19.

v tem oziru zelo pomembno povezati nevroze ter genitalnost s preteklostjo, ali kot pravi Freud sam, zapolniti razkorak med posameznikovo resnico in predzgodovinsko resnico.⁹³

Freud je gledal človeško zgodovino skozi etnocentrična očala antropologije 19. stoletja. Človeška nezavedna psiha postane shramba za filogenetsko in zgodovinsko evolucijo. Gre za podedovane trende, ki predstavljajo organsko preteklost, in ta preteklost naj bi bila zaprta v človeški psihi z vsemi bestialnimi željami in impulzi. Civiliziran človek vedno živi v napetosti med socialno eksistenco in njegovo primitivno preteklostjo, ki v njem živi kot močna motivacijska sila.⁹⁴ V najširšem smislu je vse socialno življenje produkt ponavljanja ter popravljanja in nadgradnje, ki se vrši na izposojenem teritoriju s stalno grožnjo, da ga bodo povozile primitivne instinktivne sile, ki delujejo na temelju principa ugodja.

Pri tem pa pridemo do temeljnega vprašanja, in sicer, če podzavest operira na osnovi principa ugodja ter uporablja zunanje objekte zgolj kot orodje za svoje hedonistične cilje, zakaj potem s tako kompulzivnostjo iščemo zgodnje objekte in ponavljamo z njimi zvezana doživetja, ki prinašajo tako malo ugodja in tako veliko bolečino?⁹⁵ Freud slika libido

---

⁹³Prim. F. Kermode n.d. 3-12.

⁹⁴Prim. S. Freud, *An Outline of Psychoanalysis* (Standard edition vol. 23) London 1940, 206.

⁹⁵Prim. S. Mitchell, n.d. 77.

S pojmom libido Freud najprej označuje energijo seksualnega nagona; z razvojem nagonске teorije pa Freud s pojmom libido označuje tudi energijo instinkta smrti in agresivnega nagona.

kot polimorfno, mnogolično perverzno silo, ki je sposobna stalnih preobratov v svojih ciljih in objektih in jo označuje silovita plastičnost.⁹⁶ Po tej hedonistični viziji bi morali biti ljudje drugačni, kot so, upirati bi se morali zahtevam civilizacije, ali najti deviantne načine, za dosego ugodja. Vendar pa so bili Freudovi pacienti polni travmatičnega doživljanja. Iskali so ugodje v svoji simptomatologiji, vendar jim je to povzročalo veliko gorja. Če je torej iskanje ugodja tako silovito in plastično, zakaj je potem tako sistematično in univerzalno zavoženo? Ali drugače, če smo živali v srcu, zakaj smo tako neučinkovite živali?⁹⁷

3. Nova Freudova teoretična rešitev

Freud je z uvedbo instinkta smrti skušal najti razlago za travmatično navezanost na zgodnje objekte in kompulzivno ponavljanje primarnih doživetij z njimi. Trdil je, da je ponavljanje zgodnjih stanj ena izmed karakteristik mentalnega življenja, ki izhaja iz instinkta smrti ter deluje onstran

⁹⁶Prim. S. Freud, *New Introductory Lectures on Psychoanalysis* (Standard edition vol. 22) London 1933, 97.

⁹⁷Prim. S. Mitchell, n.d. 77.

principa ugodja. Freud se je zavedal, da v okviru teorije libida ne more v polnosti razložiti mazohizma in ponovne navezave na zgodnja travmatična doživetja, zato ga je tako silovito privlačila teorija o instinktu smrti. Mazohizem namreč predstavlja zapleteno uganko teoriji libida in zato je Freud rešitev problema, ki ga ni mogel najti v eni teoriji, našel tako, da je to teorijo zamenjal z drugo, oziroma problem, ki je nastal z mazohizmom v teoriji libida, uporabil kot temeljni kamen za izgradnjo nove teorije, teorije o instinktu smrti.⁹⁸

Pozneje je Freud (1924) v svojem eseju "Ekonomski problem mazohizma" preoblikoval zvezo med nagonom smrti in kompulzivnim ponavljanjem. Pojem nagona smrti je ohranil, vendar je zavrnil njegovo konservativnost. Drugače povedano, nagon smrti je ločil od principa konstantnosti

Princip konstantnosti se nanaša na bistveno teženje organizma k homeostatičnosti.

in na ta način omogočil vpeljavo pojma kompulzivnega ponavljanja v glavni tok psihoanalitične teorije, ne da bi ga pri tem vključil v ekscentrično kozmologijo.⁹⁹

Ker neugodje in njegova delujoča sila, nagon smrti, nista več sestavni mehanizem principa konstantnosti, sta se vrnila v ničelno stanje vzburjenja. To pa je Freudovo prvotno teorijo kompulziv-

---

⁹⁸Prim. S. Mitchell, n.d. 79.

⁹⁹Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 274-276; R.B. Shapiro, n.d. 298.

nega ponavljanja obrnilo na glavo. Ker ugodja ni več enačil s pomanjkanjem vzburjenja, je moral ponovno strukturirati pojem principa ugodja.¹⁰⁰

Po Wilsonu in Malatesti,¹⁰¹ ki sta izčrpno raziskovala Freudov pojem kompulzivnega ponavljanja, je Freud razbil vez med kompulzivnim ponavljanjem in nagonom smrti zato, da bi se izognil teoretskim zapletom in vpeljal mehanizme, ki bi se bolj ujemali z njegovim pogledom na nagon smrti in z njegovim strukturalnim modelom.

Freud je razvil strukturalni model: id, ego in superego, potem ko je opustil topološki model: zavest, predzavest, podzavest. Na osnovi topološkega modela Freud namreč ni več zmogel zadovoljivo odgovoriti na vprašanje delovanja razuma in s tem v zvezi razumskih, mentalnih operacij.

Na ta način si je Freud omogočil vpogled v bolj konkretne klinične znake nagona smrti. Kot ključno referenco je začel navajati mazohizem, ki ga je razumel kot globljega od nagona smrti. Povezava med mazohizmom in nagonom smrti je v njegovi strukturalni teoriji še bolj izdelana in povezana s podzavestnim občutkom krivde in zlivanjem oziroma oddaljevanjem libida in nagona smrti.¹⁰²

¹⁰⁰Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 276.

¹⁰¹Prim. n.d. 273-277.

¹⁰²Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 278.

Princip konstantnosti je v tej novi Freudovi teoriji odprl pot principu nirvane.

Princip nirvane je princip, ki izraža tendence instinkta smrti.

V principu nirvane je ugodje vezano na kvalitativne karakteristike vznurjenja samega po sebi, in ne na vračanje v ničelno stanje vznurjenja. Da bi razumel ponavljanje, je Freud v tem svojem zadnjem pojmovanju povezal ugodje z vzponi in padci notranjega stanja napetosti. Žal pa Freud nikoli ni do konca razdelal te teoretske predpostavke in pojem kompulzivnega ponavljanja se je zapletel v mrežo slabo preišljenih teoretskih konstruktov.¹⁰³

Pojem nagona smrti pa je kljub temu, da je bil teoretsko zelo nedorečen, prevzel glavno vlogo tako v Freudovih kasnejših spisih kot v pisanju njegovih naslednikov, npr. Melanie Klein.¹⁰⁴

Na koncu lahko rečemo, da Freud kljub temu, da je hotel ekstremno moč kompulzivnega ponavljanja razložiti z uvedbo pojma nagona smrti, nikoli ni zadovoljivo razložil njegove teoretske podlage. Samo preprosto je predpostavil, da je biološki nagon brez vzdraženja med vračanjem k prvinskemu stanju nespremenljivi in temeljni dejavnik, ki lahko prevlada nad principom ugodja.

¹⁰³Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 276; R.B. Shapiro, n.d. 298.

¹⁰⁴Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 277.

Pojmovanje mehanizma kompulzivnega ponavljanja kot obrambe pred travmatičnimi in bolečimi spomini in kot poskusa obvladovanja teh spominov, pa spet ne nudi zadovoljive razlage kompulzivne narave ponavljanja.¹⁰⁵

V naslednjem poglavju bomo sledili najnovejšim psihološkim raziskavam otroštva in razmerju med transferjem in kompulzivnim ponavljanjem - simbolnim in primarnim ponavljanjem. Z iskanjem natančnejšega razumevanja teh dveh procesov bomo poizkušali odkriti osnovne motivacijske in dinamične vsebine, ki so njun temelj in sestavni del.¹⁰⁶

---

¹⁰⁵Prim. R.B. Shapiro, n.d. 299; A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 278; F. LaDame, n.d. 253.

¹⁰⁶Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 256-312; R.B. Shapiro, n.d. 297-308; F. Busch, n.d. 535- 544; J.A. Chu, n.d. 327-332; P. Shabad, *Fixation and the Road not Taken v: Psychoanalytic Psychology* 4,3 (1987) 187-205; F. LaDame, n.d. 253-268; F. Caspar, n.d. 719-762.

2. POGlavJE

Sodobne psihološke raziskave otroštva in kompulzivno ponavljanje

V tem poglavju bomo predstavili Freudovo (1920) temeljno predpostavko mehanizma kompulzivnega ponavljanja, ki omogoča obstoj psihobiološko kodiranim in nesubjektivnim vidikom mentalnega življenja onstran načela ugodja. Na tej podlagi bomo nadaljevali pot do podrobnejšega opisa vpliva najzgodnejših let življenja na možnost ponavljanja kasnejših akcij.¹⁰⁷ Tega se bomo lotili s pregledom različnih pristopov k zgodnjemu oblikovanju afektov in ovrednotili njihovo uporabnost za razlago kompulzivnega ponavljanja. Sledilil bomo trditvi Wilsona in Malateste, da je afekt pri otroku posebna zgodnja oblika psihičnega stanja in razumevanja socialnega sveta, ki ga tvorijo starši, in se kasneje ponovi kot temeljni mehanizem prilagajanja

---

¹⁰⁷Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 280.

okolju, ter ključna dinamika človeških interakcij in odnosov z drugimi, ki so zgrajeni po modelu primarnega diadnega odnosa s starši.¹⁰⁸

1. Afekt specifične organizacije

Pri raziskovanju različnih temeljnih emocij v razvoju človekove osebe lahko ugotovimo, da imajo emocije značilne fenomenološke, motivacijske in signalne lastnosti.¹⁰⁹ Izard¹¹⁰ je v svoji teoriji razločenih emocij emocije opredelil kot ontogenetski vidik razvoja in trdil, da imajo primarne emocije psihobiološko podlago. Najzgodnejši afekti so motivacijski vektorji, organska stanja občutkov na psihobiološki podlagi, ki jih otrok doživlja v odnosu otrok - starši.¹¹¹

Izard celo trdi, da so primarni afekti vrojeni in prisotni že dolgo pred razvojem reflektivne zavesti. Primarni afekti so ključni komunikacijski elementi primarnega diadnega odnosa, saj je iz njih zgrajena tudi vez otrok - starši.¹¹²

¹⁰⁸Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 281-291; R.B. Shapiro, n.d. 302-307; J.A. Chu, n.d. 328-331; F. Busch, n.d. 537-543.

¹⁰⁹Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 281.

¹¹⁰Prim. C.E. Izard, *The Face of Emotion*, New York 1971; *Development of Affect*, New York 1978, 389-413; *Maximally Discriminative facial Movement coding System*, Newark 1979, 309.

¹¹¹Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 283.

¹¹²Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 283.

V najnovejših raziskavah otrokovega emocionalnega razvoja so zbrali mnogo ključnih podatkov. Nekateri raziskovalci so v obrazni mimiki otroka odkrili znake primarnih emocij že v prvem dnevu življenja: npr. izraze zanimanja, stiske in gnusa.¹¹³

V naslednjih mesecih zgodnjega razvoja otroka, ko se otrok vse bolj prilagaja odnosu s starši, se razvijejo še ostale primarne emocije, kot npr. veselje, žalost, presenečenje, jeza in strah.¹¹⁴

Wilson in Malatesta¹¹⁵ sta opisala tudi vpliv zgodnjih emocij na razvoj osebnosti in na oblikovanje določenih karakternih potez okrog posameznega afekta, ki jih obvladuje in oblikuje. Sklicevala sta se na afekt-specifične organizacije, ki sta jih razumela kot emocionalne poteze in žarišča osebnostne organizacije. Wilson in Malatesta trdita, da se emocionalne organizacije izoblikujejo na začetku otroške dobe in utrdijo v kasnejšem življenju.

Skozi otrokov razvoj postanejo posamezne emocije formativni aparat otrokovega vedenjskega repertoarja in vase vključijo razvijajoče se motorične in kognitivne sposobnosti, ki podpirajo in pripravljajo izvedbo afekt-specifične organizacije.¹¹⁶ Kot smo že prej omenili, so nekatere emocije

---

¹¹³Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 283; M. Solomon, *Narcissism and Intimacy*, New York 1992, 49-58; D. Stern, *The Motherhood Constellation*, New York 1995, 70-76.

¹¹⁴Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 283.

¹¹⁵Prim. n.d. 284.

¹¹⁶Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 284.

nakazane že ob rojstvu, večino emocij pa otrok izraža pri šestih ali sedmih mesecih starosti. Ko postanejo emocije del vedenjskega repertoarja, se razvijejo edinstvene individualne razlike. Wilson in Malatesta razlagata, da lahko že v starosti enega leta ločimo prevladujoče-jezno, prevladujoče-žalostno in prevladujoče-prestrašeno emocionalno formacijo. To pa je znak, da emocionalne poteze predstavljajo trajne emocionalne predispozicije, ki se razvijejo v prvem letu življenja in postanejo podlaga otrokove osebnosti, ki je odvisna tako od narave in zaupanja staršev kot od otrokove sposobnosti izražanja svojih čustvenih stanj.¹¹⁷ Wilson in Malatesta sta s svojo raziskavo dokazala, da matere majhnih otrok med igro ponavljajo emocionalno rutino, izražanje emocij in emocionalne odgovore na vedenje in afekte svojih otrok, ki sega v prve dni otrokovega življenja. To pa je dokaz, da ponavljajoče se izkušnje interakcije dejansko tvorijo temeljno organizacijsko strukturo in formacijo otrokove osebnosti in sposobnosti vzpostavljanja odnosov z drugimi.¹¹⁸

Z drugimi besedami, zgodnja komunikacija in interakcije, ki so redundantne in se ponavljajo, postanejo najpomembnejše emocionalne izkušnje otrokovega zgodnjega stika z okoljem. Na ta način postanejo tudi sestavni del otrokove osebnosti in gonilna sila, ki usmerja otrokovo

---

¹¹⁷D. Stern, n.d. 73-74.

¹¹⁸Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 285.

vzpostavljanje odnosov z drugimi. Ponavljajoče se oblike emocionalnih izkušenj izoblikujejo temelj za izgradnjo psihične strukture, ki potem določa pot, po kateri oseba vstopa v svet.¹¹⁹

2. Objekt relacijska navezanost

Obširne raziskave navezanosti¹²⁰ dokazujejo, da vse emocije zahtevajo svoj objekt.

Pojem objekt v psihoanalitski literaturi označuje osebo, predvsem osebo matere in doživetja z njo.

To pomeni, da so emocije objektno-relacijske in da brez objekta ni zdrave emocionalne organizacije.¹²¹

V psihoanalitski literaturi predstavlja dinamična povezava objekt-relacija internalizacijo ali ponotranjenje interpersonalnih odnosov z drugimi in obenem organizacijo internaliziranih reprezentacij oseb in doživetij z drugimi v strukturo psihe.

¹¹⁹Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 285.

¹²⁰M.L. West - A.E. Sheldon-Keller, *Patterns of Relating, An Adult Attachment Perspective* New York, London 1994; M.D.S. Ainsworth, *Attachment across the Life Span* v: *Bulletin of the New York Academy of Medicine* 61 (1985) 792-812; J. Bowlby, *Attachment and Loss*, vol. 3: *Loss, Sadness and Depression*, New York 1982.

¹²¹Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 287-307.

Bowlbyjeve raziskave navezanosti trdijo, da temeljni človeški gon ni iskanje ugodja, temveč iskanje objekta, kar pomeni, da je temeljna motivacijska sila ponavljanja navezanost, oziroma vzpostavljanje odnosov z objekti, v tem primeru s starši.¹²²

Ključnega pomena je torej, da so starši otroku čustveno ves čas na razpolago, prav tako pa je pomembna tudi njihova čustvena uglašenost z otrokom.¹²³ Raziskovalci navezanosti so ugotovili, da se otrok, še predno razvije samozavedanje, približuje drugim, kot da bi ocenjeval emocionalni vtis dogodkov. Na ta način otrok od staršev sprejema emocionalne informacije.¹²⁴ Z drugimi besedami, iz ponavljajoče se oblike odnosa s starši otrok razvije temeljno strukturo vzpostavljanja odnosov, še predno je v svojem otroškem jeziku sposoben to dogajanje opisati.¹²⁵ Prvinsko ponavljanje je torej najosnovnejši mehanizem človeške psihe.

Še več, ker je odnos otrok - starši obojestransko zavezujoč in je zanj značilna zelo intenzivna komunikacija od afekta in stanja odvisnih pogojev, nam neposredno opazovanje otroka omogoči

---

¹²²Prim. J. Bowlby, *The Making and Breaking of affectional Bonds*, v: *British Journal of Psychiatry* 130 (1977) 201-210.

¹²³Prim. D. Stern, n.d. 59-76.

¹²⁴Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 287.

¹²⁵Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 287-289.

zaključiti, da otrok zgodnje afektivne doživljaje pravilno zabeleži, predno razvije obrambne mehanizme, in da je temeljni afekt predhodnik kognitivnih vidikov človeškega razvoja.¹²⁶

Tudi Stern¹²⁷ je trdil, da otrokovo pre-verbalno področje, nastajajoči osnovni jaz, nadaljuje svoje izražanje in se skozi razvoj vgradi v človekovo psiho. Z razvojem jezika in zmožnostjo simbolnega ponavljanja, ki sta seveda tudi dejavnika prilagajanja in medosebnih zahtev, postane otrok sposoben obvladovati izražanje svojih emocij. Skozi razvoj jezika otrok torej razvije sposobnost obvladovanja emocij.

Stern,¹²⁸ ki velja za enega najvplivnejših sodobnih analitikov, in za katerega lahko celo rečemo, da s svojimi najnovejšimi študijami v razvojni psihologiji predstavlja sam vrh znanstveno analitičnega raziskovanja, trdi, da so čustvene vsebine kot: zaupanje, samostojnost, navezanost, odvisnost, neodvisnost, kontrola, obvladovanje, separacija-individuacija in samo-regulacija tiste teme, ki prevladujejo skozi vse življenje. To, po Sternu, niso teme, ki bi bile značilne za določeno fazo, ampak se v svoji temeljni strukturi ponavljajo skozi vse življenje, ne glede na to, v katerem obdobju otrokovega razvoja so se razvile in zavzemale dominantno mesto.¹²⁹ Čas, oblika, kraj in

---

¹²⁶Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 287-295.

¹²⁷Prim. D. Stern, *The Interpersonal World of the Infant*, New York 1985, 69-123.

¹²⁸Prim. D. Stern, *The Motherhood Constellation*, New York 1995, 60-78.

¹²⁹Prim. D. Stern, n.d. 70.

posamični pogoji razvoja se sicer spreminjajo, ker gre razvoj vedno naprej, vendar v nepovezanih, kvalitativnih skokih, ki jim sledi relativna utrditev novih pridobitev.

Avtorji, ki raziskujejo človeški razvoj, se strinjajo, da je časovnost teh nepovezanih kvalitativnih skokov sicer določena, z ozirom na ključne elemente, ob katerih se otrokove operativne funkcije razvoja spremenijo; gre za aspekte motoričnih, kognitivnih in socialnih funkcij. Ne glede na to, iz katere perspektive avtorji gledajo otroka, vedno najdejo glavne spremembe v teh določenih periodah; kljub temu pa ostajajo prisotne in zavzemajo bistveno mesto skozi celoten razvoj in življenje posameznika. Ti kvalitativni skoki v prvih dveh letih se pojavijo okrog drugega do tretjega meseca, okrog osmega do dvanajstega meseca in okrog osemnajstega meseca otrokovega življenja. Vsaka od teh period prinese določeno in prepoznavno socialno, afektivno, motorično in kognitivno zmožnost v interakciji med otrokom in njegovimi starši.¹³⁰

Klinično vzeto to pomeni, da bodo življenjske teme, kot so neodvisnost, avtonomija in zaupanje uprizorjene ter organizirane v novem razvojnem obdobju na drugačen način, tokrat z novimi zmožnostmi in sposobnostmi, ki jih je otrok pridobil na tej stopnji razvoja. Z vsakim razvojno kvalitativnim skokom se bodo življenjske teme kot so zaupanje, neodvisnost in navezanost

---

¹³⁰Prim. D. Stern, n.d. 70.

nadaljevale in na novo organizirale, vendar v okrilju novih oblik, ki bodo morda samo prikriale to osnovno nespremenjeno pomenskost in funkcionalnost.¹³¹

Otroci, ki so rasli v družinah, kjer je na primer vladal alkohol, in so doživljali razdiralno nepredvidljivost, bodo zelo težko zaupali komurkoli. Kmalu bodo sprevideli, da so njihovi starši nepredvidljivi, njihove emocionalne in vedenjske reakcije pa nezanesljive, ter bodo zato pri njih prenehali iskati varnost in zavetje. Čutili bodo, da so drugačni, nevredni in nezaželeni; obtoževali bodo sebe in na ta način opravičevali starševsko nepozornost in nenaklonjenost do njih; zaničevali bodo sebe in pri sebi iskali razloge, da se starši do njih vedejo tako kruto. Pozneje v življenju bodo nezaupljivi, strah jih bo vsake intimne vezi, ker bodo ob vsaki globlji navezanosti ponovno doživljali grozo in strah, da se bodo stara občutja ponovila. Ves svet bodo ocenjevali in ga doživljali skozi prizmo nezaupanja in strahu ter v najmanjših, nedolžnih dogodkih iskali razloge za zavrnitev, pa čeprav ne bo nobenega dejanskega razloga, da bi mislili in dojemali ter interpretirali določene dogodke kot zavrnitev, neželjenost in izdajstvo. Zato si bodo zgradili svoj svet, v katerem bodo ostajali sami, nerazumljeni, vendar jim bo prav ta njihov izolirani svet nudil varnost pred zastrašujočo nevezanostjo.

---

¹³¹Prim. D. Stern, n.d. 70.

3. Empiričnoznanstveni pogled na otrokov razvoj

Stern, kot že rečeno, na osnovi raziskav drugih avtorjev, kakor tudi na osnovi svojih raziskav in kliničnih podatkov, ki jih je iz tega izpeljal, predstavlja dokaj empirično-znanstveni vpogled na otrokov razvoj. Ta razvoj bi lahko predstavili v sledečem zaporedju:

Od 0. - 2 1/2. meseca: V prvih tednih otrokovega življenja sta hranjenje in spanje ter epizode jokanja in tolaženja glavni dogodki, ki konstituirajo to prvo obdobje. Glavna interaktivna naloga v tem obdobju zadeva regulacijo otrokovega hranjenja, spanja oziroma zbujanja. Aktivnostni cikel ter glavnina socialnih izmenjav se dogaja okrog teh in v teh aktivnostih. Bolj specifično, socialne in afektivne izmenjave, nasmeh staršev in otrokov govor so večinoma instrument za reguliranje teh dogodkov, kakor tudi staršev in otrok samih.¹³² Gre za regulacijo in popravljanje, oziroma dopolnjevanje teh aktivnosti. Pri tem je izrednega pomena, ali zna mati pravilno ravnati z otrokom, ko je le ta lačen in mu zna mati s tihim sodelovanjem dopustiti, da otrok z navdušenjem vzame hrano; in ko je otrok že delno potešen v svoji lakoti, ali zna mati ponovno navdušiti otroka, da nadaljuje s hranjenjem, ga zna objeti, pobožati in s tem omogočiti, da bo otrok nadaljeval s

---

¹³²Prim. L.W. Sander, *Adaptive Relationships in early Mother-Child Interactions*, v: *Journal of American Academy of Child Psychiatry* 3 (1964) 231-264.

hranjenjem; in ko je otrok nahranjen, ali mati to ugotovi in zna na to pravilno odreagirati? Ali zmore mati uglasiti otrokov interes za hrano, in sicer z določenimi aktivnostmi in predvsem, kako mati reagira na otrokovo lakoto? Kako odgovarja na otrokove potrebe: s senzitivnostjo, s preveč kontrole, s premalo kontrole, je morda neobvladljiva, ali celo reagira z nezadovoljstvom, nepravilnim afektom ter čudnimi izrazi?¹³³

Ker se regularni proces hranjenja velikokrat prekine in otrok ob tem joka, se od staršev pričakuje veliko poskusov ponovnega vzpostavljanja rutine hranjenja. V tem obdobju je zato zelo pomembno, kako starši tolažijo in umirijo otroka; kako reagirajo na otrokov jok; jih vznemirja, razburja, postanejo apatični, odgovorijo s pretirano zaskrbljenostjo, otroka ignorirajo ali pa odgovarjajo na otrokove potrebe s sensitivnostjo, spontanostjo, ustvarjalnostjo ter fleksibilnostjo.¹³⁴

Če otroka prisilijo, da sprejema hrano, bo v odrasli dobi vedno doživljal velike nevšečnosti, ko se bodo v njem porajala občutja, da ga hoče nekdo k nečemu prisiliti ali z njim manipulirati. Hrana bo postala, v simbolni obliki, tisti element, proti kateremu se bo boril: ko bo pod določenim stresom ali pritiskom iz zunanjega sveta, bo izgubil apetit. Po drugi strani pa bo hrana zanj postala

---

¹³³Prim. D. Stern, n.d. 71.

¹³⁴Prim. D. Stern, n.d. 71.

instrument samoreguliranja: v hrani bo videl edini način obvladovanja zunanjega sveta, kot na primer pri anoreksiji, ki je predvsem sistem kontroliranja vsega, kar prihaja od zunaj. Na ta način bo posameznik preko simbola hrane zavračal vse, kar mu nudi oziroma vsiljuje okolje. Primeri tega so naravnost zastrašujoči, saj anoreksični pacienti dojemajo svoj organizem, svoje telo kot izrazito ranljiv in izpostavljen instrument zunanjih vplivov, ki jih je zato treba nenehno zavračati in odbijati. V svojem porušenem dojetanju sebe, bodo vedno doživljali svoje telo kot nekaj gnusnega, odvrčajočega in zaradi prevelike teže, kot nekaj nesprejemljivega, čeprav so v resnici izrazito mršavi in suhi. Gre za očitno stradanje, zavračanje hrane in s tem, kot rečeno, zavračanje in odbijanje zunanjih vplivov vse do katastrofalnih posledic, ki jih lahko utрпи njihov organizem zaradi nenehne deprivacije hrane oziroma spodbujenega bruhanja, ko začutijo, da so po minimalni količini zaužite hrane ponovno brez kontrole in obvladovanja samega sebe.

V nasprotnem, ko so kot otroci samo preko hranjenja doživljali stik z zunanjim svetom, jim bo hrana postala simbol povezanosti. Zato bodo jedli prekomerno in se bodo vedno, kadar bodo depresivni in pod stresom, zatekali k hrani, ki bo s tem postala simbol potešitve. Ta proces pa se lahko še nadaljuje, kot v primeru bulimije, ko pacient zaužite hrane ne zmore metabolizirati, oziroma ne zmore metabolizirati vplivov, dogodkov in občutij, ki jih ustvarja zunanji svet, in zato

po velikih količinah zaužite hrane, ki tokrat postane simbolni sovražni, zastrašujoči, neobvladljivi in nekontrolirani element okolja, umetno spodbudi bruhanje.

Hrana na ta način postane nekaj, kar močno ponazarja zgodnje interakcije otroka s starši; uživanje oziroma neuživanje hrane v tem kontekstu zadobiva zelo široke in globoke razsežnosti zgodnjih odnosov v naši zahodni družbi, ki dobesedno ustvarja zastrašujoče kombinacije anoreksično-bulimičnih simptomatičnih osebnosti. Lahko bi celo rekli, da je najhuša bolezen sodobne družbe najbolj vidna v simptomatologiji hranjenja in s tem simptomatologiji obolelih odnosov v najzgodnejši dobi otrokovega razvoja.

Od 2 1/2. - 5 1/2. meseca: Obrazna, zrcalna socialna interakcija brez igrač oziroma drugih objektov, predstavlja naslednjo stopnjo v otrokovem razvoju.¹³⁵ Otrok je sedaj po svoji konstituciji povsem sposoben in prilagojen, da pokaže svoje socialne in afektivne zmožnosti ter obenem spodbudi starševski odgovor na igro obraz do obraza.

Otrok je namreč po dizainu usmerjen k človeškemu obrazu, glasu, dotiku in motorično gibanje postane v tem obdobju eden izmed osnovnih elementov otrokove igre. Ničesar na svetu ni, kar bi lahko tekmovalo s temi dražljaji, ki na tako enkratni način privlačijo otrokovo pozornost in zanimanje njegovih staršev. Na tej stopnji je tudi živčni sistem dovolj razvit, da je sposoben igre

---

¹³⁵Prim. D. Stern, n.d. 71.

obraz - obraz. Še več, socialno in afektivno vedenje, ki regulira interakcijo obraz - obraz, to je kontrola gledanja, odgovora z nasmehom in vokaliziranja, postane zrelejše. Ker so otrokovi vedenjski modeli v tem obdobju še zelo krhki, je interakcija obraz - obraz med dvema osebama, med starši in otrokom, s skoraj enako mero kontrole in z željo prispevati k iniciativnosti, ohranjevanju, moduliranju, prekinitvi ali izoginitvi vključevanja in sodelovanja. Vzajemna regulacija socialne interakcije se torej začneja.¹³⁶

Otrok je v tej dobi še zelo omejen v svojem gibanju. Njegova koordinacija oko - roka še ni dovolj razvita, da bi se otrok lahko zanimal za nežive predmete ali da bi jih dosegel, oziroma se z njimi igral. Ne more še vstati, se premikati ali zapustiti prostora; po svoji naravi je ujetnik obrazne komunikacije.¹³⁷

Hranjenje in spanje je do te dobe že urejeno in je postalo del rutine. Aktivnost in želja sta sedaj prenesena na igre obraz - obraz in ravno v tej dobi je spet možno opaziti iste teme interakcije, ki smo jih lahko opazili že pred meseci pri hranjenju. Če je bila materina kontrola prestroga ali skrb med hranjenjem prevelika, bo sedaj ta mati pretirano regulirala interakcijo obraz - obraz. Morda je mati tista, ki spodbuja večino obraz do obraza dialogov. Ona bo tudi tista, ki bo narekovala in

---

¹³⁶Prim. D. Stern, n.d. 72.

¹³⁷Prim. D. Stern, n.d. 72.

spreminjala intenzivnost interakcije, ko se ona odloči ali čuti, da je le-ta po njenih merilih šla predaleč, oziroma je interakcije premalo, da bi zadovoljilo materine potrebe po bližini z otrokom. Mati je obenem lahko tista, ki bo določila, kdaj se bo določena igra prekinila; če se otrok odloči, da bo prekinil vzajemni pogled ali zrenje z materjo, se mati lahko odloči in ponovno poišče otrokove oči ter s tem ignorira otrokovo željo po prekinitvi. Pozneje ona prekine to vzajemno interakcijo pogleda ali zrenja in sicer v času, ki ga določi sama.¹³⁸

Človeške oči so eden najbolj senzitivnih organov človeškega telesa. V njih je mogoče prepoznati najgloblje vsebine človeškega doživljanja: vse od strahu, groze, razočaranja, jeze, besa, zavisti, žalosti pa do veselja, sreče, hrepenenja, zadovoljstva in ljubezni. Pri otroku pa so v tem obdobju tudi izrazito konstruktivni organ njegove razvijajoče se psihe. Oči so v tem obdobju poleg telesnega zaznavanja osnovni instrument dojemanja in organiziranja otrokovega okolja. Če so se starši vedli vsiljivo in otroku niso dovolili, da bi na svoj način odražal potrebo po zrenju, se bo ta otrok tudi v odrasli dobi izogibal očesnemu kontaktu zlasti tedaj, ko bo na osnovi teh doživetij dojemal nove življenjske situacije in človeško bližino intimnosti kot vsiljive in ogrožajoče.

Otrok se bo obenem zelo zgodaj naučil, da so njegove potrebe nepomembne, celo sram ga bo, da potrebe sploh ima, ker bo v tem videl grozečo nevarnost zavrnitve. V svoji notranjosti se bo

---

¹³⁸Prim. D. Stern, n.d. 72.

prepričal, da mora najprej zadovoljiti potrebe vseh drugih in šele potem bo smel upati, da ga bodo morda opazili, in uresničili tudi tisto, kar si on želi in pričakuje. Vedno bo s svojimi očmi dobesedno premeril in obkrožil vso svojo okolico ter skušal odkriti, če je za vse poskrbljeno, ter potihoma upal, da ga bodo opazili. In če ga ne bodo, potem bo ponovno prešel v proces razočaranega samoobtoževanja in podcenjevanja samega sebe.

Iz tega je jasno, kaj pomeni neprekinjeno nadaljevanje, oziroma ponavljanje tem, kot so materina prevelika skrbnost, kontrola v soočenju s prekinitvijo prejšnjih oblik interakcije, kot so hranjenje ter igra obraz - obraz. Pri tem lahko opazimo, da gre v resnici za ponavljanje iste teme, le da je organizacija ob vsakem kvalitativnem skoku razvoja drugačna in zato se zdi, da nov način interakcije prekrije staro oziroma osnovno temo.¹³⁹

Od 5 1/2. - 9. meseca: To obdobje je zaznamovano z vzajemno igro: mati in otrok se skupaj igrata s predmeti in ta igra postane temeljna interakcija te dobe. Otrok si je doslej pridobil dovolj koordinacijskih sposobnosti v smislu obvladovanja aktivnosti oko- roka ter roka-roka in se začne vidno zanimati za svet okrog sebe. Pomembno je, kako starši in otroci uglasijo smer, čas, prostor,

---

¹³⁹Prim. D. Stern, n.d. 72.

fokus, izvedbo, razvoj, spremembe in prekinitve igre. Vse to ponovno prinaša na plan iste teme, ki jih je bilo mogoče opazovati že pred meseci, in sicer v obdobju hranjenja ter igri obraz - obraz.¹⁴⁰

Vsiljivost, na primer, je sedaj vidna v novi obliki oziroma v novem prostoru: mogoče jo je opaziti v materinem omejevanju ter prekomerni kontroli otrokovega igranja. Medtem ko je otrok ves prevzet z igro z določeno igračo, se mati odloči, da je neka druga igrača bolj zanimiva. To naj bi bila igrača, ki je bolj spodbujajoča, bolj vzgojna in materi bolj ugaja, zato odvzame prvo igračo in otroku ponudi drugo. Otrok to igračo sprejme, jo raziskuje, nato izgubi zanimanje zanjo in se odloči za naslednjo. Mati pri tem čuti, da otrok ni porabil dovolj časa s to drugo igračo in skuša otroku pokazati nov vidik te druge igrače, ki ga otrok ni opazil. Pri tem lahko vztraja in hoče na vsak način ponovno vzbuditi zanimanje ter hoče s to igračo na vsak način očarati otroka, pri tem pa ne opazi, da se otrok vidno dolgočasi, oziroma se trudi, da bi zadovoljil materine potrebe, ki vsekakor niso v skladu z njegovimi potrebami.¹⁴¹

Otrok se tudi v tem obdobju nauči, kakšne so starševske potrebe in na kakšen način se jim mora prilagajati, da bo s strani staršev dobil osnovno pozornost, ki jo nujno potrebuje. Pri tem gre tudi za načrten vpliv na otroka, ki naj bi se že v tej najzgodnejši dobi igral z igračami, ki nosijo posebno

---

¹⁴⁰Prim. D. Stern, n.d. 73.

¹⁴¹Prim. D. Stern, n.d. 73.

pomenskost: igrače z bodočo profesionalno usmerjenostjo, igrače, ki vzbujajo strah in grozo ter otroke izpostavljajo nevarnosti.

Primeri, ko starši odprto kaznujejo otroke, ker se po njihovem mnenju predolgo igrajo z določenimi igračkami, jim to igračo nasilno odvzamejo, nanje vpijejo, jih zmerjajo in celo pretepajo, imajo lahko katastrofalne posledice na otrokov razvoj. Otrok bo s strahom ocenjeval okolico, se bal vsake samostojne iniciative; v njem pa se bo porajal občutek negotovosti in predvsem ga bo prevevalo občutje, da je vsaka samostojnost staršem neprijetna in zato zanj ogrožajoča, ker ni v skladu s starševskimi principi.

Ta pretirana regulacija otrokove igre je v bistvu enaka kot pretirana regulacija odnosa obraz-obraz in interakcije pred nekaj meseci. Gre za vprašanje, kdo spodbudi kaj, kdo prekine kaj in kdaj. Vendar je tokrat odnos med starši in otrokom že veliko bolj ustaljen in živahen in pretirane oblike interakcije veliko bolj opazne. Vsekakor je pri tem treba omeniti tudi druge oblike interakcije med starši in otrokom, kot npr. premajhna skrb za otroka, zanemarjenje, nestrukturirano okolje, ali okolje brez pravil in regulacij, kjer je vse dovoljeno.¹⁴²

Od 8. - 12. meseca: V tem obdobju govorimo o dveh glavnih temah in sicer o navezanosti in intersubjektivnosti. Proti koncu prvega leta starosti otrok pokaže zelo jasne karakteristike

---

¹⁴²Prim. D. Stern, n.d. 73.

navezanosti in separacije, ki se nanaša na starše. Ta proces se še pospeši z otrokovo rastočo sposobnostjo gibanja, kar zanj pomeni odhajati in vračati se k materi, najprej s plazenjem, potem s hojo. Model navezanosti, ki je vzpostavljen med starši in otrokom, je eden izmed najboljših pokazateljev kvalitete odnosa med starši in otrokom. Klinični pogled na temo navezanosti kaže na zelo široko aplikativnost potencialnih kliničnih problemov, ki niso vezani samo na temo navezanosti in povezanosti s starši, ampak imajo lahko zelo globoke in trajne ter mnogovrstne posledice.¹⁴³

Če samo opazujemo, kako tako otrok kot starši organizirajo odhode in prihode, odaljevanje in približevanje, kar je neizogibno v tem obdobju, potem lahko odkrijemo osnovni material otrokovega psihičnega življenja, ki bo za vedno položil temelj njegovemu interaktivnemu in interpersonalnemu odnosu tako do staršev kakor tudi do ostale okolice. Če se starši otroku skrijejo, da jih otrok s strahom in jokom išče, bo otrok le s težavo zapuščal starše, ker se bo vedno bal, da jih ne bo več, ko se bo vrnil. V nasprotnem primeru, ko starši otroka ne pustijo, da se svobodno giblje, da odhaja in prihaja, bo otrok čutil, da je njegova samostojnost gibanja prepovedana in bo zato vedno s strahom odhajal, saj se bo bal, da bi s tem prizadel starše. Tudi v odrasli dobi bo čutil, da dela staršem krivico, da jih zanemarja in zavrača ter jim ne izkazuje dovolj spoštovanja in

---

¹⁴³Prim. D. Stern, n.d. 73.

pozornosti. Že v zgodnji dobi se bo torej naučil, da je njegova prisotnost staršem življenjskega pomena in da so njegove potrebe po samostojnosti nepomembne in za starše ogrožajoče. V doraščajoči dobi se bo na osnovi tega strahu in utesnenosti odločal za drastične posege, kot so pobeg od doma, in sicer samo zato, da bi se izognil oziroma odrešil starševskega utesnjujočega odnosa.

Avtorji, kot na primer Zenah, trdijo, da so poleg tem o separaciji še druge oblike obnašanja, ki so odločilne pri ocenjevanju navezanosti, na primer manifestacija afekta, iskanje ugodja, odnos do pomoči drugih in sodelovanje, kar pa vsekakor samo povečuje pomembnost interakcijskih odnosov med starši in otrokom.

Naslednja tema, ki prevladuje v tem obdobju, je vznik intersubjektivnosti. Na kratko bi temu rekli, da otrok spozna, da ima mati lahko v svojem razumu tudi elemente, misli, vsebine, kot so namen, pozornost do nečesa, afekt in da ima lahko tudi sam določene elemente v svojem razumu ter da je vsebina tistega, kar je v materinem razumu, lahko enaka ali pa drugačna. Če ti elementi niso enaki, je kljub temu možno, da se povežejo. Poznamo veliko manifestacij tega procesa, ki kažejo na prisotnost intersubjektivnosti, kot npr. socialno navezovanje, afektivno sozvočje, vzajemno pridobivanje pozornosti, prepoznavanje namenov drugega in namensko zavzetje

določene pozicije.¹⁴⁴ Pomembno je, da se v vseh teh oblikah vzpostavi medosebna povezava med starši in otrokom, preko katere se ta vključuje v svet univerzalnih mentalnih fenomenov: kaj je javno in kaj mora ostati v privatnih sferah, kaj se je zgodilo, pa ne sme postati del drugih in kaj se sme deliti z drugimi. Nastanek intersubjektivnosti v odnosu med starši in otrokom nudi opazovanju zelo privlačno in bogato sliko.¹⁴⁵

Če nadaljujemo z našim primerom o materini pretirani regulaciji, bo le-to v tej dobi manifestirano na zelo različne načine. Mati lahko na primer otrokovo raziskovanje omeji ter se v čustvenem, spoznavnem in intencionalnem oziru oddalji od otroka ter prvenstveno sledi svojim pogledom na zadovoljevanje potreb, oziroma zadovoljuje lastne potrebe in zanemari otrokove želje in potrebe po navezanosti na mater. Glede na intersubjektivno dimenzijo lahko vidimo starše, ki definitivno določajo, na katera emocionalna doživljanja bodo odgovorili, jih imeli za legitimna in vredna deliti in na katera ne bodo odgovorili, oziroma jih ne bodo delili z otrokom. Če je otrok na primer premalo navdušen in entuziastičen glede določene stvari in mati čuti, da bi moral biti otrok veliko bolj vzhichen, potem mati sozvočje med seboj in otrokom premesti na višji nivo, tako da pokaže vzhichenost in entuziazem, ki ga pričakuje od otroka. Otrok se mora temu

---

¹⁴⁴Prim. D. Stern, n.d. 74.

¹⁴⁵Prim. D. Stern, n.d. 74.

prilagoditi, da zmore deliti isto vzhičenost in je tako prisiljen v “lažno reakcijo”. Taka mati ni dovolj občutljiva na otrokove namige o tem, kaj bi rad otrok vzajemno delil.¹⁴⁶

Sem bi lahko šteli tudi starševsko impulzivno prekinjanje otrokovih želja in potreb po določeni igri, ki staršem ne odgovarja, oziroma pretirano navdušenje in siljenje otroka v igro, ki si je otrok ne želi in jo s strahom zavrača. Primeri tega so objemanje in žgečkanje otroka, ko si on tega ne želi in ga to vznemirja. Tudi tokrat so v izrazitem ospredju starševske potrebe in želje, otrok pa se mora prilagoditi, saj ga starševsko razočaranje zastrašuje. V odrasli dobi se bo ta otrok vedno prilagajal, sprejemal bo na primer oblike zabave, ki ga v resnici ne zabavajo, se prilagajal in hlinil zadovoljstvo, v resnici pa se bo dolgočasil in mu bo neprijetno. Vsekakor pa bo sprejemal želje in okuse drugih, ker se bo bal, da ga bodo sicer zavrnil in ga pustili samega.

Od 18. - 24. meseca: V drugem letu otrokove starosti se pojavita dve pomembni razvojni komponenti: jezik in fizične sposobnosti, med katere spada mobilnost.¹⁴⁷ Klinično gledano je učenje jezika podobno učenju igranja z objekti. Oboje se bo zgodilo, četudi bodo starši pri tem le minimalno sodelovali. V normalnih okoliščinah gre za bogato interakcijo, kjer starši sodelujejo, pomagajo, strukturirajo in prilagajajo svoje odgovore otrokovi senzitivnosti, željam in njihovim

---

¹⁴⁶Prim. D. Stern, n.d. 74.

¹⁴⁷Prim. D. Stern, n.d. 74.

zmožnostim. V nekem smislu je to klinična triada med otrokom, starši in besedo ter njenim pomenom. Kakor lahko klinično opazujemo te vrste triado s stvarnimi objekti pri šestih mesecih otrokove starosti, tako lahko sedaj vidimo to triado z “zvočnimi objekti”, to je z besedami. Vidimo podobne interpersonalne teme pretirane kontrole, zanemarjanja, ki so v vsakem obdobju strukturirane na drugačen način.¹⁴⁸

Starši, ki se otroku posvečajo, sodelujejo in vzpodbujajo njegovo govorico s tem, da so v sozvočju z otrokovo govorico, nanjo odgovarjajo, ne spodbujajo samo razvoja njegovih lingvističnih sposobnosti, ampak predvsem gradijo odnos. Otrok se bo s pomočjo lingvističnih sposobnosti začel učiti, da je govorica tisti instrument, s pomočjo katerega je mogoče razreševati čustvene zaplete, konflikte in kompleksne odnose z okoljem. V nasprotnem primeru pa bo otrokova najmočnejša govorica izražanja konfliktnih čustvenih afektov ostala na nivoju vedenjskega odigravanja; namesto da bi zapletene, konfliktno čustvene afekte izgovoril, jih bo vedenjsko uprizarjal z impulzivnim vedenjem, ki se bo izražalo preko jeznih izbruhov razmetavanja igrač ter drugih predmetov, vpitja, joka ali pa se bo z namrščenim obrazom metal ob tla, se zvijal, grizel najrazličnejše predmete, ki mu bodo na voljo, in trmasto sedel v kotu sobe, pod mizo, oziroma brezglavo tekal po stanovanju.

---

¹⁴⁸Prim. D. Stern, n.d. 75.

Starši, ki so v takih primerih v zadovoljivem čustvenem sozvočju z otrokom, bodo kmalu opazili otrokov stisko ter v njegovem vedenju prepoznali čusvena stanja, ki jih otrok ne obvlada, ter mu pomagali, da jih bo izrazil z besedo in jih s tem skušal razrešiti. V otroku se bo s tem počasi utrdil občutek, da ga njegovi starši jemljejo resno, da so njegove težave in problemi staršem pomembni ter da njegove potrebe in želje staršem niso odveč. Povsem drugačna občutja pa bodo navdajala otroka, ki se mu starši ne posvečajo, ga zanemarjajo in odrivajo ter kaznujejo, kadarkoli se njihov otrok ne obnaša v skladu z njihovimi prepričanji oziroma njihovimi čustvenimi stanji. Ta otrok bo kmalu začel doživljati, kot da je staršem odveč in se bo zato zaprl vase, oziroma s pretiranimi in grobimi oblikami obnašanja opozarjal nase. Če mu bodo odgovorili, naj bo to z grobstjo, vpitjem, grožnjami, potem bo v teh oblikah starševskih odzivov iskal navezanost in pozornost; ponavljal bo te nesprejemljive vedenjske modele, saj se bo naučil, da je to edini način, da v starših vzbudi pozornost.

Naslednja razvojna sprememba v tej dobi je povečana mobilnost ter večje fizično-motorične zmožnosti, ki pa zahtevajo omejitve. Otrok lahko rani samega sebe in druge, poleg tega pa družba v tem obdobju zahteva od staršev, da otroka začnejo učiti osnovnih socialnih norm. Pri tem imajo velikokrat težave, saj otroka ni lahko omejevati v njegovih interakcijah, kakor tudi v njegovem samostojnem obnašanju. Ker mu pravil ne morejo vsiliti, morajo morajo oblike obnašanja

neposredno vzpostavljati z otrokom ob vsakem primeru posebej. Tako starši kot otroci so v tem oziru na zelo trhljih tleh. Otroci so v tej dobi izredno aktivni, kreativni in spontani, kar vodi starše v zelo vznemirjajoča stanja. Ta doba je zato izreden izziv starševskih vzgojnih sposobnosti ter odkriva temeljno dinamiko odnosa med starši in otrokom ter strukturo njihovega medsebojnega funkcioniranja.

Pri tem je treba poudariti, kako pomembna je starševska vztrajnost in kontinuiteta odnosa z otrokom. Otrok se ob jasnih razmejitvah in omejitvah njegovega vedenja uči tistih začetnih struktur obnašanja, ki ne vodijo samo k prepoznavanju, kaj je dovoljeno in kaj ni, kaj je dobro, sprejemljivo, željeno, hoteno in kaj ni, ampak se otrok ob jasno definiranih strukturah obnašanja začne počutiti varnega in zavarovanega. Nepredvidljivi, impulzivni starši, ki pravila obnašanja nenehno spreminjajo, v otroku povzročajo občutek, da ni ničesar stalnega in da se ne more na ničesar zanesti, s tem pa ob starših izgublja občutek varnosti in zavarovanosti. Hitre, nepredvidljive in stalne spremembe brez jasnih meril in razlogov bodo v otroku pustile trajne posledice. Tudi v odrasli dobi se bo bal vsake hitre spremembe, ker bo v njem povzročala teror, grozo in strah ter nevarnost in ogroženost.

Kot že rečeno, so temeljni klinični elementi razvoja neprekinjene, ponavljajoče se teme, ki so prisotne skozi vse življenje. Oblika teh tem se menja in ponovno vzpostavlja z vsakim

kvalitativnim razvojnim skokom, ki prinaša nov način obnašanja, nov način interakcij z novim načinom ponavljanja starih tem, oziroma ob vsaki razvojni dobi posebej se iste, stare teme ponavljajo v novih oblikah.

4. Temeljne sheme otrokovega razvoja

Stern zaključuje, da lahko osnovne elemente otrokovega oziroma splošno človeškega doživljanja predstavimo v naslednjih temeljnih shemah,¹⁴⁹ in sicer:

- a. perceptualne sheme - vizualne podobe;
- b. konceptualne sheme - simboli in besede;

Zgodovinsko sta bili te dve vrsti shem sprejeti v psihologiji in psihoanalizi kot različni temeljni reprezentaciji človeškega doživljanja. Piaget je uvedel še:

- c. senzomotorne sheme - motorično akcijo in koordinacijo s senzornimi doživetji kot dodaten temeljni način reprezentacije doživljanja. V zadnjem času govorimo še o novi reprezentaciji človeškega doživljanja, in sicer:

---

¹⁴⁹Prim. n.d. 82.

d. zaporedje dogodkov - predstavlja skript ali scenarij ter reprezentacijo dogodkov. Te štiri sheme nam predstavljajo štiri ločene in različne vrste temeljnih formativnih reprezentacij, ki ustvarjajo sheme biti-z drugimi: precepti, koncepti, senzomotorične operacije in zaporedje dogodkov. Tem štirim temam Stern dodaja še dve najbolj bistveni reprezentaciji, ki v samem temelju prevevata osebnostni odnos subjektivnega doživljanja, in sicer:

e. format za reprezentacijo afekta in

f. format za reprezentacijo smiselnosti celotnega doživljanja.¹⁵⁰

Iz omenjenih Sternovih raziskav in sinteze ter integracije spoznanj jasno sledi, da temeljna emocionalna interaktivna stanja, ki se ponavljajo v človeški psihi in človeškem interpersonalnem ter interaktivnem doživljanju, obstajajo že pred sposobnostjo govora, ki jih opisuje. Govorne sposobnosti, ki na začetku zelo neustrezno opisujejo oziroma izražajo emocionalno interaktivna stanja, se razvijajo in skozi razvoj postajajo vedno bolj usidrane, kljub temu pa se lahko zgodi, da se osnovne dinamike prvinske psihobiološke motivacije nikoli ne bodo zadovoljivo ubesedile in bodo ostale v kraljestvu pre-verbalnih izkušenj človekove psihe.

---

¹⁵⁰Prim. D. Stern, n.d. 82.

Kot smo pravkar pokazali, postane simbolna oblika ponavljanja sestavni del človeškega doživljanja, ki postopoma prevlada nad prvinskim ponavljanjem iz otroštva. To pa se, po Sternovi¹⁵¹ teoriji razvoja obrambnih mehanizmov, zgodi skozi osvajanje komunikacijskih funkcij jezika v drugi polovici drugega leta starosti.

Na podlagi opazovanja otrokovega pre-verbalnega vedenja, lahko predpostavimo, da otrok doživlja primarne afekte v odnosu s starši, preden je sposoben razviti obrambne mehanizme, ki bi posredovali med nasprotujočimi željami in ustvarjali kompromise, ter dolgo pred tem, ko bi te izkušnje lahko ubesedil na tak način, da bi bile dostopne zavestni in verbalni artikulaciji.¹⁵² Močna, ponavljajoča se emocionalna doživetja v odnosu med otrokom in starši ustvarijo emocionalne vzorce, ki imajo usodne posledice na otrokove akcije in reakcije, kljub temu pa še vedno ostajajo izven domene zavesti. Analiza v eksperimentalni psihologiji dokazuje, da se čustveni odzivi lahko pojavijo pred razvojem simbolne reprezentacije in usodno zaznamujejo objektivne odnose.¹⁵³ Poleg tega pa zgodnje ponavljajoče se izkušnje socialne interakcije služijo kot potreba po preživetju, kot motivacijska sila in kot način vzpostavljanja odnosa z okoljem, ki je ključno za otrokov obstoj in razvoj.

---

¹⁵¹Prim. n.d. 75.

¹⁵²Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 291-295.

¹⁵³Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 293-295.

Sedanji napredek psihološkega raziskovanja in psihoanalitične teorije nam omogoča, da lahko bolje opišemo dinamiko, ki kreira in rekreira ponavljajoče se arhaične afekte v psihični dejanskosti odraslega, kar pa je spet tesno povezano s Freudovo hipotezo o tem, da v človeku obstaja prisila po ponavljanju dinamike, ki je globlja od iskanja ugodja.¹⁵⁴

Trdimo lahko tudi, da je temeljna motivacijska sila kompulzivnega ponavljanja po svoji naravi odnosna. Služi kot temeljni gon po ohranitvi odnosa, najprej s starši in kasneje s pomembnimi drugimi.

Če ugodje ni pomanjkanje vznburjenja, kar trdi Freud v svojem poznejšem pojmovanju, temveč prej najugodnejša rast in padanje vznburjenja v ego, kot delu najzgodnejšega objektnega odnosa, potem se lahko kompulzivno ponavljanje pojavi tako znotraj kot onstran načela ugodja.¹⁵⁵ Wilson in Malatesta predpostavljata, da so konstrukti, ki jih sproži ponavljanje, za psihično realnost veliko pomembnejši, kot je to trdil Freud, ko je poizkušal pojem kompulzivnega ponavljanja vključiti v svojo psihoanalitično teorijo.

---

¹⁵⁴Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 304-307.

¹⁵⁵Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 304-305.

Zaključimo lahko, da koncept kompulzivnega ponavljanja označuje motivacijske sile, ki poganjajo “prvinsko ponavljanje”, in opredelimo “transfer” kot motivacijsko silo in posledico simbolnega ponavljanja.¹⁵⁶

J. Sandler in A.M. Sandler¹⁵⁷ sta poizkušala v svojih spisih povezati ta dva vidika. Zanimarila sta razliko med simbolnim in prvinskim ponavljanjem, ker sta predpostavila, da sta oba le obliki najzgodnejših fantazij in afektov, ki pa so ključni v ponavljajočem se modelu kasnejšega vedenja. Predpostavljala sta, da je odraslo življenje v mnogih pogledih le ponovno oživljanje zgodnjih objektnih odnosov med starši in otrokom. Njuna postavka je postala podlaga vsemu nadaljnjemu razmišljanju in teoretika osnova nadaljnji konceptualizaciji. Trdila sta tudi, da je lahko arhaično ponavljanje gonilna sila aktualizacije nezavednih fantazij, za katere je značilna afektivnost, saj so že najzgodnejše želje objektno odnosne.¹⁵⁸

Po Freudovi (1924) izvorni opredelitvi kompulzivnega ponavljanja, razumljeni v najožjem pomenu, ki se je nanašala zgolj na resne patologije, se je kasneje razvilo mnogo teoretskih in pojmovnih razprav avtorjev kot so, npr. Gedo, Klein, Loewald, kasneje npr. Shabad,¹⁵⁹ R.B. Sha-

---

¹⁵⁶Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 281-307.

¹⁵⁷Prim. J. Sandler - A.M. Sandler, *Underdevelopment of object Relationships and Affects* v: IJP 59 (1978) 285-296.

¹⁵⁸Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 287.

¹⁵⁹Prim. n.d. 187-205.

piro,¹⁶⁰ J.A. Chu¹⁶¹ in Segal, a nobena izmed njih ni zadovoljivo razložila in opisala teoretske in klinične dinamike, ki poganja mehanizem kompulzivnega ponavljanja.¹⁶²

V naslednjem poglavju bomo opredelili pojem kompulzivnega ponavljanja v sodobnih psihoanalitičnih teorijah in orisali sedanja pojmovanja tega tako močnega psihološko antropološkega mehanizma.

---

¹⁶⁰Prim. n.d. 297-308.

¹⁶¹Prim. n.d. 327-332.

¹⁶²Prim. A. Wilson - C. Malatesta, n.d. 309-311.

3. POGlavJE

Sodobni psihoanalitični pogledi na kompulzivno ponavljanje

V tem poglavju si bomo ogledali tri najpomembnejše relacijske teorije,¹⁶³ ki jih navaja psihoanalitična literatura.

Interpersonalna teorija, teorija jaza in teorija objektnih odnosov temeljijo na predpostavki, da je gonilo človeškega psihičnega razvoja interrelacijska dinamika med otroki in starši in da kasnejše življenje izraža paleto relacijskih vzorcev, ki jih pridobimo v najzgodnejših fazah otroškega razvoja.¹⁶⁴

---

¹⁶³Prim. S. Mitchell, *Relational Concepts in Psychoanalysis: An Integration*, Cambridge, London 1988; *Hope and Dread in Psychoanalysis*, New York 1993; *Freud and Beyond*, New York 1995; F. Summers, *Object Relations Theories and Psychopathology*, New York 1994; F. Pine, n.d.; J.R. Greenberg - S. Mitchell, n.d.

¹⁶⁴Prim. S. Mitchell, *Relational Concepts in Psychoanalysis: An Integration*, Cambridge, London 1988; *Hope and Dread in Psychoanalysis*, New York 1993; *Freud and Beyond*, New York 1995; F. Summers, *Object Relations Theories and Psychopathology*, New York 1994; F. Pine, n.d.; J.R. Greenberg - S. Mitchell, n.d.; H. Kohut, *The Restauration of Self*, New York 1977; *The Two Analysis of Mr. Z*, v: IJP 60 (1979) 3-27;

V psihoanalitski literaturi te tri teorije predstavljajo sam vrh teoretskega in kliničnega pogleda na človeka in njegov razvoj ter zadnji trend analitske psihoterapije. Vse tri teorije trdijo, da je odnos jaz-ti oziroma odnos posameznika do druge osebe temeljna silnica pri razvoju človeka, njegovem iskanju smisla in pomena življenja samega. Interpersonalna teorija predpostavlja, da odnos jaz-ti gradi osnovne modele posameznikovega doživljanja; k tem modelom se bo vedno vračal ter jih uporabljal kot temeljni konstrukt vsega nadaljnega dojetanja sebe in drugih. Psihologija jaza trdi, da se otrokov jaz, oziroma občutek za sebe zgradi na osnovi odnosa s starši, ki zrcalijo njegove želje, potrebe in hrepenenja. Ob starših otrok prepozna kdo je in kaj je, ob njih razvije temeljne elemente svoje identitete. Teorija objektnih odnosov pa predpostavlja, da je v odnosu jaz-ti, ti ali drugi tista osnova, na kateri temeljijo najzgodnejša doživetja, ki vplivajo na ves nadaljnji razvoj dojetanja in doživljanja tako sebe kot drugih. V tem zgodnjem obdobju se izoblikujejo tako imenovane reprezentacije o doživetjih z drugimi ali objektne reprezentacije; izoblikujejo pa se tudi reprezentacije jaza oziroma dojetanja in doživljanja sebe v odnosu z drugimi. Ti dve osnovni reprezentaciji preko ponotranjenja, introjiciranja postaneta temeljni material ali vsebina pri konstituiranju otrokove in sploh človeške psihe.

How does Analysis Cure, Chicago 1984; H.S. Sullivan, *Clinical Studies in Psychiatry*, New York 1956; *Personal Psychopathology*, New York 1972.

Nobena od naštetih teorij ni opredelila pojma kompulzivnega ponavljanja kot takega, temveč vse privzemajo koncept kompulzivnega ponavljanja v najširšem pomenu. V teh teorijah avtorji predpostavljajo, da je kompulzivno ponavljanje univerzalni antropološki fenomen ponovnega utelešenja in aktiviranja prvinskih vzorcev objektivnih odnosov, ki se ponovno odigrajo v novih doživetjih in odnosih z okoljem.¹⁶⁵

V nobeni relacijski teoriji ne obstaja teoretska ločnica med transferjem in kompulzivnim ponavljanjem, vendar je jasno, da pojmujejo transferno ponavljanja večinoma kot interakcijsko dinamiko, ki se razvije med analitikom in pacientom; medtem ko je kompulzivno ponavljanje konstrukt, ki vsebuje vse ponovljene modele pacientovega vedenja, znotraj in zunaj analitske izkušnje.¹⁶⁶

Te teorije pojma kompulzivnega ponavljanja ne poimenujejo konsistentno. Večinoma izpuščanje pojem prisile in tema ponavljanja prevzame celotno vsebino. Čeprav nakazujejo pojem prisile, teoretsko ne osvetlijo vzroka za opustitev tega termina. Očitno je, da formulacija ponavljanja, uporabljena v smislu kompulzivnega ponavljanja, ki so jo razvili v prej omenjeni literaturi,

---

¹⁶⁵Prim. S. Mitchell, n.d.; J.R. Greenberg - S. Mitchell, n.d.; P. Buirski, *Comparing schools of analytic Therapy*, Northvale, London 1994; F. Pine, n.d.; J.D. Levin, n.d.; M.L. West - A.E. Sheldon-Keller, n.d.

¹⁶⁶Prim. S. Mitchell, n.d.; F. Pine, n.d.

združuje in vključuje oboje, simbolno - transferno in prvinsko - kompulzivno ponavljanje, kot sta ju opisala Wilson in Malatesta in temu modelu bomo v nadaljevanju sledili tudi v tej knjigi.

Psihoanalitične teorije so se v zadnjih desetletjih bistveno spremenile, zamenjala se je paradigma psihologije.¹⁶⁷ Mitchell je ugotovil: Namesto stare opredelitve razuma kot niza predhodno določenih struktur, ki prihajajo iz notranjosti posameznega organizma, so razum na novo opredelili kot transakcijske vzorce in notranje strukture, ki prihajajo iz interpersonalnega in interakcijskega polja.¹⁶⁸

V tej evolucijski in revolucionarni spremembi so glavno vlogo odigrale psihologija jaza,¹⁶⁹ interpersonalna psihologija¹⁷⁰ in teorija objektnih odnosov,¹⁷¹ saj vse tri temeljijo na relacijskih modelih, ki predpostavljajo, da je osnovni motivacijski konstrukt človeškega razvoja dinamika odnosa med materjo in otrokom.¹⁷² Kompulzivno ponavljanje je v tem smislu reinkarnacija in ponovna aktivacija primarnih interakcijskih vzorcev med materjo in otrokom, ki se na novo udejanjajo v

---

¹⁶⁷Prim. S. Mitchell, n.d. 17.

¹⁶⁸Prim. S. Mitchell, n.d. 17.

¹⁶⁹Prim. H. Kohut, n.d. 7.

¹⁷⁰Prim. H.S. Sullivan, *Personal Psychopatology*, New York 1972, 50.

¹⁷¹To teorijo zagovarjata v svojih delih W.R.D. Fairbairn, *An Object-relations Theory of the Personality*, New York 1952, in O. Kernberg, *Severe Personality Disorders*, New Haven 1984.

¹⁷²Prim. S. Mitchell, n.d. 33-35.

novih doživetjih in novih interakcijah z okoljem. Vse tri teorije razumejo kompulzivno ponavljanje kot univerzalni fenomen.¹⁷³

Vsi trije modeli trdijo, da ponavljajoči se modeli v človekovem doživljanju niso posledica iskanja zadovoljitve, kot trdi Freud (1924) v svojem modelu, temveč posledica močne težnje po ohranjanju in vzdrževanju “kontinuitete”, “povezav”, “domačnosti” posameznikovega posebnega, interrelacijskega okolja.¹⁷⁴ V vseh treh relacijskih modelih je izražena prevladujoča potreba po ohranjanju smisla posameznika kot interrelacijskega in preko notranje prisotnosti povezanega z matriko drugih ljudi.¹⁷⁵

Poleg tega pa vsi teoretični modeli sodobne psihoanalitične zgodovine, ki uporabljajo model relacijskih matric, vedno bolj poudarjajo odnose z drugimi, pa naj bodo sedanji ali pretekli, resnični ali namišljeni. Nekateri poudarjajo samo organizacijo, kot npr. psihologija jaza,¹⁷⁶ drugi navezanost in iskanje objekta,¹⁷⁷ spet drugi interpersonalne transakcije,¹⁷⁸ za vse pa je značilno, da

---

¹⁷³Prim. S. Mitchell, n.d. 33, 38; P. Buirski, n.d. 88-89; J.D. Levin, n.d. 105; F. Pine, n.d. 48.

¹⁷⁴Prim. S. Mitchell, n.d. 38.

¹⁷⁵Prim. S. Mitchell, n.d. 38-39; 149-152; J.D. Levin, n.d. 105; P. Buirski, n.d. 88-89; F. Pine, n.d. 81-82.

¹⁷⁶Prim. H. Kohut, n.d. 54-60.

¹⁷⁷Prim. W.R.D. Fairbairn, n.d. 24.

¹⁷⁸Prim. P. Sullivan, n.d. 60-79.

predstavljajo odnosi z drugimi bistveno in najpomembnejšo fenomenološko sestavino njihovih teorij.

V pregledu zgornjih treh teorij je “sedanjost” pojmovana kot neposreden rezultat preteklosti, drugače povedano, “sedanjost” je “preteklost”, ki se znova in znova odigrava; četudi ponoven zbir preteklih dogodkov ni povsem ustrezen, motivi in izkušnje iz preteklosti, ki delujejo v sedanjem odigravanju, vodijo občutke, emocije in vedenje v sedanjosti.¹⁷⁹

Relacijski modeli ponujajo različne kategorije, različne konstrukte in temeljnejše strukture, v katere lahko organiziramo doživljanje. Pomemben pojem, ki je v relacijskih modelih ključen, je povezanost z drugimi, resnična ali namišljena. Oblike odnosov pojmujejo kot instrumentalne, doživetja pa se lahko izražajo preko interrelacijskih metafor, ali pa se odigravajo v ponavljajočih se modelih najrazličnejših odnosov.¹⁸⁰

---

¹⁷⁹Prim. S. Mitchell, n.d. 149-150; J.R. Greenberg - S. Mitchell, n.d. 383-408; F. Pine, n.d. 71-76; P. Buirski, n.d. 88-89.

¹⁸⁰Prim. S. Mitchell, n.d. 17-40; F. Pine n.d. 55-76; J.D. Levin, n.d. 25-56; P. Buirski, n.d. 81-164.

1. Relacijske teorije v nasprotju s Freudovo nagonsko teorijo

Razlika med Freudovim (1924) modelom in relacijskim modelom je več kot očitna. Za Freuda so objektni odnosi arena, v kateri se nagonski, zlasti seksualni impulzi izražajo, nagrajujejo ali pa se proti njim borimo. Za teorije relacijskega modela pa so spolnost in drugi telesni procesi arena, v kateri se izražajo relacijske konfiguracije in v kateri se proti njim borimo.¹⁸¹ V skladu s to predpostavko je kompulzivno ponavljanje osrednji mehanizem relacijske matrike, ki teži k ohranjanju objektnih vezi in ne k zadovoljivosti sami po sebi kot v Freudovem modelu.

Zakaj ravno spolnost? Zakaj je prav spolnost tako pomembna, zakaj spolnost ostaja tudi v relacijskih teorijah arena, v kateri naj bi se odigravale temeljne relacijske teme in boji? Mitchell¹⁸² navaja štiri dejavnike, ki dajejo spolnosti izreden pomen.

a. Organski, telesni občutki, procesi in dogodki obvladujejo otrokovo zgodnje doživljanje. Kot trdi Winnicott, se razum v začetku razvija preko domišljajske elaboracije telesnega delovanja. Otrok pri konstruiranju in predstavljanju sveta in drugih jemlje od in posplošuje iz glavnih modelov organskih doživetij. Tako svet, okolje in ostale ljudi razume kot potencialno hranljivo

---

¹⁸¹Prim. S. Mitchell, n.d. 63-122.

¹⁸²Prim. n.d. 102 - 104.

jed, ali kot izmeček, blato, kot pomirjevalca ali vrinjevalca, kot znanilca spolnega ugodja ali znanilca bolečine. Zgodnja telesna doživetja na ta način postanejo osnovni organizacijski glasniki kompleksnejših poznejših doživetij.¹⁸³ Postanejo, kot predpostavlja Schafer (1978), paradigme za vse nadaljnje psihološke dogodke.

b. Dejstvo, da spolnost vključuje interpenetracijo teles in potreb, prikaže njene brezštevne variacije kot tiste, ki idealno reprezentirajo hrepenenja, konflikte in pogajanja v relaciji med jaz in ti, med jazom in drugimi. Spolnost je v tem smislu silovit organizator doživljanja. Telesni občutki in čutno ugodje definirajo posameznikovo kožo, posameznikov izgled ter posameznikove razmejitve in obenem dialektiko intimnih pozicij, kot so na primer: nad, pod, znotraj, nasproti, obkrožen, kontroliran, vstopajoč, oboževan, očaran itd.¹⁸⁴

c. Siloviti biološki vzgibi v fenomenologiji spolne vzbujenosti in občutek, da nas nekaj žene, ustvarja naravni besednjak za dramatično izražanje dinamike, ki vključuje konflikt, anksioznost, kompulzivnost, pobeg, strast, ekstazo in očaranost.

S tem v zvezi lahko rečemo, da kritiki klasične nagonske teorije velikokrat podcenjujejo relevantnost fiziologije in temperamenta v fenomenologiji in dinamiki spolnosti. Izrednega

---

¹⁸³Prim. S. Mitchell, n.d. 102.

¹⁸⁴Prim. S. Mitchell, n.d. 103.

pomena je pri tem razločevati, kar Person¹⁸⁵ imenuje “inicialni element vzburjenosti”, pri čemer gre za izvirni vzgib in različne pritiske, ki so v igro privedeni kot mehanizmi ali posledice vzburjenosti. Freud je trdil, da vzburjenost spontano nastopi preko endogenih fizioloških pritiskov, ki po svoji naravi zahtevajo sprostitev, kljub temu, da lahko s prepričljivo jasnostjo trdimo, da fiziološka seksualnost tako pri živalih kot pri človeku ne proizvede lastne energije, ampak je prvenstveno sistem odzivov na zunanje namige in socialne vzgibe.¹⁸⁶ Tako hormoni na primer ne proizvedejo internega pritiska, ampak uravnavajo vzburjenost, oziroma odzive v interaktivnem relacijskem polju interpersonalnih relacij in internaliziranih objektnih relacij.¹⁸⁷ Torej je biologija seksualnosti izredno pomembna tudi v interakcijski perspektivi spolnosti, saj ustvarja tisto polje, ki je večkrat podlaga relacijskih bojev.

d. Sama zasebnost, skrivnostnost in ekskluzivnost posameznikovega doživljanja spolnosti njegovih staršev spolnost pomensko poveže in opredeli s področjem odnosov preko pojmov, kot so: dostopen - nedostopen, viden - zamegljen, površina - globina. Spolnost je v tem primeru tista,

---

¹⁸⁵Prim. E. Person, *Sexuality as the Mainstay of Identity: Psychoanalytic Perspective*, v: *Sigma* 5 (1980) 611.

¹⁸⁶Prim. S. Mitchell, n.d. 103.

¹⁸⁷Prim. S. Mitchell, n.d. 103.

ki povzame vso intenziteto strastnih bojev, preko nje se namreč vključimo, pridemo v kontakt, presežemo izolacijo in ekskluzivnost.¹⁸⁸

Glede na povedano lahko brez metapsihološkega koncepta nagona, natančno opišemo in razložimo univerzalno antropološko naravo spolnega konflikta in spolne želje. Omenjeno razumevanje subjektivnega doživljanja seksualnega konflikta in “gnanosti” kot produkta fiziološke napetosti, ki se mora sprostiti, zamegljuje pomen spolne želje kot silovitega fiziološko posredovanega odziva na vsakokratno odigravanje drame jaza in ti-ja, v širokem subjektivno strukturiranem in neizogibno konfliktnem relacijskem prostoru.¹⁸⁹

Iz tega lahko sklepamo, da so analitiki objektno relacijskega polja največ gradili na predpostavki, da temeljna motivacijska sila človekovih izkušenj ni iskanje seksualnega ugodja, temveč iskanje stika.¹⁹⁰ Obenem so tudi trdili, da je najbolj ključno iskanje v človekovem razvoju iskanje objekta in navezanosti, ki smo si jo izoblikovali v otroštvu in jo ponavljamo skozi vse življenje. Ponavljajoči se vzorci so torej povezava z zgodnjimi objektnimi vezmi, ki smo jih izkusili v zgodnjem otroštvu, ne glede na to, kako zadovoljujoče so bile. V tem smislu so boleča čustva, samodestruktivni odnosi, samouničevalne situacije, ki jih v življenju vedno znova ustvarjamo,

---

¹⁸⁸Prim. S. Mitchell, n.d. 103.

¹⁸⁹Prim. S. Mitchell, n.d. 104.

¹⁹⁰Prim. S. Mitchell, n.d. 104.

sredstvo za ohranjanje zgodnjih vezi s pomembnimi drugimi.¹⁹¹ Če je imel otrok le boleče izkušnje, se ne bo vdal in iskal zadovoljitve drugje, temveč bo vedno znova iskal isto bolečino kot model ali instrument za vzpostavljanje odnosov s pomembnimi drugimi. Bolečina na ta način postane glavno sredstvo in uporabni model za vzpostavljanje odnosov, kar je najosnovnejša potreba vsakega človeškega bitja.¹⁹²

Še več, teoretiki teorije objektnih odnosov poudarjajo, da je vloga bolečine ali ugodja v temelju povezana z notranjim objektom. Bolečina predstavlja vse objektne vezi in pacient se močno upira sprostivši te napetosti, saj bi to zanj pomenilo, da zapušča vezi in povezavo s starši, kar pa je še dosti bolj boleče, kot izguba povezave z zgodnjimi objektnimi vezmi, ne glede na to kako neznosen je lahko odnos z njimi. Z drugimi besedami, prekinitev povezave z zgodnjimi objekti bi bila preveč nesprejemljiva in bi povzročila obupen občutek izgube, krivde in izolacije.¹⁹³

Če strnemo, na osrednje vprašanje, zakaj se stari modeli in stari objekti stalno vračajo, lahko odgovorimo na več načinov, glede na različne teoretske relacijske modele in njihovo razumevanje

¹⁹¹Prim. S. Mitchell, n.d. 26-27, 33, 77-78.

¹⁹²Prim. J.D. Levin, n.d. 108-109; P. Buirski, n.d. 97-98.

¹⁹³Prim. W.R.D. Fairbairn, n.d. 58; S. Mitchell, n.d. 162-163; J.R. Greenberg - S. Mitchell, n.d. 172-174; J.D. Levin, n.d. 115-139; F. Pine, n.d. 96; P. Buirski, n.d. 89.

kliničnih dejstev. Odgovor na to vprašanje istočasno daje glavni poudarek uporabi prisile ponavljanja v relacijskih teorijah.¹⁹⁴

2. Teorija objektivnih odnosov

Z vidika objektivnih relacij je sedanja psihopatologija bistveno odvisna od ohranjanja zgodnjih vezi s pomembnimi drugimi. Vsaka sprememba, novost je zato grozeča in zastrašujoča, saj daje občutek izdajstva zvestobe, skozi katero je pacient čutil, da skrbijo zanj, da je povezan, sprejet, ljubljen in zaželen.¹⁹⁵

Z drugimi besedami, otroci iz tega okolja razvijejo intenzivno navezanost na starše, ker globoko hrepenijo po odnosu z njimi in to psihologija objektivnih odnosov razume kot fenomenološko dejstvo, ki neizogibno izhaja iz klinične izkušnje. Pozneje ti odrasli otroci, pacienti iščejo in vzdržujejo odnose za vsako ceno. Fairbairnova teorija objektivnih odnosov je v tej smeri najbolj razvita elaboracija travmatičnega človeškega doživljanja.¹⁹⁶

---

¹⁹⁴Prim. S. Mitchell, n.d. 33-35.

¹⁹⁵Prim. W.R.D. Fairbairn, *On the Nature and Aims of Psychoanalytic Treatment* v: IJP 39 (1958) 347-385; S. Mitchell, n.d. 243,291; J.R. Greenberg - S. Mitchell, n.d. 174; F. Pine, n.d. 150; P. Buirski, n.d. 89.

¹⁹⁶Prim. S. Mitchell, n.d. 26.

Fairbairn je začel svoje psihološko raziskovanje z opazovanjem izredno zapletenega fenomena neverjetne lojalnosti do staršev, ki ga je srečeval pri zlorabljenih otrocih. Kljub velikim bolečinam in travmatičnim doživetjem so ti otroci zavrnil, odbili alternativne starše ter pokazali veliko pozornost in navezanost na prave starše. Ta ugotovitev je Fairbairna vodila k nadaljnjim raziskavam, pri katerih je spoznal, da problem ni omejen samo na zlorabljene otroke, ampak je to problem psihopatologije na splošno. Psihopatologija je v tem spektru razumljena in definirana v najširšem pomenu, kot tendenca človeka, da ponavlja enake boleče izkušnje, ustvarja enaka boleča čustva in ponovno vzpostavlja enake destruktivne odnose.¹⁹⁷ Otroci se ponovno se vračajo k staršem, pa čeprav jih njihovi starši vedno znova razvrednotijo, žalijo, zaničujejo in zavračajo. Med njimi se ustvari pravi začarani krog interakcij, ki vedno znova vzbujajo stare arhaične rane. Otroci teh staršev se čutijo začarano zvezane s starši, skušajo ugoditi vsem njihovim željam in zahtevam, in vedno znova proti vsem pričakovanjem, da bodo starši v njih končno prepoznali osebnosti, ki so vredne njihove pozornosti in naklonjenosti. Ko se to ne zgodi, se razočarani umaknejo, vendar le začasno. Ko jih starši spet potrebujejo, se ponovno dobesedno poženejo v stari začarani odnos, tokrat z novim valom upanja, ki pa se ponovno razblini v krutem razočaranju, da nikoli ne bodo prišli do pravih spoštljivih odnosov. Vsemu navkljub pa vztrajajo, saj je biti v

---

¹⁹⁷Prim. S. Mitchell, n.d. 26.

odnosu, pa čeprav jih boli in nenehno travmatizira, življenjskega pomena. Ti otroci čutijo in doživljajo, da brez odnosov s starši, pa naj bodo še tako boleči, ne morejo preživeti.

Kako je mogoče te boleče izkušnje iz mladosti uskladiti s hedonistično predpostavko o iskanju ugodja, se sprašuje Fairbairn? Če ljudje res delujejo v smeri iskanja ugodja, zakaj potem zgodnjih konfliktov enostavno ne odvržejo in pozabijo, namesto da jih tako sistematično in vztrajno odigravajo skozi vse življenje.¹⁹⁸

Fairbairn je svojo ekonomično razlago nadaljeval tako, da je spremenil Freudovo temeljno predpostavko: libido ne išče ugodja, temveč išče objekt. Otrokova temeljna potreba ni potreba po ugodju, ampak po odnosu. Če starši ustvarjajo ugodje, ga bo otrok iskal, vendar ne ugodja samega po sebi, ampak le kot orodje za interakcijo. Če starši ustvarjajo boleča doživetja, bo otrok iskal ugodje drugje, vendar odnos s pomembnimi drugimi vedno iskal preko bolečine, ker je to zanj osnovni relacijski model, saj gre za temeljni stik, katerega temelj je odnos in ne ugodje. Za Fairbairna je temeljna motivacija človeškega doživljanja iskanje in ohranjanje intenzivne emocionalne povezanosti z drugimi.¹⁹⁹

---

¹⁹⁸Prim. S. Mitchell, n.d. 26.

¹⁹⁹Prim. S. Mitchell, n.d. 27.

S tega stališča je kompulzivno ponavljanje orodje, ki vodi skozi destruktivne relacije k ohranjanju zgodnje navezanosti na pomembne druge osebe v njegovem življenju. Otrok se nauči vzpostavljanja odnosov z ljudmi preko modelov, oziroma načina, kako priti v človeško družino, in ti modeli skozi vse življenje ostanejo del njegove psihične strukture. V nekaterih družinah je senzualnost osnovna komponenta emocionalnega stika; v drugih besne, agresivne čustvene eksplozije; zopet v drugih depresivno hrepenenje; ta primarni model ustvarja podlago odnosov in bo ostal temeljnij vseh nadaljnjih interakcij in ponavljajočih se dinamik začaranega kroga.

V Fairbairnovem sistemu je karakterna patologija staršev tista, s katero ostane otrok najbolj povezan. Le-to internalizira, saj je čuti, da je to tisto emocionalno jedro, v katerem bivajo njegovi starši. S tem ko postane takšen kot depresivni, mazohistični ali sadistični starši, ohranja močno navezanost nanje. Fairbairn trdi, da v represivnem jedru ni travma, spomin ali impulz, ampak odnos, del jaza v globoki identifikaciji z reprezentacijo dejanskih staršev, ki ne more biti prisoten v zavesti in usklajen z drugimi doživljanji jaza. Psihopatologija je strukturirana okoli konfliktov in ne med nagoni in obrambnimi mehanizmi, temveč med razcepljenimi lojalnostmi do različnih drugih in do različnih dimenzij človekovega osebnega odnosa do drugih.²⁰⁰

---

²⁰⁰Prim. S. Mitchell, n.d. 27.

Zavrnitev teh povezav ti otroci doživljajo kot popolno izločitev sebe od vseh intenzivnih človeških stikov, zato je zanje taka izbira nemogoča. Prav tako je za pacienta, ki začne okušati možnost drugačnega doživljanja sebe in okolja, to v splošnem zelo zastrašujoče, saj pri tem istočasno doživlja globoko osamljenost in izolacijo. Biti drugačen, celo če to pomeni biti odprt za veselje in resnično intimnost z drugimi, pomeni prekiniti povezanost z notranjimi objekti, ki so ustvarili čut za pripadnost in povezanost, kljub temu, da jih posreduje bolečina.²⁰¹

3. Psihologija jaza

Psihologija jaza temelji na predpostavki, da je najuporabnejša motivacijska sila v človeškem izkustvu ohranitev kohezivnosti jaza. Ko se pacient brani, to pomeni, da je njegov občutek kohezivnosti jaza ogrožen.²⁰² Pacient, kot trdi teorija psihologije jaza, namreč ne išče zadovoljitve, skrbi zanj ali sposobnosti vzpostavljanja odnosov, temveč išče empatično razumevanje globoko občutene potrebe po samozaščiti.²⁰³ Znani modeli preteklega vedenja, ne glede na to, kako boleči in zmedeni so bili, so edino sredstvo samoprepoznavanja. Njihova izguba bi pomenila dezinte-

---

²⁰¹Prim. S. Mitchell, n.d. 28.

²⁰²Prim. J.D. Levin, n.d. 101-110; H. Kohut, *Thoughts and Narcissism and Narcissistic Rage*, v: *Search for the Self*, New York 1978, 615-658.

²⁰³Prim. F. Pine, n.d. 55-76; J.D. Levin, n.d. 151-159; H. Kohut, *How does Analysis Cure*, Chicago 1984, 23-60.

gracijo, fragmentacijo in izgubo jaza. Pacient zato ponavlja stare modele v upanju, da bo nekoč nekdo njegove potrebe zrcalil in nanje odgovoril z empatijo.²⁰⁴ Vedno znova se zapleta v začarani krog starih interakcijskih modelov, v sebi zatira prava čustva in se prilagaja, samo da bi ustregel staršem in s tem izvabil tisti pravi odnos pozornosti, spoštovanja, željenosti in ljubljenosti, po katerem z vsem bitjem hrepeni.

Psihologija jaza izhaja iz filozofske antropologije, ki je tradicionalno trdila, da je razumska sposobnost refleksije temeljna razlika, ki loči človeka od ostalega živalskega sveta. Človek se zaveda samega sebe, vzdržuje samozavest, kar igra zelo pomembno vlogo v odnosih z drugimi, preko tega, kako doživlja svet in izbire, ki jih naredi v življenju. Zavest o sebi se ne razvije kar sama po sebi, z dozorevanjem preko doživljanja, kot ostali telesni organi in perceptivne funkcije, ampak preko zelo kompleksnega procesa, trdijo psihoanalitiki.²⁰⁵ Proces razvoja zavesti je namreč vpleten v večplastno konstrukcijo, ki predstavlja temeljno motivacijsko tematiko vsega življenja. Gre za proces, v katerem smo v najglobljem smislu odvisni od drugih. Avtorji teorije psihologije jaza trdijo, da je ohranjanje personalnosti ali identitete primarna in najmočnejša človeška

---

²⁰⁴Prim. J.D. Levin, n.d. 151-154.

²⁰⁵Prim. S. Mitchell, n.d. 30.

motivacija, ki predpostavlja tudi določene interpersonalne odnose, namreč tiste, ki so ključni za refleksijo kot nenadomestljivi psihološki elementi izgrajevanja zavesti o sebi.²⁰⁶

Otrok se počasi uči, kdo in kaj je. Privaja se na kompleksni svet in ugotavlja, da je tudi svet njegove zavesti zelo kompleksen in prepleten z najrazličnejšimi procesi. Vse komponente mentalnega življenja so počasi pridobljene, kot na primer: stalna in integrirana reprezentacija jaza, objektna konstantnost

V psihoanalitski literaturi objektna konstantnost označuje sposobnost otroka ohranjati in doživljati mater kot nekaj, kar je konstantno prisotno, čeprav je mati fizično odsotna.

in fleksibilna samoregulacija zavesti. Vse te funkcije se v veliki meri razvijajo v odnosu z drugimi.²⁰⁷ Otrok se nauči organizirati svoja čustva na osnovi materinega organizacijskega modela. Tudi posameznikova kognicija raste iz priznanja, prepoznanja s strani matere, kjer se otrok začne učiti o samem sebi, se najde v materinih očeh in besedah. Iz tega sledi, da je jaz fenomenološka antropološka enota, ki je pridobljena v odnosu. V tem smislu teorije psihologije jaza zagovarjajo,

---

²⁰⁶Prim. S. Mitchell, n.d. 30.

²⁰⁷Prim. S. Mitchell, n.d. 30.

da je iskanje in vzdrževanje refleksivne stabilnosti jaza vrojeno in motivacijsko primarno ter nas zatorej neizogibno vodi v odnos z drugimi.²⁰⁸

Winnicott, ki je utemeljitelj psihologije jaza, trdi, da je vzpostavitev trdnega občutka jaza ali zavesti o sebi glavni dosežek normalnega zgodnjega razvoja. Nekateri otroci samo navidezno postanejo zares osebnosti, kar se odraža v odraslih pacientih. Nimajo pravega izkustva, kaj zares pomeni jaz, kaj pomeni biti resničen, nekaj, kar obstaja skozi čas, v nasprotju z nečim, kar se razume kot nekaj novega, drugačnega za vsak nov interpersonalni odnos. Kako je to mogoče, kako pride do tega, se sprašuje Winnicott.²⁰⁹

Na osnovi svojih raziskav Winnicott odgovarja na zastavljeno vprašanje tako, da predstavi otroka kot nekoga, ki se počasi začne zavedati svojih razvijajočih se potreb. Ključnega pomena pri tem je tako imenovano "sprejemajoče okolje", oziroma materin napor, da modelira in ustvarja okolje okrog otrokovih želja tako, da intuitivno zazna, kaj otrok potrebuje in mu to tudi priskrbi.²¹⁰ Otrokovo doživljanje se odigrava med željo in zadovoljitvijo, med željo po materinih prsih in njeno prisotnostjo. Otrok po naravi razume, da njegova želja priključuje materina prsa, objekt želje. Tudi odeja, igrača, obleka naj bi bili produkt otrokove kreativnosti. Materin prispevek in njena

---

²⁰⁸Prim. S. Mitchell, n.d. 30.

²⁰⁹Prim. S. Mitchell, n.d. 31.

²¹⁰Prim. S. Mitchell, n.d. 31.

sposobnost prilagajanja otrokovim željam ustvarja moment iluzije, kot ga imenuje Winnicott. V najzgodnejših letih življenja je tako imenovana “dovolj dobra mati”, torej nevidna mati in natančno ta nevidnost je tista, ki omogoča otrokov občutek popolnega obvladovanja. Gre za otrokovo enkratno doživljanje, ki ga Winnicott označuje kot stanje “subjektivne omnipotentnosti”, na podlagi katere se lahko razvije zdrav otroški jaz.²¹¹

V zgodnji dobi, trdi Winnicott, otrok skoraj ne vidi matere kot osebe. Mati je tista, ki privede svet k otroku in je obenem nevidni agent njegovih potreb. Pozneje otrok mater bolj opazi, vendar je tudi takrat materina vloga v veliki meri zrcaljenje otroka. Materina vloga je torej v tem, da drži otroka v “emocionalnem objemu”, in prav ta sposobnost matere prinaša otroku zmožnost, da preko zrcaljenja ugotovi, kdo je in kakšen je. V tej prvi razvojni fazi otrok razvije čut jaza in sicer na podlagi matere, ki je otroku na voljo, zanj skrbi in mu posreduje določena doživetja ter življenjske vloge.²¹²

Kohut je naslednji pomembni predstavnik psihologije jaza. Njegov sistem se je razvil na podoben način. Kohut ugotavlja, da ne trpijo vsi pacienti zaradi intrapsihičnih nagonskih konfliktov, ki bi zadevali instinkte in obrambne mehanizme, ampak zaradi pomankanja občutja jaza,

---

²¹¹Prim. S. Mitchell, n.d. 32.

²¹²Prim. S. Mitchell, n.d. 32.

ki ga doživljajo kot zelo krhkega. Pacientu manjka kohezija in integriteta jaza ter je zato zelo ranljiv, ko se nenadoma zruši njegova samozavest.²¹³

Tako kot Winnicott je tudi Kohut razvil svojo teorijo na osnovi kliničnega dela. Njegovo temeljno vprašanje je vprašanje, kako se razvije jaz, oziroma kohezivni in stabilni čut o sebi, in kako se ta proces zmaliči? Kohut trdi, da se jaz razvije na podlagi ključnih odnosov in interakcij, ki jih imenuje “jaz-objekt relacije”, z drugimi besedami odnosi jaz-ti ali odnosi starši- otrok, v katerih starši niso samo objekti za zadovoljevanje otrokovih potreb in želja, ampak ustvarjajo tudi določene “narcisistične funkcije”.²¹⁴ Kohutova zgodnja formulacija je vsebovala dve distinktivni funkciji vezi jaz-objekt: zrcaljenje otrokovega spontanega grandioznega doživljanja in dovoljenje otroku, da idealizira starše. Jaz ali čut-za-sebe se razvije iz teh dveh temeljnih funkcij oziroma doživljanj, v katerih starši občudujejo svojega otroka, oziroma so starši za otroka popolni in povezani z njegovim občudovanjem.²¹⁵

Počasi se te narcisistične izkušnje utrdijo v bolj realistično podobo, v podobo jaza, ki je že ovrednotena. Kohutove poznejše formulacije kakor tudi formulacije njegovih naslednikov, analitikov psihologije jaza, poudarjajo predvsem funkcijo jaz-objekta, kot “empatično funkcijo”,

---

²¹³Prim. S. Mitchell, n.d. 32.

²¹⁴Prim. S. Mitchell, n.d. 32.

²¹⁵Prim. S. Mitchell, n.d. 32.

ki je ključna na samem začetku otrokove interakcije s starši, ki morajo biti uglaseni z otrokovim doživljanjem in ga zrcaliti.²¹⁶

Psihologija jaza ugotavlja, da so odnosi, saj pacient, ki trpi zaradi neurejenosti jaza, vedno znova kompulzivno išče in uporablja jaz-objekt doživetja z drugimi, da bi nadomestila kritične starševske funkcije, ki jih v otroštvu niso doživeli. Tako za Winnicotta kot za Kohuta je vzpostavitev refleksivne stabilnosti osnovna motivacijska sila človeškega doživljanja. Pri tem igrajo odnosi z drugimi primarno vlogo. Pacienti zato na najrazličnejše načine poustvarjajo to izvirno obliko interakcij s starši, in sicer z namenom, da bodo v teh novih situacijah zadobili tisto, kar jim njihov primarni odnos s starši ni nudil.²¹⁷

Psihologija jaza je povezana tudi s pojmom razvojne blokade in poizkuša v pacientu videti otroški jaz v odraslem telesu, ki je ostal na neki razvojni stopnji in čaka na take interpersonalne pogoje, ki mu bodo omogočili nadaljnji razvoj. Znotraj tega okvirja psihopatologija, ki izhaja iz objektno relacijskih teorij ustvari sliko pacienta kot odraslega, ki v sebi nosi otroka in v strahu pred izgubo kohezivnosti jaza kompulzivno ponavlja vedno iste vzorce odnosov v upanju, da bo nekoč doživel empatično zrcaljenje.²¹⁸

---

²¹⁶Prim. S. Mitchell, n.d. 32.

²¹⁷Prim. S. Mitchell, n.d. 32.

²¹⁸O tem govorita tudi J.D. Levin, n.d.; P. Buirski, n.d.

Metafora poškodovanega jaza se je uveljavila tudi v sedanjih delih psihoanalitične teorije jaza. Pojmi, kot npr. razvojne blokade, strukturni primanjkljaji, poškodbe jaza, predpostavljajo neko aktualno snovno poškodbo. Izkušnjo manjvrednosti lahko razumemo kot organizacijsko metaforo v interakcijskem polju, ki služi kot povezava z drugimi v preteklosti, sedanjosti in v prihodnosti, na očitno domač način. Pojem poškodovanega jaza je posebno uporaben, če hočemo poudariti močan in trajen vpliv preteklih doživetij na sedanje delovanje. Z drugimi besedami, oseba v sedanjosti ponovno odigra ponavljajoče se vzorce iz preteklosti.²¹⁹

Tudi pogled psihologije jaza na organizacijo jaza trdi, da ponavljajoča se psihopatologija nudi organizacijske enote, ki držijo jaz skupaj. Vse, kar je novo, je zastrašujoče in grozeče, saj obstaja samo zunaj pacientove izkušnje sebe kot kohezivnega in enotnega.²²⁰

4. Interpersonalna teorija

Analitiki, ki razvijajo interpersonalno psihologijo, se ukvarjajo predvsem s predpostavko, da se ljudje naučimo modelov integriranih odnosov z drugimi v otroštvu in te vzorce odnosov

---

²¹⁹Prim. J.D. Levin, n.d. 27-30; P. Buirski, n.d. 139-164; S. Mitchell, n.d. 148-150,

²²⁰Prim. F. Pine, n.d. 96; S. Mitchell, n.d. 291; J.D. Levin, n.d. 105.

ponavljamo vse življenje. Pacient torej ne išče ne zadovoljitve ne nekoga, ki bi zanj skrbel, temveč spet domačnost in interpersonalno obvladovanje. To pa stori tako, da ponavlja en in isti model odnosov, ki se ga je naučil v otroštvu in ga ponavljal v kasnejšem življenju.²²¹

Splošni odgovor interpersonalne psihologije o izviru in motivaciji osebnega odnosa temelji na predpostavki, da smo ljudje psihično strukturirani na tak način, ki nas neizogibno povezuje med seboj. Bowlbyev koncept o “navezanosti” predstavlja razširjen poskus, kako v sam temelj postaviti človeški odnos. Bowlby je hotel ohraniti Freudovo biološko ukoreninjeno razlago motivacije in tako kot Freud upošteva Darwinovo teorijo kot temeljni okvir. Vendar je pri tem prepričan, da je Freudova premisa o otroku, v katerega je vrisan mehanizem za preživetje, preozka. Otrokovu preživetje namreč ni odvisno samo od zadovoljenih fizičnih potreb, kot so potreba po hrani, toploti, ampak predvsem od matrine prisotnosti in pozornosti, saj je le-ta veliko bolj temeljnega pomena za otroka, da le-ta lahko preživi.²²² Otrok je prav zato že od vsega začetka zelo navezan na mater. Mati predstavlja v zgodnji kritični otrokovi dobi eno izmed najosnovnejših emocionalnih osebnosti, h kateri teži tako čutenjsko kot tudi vedenjsko. Za mater ni v toliki meri pomembno,

---

²²¹Prim. H. Sullivan, n.d. 30-47; S. Mitchell, n.d. 291 ; J.R. Greenberg - S. Mitchell, n.d. 95-100; P. Buirski, n.d. 107-138.

²²²Prim. S. Mitchell, n.d. 21.

kaj dela in kako, samo da je prisotna; materi ni potrebno zaslužiti njene pomembnosti s tem, da zadovoljuje otrokove potrebe, ampak mora enostavno biti prisotna.²²³

Bowlby je v zvezi s tem raziskoval etimologijo instinktivnega obnašanja pri živalih in trdil, da živalsko preživetje potrebuje kompleksen sistem obnašanja, ki je hierarhično organizirano preko interne kontrole in feedbacka. Navezanost je pri človeku sestavljena iz petih komponent instinktivnega odzivanja: sesanje, smeh, privijanje, jok in sledenje. Vse skupaj služi vzpostavljanju močne povezanosti med materjo in otrokom, pri čemer je materina prisotnost nepogrešljiva, saj povezuje teh pet komponent in s tem jamči preživetje, trdi Bowlby. Te komponente po Bowlbyu direktno vežejo otrokovo navezanost na mater, kar pa je v nasprotju s tradicionalnim Freudovim prepričanjem, da je oralnost tista, ki predpostavlja in razločuje otroka od poznejšega razvoja afektivne navezanosti.²²⁴ Bowlby trdi, da je otrokova navezanost na mater “arhaična dednost”, ki je genetsko vrisana že na samem začetku otrokovega življenja. Navezanost ne izhaja, kot trdi nagonska teorija, iz bolj temeljne nagonsko biološke potrebe, ampak je sama na sebi vgrajena v posameznika tako, kot je za ptiča instinktivno vrojeno grajenje gnezda.²²⁵

---

²²³Prim. S. Mitchell, n.d. 21-30.

²²⁴Prim. S. Mitchell, n.d. 22-29.

²²⁵Prim. S. Mitchell, n.d. 16-22.

Bowlby (1969, 1973, 1975) gradi svojo teorijo na zelo širokem aspektu empiričnih raziskav, tako na raziskavah živali kot na raziskavah otrok v njihovi separacijski fazi in dokazuje, da je navezanost sama po sebi primarna in ni zgolj sekundarno vzpostavljena preko zadovoljevanja fizioloških potreb, kot na primer oralnost.²²⁶ Najbolj pomemben dokaz za biološko, fiziološko in psihološko primarnost odnosa med otrokom in materjo pa nam prinašajo najnovejše raziskave otrok. Če bi bil odnos med materjo in otrokom res zgolj nagonski, bi se moral otrok odnosa do matere šele naučiti. S tem pa bi se počasi naučil, da lahko potrebe, kot na primer hranjenje, zadovolji preko zunanjega človeškega elementa in bi ta zanj šele pozneje postal zanimiv. V skladu s tem bi bil odnos z materjo manj naraven kot instinkt in bi bili socialni odnosi samo potreba realnosti. Vendar so omenjene raziskave otrok pokazale, da je otrok sposoben navezanosti in da dejansko od vsega začetka sam išče zelo osebno interelacijo z materjo.²²⁷

V nasprotju s tradicionalnim prepričanjem, da je otrok na začetku v avtistični fazi in se šele postopoma usmeri v zunanji socialni svet, sodobni raziskovalci trdijo, da vsi perceptualni mehanizmi v otroku funkcionirajo že ob njegovem rojstvu.²²⁸ To dokazuje otrokovo zanimanje za druge ljudi že kmalu po rojstvu. Človeški glas bo verjetno takoj izzval otrokovo pozornost in

---

²²⁶Prim. S. Mitchell, n.d. 22.

²²⁷Prim. S. Mitchell, n.d. 22-25.

²²⁸Prim. S. Mitchell, n.d. 23.

raziskave na tem področju kažejo, da se otrok instinktivno giblje v smeri človeškega govora.²²⁹ Poleg tega je človeški obraz za novorojenčka eden najmočnejših vizualnih stimulusov, in to še predno otrok v resnici vidi pravi človeški obraz, to je obraz brez operacijskih mask. Prvih nekaj dni v otrokovem življenju njegove oči ne potujejo samo po neposredni okolici, kot bi lahko pričakovali, namreč okrog materinih prsi, ki naj bi bile najbolj zanimivi del matere, ampak se otrokove oči usmerjajo k materi.²³⁰

Raziskovalci se vedno znova čudijo kvaliteti in kompleksnosti otrokove interakcije z drugimi ljudmi, in sicer tako otrokovi odzivnosti kot iniciativnosti, s katero otrok sam spodbuja tako interakcijo. Pri treh mesecih je otrok že dobro opremljen s širokim repertoarjem vključevanja in izključevanja matere pri njegovih reakcijah. Vse so še zelo enostavne, vendar pa tudi bolj kompleksne interakcije kažejo na njihove strogo vrojene predispozicije.²³¹

Bolj ko je otrok aktiven in odziven, hitreje se tudi nauči razlikovati najbolj pomembne ljudi v njegovem življenju od drugih ljudi in zlasti od tujcev. Tako otroku že proti koncu prvega tedna postane materin obraz zaznavni domači lik, saj zakrivanje materinega obraza, ki ga spremlja

---

²²⁹Prim. J. Sandler, *From Safety to Superego*, v: *Selected Papers of J. Sandler*, New York 1980, 137.

²³⁰Prim. D. Stern, *The Interpersonal World of the Infant*, 36.

²³¹Prim. D. Stern 1977, n.d. 48-49.

drugačen glas, v otroku povzroči vznemirjenost.²³² Pri osmem dnevu življenja otrok že razlikuje blazino napojeno z materinim mlekom od blazine napojene z mlekom, ki pripada drugi materi, saj kaže veliko večje zanimanje za blazino z materinim mlekom. Pri štirih tednih otrok že premika svoje roke proti materi drugače kot proti očetu.²³³

Lichtenberg na osnovi svojih raziskav zaključuje, da je otrok že ob rojstvu opremljen s sposobnostmi direktne interakcije z materjo in se jih ne nauči šele pozneje.²³⁴ Otrok je torej ustvarjen za socialnost in odnosnost in navezanost na starše ni samo orodje, preko katerega dosega določene cilje, kot so redukcija napetosti, ugodje in varnost, ampak je otrok že po svoji naravi usmerjen v odnosnost in je odnosnost sama po sebi že nagrajena. Poleg tega pa je otrokovo opazovanje drugih ljudi v medsebojnih odnosih temeljni instrument pri razreševanju ugank in ostalih interelacijskih oblik obnašanja.²³⁵

Navezanost je že po definiciji interakcijska, zato je njena dinamika v temelju zelo drugačna od Freudovega koncepta o nagonu. Freud trdi, da je instinkt podedovan, vrojen v posameznika, in sicer v napetosti organskih vlaken, ki vodijo do interakcije in interakcijo krojijo. Medtem ko

---

²³²Prim. E. Tronic - L. Adamson, *Babies as People*, New York 1980, 141.

²³³Prim. S. Mitchell, n.d. 23.

²³⁴Prim. J. Lichtenberg, *Psychoanalysis and Infant Research*, New York 1983, 6.

²³⁵Prim. S. Mitchell, n.d. 24.

Bowlby opisuje potrebo po navezanosti in notranje grajene modele interakcije kot tiste, ki spodbujajo posameznika, da išče kontakt zaradi kontakta, interakcijo z drugimi zaradi interakcije, pa Freud trdi, da otrok išče kontakt zato, da bi kanaliziral svoje instinktivne potrebe in gone.²³⁶ V tem pogledu je Fairbairnova predpostavka zares ključna, saj trdi, da “libido ne išče ugodja, ampak objekt”. Z drugimi besedami, kdo je ta drugi, kaj počne in kako razume, kar se dogaja, postane zelo pomembno. Drugi torej ni samo orodje za obvladovanje notranjih stanj in napetosti, ampak postane izmenjava z drugim in povezanost z drugim najbolj temeljna psihološka realnost sama po sebi.²³⁷

Sullivanova teoretična perspektiva predstavlja naslednji model temeljne predpostavke, da smo ljudje notranje strukturirani z razsežnostjo odnosa, vendar se Sullivan ne osredotoča na genetsko kodiranje oziroma perceptualne sposobnosti, temveč njegova teoretična predpostavka poudarja, da ljudje potrebujemo interakcijo in postanemo zvezani z ostalimi ljudmi v modeliranju človeškega doživljanja.²³⁸ Sullivan trdi, da ljudje nismo samo kolekcija sledov oziroma karakteristik, ki postanejo konstantni del naše psihe, ampak sebe izražamo v različnih neidentičnih vzorcih vlog, saj se vloga spreminja glede na situacijo in ljudi, ki so v tej situaciji aktivni soustvarjalci našega

---

²³⁶Prim. S. Mitchell, n.d. 24.

²³⁷Prim. S. Mitchell, n.d. 24.

²³⁸Prim. S. Mitchell, n.d. 25.

doživljanja. Osebnost ni nekaj, kar nekdo ima, ampak nekaj, kar nekdo ustvarja. Konsistentni vzorci se izoblikujejo, vendar krojenje modelov ni nekaj, kar bi odsevalo notranjost, nekaj, kar bi bilo vrojeno, ampak modeli zrcalijo naučene načine delovanja v določenih situacijah in zato vedno odgovarjajo nastali situaciji in se izoblikujejo glede na situacijo kot tako.²³⁹

V Sullivanovem načinu razmišljanja ljudje nismo ločene enote, ampak soustvarjalci svoje osebnosti v interakciji z realnimi drugimi in s personifikacijo ali reprezentacijo drugih, ki izhaja iz prejšnjih interakcij z njimi. Posameznik je razumljen samo v kontekstu interpersonalnega polja odnosov. Sullivan predpostavlja, da smo ljudje že po naravi od otroštva neločljivo povezana socialna bitja. Izraz osebnosti same na sebi vodi k odnosnosti. Že zdavnaj prej, preden je otrok sposoben videti sebe kot sebe, zrcali sebe kot sebe, je vtkan v življenjski model interakcije z drugimi. Njegove potrebe, mišljenje, občutek za sebe je že izoblikovan v kontekstu s potrebami drugih, njihovim mišljenjem in razumevanjem.²⁴⁰

Interpersonalna psihologija je še posebej pozorna na način, kako posameznik ali pacient strukturira situacije, ko ustvari zunanje zahteve, katerim se potem preda in se na ta način izogne svojim pravi željam, saj ga je strah, da bi bil v nasprotnem primeru osamljen in izoliran. Na ta

---

²³⁹Prim. S. Mitchell, n.d. 25.

²⁴⁰Prim. S. Mitchell, n.d. 25.

način predstavljajo vsi modeli vzpostavljanja odnosov domač način delovanja v svetu. Pacient se zelo upira začeti nekaj novega, ker se boji osamljenosti, ignoriranja in pomanjkanja varnih, starih načinov vzpostavljanja odnosov, ki obljublajo povezanost, pa čeprav je ta še tako boleča.²⁴¹

Staro, ritualizirano, ozko, ponavljajoče se vedenje simbolizira staro varnost, domačnost in beg pred mučno bolečino in tesnobo ob soočanju z novim in nedomačim okoljem in odnosi v njem.²⁴²

Z interpersonalnega vidika lahko motnje in prikrajšanost v zgodnjih odnosih resno ogrozijo vse naslednje odnose, saj utrdijo otroške potrebe tako, da zakoličijo vzorce kompleksnih procesov, skozi katere otrok oblikuje in ustvarja interpersonalni svet. Otrok ne more živeti brez odnosov, brez povezave z drugimi, pa naj gre za dejanske odnose, ali za njegov občutek pripadnosti in povezanosti. Z interpersonalnega vidika pomeni biti človek biti v odnosu, biti del interrelacijske matrike.²⁴³ Zlahka torej razumemo, zakaj se zgodnji modeli odnosov tako vztrajno ponavljajo.

Sullivanovo teoretsko razumevanje ponavljanja psihopatoloških modelov, ki se je izognilo Freudovi mehaniki, se zelo razlikuje od Freudovega pojma kompulzivnega ponavljanja.²⁴⁴ Sullivan trdi, da je oseba rezultat preteklih interpersonalnih integracij v spominu, ki se stalno ponavljajo

---

²⁴¹Prim. S. Mitchell, n.d. 21-25, P. Buirski, n.d. 113-115.

²⁴²Prim. H. Sullivan, n.d. 30-47.

²⁴³Prim. S. Mitchell, n.d. 21-35.

²⁴⁴Prim. S. Mitchell, n.d. 24-25.

v sedanjosti, da pa se ta proces ne odvija avtomatično. To, kar ga poganja in mu daje motivacijsko silo, je težnja po izogibanju anksioznosti za vsako ceno.²⁴⁵ Psihopatologija se torej vrača zato, ker deluje interpersonalno. Deluje tako, da zmanjšuje oziroma minimalizira anksioznost. Kar je novo, je zastrašujoče in grozeče, ker je preveč boleče povezano s preteklo anksioznostjo staršev. Varnost je gonilna sila, ki vodi pacienta v stare, domače tirnice ponavljanja in stran od anksioznosti, povezane s strahom pred neznanim.²⁴⁶

Vsi trije opisani vidiki in njihova pojmovanja so zelo uporabni. Pacient se boji novosti, strah ga je novih izkušenj in se pred neznanim počuti ogroženega, zaradi groze pred izgubo objekta in krivdo, zaradi strahu pred osamljenostjo in izgubo samega sebe oziroma nevzdržno tesnobo, ki jo povzroča izkustvo neznanega. Vse tri teorije potemtakem predpostavljajo, da se staro in domače prisilno ponovi vsakič, ko je prisotna notranja ali zunanja grožnja ali nevarnost.

Vsi trije modeli temeljijo na predpostavki, da ponavljajoči se modeli v človeškem doživljanju ne izhajajo, kot to trdi nagonski model, iz iskanja ugodja, oziroma razrešitve notranjih napetosti, ampak iz potrebe po ohranitvi, kontinuiteti, povezanosti, domačnosti z osebnim svetom odnosov.

---

²⁴⁵Prim. S. Mitchell, n.d. 289-290; P. Buirski, n.d. 107-136.

²⁴⁶Prim. J.R. Greenberg - S. Mitchell, n.d. 95-100; S. Mitchell, n.d. 276.

Gre za temeljno tendenco človeškega doživljanja, v katerem je jaz v svoji notranji prisotnosti kakor tudi v aktualnih transakcijah pomembno povezan z odnosi do drugih.²⁴⁷

Pretekli odnosi s psihično pomembnimi drugimi ter doživetja z njimi se neizbrisno vtisnejo v spomin. Posameznik sicer pozabi kontekst, osebe in vsebino odnosov, ostanejo pa občutja in afekti, ki se v novem odnosu v sedanjosti ponovno z vso silovitostjo prebudijo. Afekt, občutje se prebudi v novem odnosu, in sicer vedno tedaj, ko ta novi odnos zaradi svoje intenzivne intimnosti spominja na psihično pomembne odnose iz preteklosti. Ne glede na to, da so razmere, kontekst, pomenskost in namere v tem novem odnosu povsem različne od starega, arhaičnega odnosa, je občutje, afekt, ki se prebudi tisti, ki z vso preciznostjo ponovno obudi stare modele primarnega arhaičnega odnosa. Tako otrok, ki je bil v primarnem odnosu s starši zanemarjen, v odrasli dobi doživlja, dojema in interpretira vsako najmanjšo sled, ali dogodek, ki bi lahko pomenil zanemarjenost in zavrnitev, kot da se to tudi dejansko dogaja. Na ta način torej natančno poustvarja stare znane modele interakcije. V novih razmerah se namreč vse preveč boji drugačnih odnosov, jim ne verjame in jim ne zaupa, ker ga nenehno navdaja groza: če se prepustim, če verjamem in zaupam, da so ti odnosi zares drugačni od primarnih, bom lahko še siloviteje razočaran in že samo pričakovanje teh na novo ustvarjenih travm posameznika navdaja z obupno anksioznostjo in

---

²⁴⁷Prim. S. Mitchell, n.d. 33.

globokim občutjem prave groze. Zato se bo posameznik vedno znova odločal za stare modele interakcije in bo le z veliko težavo tvegaj nekaj novega.

Osnovna relacijska konfiguracija ima po svoji definiciji tri dimenzije: jaz, ti in interakcijski prostor med njima. Ne moremo govoriti o objektu, v psihološkem smislu, ne da bi omenili tudi posameznikovega občutka za relacijo jaz-ti. Tudi ne moremo govoriti o jazu, v psihološkem smislu, kot o izoliranem, oziroma obstoječem izven relacijske matrike; niti ne moremo govoriti o jazu ali objektu, v psihološko pomenljivi dinamiki, ne da bi govorili o psihičnem prostoru, v katerem sta v interakciji, kjer sta drug z drugim. Vsi ti pomeni so medsebojno povezani, zvezani, prepleteni in tako združujejo posameznikovo subjektivno doživljanje z njegovim psihično interakcijskim svetom.²⁴⁸

Teorija objektnih odnosov raziskuje in razume specifični relacijski pol objekta v relacijskem polju kot način, na osnovi katerega različne vrste identifikacij in zvez z drugimi ljudmi služijo kot mreža, ki združuje posameznikov personalni svet. Tako Klein razume počutja in doživetja jaza kot opredeljena s podzavestnimi fantazijami, ne glede na različne vrste notranjih objektov.²⁴⁹ Na ta način tudi Fairbairn opisuje “slabe objekte” kot tiste, ki opredeljujejo latentne strukture osebnosti.

---

²⁴⁸Prim. S. Mitchell, n.d. 33-40.

²⁴⁹Prim. S. Mitchell, n.d. 34.

Jaz je vedno vsaj implicitno vsebovan v teh formulacijah. Klinična praksa je usmerjena na podobe objektov, kot so reprezentirani v intrapsihični domeni. Teorija objektnih odnosov zastavlja vprašanja, kot so na primer: Kaj so ostanki posameznikovih zgodnjih doživetij z drugimi? Kaj posameznik v sedanosti doživlja, zavestno ali podzavestno na podlagi prejšnjih interpersonalnih interakcij z drugimi ljudmi.²⁵⁰

Psihologija jaza predvsem skuša razdelati pol jaza v relacijski konfiguraciji. Tako se Winnicott osredotoča na notranjo fragmentacijo in razcepljenost doživetij jaza in na prisotnost oziroma odsotnost avtentičnosti in realnosti.²⁵¹ Kohut poudarja nadvse pomembno potrebo jaza po ohranitvi kontinuitete ter kohezije in kompleksen intrapsihično interpersonalni proces transmucijske internalizacije, preko katere je to tudi mogoče uresničiti. Drugi so torej vsaj implicitno vedno vključeni v ta sistem.²⁵² Winnicott poudarja funkcijo matere, ki oblikuje doživljanja in s tem omogoča vitalizacijo ter realizacijo, medtem ko Kohut trdi, da je jaz skrit in se zbudi šele z jaz-objekt dinamiko.²⁵³

---

²⁵⁰Prim. S. Mitchell, n.d. 34.

²⁵¹Prim. S. Mitchell, n.d. 34.

²⁵²Prim. S. Mitchell, n.d. 34.

²⁵³Prim. S. Mitchell, n.d. 34.

Interpersonalna psihologija raziskuje predvsem specifične interakcije, ki se odigravajo med jazom in objektom, med jaz-om in tij-em, in se osredotoča na psihični prostor med njima.²⁵⁴ Tako je na primer Stern, ki je raziskoval otrokov interpersonalni svet, usmeril svoj znanstveni pogled predvsem na zelo nežno interakcijo ter vzajemno regulacijo staršev in otrok.²⁵⁵

Na podoben način interpersonalni analitiki poudarjajo predvsem dejansko transakcijo med pacientom in drugimi ter predstavljajo zelo specifično sliko zgodnjih relacij v pacientovi družini. To, kar se trenutno dogaja s pacientom v interakciji z drugimi, je bistvenega pomena za interpersonalno psihologijo. Kaj pacient počne tu in sedaj, kakšne so njegove percepcije in interakcije, ki jih ustvarja v analitičnem procesu, ter kaj se dogaja med njim in dejanskim drugim, so temeljna vprašanja, ki si jih zastavlja interpersonalna psihologija.²⁵⁶

Človek je torej relacijsko jaz reguliran in obenem relacijsko polje reguliran. Pomembno je oboje, tako ustvarjanje in vzdrževanje relativno stabilnega, stalnega in koherentnega jaza, kakor tudi potek zaznavanja, afekta in ustvarjanje ter vzdrževanje trajne povezanosti z drugimi, tako v dejanskih odnosih kakor tudi v odnosih, ki so del notranje psihične strukture posameznika.²⁵⁷

---

²⁵⁴Prim. S. Mitchell, n.d. 33.

²⁵⁵Prim. S. Mitchell, n.d. 33.

²⁵⁶Prim. S. Mitchell, n.d. 34.

²⁵⁷Prim. S. Mitchell, n.d. 35.

Dialektika med opredelitvijo jaza in povezanostjo z ostalimi je zelo kompleksna in vznemirljiva. Regulacija jaza in regulacija polja sta procesa, ki včasih poživljata drug drugega, in sta včasih v nasprotju drug z drugim, kar ustvarja močne konflikte. Intrapsihična kot tudi interpersonalna komponenta s svojimi procesi in mehanizmi se stalno prepletata.²⁵⁸

Schafer trdi, da različne teoretične tradicije, kot sta na primer nagonski model in relacijski model, pišejo različne zgodbe, medtem ko različne teorije relacijskega polja, kot na primer: interpersonalna, objekt relacijska in psihologija jaza, predstavljajo v bistvu isto zgodbo z različnimi glasovi.²⁵⁹ Vse tri tradicije namreč predstavljajo razum kot tisti, ki se je razvil iz relacijske matrike, prav tako pa je tudi psihopatologija produkt vznemirjenosti v interpersonalnih relacijah. Razlike se nanašajo na različne vrste vprašanj, ki pa vsa temeljijo na istih temeljnih predpostavkah. Interpretacije ter vprašanja, ki jih zastavljajo, in odgovore, ki jih te tri teorije nudijo, ne pomenijo treh alternativnih vizij, ampak različne zorne kote, s katerih je mogoče videti isto splošno sprejeto, priznано in poznano sliko.²⁶⁰

---

²⁵⁸Prim. S. Mitchell, n.d. 35.

²⁵⁹Prim. S. Mitchell, n.d. 35.

²⁶⁰Prim. S. Mitchell, n.d. 35.

Če strnemo, glavni cilj teh treh relacijskih modelov je odgovoriti, zakaj ljudje vztrajajo v svoji psihološki bedi s tako zvestobo in konsistentnostjo.²⁶¹ Problema so se teoretiki teh treh teorij lotili tako, da so se osredotočili na različne dimenzije relacijske matrice: organizacije jaza, objektivnih odnosov in transakcijskih vzorcev. Vsi trije modeli trdijo, da pacient ponavlja in ponovno oživlja stare modele odnosov zato, da bi si zagotovil varnost, se izognil anksioznosti in ohranil kohezivnost jaza. Vprašanje, na katerega ti pristopi ne odgovorijo, pa je teoretsko pojmovanje kompulzivnega ponavljanja. Ne ukvarjajo se niti s teoretskim pojmom samim po sebi, predvsem pa ne pojasnijo dinamike, ki poganja prisilo ponavljanja, oziroma, kako ta sploh deluje. Prav tako ne ločijo povezanosti kompulzivnega ponavljanja z razvojnimi travmami in s travmami v kasnejšem življenju, in na kakšen način se te sploh ponovijo. Nenazadnje kompulzivnega ponavljanja sploh ne obravnavajo znotraj normalnega, funkcionalnega človekovega vedenja. Mehanizem kompulzivnega ponavljanja je zanje le orodje ponovnega odigravanja patoloških potez.

V naslednjem poglavju si bomo ogledali mehanizem kompulzivnega ponavljanja v povezavi s hudimi travmatičnimi izkušnjami, ki še na poseben način pokažejo silovitost tega mehanizma.

---

²⁶¹Prim. S. Mitchell, n.d. 291.

4. POGlavJE

Kompulzivno ponavljanje pri hudih travmah

Že od vsega začetka njenega razvoja je bila osrednja tema moderne psihiatrije raziskovanje vpliva preteklih travmatičnih doživetij na človekovo kasnejše življenje. Charcot, Janet in Freud so opazili, kako usodno so spomini na pretekle travmatične izkušnje vplivali na mentalno življenje njihovih pacientov. V teorijah teh treh avtorjev so pretekle travmatične izkušnje postale ključni moment v strukturi zdravljenja.²⁶²

Potlačeni spomini na zgodnjo travmo se lahko vrnejo v obliki fizičnih občutkov, nočnih mor, ponovnega vedenjskega odigravanja, flashbackov, ali celo kombinacije naštetega. Janet je pokazal tudi, kako postane pacient fiksiran na travmo in ni sposoben ničesar razumeti iz travmatične

---

²⁶²Prim. B.A. van der Kolk, n.d. 389-411.

izkušnje, ki je tako močno zaznamovala njegovo kasnejše zaznavanje podobnih izkušenj. Kot da bi nekaj zadržalo njegov osebni razvoj, da ne bi bil zmožen več sprejeti in predelati nobenega novega elementa svojih življenjskih izkušenj.²⁶³

1. Freudove raziskave

Freud je v svojih raziskavah prišel do podobnega zaključka. Sprva je trdil, da so vsi histerični simptomi posledica spolnega zapeljevanja v otroštvu in da se nezavedni spomini sprožijo takrat, ko v obdobju adolescence oseba izkusi podobno situacijo, ki jo spomni na izvirno travmo. Travma trajno poškoduje pacientovo sposobnost soočanja z življenjskimi izzivi in ker pacient ne razreši in ne sprejme travme, ponavlja potlačeno izkušnjo, kot da bi bila del sedanjega stanja, namesto da bi se soočil z njo kot z nečim preteklim.²⁶⁴

Freud (1896) je torej prišel do spoznanja, da histerični impulzi niso posledica seksualne travme, ampak da te hude motnje povzroča intrapsihični konflikt in ne dejanska travma.²⁶⁵

---

²⁶³Prim. B.A. van der Kolk, n.d. 389; J.A. Chu, n.d. 327.

²⁶⁴Prim. B.A. van der Kolk, n.d. 389; J.A. Chu, n.d. 328; R.B. Flannery, n.d. 25; S. Kirschner - R.L. Rappaport, *Working with Adult Incest Survivors*, New York 1993, 31-49.

²⁶⁵Prim. B.A. van der Kolk, n.d. 390; J.A. Chu, n.d. 328; S. Mitchell, n.d. 69-73.

Prav to odkritje, kot pravi Chu,²⁶⁶ je eden pomembnejših razlogov, ki botrujejo zanemarjanju travmatične izkušnje pri pacientu. Zloraba otrok je bila v naši družbi dolgo zamolčana in so jo celo zanikali. Tudi žrtev travme, ki je zanikala in minimalizirala post-travmatično izkušnjo, ali pa jo zelo sporadično in delno opisala, je vplivala na profesionalno zanikanje.²⁶⁷ Celo danes, ne glede na večjo biomedicinsko razgledanost, širša družba še naprej zanemarija pomen travmatične etiologije pri psihiatričnih boleznih in drugih težjih motnjah.²⁶⁸ Številne sodobne raziskave psihiatričnih pacientov odkrivajo pretresljivo visok delež otroških spolnih in fizičnih zlorab, kar je povzročilo, da se v strokovnih krogih tehtnica preveša v smer večjega razumevanja žrtev različnih travm in prepoznavanja pacientovih izvirnih motenj in bolečih izkušenj ter posledic, ki jih zdaj trpijo.²⁶⁹

Otroci, ki so bili spolno zlorabljeni, utrpijo nepopravljivo škodo. Travma, ki jo ob tem doživljajo, zariše v njihovo psiho neizbrisno znamenje. Otroci namreč na nobenem nivoju niso sposobni absorbirati in integrirati tega dramatičnega doživetja. Fiziološko, mentalno in emocionalno so nesposobni in nepripravljeni na karšnokoli obliko spolnega odnosa. Poleg tega gre pri spolni zlorabi otrok za najbolj kruto obliko posilstva. Vrhu vsega so pogosto spolno zlorabljeni s strani

---

²⁶⁶Prim. n.d. 327.

²⁶⁷Prim. J.A. Chu, n.d. 328.

²⁶⁸Prim. J.A. Chu, n.d. 328.

²⁶⁹Prim. J.A. Chu, n.d. 328.

odraslih, ki naj bi jim zaupali in v njih iskali varnost ter zavetje: starši, sorodniki, varuhi, učitelji, trenerji so v otrokovih očeh avtoritete, ki jim že po sami naravi otroci pripisujejo zaupanje; če je to zlorabljeno s spolno aktivnostjo, postanejo ti njihovi predpostavljeni dobesedni morilci otroških duš.

Spolno zlorabljeni otroci izgubijo varnost, zaupanje, čut za to, kaj je prav in največkrat krivijo sebe za zlorabo, ki se jim je zgodila. Preveva jih globok občutek krivde in se zato samoobtožujejo in samozaničujejo. Spolno zlorabo s strani starejšega začnejo razumevati v smislu, da so oni zapeljali, izzvali zlorabo in ne kot deviantno potrebo starjšega, ki je v otrocih iskal žrtev svojih nepotešenih, sprevrženih spolnih želja in nagonov.

Razrešitev travmatične spolne zlorabe otroci iščejo v potlačitvi, vendar se zato, ker jih ta dogodek vse preveč vznemirja, zatekajo k najrazličnejšim oblikam simptomatologije, kot na primer: v globoko depresijo, motnje spanja, kot so nočne more, nezmožnost zaspati, nenehno prebujanje, mokrenje postelje ali pa silovite vedenjske, kognitivne in emocionalne motnje, ki se kažejo doma, v vrtcu, šoli; preko nenavadnega vedenja na primer postanejo spolno aktivni sami s sabo ali drugimi otroci in z odigravanjem spolne zlorabe skušajo razrešiti neobvladljivo in boleče doživljanje, ki ga njihova psihična struktura v nobenem primeru ne zmore premostiti.

K travmatični zapletenosti spolne zlorabe veliko prispevajo tudi grožnje s strani odraslega, ki je otroka spolno zlorabil, saj hoče odrasli prikriti svoj zločin in zato otroku grozi z najrazličnejšimi kaznimi, ki bi sledile, če bi otrok kdajkoli komurkoli izdal zlorabo: tako bo oče grozil hčerki, da ga nihče ne razume in da bo odšel, če izda njuno skrivnost; učitelj, trener, da se bo maščeval njegovim-njenim staršem itd. Te grožnje bodo še nadalje vrisale strah in grožnjo v otrokovo že tako ranjeno psiho.

Čeprav je Freud pozneje pri pojmu kompulzivnega ponavljanja (1920) izključil dejansko travmo kot etiologijo emocionalnih motenj, njegov koncept prisile še vedno precej prispeva k razumevanju in pojmovanju vloge travme pri psihiatričnih boleznih in drugih emocionalnih motnjah.²⁷⁰ Freud je vlogo potlačitve v razvoju prisile ponavljanja večinoma povezoval s potlačenimi nagonskimi konflikti iz kasnejšega življenja. Sedanje klinične izkušnje pa kažejo, da se dostikrat ne ponavlja le intrapsihični konflikt, temveč dejanska travma. Osebe, ki so v preteklosti izkusile travmatične dogodke, opažajo, da te izkušnje še vedno vdirajo v njihovo sedanjo dejanskost. Pretekli dogodki, čustva, vedenja in občutki se pojavljajo v sanjah ali pa se

---

²⁷⁰Prim. J.A. Chu, n.d. 328-329.

navežejo na trenutne izkušnje. Kot je trdil Freud (1920), je takim osebam usojeno, da bodo travmatične dogodke ponavljale, namesto da bi se jih preprosto spominjale.²⁷¹

Zelo pomembno pa je, da razumemo, kako je ponavljanje pretekle travme prisila za travmirane ljudi.²⁷² Četudi si zavestno želijo potlačiti ta spomin, v njihovi psihi obstaja nasprotna potreba po ozaveščenju potlačenih vsebin. Ne glede na to, kako je lahko to vdiranje v zavest neprijetno, ponavljanje prevlada nad načelom ugodja, kot je opisal Freud (1920).²⁷³ Na ta način se potlačene in razcepljene izkušnje pojavljajo v novi situaciji na nov način.

V skladu s to klinično izkušnjo je Chu ugotovil, da je prisila po ponavljanju skoraj na isti biološki ravni, kot npr. potreba po mokrenju, ki jo oseba lahko zadrži le za kratek čas.²⁷⁴ Chu še naprej pojasnjuje, da so najpomembnejši znaki izbruha potlačenih in razcepljenih dogodkov flashbacki, ki jih osebe doživljajo v post-travmatskih in disociativnih motnjah. Pacienti s tovrstnimi motnjami so prisiljeni ponovno doživljati travmatične dogodke tako v nočnih morah kot v dnevni resničnosti, in to doživljanje je tako avtentično, kot bi se dogodek res odvijal v sedanjosti: pacient npr. vizualizira pretekle dogodke in celo časovni okvir in okolje, v katerem so se odvijali, in občuti

---

²⁷¹Prim. J.A. Chu, n.d. 328-329; B.A. van der Kolk, n.d. 390-392.

²⁷²Prim. R.B. Flannery, n.d. 20-22; S. Kirschner - R.L. Rappaport, n.d. 72-75; J.A. Chu, n.d. 329.

²⁷³Prim. J.A. Chu, n.d. 328-329.

²⁷⁴Prim. J.A. Chu, n.d. 329.

ista čustva in telesne občutke, kot jih je občutil takrat. Potrebna je neverjetna moč in napor psihe, da zmore potlačiti in razcepiti travmatične izkušnje, kakor tudi za ponovno sproženje potlačenih vsebin.²⁷⁵

Travmirani ljudje se miselno sicer lahko zavedajo travme, a so potlačili čustva povezana z njo ali pa lahko ohranijo čustveno izkušnjo brez razumske vednosti o travmi. Čutijo, kot da se je dogodek zgodil komu drugemu in ne njim, in opisujejo travmo kot dejstvo, ki ga je doživel nekdo drugi. Pacienta lahko preplavijo čustva kot npr. depresija, panika, obup, samomorilnost ali bes ob nepomembnem dražljaju iz okolja, ne da bi se zavedal njihove etiologije. Če se ta čustva pojavijo istočasno z izgubo spomina o njihovem izviru, lahko pacient ponovno izkusi zelo motečo in dramatično motnjo, ne da bi se zavedal njenega vzroka.²⁷⁶ Če se poleg tega pacientovo disociativno vedenje ponovno pojavi preko kompulzivnega ponavljanja, to pomeni, da pacient sploh ne razume dogodkov, čustev in občutkov povezanih z izvirno travmo. Pacient postane samodestruktiven in se vede samomorilno, samopoškodovalno, nasilno in nevarno do sebe in drugih. Pravi vir tega vedenja pa je spet globoko potlačen in vodi pacienta v stanje zmedenosti in

---

²⁷⁵Prim. J.A. Chu, n.d. 327-330; R.B. Flannery, n.d. 45-46; S. Kirschner - R.L. Rappaport, n.d. 77,152; B.A. van der Kolk, n.d. 391-393.

²⁷⁶Prim. J.A. Chu, n.d. 327-329; B.A. van der Kolk, n.d. 391-394.

hudih motenj.²⁷⁷ Pacient lahko podoživlja staro travmo tudi skozi telesne občutke kot prehlad, bruhanje, telesne bolečine, motnje hranjenja in spanja, glavobole, itd.²⁷⁸

V vedenjskem podoživljanju travmatične izkušnje lahko igra jaz vlogo žrtve ali krvnika; z drugimi besedami, lahko škoduje drugim, lahko pa je samodestruktiven ali spet v vlogi žrtve.²⁷⁹ Tako bodo travmirani ljudje, travmirali druge ali pa izzvali pri drugih, da jih bodo ponovno travmairali. Primer tega so otroci, ki so bili fizično zlorabljeni. Ko bodo oni postali starši, bodo pretepali svoje otroke, partnerja ali pa izbrali partnerja oziroma v partnerju izzvali ponovno fizično zlorabo. Ponovno odigravanje vloge žrtve je lahko glavni vzrok nasilja. Lewis je v svoji obširni raziskavi zlorabe otrok in kasnejšega nasilja nad drugimi potrdil, da so bili kriminalci kot otroci pogosto fizično ali spolno zlorabljeni.²⁸⁰ Raziskave Bach-y-Rita dokazujejo, da so lahko umik vase, depresivna reakcija, hiperaktivnost, motnje v zaznavanju bolečine in nasilno, agresivno vedenje do sebe ali do drugih posledica hude socialne deprivacije in deprivacije s strani matere.²⁸¹

---

²⁷⁷Prim. J.A. Chu, n.d.

²⁷⁸Prim. J.A. Chu, n.d. 330.

²⁷⁹Prim. B.A. van der Kolk, n.d. 390-391; J.A. Chu, n.d. 330-331; R.B. Flannery, n.d. 72-83; S. Kirschner - R.L. Rappaport, n.d. 175-177.

²⁸⁰Prim. B.A. van der Kolk, n.d. 401-402.

²⁸¹Prim. B.A. van der Kolk, n.d. 390.

Pri zlorabljenih otrocih so pogosta tudi samodestruktivna dejanja: npr. butanje z glavo, grizenje, tolčenje, žganje, rezanje in izstradanje sebe, v kasnejšem življenju pa zloraba drog in alkohola in motnje hranjenja.²⁸²

Ponovno igranje vloge žrtve je močno povezano s predhodno travmatično izkušnjo. Žrtve posilstva bodo zelo verjetno še enkrat posiljene. Zelo verjetno bodo ženske, ki so bile kot otroci spolno ali fizično zlorabljene, zlorabljene tudi v odrasli dobi. Spolno zlorabljeni otroci so močno izpostavljeni nevarnosti, da zabredejo v prostitucijo.²⁸³

2. Kompulzivno ponavljanje pri perverziji

Khan, ki je obširno raziskoval perverzijo, je iskal vzroke ponavljanja v tranzicijskem obdobju, ko se otrok ločuje od staršev. Ker starši otroku niso omogočili, da bi izgradil koherenten jaz, bo otrok vedno iskal nadomestke in na ta način manifestiral svojo nezmožnost vzpostavljanja zrelih pristnih odnosov z drugimi. Mati bodočega perverzneža sicer lahko intenzivno neguje in skrbi za otroka, vendar na oddaljen in neoseben način. Otrok internalizira to interakcijsko doživljanje in

---

²⁸²Prim. B.A. van der Kolk, n.d. 390; R.B. Flannery, n.d. 98-111; S. Kirschner - R.L. Rappaport, n.d. 76-78.

²⁸³Prim. B.A. van der Kolk, n.d. 391-392; R.B. Flannery, n.d. 89-103; S. Kirschner - R.L. Rappaport, n.d. 65-78.

zaradi materinega nezadovoljivega odnosa na bolj osebni in diferencirani način, postane zasvojen s temi zgodnjimi fizičnimi senzacijami ter skuša popraviti škodo in oživiti zavrženi jaz²⁸⁴ s tem, da postane perverznež. To se zlasti dogaja v primeru, ko je mati pri izkazovanju nežnosti doživljala seksualno vznurjenost.

Khan trdi, da za perverzneža druga oseba nikoli ni dejansko drugi, ampak samo tranzicijski objekt, s katerim perverznež manipulira ter ustvarja situacije, v katerih poustvarja izvirne odnose s starši. Pri tem uporablja vse mogoče tehnike. Toda v svojem jedru je perverznež obupno osamljen, kljub temu, da v svoj vrtoglavi instinktivni ples vključi neko drugo osebo. Vendar v tej interakciji ni objektne relacije, gre za stvaritev ene same osebe, saj ni v takem odnosu ni nežnosti, negovanja in sprejemanja.²⁸⁵

Perverzneževo mentalno stanje Khan primerja s kreativnostjo umetnika, ki ustvarjalno sanjari. Cilj tega mentalnega ustvarjanja je vzpostavitev navidez popolnega nadzora nad objektom. Spolnost tudi v tem primeru ne igra vloge sprožilca fizioloških procesov, ki bi posameznika gnali v odnose z drugimi, ampak je most, preko katerega perverznež ponovno vzpostavi znane relacijske modele in potrebe.²⁸⁶

²⁸⁴Prim. M. Khan, *Alienation in Perversions*, New York 1979, 16.

²⁸⁵Prim. M. Khan, n.d. 23.

²⁸⁶Prim. M. Khan, n.d. 15.

Spolno zlorabljeni otroci bodo v odrasli dobi vzpostavljali odnose preko spolnosti; zapletli se bodo v vse mogoče spolne igre in zašli celo v prostitucijo, saj edino ta v njihovem popačenem dojemanju odnosov omogoča zares pravi stik z ljudmi. Ker bodo tudi tokrat zavrženi, bodo na novo doživljali izvirno travmo v vseh njenih dimenzijah in v vsej njeni grozljivosti.

Temu nasproten je primer perverzne masturbacije, ki pomeni pobeg iz teh dilem, oziroma izogibanje intimnim interpersonalnim odnosom zato, da bi se posameznik izognil bolečim interpersonalnim odnosom, ki povzročajo preveliko anksioznost. Gre za posebno formo samovzburjanja in samozadovoljevanja, katerega cilj je, ohraniti notranji mir in potešiti samega sebe. Tovrstna spolnost v sebi nosi globoko interpersonalno sporočilo: Kdo potrebuje drugega, koga sploh potrebujem; ne potrebujem nikogar. Posameznik se lahko vzburi, zadovolji in uravnava svoje želje sam neodvisno od prisotnosti in pripravljenosti drugega. Pritisk, ki žene kompulzivno masturbacijo, tudi v tem primeru ni endogeno vzbujena napetost, ampak anksioznost pred intenzivno interpersonalno ranljivostjo.²⁸⁷ Tako bodo nekateri obsesivni pacienti masturbirali takoj po spolnem doživetju z drugim, kot da bi hoteli dobiti nazaj svojo avtonomijo. Pri tem bodo

---

²⁸⁷Prim. S. Mitchell, n.d. 108.

masturbacijo uporabili kot orodje za ponovno vzpostavitev lastne samozadostnosti v odnosu do drugega, po katerem hrepenijo in katerega pomembnosti jih je groza.²⁸⁸

V primeru sadizma posameznik nosi v sebi čustveni odnos iz mladosti, v katerem so se drugi skrivali in vzbujali vtis, da nekaj pomembnega zadržujejo zase in da to lahko odkrijemo samo z agresivnim razbijanjem tega skrivnega, z bolečino, ki bo edina odkrila pot do te skrivnosti. Seveda lahko gre v tem primeru tudi za model sadistično mazohističnega odnosa med starši, ki se ga otrok nauči in ponotranji. Sadist ponavadi razume mazohistično podreditev brez upiranja celo kot nekakšno izdajstvo intimnosti ter se ob tem čuti izdanega in zato še poveča svoje agresivne napade, saj naj bi bil to edini način ustvarjanja kontaktov in povezav s pomembnimi drugimi.²⁸⁹

Mazohist pa je po svoji psihični strukturi usmerjen k predaji in izkoriščanju; njegov način vzpostavljanja stika in vplivanja na druge temelji na tej dinamiki. Za mazohista je dolgotrajno trpljenje, ki ga povzročajo drugi, znamenje predanosti, saj v drugem vzbudi tisti odziv, ki ga ne more doseči na noben drug način.²⁹⁰ Pri mazohističnih pacientih so pogoste pasivne fantazije, ki

---

²⁸⁸Prim. S. Mitchell, n.d. 109.

²⁸⁹Prim. S. Mitchell, n.d. 110.

²⁹⁰Prim. S. Mitchell, n.d. 110.

govorijo o posilstvu in ponazarjajo strastno predajo prevladujočim staršem, ki so bili dosegljivi samo na ta način.²⁹¹

Vojerizem in eksibicionizem najbolj živo manifestirata temeljno dinamiko vseh perverzij, in sicer dialektično napetost ali razcep med površino in globino, med vidnim in skrivnostnim, med tistim, kar je na razpolago, in tistim, kar je zadržano.²⁹² Vojerji so ponavadi otroci depresivnih in emocionalno omrtvelih staršev, katerih čustvena površina je omrtvela in brezpomenska. Pravo življenje je znotraj, nedostopno in prikrito; vse, kar je aktivno in vznemirljivo, je mogoče videti samo v skritem počivališču.²⁹³

To skrito bodo iskali vsepovsod. V svoji okolici bodo skušali najti partnerja, s katerim ne bodo zmožni navezati pravega intimnega odnosa, ampak ga bodo zasledovali in opazovali na daljavo. Višek ugodja bodo doživljali ob opazovanju izbrane osebe, ko se bo slačila v svojem stanovanju. Zato bodo ure in ure čakali v svojem skrivališču, samo da bi dočakali tisti vznemirljivi trenutek, ki ga bodo občutili ob pogledu na golo telo.

Tudi eksibicionisti velikokrat prihajajo iz družin, kjer je bilo težko biti opazen, ali prispevati in vplivati na družinsko interakcijo, zlasti med staršema. Posameznik čuti, da so utečene interakcije

---

²⁹¹Prim. S. Mitchell, n.d. 110.

²⁹²Prim. S. Mitchell, n.d. 111.

²⁹³Prim. S. Mitchell, n.d. 111.

med družinskimi člani plitve, nepomembne in samozadostne. Navidez se ne dogaja nič bistvenega in pomembnega, nihče ni zares vključen, ali prizadet. Vznemirjenje in resnični kontakt prihajata samo iz določenih šokov, pretiranega iskanja pozornosti in nepredvidljivih presenečenj.²⁹⁴

Eksibicionist bo zato zasledoval izbranega partnerja, nekoga, ki mu je simpatičen na prvi pogled, in si na vse načine prizadeval razkriti se pred njim. Primeri tega so vidna masturbacija v avtomobilu, ali razkazovanje spolnih organov ob oknu z namenom, da bi ga mimoidoči opazili.

Z drugimi besedami, gre za travme iz mladosti, za stiske in konflikte, ki so ostali nerazrešeni in se zato vedno znova manifestirajo na področju intimnosti in spolnosti. Pomemben aspekt povezave med spolnostjo in njeno sprevrženostjo je odgovarjanje na pretirane zahteve objektivnih odnosov, ki so osnovali temeljni model intimnih interakcij, oziroma po drugi strani omogočili beg od resnične intimnosti, ki vzbuja neobvljadjivo anksioznost.

Flannery²⁹⁵ je v svojih raziskavah žrtev motenj post-travmatskega stresa v zvezi s tem ugotovil, da nekatere žrtve prav iščejo situacije, ki jih spominjajo na pretekle travmatične dogodke. Iščejo priložnost, da bi ponovile ali še enkrat odigrale in se osvobodile travme, kot da bi jih nekaj gnalo

---

²⁹⁴Prim. S. Mitchell, n.d. 111.

²⁹⁵Prim. n.d. 30-34.

v izvirno situacijo. Nekatere žrtve doživljajo flashbacke, ali vdore spomina in nočne more, preko katerih ponovno doživijo izvirno travmo.

3. Biokemični procesi in kompulzivno ponavljanje

Poleg psiholoških raziskav kompulzivnega ponavljanja - npr. tako teorija navezanosti kot teorija separacije trdita, da se zlorabljeni otroci vračajo k svojim krvnikom zaradi močnih objektivnih vezi in obupne anksioznosti in strahu pred osamljenostjo in zapuščenostjo - obstaja vedno več raziskav biokemičnih učinkov travmatičnega dogodka, ki prinašajo nov odgovor na zapleteni mehanizem vztrajnega in zvestega ponavljanja preteklih travmatičnih izkušenj.²⁹⁶

Ko oseba izkusi travmatični dogodek, nevrottransmitterja epinerfin in kortizol sprožita alarmni sistem telesa. Istočasno možgani odgovorijo s povečano količino nevrottransmitterjev norapinefrina in endorfina v korteksu in limbičnem sistemu.²⁹⁷

---

²⁹⁶Prim. R.B. Flannery, n.d. 44-61, B.A. van der Kolk, n.d. 395-401; R.A. Ford, *Neurobehavioural Correlates of Abnormal Repetitive Behaviour*, v: *Behavioural Neurology* 4 (1991) 113-119; J.A. Chu, n.d. 331.

²⁹⁷Prim. R.B. Flannery, n.d. 49.

Norepinefrin opozori možgane na krizo in korteks začne iskati najboljši odgovor. Približno trideset sekund kasneje, ko se sprosti norepinefrin, možgani poženejo v tek endorfine in ti neurotransmiterji delujejo tako, da osebo pomirijo in sprostijo.²⁹⁸

Endorfini imajo dve vlogi: prvič omogočajo jasnejše mišljenje in pomnenje in usposobijo osebo, da ostane mirna, in drugič prevzamejo vlogo analgetika ali sredstva proti bolečinam.²⁹⁹ Poznamo mnogo primerov ljudi, ki takoj med nesrečo niso čutili bolečine - npr. v prometnih nesrečah, ranjeni vojaki, žrtve naravnih nesreč, itd. - ko pa je preteklo nekaj časa, so bolečino občutili v polni meri. Pa tudi pri manj travmatičnih nesrečah in bolečinah je mogoče opaziti delovanje endorfinov. Posameznik, ki se rani ali udari, bo šele po določenem razdobju zares občutil pravo bolečino. Sem spadajo tudi ljudje, ki so izpostavljeni močnim fizičnim naporom in ljudje, ki so kakorkoli fizično zlorabljeni.

Podobno se dogaja tudi žrtvam emocionalnih, mentalnih zlorab in ljudem, ki so izpostavljeni hudim stresnim situacijam. Bolečino oziroma vznemirjenost doživimo po navadi šele potem, ko je boleča, vznemirjajoča situacija že mimo.

---

²⁹⁸Prim. R.B. Flannery, n.d. 50.

²⁹⁹Prim. R.B. Flannery, n.d. 51.

Ko prvi šok mine, se količina norepinefrina, endorfinov in serotonina zmanjša in pojavijo se simptomi umikanja, kot npr. depresija in občutek nemoči. Dolgotrajen stres ali ponavljajoča se travma lahko povzroči umik vase, ki je podoben umiku vase, kakršnega povzroča opij, to pa lahko privede do kompulzivnega ponavljanja in drugih oblik odvisnosti. Podaljšano stresno stanje ali kronična travmatična zloraba lahko dokončno in trajno spremenijo limbični sistem. Temu simptomu pravimo ponovno prižiganje.³⁰⁰

Žrtve travmatičnih doživetij na ta način postanejo zasvojene s temi hormoni in to je vsekakor nov izredno vznemirjajoč odgovor, zakaj žrtve travmatičnih, stresnih situacij ponovno kreirajo podobne situacije in okoliščine, v katerih se travma ponovi. Hormoni, ki se pri tem izločajo, jim namreč nudijo posebno ugodje, ugodje zasvojenosti, ki se mu le s težavo odrečejo. Gre za zasvojenost, ki je podobna zasvojenosti z alkoholom ali zasvojenosti z mamili. Na osnovi tega mehanizma torej lahko razumemo kompulzivno ponavljanje in rekreiranje starih travmatičnih situacij.

Vedno več je dokazov, da ima mehanizem kompulzivnega ponavljanja glede na svojo psihološko vlogo zelo močno organsko podlago. Kot smo že povedali, lahko hud travmatičen stres povzroči ponovno prižiganje in tako lahko že majhna količina norepinefrina požene celoten krog

---

³⁰⁰Prim. R.B. Flannery, n.d. 52; B.A. van der Kolk, n.d. 395-396; R.A. Ford, n.d. 113-119.

simptomске motnje post-travmatskega-stresa. Ta proces postane še bolj kompleksen, ko upade količina endorfinov, ki vodi v simptom umika vase. Ko travmatska kriza mine, se zmanjša količina endorfinov, norepinefrina in serotonina, kar vodi v endorfinski umik vase, ki je podoben umiku vase, ki ga povzroči opij: zanj pa je značilna raztresenost, vznemirjenost, šibko tresenje celega telesa, itd.³⁰¹ Poleg tega se mnoge žrtve prestrašijo, ko se pojavijo simptomi umika vase, s čemer spet povzročijo povišanje količine norepinefrina, pojavi se ponovno prižiganje in žrtev začne spet doživljati začetne fizične in vsiljene simptome. Na ta način se krog sklone in ponovno zavrti.³⁰²

Flannery,³⁰³ ki je natančno proučeval nezdravljene žrtve travm in njihov način soočanja z začaranim krogom ponavljanja, je ugotovil, da obstajajo trije načini, ki jih žrtev uporabi pri soočenju s travmo.

a. Žrtev lahko dopusti, da naraščanje emocionalne vzburjenosti zviša količino norepinefrina na isto stopnjo, kot jo je imel med travmo. Ta ponovna vzpostavitev izvirnega stanja pospeši spominski priklic in rešitev problema. Žrtev na ta način lahko podoživi vsiljene spomine in vsaj teoretično poizkuša travmatski dogodek sprejeti in ga nato obvladati. Vendar se ponavadi zgodi

---

³⁰¹Prim. R.B. Flannery, n.d. 53-55.

³⁰²Prim. R.B. Flannery, n.d. 54-55.

³⁰³Prim. n.d. 55-61.

prav nasprotno. Žrtev, ki podoživlja celotni vsiljeni spomin, lahko postane psihično obremenjena in biokemično ponovno travmirana.³⁰⁴

Primeri tega so žrtve vojnih zločinov, ki nenehoma ponavljajo stare travmatične zgodbe; ta doživetja pripovedujejo s takšno emocionalno vzhičenostjo, da v poslušalcu zares ustvarijo sliko, kot da se je ta dogodek ravnokar izvršil.

b. Druga strategija je samo-zdravljenje simptomov umika vase preko kakršnekoli odvisnosti, ki bi povečala količino endorfina v možganih: npr. spolne odvisnosti, tolčenja s pestmi, prekomernega uživanja hrane, samopohabljenja, itd. Spolno zlorabljene žrtve se bodo zato zapletale v nova spolna doživetja in s tem skušale potlačiti izvirno travmo. Čustva na ta način za trenutek odvrnejo umik vase, ko pa se simptomi čez nekaj časa ponovno pojavijo, bo žrtev iskala ponovno sprostitev endorfinov. Na ta način bo postala žrtev odvisna od določenega destruktivnega vedenja in travma bo ostala neozdravljena.³⁰⁵

c. Tretja strategija pa je poskus žrtve, da bi bolečino simptomov umika vase izničila z alkoholom in drogami. To pa je spet ena izmed oblik samo medikacije preko zmanjšanja stresa. Uporaba

---

³⁰⁴Prim. R.B. Flannery, n.d. 55.

³⁰⁵Prim. R.B. Flannery, n.d. 56.

alkohola in drog kot pomirjeval za anksioznost, napetost, motnje spanja itd. je, če nič drugega, zelo neučinkovita rešitev in vodi k odvisnosti.³⁰⁶ Ta pa prisilno vzdržuje začarani krog ponavljanja.

Alkoholizem in uživanje mamil so v tem pogledu in zelo pogosto uporabljena sredstva samomedikacije. Žrtve bodo s tem vsaj začasno utišale boleč spomin na travmo. V zasvojenosti, se bodo pod vplivom te samomedikacije, ponovno doživljale, kot da situacijo ponovno obvladajo, da imajo kontrolo nad svojimi čustvi in doživljanji. Tako bodo žrtve travm ponovno zadobile občutek zavarovanosti in nedotakljivosti oziroma občutek, da jim tega občutja nihče ne more odvzeti, jih ponovno izkoristiti ali zlorabiti.

Tudi Van der Kolk je raziskoval vpliv travmatičnih dogodkov na kasnejše življenje in ugotovil, da lahko zloraba in zanemarjenost v otroštvu povzročita, da bo žrtev dolgoročno bolj občutljiva in se bo močno razburila v stresnih okoliščinah, ne da bi bila sposobna ta močna čustva obvladati. Zgodi se, da hudo zanemarjeni in zlorabljeni otroci potrebujejo mnogo močnejšo zunanjo stimulacijo endogenega sistema, da bi se umirili. Zato ljudje, ki so žrtve takih dogodkov, lahko nevtralizirajo svojo pretirano vzburjenost z enim od načinov odvisnega vedenja, vključno s kompulzivnim izpostavljanjem situacijam, ki spominjajo na izvirno travmo.

---

³⁰⁶Prim. R.B. Flannery, n.d. 56-57.

Kot pravi van der Kolk, lahko otroci in odrasli, ki so izpostavljeni hudim in dolgotrajnim stresnim situacijam, izkušajo neobičajen porast kateholamina in endogenih opioidnih odzivov na kasnejše travmatične dogodke. Endogeni opioidni odgovor lahko povzroči odvisnost in pojav umika vase, ki je podoben vplivu eksogenih opioidov. Po van der Kolku lahko na ta način, razložimo povezanost otroške travme s kasnejšim destruktivnim vedenjem, ki lahko vključuje kronično iskanje zlorabljujočega partnerja, spolni mazohizem, samo izstradanje in nasilje do sebe in drugih.³⁰⁷

Te oblike destruktivnega vedenja so poizkusi popravljanja kohezivnosti jaza v soočenju s preobremenjujočo anksioznostjo. Ti modeli so podobni tudi trem stopnjam nasilja v zakonski intimnosti. Na prvem koraku napetost počasi nastaja, ko partner začuti ob drugem nelagodje, do drugega koraka se še povečuje, dokler se na tem koraku ne pojavi eksplozivno fizično nasilje nad partnerjem, na tretjem koraku pa sledi umirjenost in ljubeč počitek.³⁰⁸

Pri tem gre za pravi začarani krog, ki se v svoji destrukciji boleče ponavlja. Partner lahko še tako objublja drugemu, da ga je sram tega početja, da mu je žal, da občuti neizbežno krivdo, vendar se bo začarani krog z mehansko silovitostjo spet ponovil ob naslednjem izbruhu anksioznosti, vse

---

³⁰⁷Prim. B.A. van der Kolk, n.d. 295-296.

³⁰⁸Prim. B.A. van der Kolk, n.d. 396.

dokler ne bo prišlo do temeljitega preoblikovanja odnosa in obenem njenega notranjega psihičnega sveta.

Lahko bi rekli, da gre pri fizični zlorabi partnerja za pravi začarani krog zasvojenosti, in sicer s strani obeh partnerjev. Agresivni partner sprošča svojo anksioznost z agresivnim dejanjem, medtem ko partner, ki je žrtev, ob tem doživlja vznemirljivo psihično-hormonsko stanje, ki je ravno tako zasvojitveno. Drug ob drugem torej doživljata sproščanje napete anksioznosti, ki lahko vodi celo do umora. Umor lahko zagrešita oba: tako agresivni partner kakor tudi žrtev partnerjeve agresije, ki zaradi povečane intenzitete partnerjeve agresivnosti ne zmore več zadovoljivo razrešiti svoje travmatične in zastrašujoče anksioznosti ter strahu in groze. Pri tem pa je treba izrečno poudariti, da agresivni partner v nobenem primeru nima opravičila za svoja agresivna dejanja in to ne glede na to, kako močno je izzvan s strani partnerja, ki je žrtev njegove agresivnosti.

Poznani pa so tudi primeri, ko sta oba partnerja agresivna sodelavca. Drug ob drugem sproščata svoja nerazrešena agresivna stanja besa, jeze in frustracije in sicer vse do prave destrukcije, ki lahko vodi tudi v umor enega izmed partnerjev.

Če zaključimo, žrtve različnih travm se lahko na sedanje dražljaje odzovejo kot na ponovno travmo, ne da bi se zavedale, da je podlaga njihovega fiziološkega alarma pretekli tragični dogodek in ne trenutna stresna situacija. Pretirana vzburjenost blokira sposobnost trezne ocene

in tudi razrešitve in sprejetja travme. Motnje v količini kateholamina, serotonina in endogenih opioidov imajo močan učinek na odziv žrtve v stresni situaciji. Žrtev v sedanji stresni situaciji ponovno sproži star, domač odgovor na izvirno travmo. S tem pa lahko razložimo, zakaj sedanje boleče dogodke izkuša kot povratek izvirne travme in zakaj se vrne k zgodnejšim modelom odgovora nanje. Vsako novo doživetje in dražljaj v stresni situaciji povzročata anksioznost, in tako se travmirani ljudje vračajo k starim odgovorom, ne glede na to, kako boleči so lahko ti odgovori.³⁰⁹

Žrtve lahko postanejo odvisne tudi od svojih krvnikov. Socialni stiki lahko sprožijo endogene opioidne sisteme, ki olajšajo stresnost ločitve in utrdijo stresni odnos. Tudi visoka stopnja socialnega stresa lahko sproži opioidni sistem. Žrtve post-travmatskega stresa po doživetju travmatičnih dražljajev kažejo tako zmanjšanje občutljivosti za bolečino, kakršno povzroča opij. Ponovno doživljanje stresa ima lahko zanje isti učinek kot uživanje eksogenih opiatov, ki povzročajo podobno zmanjšanje stresa. Zato ni čudno, da so ponavljajoči se mehanizmi močno adiktivni in postanejo glavni del mehanizma kompulzivnega ponavljanja.³¹⁰

---

³⁰⁹Prim. B.A. van der Kolk, n.d. 396.

³¹⁰Prim. B.A. van der Kolk, n.d. 396; R.B. Flannery, n.d. 58; R.A. Ford, n.d. 113-119; S. Kirschner - R.L. Rappaport, n.d. 50-78.

V naslednjih dveh poglavjih si bomo ogledali mehanizem kompulzivnega ponavljanja, ki predstavlja eno izmed temeljnih dinamik drame zakonskega in družinskega konflikta.

5. POGlavJE

Kompulzivno ponavljanje v zakonski interakciji

V zahodnem svetu je od romantične dobe naprej izbira zakonskega partnerja svobodna, poroke niso vnaprej zrežirane, ampak se partnerja odločita za poroko na osnovi medsebojne privlačnosti ali zaljubljenosti. Vendar pa avtorji, ki se ukvarjajo z zakonsko problematiko, trdijo, da ima pri tem podzavest povsem svojski program, ki bistveno definira in odločilno vpliva na izbiro zakonskega partnerja.³¹¹ Gre za podzavestno izbiro in dinamiko, ki je zavesti prikrita. Podzavest želi v tej dinamiki izbire in življenja v zakonski skupnosti restavrirati primarni občutek življenjskosti in celote, ki je bila vzpostavljena ob rojstvu. Da pa to lahko stori, mora podzavest, v dobi odraščanja najprej popraviti škodo, ki je bila prizadejana v otroštvu, v dobi odraščanja in je posledica

---

³¹¹O tem so pisali H. Hendrix, *Getting the Love you want*, New York 1990; I. Charny, *Existential/Dialectical Marital Therapy*, New York 1992; M. Solomon, *Narcissism and Intimacy*, New York 1992; J. Lachkar, *The Narcissistic/Borderline Couple*, New York 1992; J. Framo, *Family-of-Origin Therapy*, New York 1992.

nezadovoljenih razvojnih potreb. Podzavest skratka išče partnerja, ki bo lahko dal, česar starši zaradi kateregakoli vzroka niso hoteli ali niso bili sposobni dati.³¹²

1. Dinamika zakonske interakcije

Bowen na osnovi svojih raziskav trdi, da se kljub očitnim razlikam v socialnem funkcioniranju posameznik nagiba k poroki s partnerjem, ki je na podobnem osnovnem nivoju osebnostne diferenciacije, na sličnem nivoju osebnostne zrelosti, ki pa ima nasprotne modele obrambne organizacije. Partnerja v zakonski interakciji reaktivirata stara doživetja iz mladosti. Tako partner, ki so ga v mladosti starši zavračali ali odbili, izbere partnerja iz zaprte in posesivne družine. Prvi partner v odnosu išče več bližine, medtem ko se drugi bori za večjo separatnost in distanco. S tem pa oba reaktivirata že znana doživetja. Stari modeli se ponavljajo zato, ker so znani, ne glede na to, kako nezadovoljivi so, vendar so bolj sprejemljivi kakor nepoznani, ki so zaradi tega nepoznanstva silovito nevarni, anksiozni in ravno zato povzročajo občutje ogrožujoče tveganosti, odprtosti, izpostavljenosti in ranljivosti.³¹³

---

³¹²Prim. H. Hendrix, n.d. 15-19.

³¹³Prim. M. Solomon, n.d. 24.

Zakonski partnerji izberejo drug drugega z upanjem, da bodo zacelili stare rane ter nadomestili zamujeno. Z bolj pesimistične perspektive pa bomo rekli, da se partnerja nagibata k poroki s partnerjem, s katerim bosta odigrala najbolj zastrašujoče more ali agonijo s katastrofalnimi posledicami zavisti, ljubosumja in nepremagljivega besa. V njuni interakciji bosta obnovila občutja notranjega strahu in groze, saj bo ravno partner, ki je obljubljal zvestobo in brezpogojno ljubezen, obljubljal novo rojstvo, nežnost, varnost, pozornost, občutek zavarovanosti, zaupanja in željenosti, prizadel najgloblje rane, najgloblje razvrednotil in vzbujal občutek globokega sramu ter strahu, terorja in s tem potrdil, da je soperpartner zares nesprejemljiv, nekoristen, nehoten, nevaren in ogrožajoč.³¹⁴ Ponovilo se bo torej vse tisto, kar je partner že nekoč doživel in hoče na zavestni ravni v zakonu spremeniti. Skratka, poročil se je zato, da bi v novi intimni zvezi zaživel polno življenje ljubezni in željenosti, ki mu ga v dobi odraščanja niso omogočali.

Velikokrat eden izmed partnerjev obupno želi, da bi se njegov partner odzval na njegove potrebe, vendar tega ne pokaže, ker se boji sramotne razgaljenosti. Mnogi ljudje se namreč v primarni interakciji mati-otrok niso naučili izražati osnovnih potreb. Partnerju tako kažejo le popolno fasado, ki je v resnici narcisistična obramba, na tistem pa si želi občudovanja in spoštovanja. Ko tega ne dobi, se počuti praznega in poraženega. Drugi ob njem želi biti razumljen

---

³¹⁴Prim. M. Solomon, n.d. 24.

in sprejet in ko je zato prikrajšan, doživlja frustracijo in jezo. Tak par se veliko ukvarja s problemi denarja, dela, otrok in spolne nefunkcionalnosti, ki pa so samo zunanji simptomi globljih nerazrešenih travm.³¹⁵

Zavestno partner sicer res išče partnerja, ki ima karakteristike, ki jih njegovi starši niso imeli, vendar se v podzavesti odigrava veliko bolj pomembna drama, ki hoče razrešitev. Z drugimi besedami, partner išče nekoga, ki ga bo brezpogojno sprejemal in ljubil ter s tem nadomestil tisto, kar je pogrešal v dobi odraščanja. Vendar je, kot že rečeno, podzavestni načrt tisti, ki vodi proces izbiranja.³¹⁶ Podzavest ima svoje razloge, ki so zavesti prikriti, podzavest ima svojo predstavo o pravem partnerju, ki je kompleksna sinteza karakteristik, na osnovi katerih skuša dokončati tisto, kar je ostalo neizpolnjeno v dobi odraščanja.³¹⁷ Podzavest skuša na ta način popraviti škodo in razrešiti konflikte iz otroštva. Za to je potrebno poiskati partnerja, ki odgovarja intimnemu modelu odnosa mati-otrok, da na osnovi tega reinkarniranega modela ponovno ustvari podobna doživetja na temelju podobnih personalnih in relacijskih karakteristik, ki spominjajo na značilnosti pomembnih osebnosti iz mladosti.³¹⁸

---

³¹⁵Prim. M. Solomon, n.d. 24-30.

³¹⁶Prim. H. Hendrix, n.d. 19-20.

³¹⁷Prim. H. Hendrix, n.d. 20-30.

³¹⁸Prim. H. Hendrix, n.d. 32.

Partnerja, ki uspeta kljub globoki ranjenosti, ki jo občutita, pokloniti drug drugemu razumevanje, sta sposobna preoblikovati drug drugega in s tem omogočita drug drugemu osebnostni razvoj, izpolnitev ter razrešitev osnovnih intrapsihičnih zapletov, in sicer na interpersonalni interakcijski ravni. V odnosu razumevanja in medsebojne ljubezni lahko partnerja razvijeta medosebnostno recipročnost, ki kljub nepopolnosti in stresnosti skupnega življenja omogoča reparativne funkcije za oba. Drug v drugem skušata prepoznati usedline otroških neizpoljenih želja in poskrbeti drug za drugega. Postaneta bolj tolerantna do potreb drugega. Nekatere potrebe so tako izpolnjene, ostale le delno razumljene, a ne prizadevajo več novih ran. Ko se partnerja slišita in sta odzivna na notranji svet drugega zakonca, lahko s tem premagata velike ovire zakonskega stresa in konflikta, kot npr. bolezen partnerja, delo, finančne težave, brezposelnost. Ne gre toliko za stres, kot za zmožnost videti odnos, kot varen psihični prostor v težavnem svetu, kar je v resnici smisel zakonske zveze.³¹⁹

2. Obnavljanje interakcijskih modelov iz mladosti

---

³¹⁹Prim. M. Solomon, n.d. 38.

Gre torej za restavracijo starega, familiarnega modela iz mladosti, pa čeprav boli in je travmatičen, in sicer z upanjem, da se bo tokrat stara drama odigrala na drugačen, pozitiven način³²⁰. Vsi pomembni odnosi v otroštvu so na nas pustili svojska znamenja in vsi ti vtisi skupaj na podzavestni ravni oblikujejo podobo idealnega partnerja, ki jo partner zasleduje pri izbiri partnerja, kajti ta in samo ta oseba objublja, da ga bo lahko naredila ponovno celotnega.³²¹

Kljub temu, da zavest pri izbiri partnerja išče samo pozitivne karakteristike in zanika vse negativne, so negativne lastnosti veliko globlje vpisane v to podobo, ker so ravno to tiste karakteristike, ki so povzročile toliko zapletov, ki potrebujejo razrešitev.³²² Podzavestna potreba je, da nekdo, ki partnerja spominja na njegove starše, tudi restavrira primarno življenjskost in celotnost. Pri izbiri partnerja posameznik na podzavestni ravni išče nekoga z istimi karakteristikami, nekoga, ki ga že pozna, saj je samo z njim možno priti do prvotne celovitosti, ki mu je v dobi odraščanja njegovi starši niso nudili, kar pa pomeni, da bodo v partnerju zaživel tudi prepovedani elementi njegove psihe. Gre za vse tiste karakteristike, ki jih je partner moral zani-

---

³²⁰Prim. I. Charny, n.d. 26.

³²¹Prim. H. Hendrix, n.d. 33-40.

³²²Prim. H. Hendrix, n.d. 40-43.

kati, potlačiti, ker se njegovi starši z njimi zaradi svoje frustrirane osebnosti niso strinjali in so bile zato prepovedane.³²³

Če je bila družina zaznamovana z depresivno materjo, potem so se otroci morali skupaj z očetom prilagoditi na to materino bolezen; kar pomeni, da so se morali vesti v skladu z žalostno materjo, ki je vedno hotela imeti mir, ki ni prenesla prevelike vznemirjenosti in ki je ves svet okoli sebe ocenjevala kot negativen in strah vzbujajoč. Navaditi so se morali na njeno emocionalno in tudi fizično odsotnost ter jo sprejemati kot bolnika, ki mu nikoli ni mogoče prav ustreči.

Podoben scenarij se je odigraval v družinah, kjer je vladal alkohol. Tudi v teh družinah so se morali otroci prilagoditi, na primer očetu, ki je zelo redko doma, ki je emocionalno neprisoten. Živeli so v stalnem strahu, kaj se bo zgodilo, kdaj bo prišel, če bo sploh prišel.

Iz tega jasno sledi, da je intimnost zakonskega odnosa bistvenega pomena pri razrešitvi starih nerazrešenih travm iz mladosti, saj se v zakonski zvezi natančno ponovi vsa dinamika partnerjevega preteklega intimnega odnosa s starši. Seveda pri tem ni nujno, da bo bodoči partner simptomatičen na isti način, kot so bili njegovi starši, vendar bo na čustveno intimni ravni kmalu pokazal podobne karakteristike: čustveno bo odsoten, nepredvidljiv in negotov.

---

³²³Prim. H. Hendrix, n.d. 44.

Partnerski intimni odnos pa je zaznamovan z dvema osnovnima komponentama. Po eni strani je v tem odnosu želja in čut za jasne meje in avtonomijo, svobodo in akcijo, po drugi strani pa gre za univerzalno željo po občasni regresiji v stanje “simbiotične fuzije” - gre za popolno razumljenost s strani drugega, za občutje bližine, ljubljenosti in sprejetosti. Namen partnerskega odnosa je najti čimpopolnejše ravnotežje med tema dvema komponentama, oziroma med temi željami, kar predstavlja večno dilemo vsem partnerskim odnosom.³²⁴

V tem oziru so možje tisti, ki si sicer globoko želijo bližine in se obenem ob preveliki bližini začutijo ogrožene. Bojijo se, da bodo izgubili svojo avtonomijo, zato se umaknejo. Žene ob tem začutijo, da jih njihovi možje ne ljubijo dovolj, in se zato počutijo neželjene in nevredne moževe ljubezni in pozornosti.

Kljub temu, da se moderne teorije osredotočajo na pomembnost avtonomije in individualnosti je nemogoče ločiti posameznika od interrelacijske dinamike z drugimi, saj je čut jaza kakor tudi posameznikova identiteta bistveno odvisna od odnosov z drugimi. Odnosi z drugimi so torej temeljnega pomena, saj so neobhodno potrebni za naše mentalno zdravje, naš fiziološki napredek, kakor tudi za preživetje samo na sebi.³²⁵ Obenem je nemogoče pobegniti iz vključenosti z drugimi,

---

³²⁴Prim. M. Solomon, n.d. 46.

³²⁵Prim. M. Solomon, n.d. 46.

tako so ljubezen, sovraštvo in dozdevna indiferentnost samo različni vidiki povezav z drugimi.³²⁶ Otrok, ki je odrezan od človeškega dotika, tudi če je hranjen, ne bo preživel, vdovec bo umrl kmalu po smrti svoje žene; oba primera nas spominjata, da je bistvena dimenzija človeške eksistence povezanost z drugimi. Doseči osnovni, univerzalni čut človeške povezanosti z drugimi je bistvenega pomena že na samem začetku otrokovega življenja in ne šele poznejši aspekt normalnega razvojnega procesa.³²⁷

Mentalno zdravje predpostavlja ravnotežje v odnosu med otrokom in starši, med možem in ženo ter v intimnem prijateljstvu. Gre za vzajemnost, v kateri je individualnost uravnotežena s prepoznanjem drugega kot ločenega, samostojnega jaza. Prava vzajemnost tolerira drugačnost interesov in si prizadeva za potrditev in prepoznanje razlik med jazom in drugimi.³²⁸ Patološko stanje se pojavi, ko je pozornost usmerjena samo na lastne potrebe jaza, saj to povzroči izgubo vzajemnosti, in sicer v obliki izolacije ali v psevdovzajemnosti, kjer gre za odnosnost brez pravega priznanja drugega.³²⁹

---

³²⁶Prim. O.A. Will, *Illuminations of Human Condition*, Madison 1987, 267.

³²⁷Prim. M. Solomon, n.d. 47.

³²⁸Prim. M. Solomon, n.d. 47.

³²⁹Prim. M. Solomon, n.d. 47.

Partnerji, ki imajo probleme z odnosi, vendar v njihovi preteklosti ni resnih travm, zmorejo premostiti razlike preko kompromisa, razrešitve problemov, zboljšanjem komunikacije ali preko spoznanja, sprejetja in pogajanja. Kjer pa gre za globoke historične travme in nezmožnost partnerja, da bi izoblikoval potrebne emocionalne funkcije, tam že majhni nesporazumi privedejo do razkroja oziroma emocionalne destrukcije, izgube zmožnosti jasnega razmišljanja ter ekstremno reakcijo jeze ali popolnega umika.³³⁰

Ta dinamika se ponavlja v časovno zelo kratkih obdobjih. Partnerja se po silovitem izbruhu jeze in frustracije kmalu spet pomirita, saj drug brez drugega ne zmoreta, vendar ju že najmanjša frustracija spet loči. Ker pa je potreba po bližini premočna in občutek, da sta drug brez drugega notranje prazna, presilovit, drug drugega začneta obupno pogrešati in si že v naslednjem trenutku zaželite zblizanja, ki pa je spet lahko samo kratkotrajno. Ponovno se bosta ranila, se odločila, da nikoli več ne bosta skupaj, oziroma se bosta odločila, da je njuna zveza definitivno prekinjena. Vendar se kmalu začne stari proces pogrešanja, ki ju ponovno zbliža.

3. Interakcija mati-otrok kot temelj poznejših odnosov

---

³³⁰Prim. M. Solomon, n.d. 47-50.

V gornjem pomenu je torej odnos otroka do staršev bistvenega in osnovnega pomena. V prvih dneh otrokovega življenja je edini dialog med materjo in otrokom v telesni povezavi, v dotiku, v objemu, v odgovarjanju na otrokove potrebe. Ta dialog se odvija na neverbalni ravni, ko otrok v materi povzoci občutja, na katera mati odgovarja; gre za vznemirjenost, na osnovi katere mati prepoznava otrokove potrebe po hranjenju, nežnosti, toplini. Mati mora biti sposobna intuitivno zaznavati, kaj otrok potrebuje, in odgovoriti na njegove potrebe, želje in zahteve. Če je mati neodzivna, bo otrok ostal zaznamovan z občutkom nezaželenosti, zanemarjenosti, zavrženosti in nezaupanja. Vedno se bo počutil prikrajšanega in bo vse življenje pri drugih iskal zamujeno.

Preko tega osnovnega dialoga se otrok tudi uči prvih modelov obnašanja, odzivanja in prilagajanja na materino odzivnost. Gre za temeljni dialog, ki se bo pozneje ponavljal v medpartnerskem odnosu. To je tudi tista temeljna odzivnost, ki v sebi vedno nosi odnosnostni pečat zadovoljenosti, veselja ali pa razočaranja, zavrženosti, saj je prav ta dialog prvo izkustvo, ki v svojem jedru določa ves nadaljnji razvoj človeške osebnosti v odnosu do sveta, ter ljudi in bo bistveno definiriral kasnejši partnerski odnos. Ves nadaljnji emocionalni, kognitivni in interrelacijski način doživljanja in mišljenja ter odzivanja bo v veliki meri odvisen prav od tega primarnega odnosa.³³¹

---

³³¹Prim. A. Miller, *Drama je biti otrok*, Ljubljana 1993, 22-32; M. Solomon, n.d. 29-52.

Ta preverbalna komunikacija se bo obnavljala v vseh nadaljnjih intimnih in tudi drugih pomembnih odnosih. Partnerja bosta drug v drugem kreirala svoja lastna občutja, ki jih ne zmoreta ubesediti in artikulirati, ter na ta način dala drug drugemu vedeti, kako se počutita; gre predvsem za močne afekte jeze, razočaranja, depresije in žalosti. Glavni cilj tega nenapisanega zakona maščevanja je, da partner doživi vsaj del tistega občutja ki ga je povzročil v drugem. Z drugimi besedami gre za ponovno vzbujanje čustev namesto njihove verbalizacije.

Dinamika maščevanja, ki izhaja iz ranjenosti in nezmožnosti verbalizacije oziroma artikulacije potreb, želj in zahtev, lahko vodi do katastrofalnih posledic. Partnerja bosta lahko v tem kontekstu drug drugemu prizadejala nepopravljivo škodo, od krutih besednih izbruhov jeze pa do izražanja besa in jeze preko popolnega emocionalnega umika in fizičnega nasilja. Če je prisoten še alkohol in druga opojna sredstva, potem bosta v njih iskala potešitev in drug drugega še globlje ranila.

Najnovejše raziskave, kot smo že videli, kažejo na usodni pomen čustvenih odzivov in sposobnosti izražanja svojih potreb in doživljanja, ki se ga otrok nauči, preden razvije svoje verbalne sposobnosti. Otrok se nauči posploševanja doživljanja, ki postane enkratni reprezentativni model sveta in se tako kaže tudi v odrasli dobi.³³² Če se zgodnji razvoj odvija v normalnih okoliščinah, potem se tudi že zelo zgodaj pojavi zavest, da je otrok telesno ločen od

---

³³²Prim. M. Solomon, n.d. 66.

matere. Otrok ima namreč vrojeno zmožnost in pripravljenost, da razvija odnos ter sodeluje pri interakciji z okoljem, kakor tudi sposobnost, da vključi starše v neke vrste dialog in interakcijo z njim, ki je potrebna za vzajemno navezanost.³³³ Kljub vsemu pa so individualne konstitucionalne razlike in zmožnost regulirati vznemirjenost in toleranco za dražljaje pod močnim vplivom afekta, ki vpliva na sposobnost odzivanja na starše in toleriranja zunanjega sveta. Določene genetske predispozicije lahko na ta način povzročijo doživljanje emocionalnega osiromašenja v zgodnjem odnosu in vzgoji.

V mnogih primerih, ko so te primarne, legitimne želje po emocionalnem izrazu in prvinskih občutjih z dovoljene, se jaz razvija v občutju kohezivnosti in stalnosti. Če te osnovne potrebe niso zadovoljene, se otrok zelo hitro prilagodi na pomembne nezadovoljive faktorje, ki jih proizvaja okolje in ta primarna prilagojenost se pozneje v odrasli dobi pojavlja v izkrivljenih formah obrambnih mehanizmov, ki so bili primerni za to zgodnje obdobje, vendar ne odgovarjajo več konkretnemu stanju. Patologija je v tem smislu nadaljevanje teh primarnih prilagoditvenih funkcij, kot da bi se v sedanjosti še vedno odigravale te zgodnje interakcijske situacije.³³⁴

---

³³³Prim. M. Solomon, n.d. 66.

³³⁴Prim. M. Solomon, n.d. 67.

Otrok se bo na primer že zelo zgodaj naučil, da je izražanje čustev in zlasti močnih afektov jeze in frustracije nesprejemljivo za njegove starše. Zato bo začel čustva prikrivati. Ko pa bo v poznejšem intimnem odnosu izražanje čustev bistvenega pomena, se bo počutil ogroženega, strah ga bo, ker se bo bal, da bo ponovno zavrjen, in bo zato svoj čustveni svet prikrival in raje ostal v sam, kot da bi ponovno tvegala zavrženost in odrinjenost. Partner se bo ob njem čutil nezaželenega in neljubljenega, kar bo lahko povzročilo čustveni umik tudi v partnerju. To bo za partnerja, ki se čustvom izogiba, samo nadaljnji dokaz, da čustev ne sme odprto izražati.

Otrok se torej že v zelo zgodnji dobi razvoja nauči, da se mora prilagajati na materino odzivnost in iskati sozvočje svojih potreb z njenimi. Če je mati neprisotna, depresivna, razočarana, bo otrok to čutil in bo skušal svoje želje in potrebe izražati samo v za mater sprejemljivem kontekstu. Naučil se bo, da mora skrbeti za mater, biti senzitiven in odziven na njena emocionalna stanja, kajti šele na ta način bodo njegove potrebe po varnosti, zavetju, pozornosti, nežnosti, ljubezni zadovoljene, oziroma bo upal, da bodo nekoč dobile zadovoljiv odgovor.

In če mu ne bo uspelo, si bo sam zgradil svoj svet, v katerem se bo počutil sicer osamljenega, razočaranega, nepotešenega; strah ga bo, čutil se bo ogroženega, vendar bo znal to prikriti z vrsto obrambnih mehanizmov. Krivil bo na primer sebe in bo ob tem še vedno upal in si želel, da bodo nekoč njegovi starši le sprevideli njegovo bolečino ter nanjo odgovorili. Otrok bo ostal globoko

povezan s starši, ker je zanj ta odnos nujno potreben, pa če je še tako boleč in nezadovoljiv. Otrok čuti, da brez tega odnosa ne more preživeti.³³⁵

Ta otrok bo pozneje v zakonu tudi kot partner gradil svoj svet izolacije. Z lahkoto se bo smilil sam sebi. Obtoževal se bo in podcenjeval bo sam sebe ter vedno znova ugotavljal, da ni vreden partnerjeve ljubezni in naklonjenosti. Prilagajal se bo in ne bo uspel dobiti zadovoljivega odziva s strani partnerja, zato bo ta proces zamozaničevanja in samorazvrednotenja še poglobljajal.

Diks je o tej temi v svojih raziskavah zakonske nefunkcionalnosti pokazal, da je zakonska zveza najbližji ekvivalent otrokove navezanosti na starše. Za tiste, ki se poročajo, pomeni ta intimna zakonska zveza ponovno spojitvev in stopitev dveh oseb v eno. Povsem naravno je, zaključuje Diks, da je izbira partnerja na podzavestni ravni uresničitev želje po povratku v stanje ugodja, varnosti in odvisnosti, oziroma ponovno odigravanje tistega, kar je manjkalo v primarnem odnosu s starši, z namenom najti tisti korektivni emocionalni odziv, ki bi popravil zgodnji izkrivljeni odnos.³³⁶ Gre za temeljno spoznanje, oziroma spomin na že dolgo izgubljene emocije. Ker gre pri tej dinamiki za podzavesten proces, se stari modeli nenehno neobvladljivo ponavljajo, ne da bi se karkoli v resnici spremenilo.

---

³³⁵Prim. M. Solomon, n.d. 66-71; A. Miller, n.d. 58-64; H. Hendrix, n.d. 75-80.

³³⁶Prim. M. Solomon, n.d. 77.

4. Strah pred intimnostjo

Osnovna dilema je v paradoksu intimnosti. Vključitev v intimni odnos s partnerjem pomeni partnerjevo dovoljenje, da se emocionalno popolnoma zlije, združi z drugim, da premosti vse pregrade in se popolnoma preda. To pa vsekakor pomeni veliko nevarnost in grožnjo. Najprej gre za strah pred izgubo samega sebe, svojega jaza. S tem ko partner izgubi samega sebe, svoj lastni jaz, tudi zanika svojo samostojnost, in sicer zato, da bi ohranil iluzijo varnosti in zavarovanosti,³³⁷ ki jo je nekoč doživljal v navezanosti na mater. Tudi če se partner zaveda te temeljne želje, da bi drugega uporabil za afirmacijo svojih potreb in popolno sozvočje s svojimi željami, gre pri tem za še vedno privatni svet partnerjevega notranjega doživljanja. O tej dinamiki partnerja ne govorita, saj gre za primarni, arhaični odnos, ki se preko želje po zlitju z drugim vedno znova odigrava v intimnem odnosu.³³⁸ Ta primarni model interakcije vsekakor spada na področje nezavednega, področje preverbalnega in je zato zavesti prikrit. Prepoznamo ga šele na podlagi ponovnega odigravanja, ponovnega, tudi tokrat ne verbalnega, ampak vedenjskega podoživljanja v intimni zakonski interakciji.

---

³³⁷Prim. M. Solomon, n.d. 77.

³³⁸Prim. M. Solomon, n.d. 77.

Partnerja želita biti drug ob drugem, z roko v roki, v tesnem objemu, telesno blizu, želita se medsebojno čutiti ter postati del drug drugega. Pri tem ne gre samo za spolno interakcijo, ampak predvsem za globoko doživljanje drugega v tesnem fizičnem in emocionalnem objemu topline in nežnosti. Gre za zrenje, očesni kontakt, ki vzbuja silovito privlačnost in željo po čimvečji bližini.

Mnogokrat so najbolj željeni odzivi v bistvu usmerjeni k najinfantilnejšim željam in potrebam po odvisnosti. “Ljubi me v celoti” je sporočilo te želje in to kljub temu, da je partner le zelo redko pripravljen to tudi priznati, saj ga ravno to priznanje naredi najbolj ranljivega. “Razumi me v mojih najbolj skritih potrebah” je tih krik partnerja. “Naredi prostor za vse moje emocije, posebno tiste, ki se jih sramujem in jih ne morem priznati, oziroma tolerirati”. “Ostani vedno moj-a, vedno me sprejemaj, ljubi”. “Pomagaj mi, ustvari zame dom željenosti, ljubljenosti in potrebnosti”.³³⁹

Gornja dinamika pa pomeni precejšnjo ranljivost, slabotnost in odvisnost od “okolja ugodja”, pomeni otok varovanosti, varnosti, kjer naj bi bil zavarovan z ljubeznijo in sprejemanjem. Občasno celo vključuje resno patologijo, spoznanje, da je partner tu in tam zapleten v dokaj čudne misli in idej in obenem predpostavlja prepričanje, da vse to v drugem ne bo povzročilo terorja gnusa in umika.³⁴⁰

---

³³⁹Prim. M. Solomon, n.d. 77-85.

³⁴⁰Prim. M. Solomon, n.d. 77.

“Sprejmi me in ljubi, pa čeprav sem v sebi razklan, kaotičen”; “ljubi me vsega, pa čeprav sovražim svoje telo”; bodi ponosen-a name, pa čeprav se čutim nesposobno -ega in doživljam, da sem ničvreden-a”; “razume me, pa čeprav imam tu in tam zelo čudne misli in ideje, pa čeprav čutim, da me vsi ogrožajo, zasledujejo in me hočejo uničiti”. V tem kontekstu gre večkrat za prave moteče elemente v partnerjevi psihi, ki pa jih ne zmore zavestno prepoznavati, samo upa, da se bodo ta notranji strah, groza in teror razblinili v razumevajočem partnerjevem objemu. Nič čudnega torej, da se strah pred preveliko bližino in s tem groza, da bo odšel-a, manifestira s tako burnimi emocionalnimi izbruhi, saj je v partnerjevem razklanem razmišljanju to lahko pravi notranji umor njegove-njene psihe.

To emocionalno “okolje ugodja” se lahko pojavi v kateremkoli času v življenju, vse od otroštva dalje. V idealnih razmerah bi se moralo to “okolje ugodja” pojaviti v najbolj zgodnjem odnosu otroka s starši, kjer se začne skozi ta odnos razvijati jedro osnovnega jaza. Če se to ne zgodi, potem je vzpostavitev kohezivnega in stabilnega jaza problematična in intimni partnerski odnos je tisti, ki daje novo upanje za razvoj tega krhkega jaza, vendar je le-to zelo problematičen in tvegan proces.³⁴¹

---

³⁴¹Prim. M. Solomon, n.d. 78.

Partnerja pogosto nista sposobna odkriti in prepoznati arhaičnih potreb drugega. Potrebno je več kot samo poslušanje tistega, kar je očitno, saj gre za zahtevo po globlji empatiji, vživljanje v drugega, ki partnerjema omogoča prodor v notranji, intrapsihični svet drugega. Empatija v tem smislu ne zahteva akcije, ampak razumevanje in sprejetje osnovnih potreb, afektov ter emocij, saj šele tako ozračje spejetosti in razumevanja omogoča, da se pravi jaz zares vzpostavi in razvije.³⁴² Tam, kjer to ni mogoče, partner postaja vedno bolj ranljiv, ponavljajo se travme in nerazrešeni konflikti iz mladosti, ki vodijo v občutek sramu, ponižanja in razočaranja s tragičnim občutkom, da te arhaične potrebe ne bodo nikoli zadovoljene. Zaradi tega partnerja razvijeta široko plejado obrambnih mehanizmov, ki pa še nadalje onemogočajo kakršnokoli izpolnitev temeljnih želja in potreb.³⁴³

5. Osnovna dinamika zakonske privlačnosti

Ob vsem tem se zastavlja eksistencialno antropološko vprašanje, kako je sploh mogoče, da se dve osebi, ki sta si nekompatibilni po notranji strukturi obrambnih mehanizmov, zbližata z željo,

---

³⁴²Prim. M. Solomon, n.d. 78.

³⁴³Prim. M. Solomon, n.d. 72-78.

da postaneta intimna zakonska partnerja? Z drugimi besedami, kako je mogoče, da se dva človeka, ki sta po svoji karakterni strukturi različna in kljub temu, da imata lahko veliko skupnega, na povsem drugačen način reagirata na okolje, zblížata? V čem je jedro privlačnosti dveh, ki se odzivata na stres, žalost, konflikt vsak v drugačnem, čisto svojskem stilu?

Hendrix na to temeljno vprašanje odgovarja s trditvijo, da gre za “trik narave”, ki dve osebi, ki sta si po notranji psihični strukturi komplementarni, privede skupaj, in sicer z namenom, da zacelita rane iz mladosti tako, da s ponovitvijo osnovnih relacijskih modelov iz mladosti ustvarjata podobno, znano psihično atmosfero, v kateri skupno iščeta nov, drugačen in zadovoljiv razplet.³⁴⁴

Ta komplemtnost se odraža v različnih stilih njunega odzivanja na intimne vsebine njunih doživljanj, kot na primer: strah enega izmed partnerjev pred bližino, medtem ko si drugi bližine izrečno želi in jo na vsak način hoče doseči; v notranjost usmerjeni partner, ki se izogiba družbi, in partner, ki brez zunanjega sveta ne more živeti; preobčutljivi partner, ki je prizadet ob vsaki najmanjši frustraciji, in partner, ki zmore tudi velike strese doživljati kot nekaj obvladljivega; precizen in organiziran partner, ki mu je red bistvenega pomena, in partner, ki dobesedno uživa v razmetanosti in kaosu; partner, ki svoj čustveni svet na široko odpira svetu, in partner, ki se čustev boji, jih racionalizira in prikriva.

---

³⁴⁴Prim. H. Hendrix, n.d. 81.

Romantična ljubezen ali dinamika zaljubljenosti navidez spodbudi pravi jaz, ki je bil potlačen in zafrustriran zaradi najzgodnejšega nepravilnega odzivanja staršev na otroka, k nadaljnjemu razvoju, in sicer preko procesa zlitja in idealizacije. Vsaj začasno dve osebi postaneta eno; čutita, da je ta vznemirljiva novost tisto pravo občutje, na katerega sta čakala vse življenje.³⁴⁵ Idealizacija partnerja je normalni, naravni del romantične ljubezni, ki pa se zlahka spremeni v patološki obrambni mehanizem, ko partner začuti, da mora potlačiti vse negativne misli in afekte do drugega, saj je to zahteva, ki jo je treba brezpogojno izpolniti, kajti polno zlitje misli in čustev je predpogoj ohranjanja ljubezni.³⁴⁶

Pri zaljubljenosti gre za nagonsko strastno vzbujenje, ki preseže razum in logiko ter temeljno željo po samostojnosti in avtonomnosti. Bodoča partnerja se v stremljenju drugega k drugemu počutita sprejeta, potrjena, nenadomestljiva, enkratna in ljubljena.³⁴⁷ Romantično zaljubljenost na splošno doživljamo kot vrnitev v stanje otroškosti. Na vrhuncu romantične strastne ljubezni zaljubljenca uporabljata “otroško govorico” in si dajeta “otroška imena”. Emocionalno in se fizično se prepleteta, kakor da bi hotela odstraniti vse razmejitve med njima. Besede niso

---

³⁴⁵Prim. M. Solomon, n.d. 40.

³⁴⁶Prim. M. Solomon, n.d. 40.

³⁴⁷Prim. M. Solomon, n.d. 40-45.

potrebne, saj prav zato partnerja doživljata najglobljo intimno interakcijo, ki po svoji temeljni dinamiki spominja na preverbalno, arhaično obdobje komunikacije med materjo in otrokom.³⁴⁸

Romantična zaljubljenca se počutita prenovljena z energijo, ki se pretaka med njima. Pri tem sodeluje tudi vznurjenost in vzdraženost vsega hormonskega in kemično organskega sistema. Ta organska dinamika v vsej polnosti sproži še nadaljnji fiziološki aspekt neizprosnega hrepenenja po drugem. Oba sta akterja in povzročitelja preoblikovanja drugega, pri čemer ne gre za posesivnost, saj drug drugega zasledujeta z namenom, da se drug drugemu predata. V tej dinamiki nikakor ne gre za golo iluzijo, saj drug drugega v resnici doživljata kot nekaj povsem nenadomestljivega in drug drugemu posvečata popolno pozornost. Drug drugega odkrito občudujeta in pri tem v nobenem smislu ne devaluirata oziroma zmanjšujeta pomembnosti sebe.³⁴⁹ V dinamiki idealizacije se oba doživljata v polnosti, v celoti sprejeta in ljubljena; čutita, da se s tem, ko si delita drug drugega, njuna ljubezen pogloblja; čutita, da drug drugemu zrcalita najgloblji del sebe, svojih strahov, ranljivosti, želje in velike načrte za prihodnost; čutita, da sta slišana, razumljena in izpolnjena.³⁵⁰

---

³⁴⁸Prim. M. Solomon, n.d. 40-48.

³⁴⁹Prim. M. Solomon, n.d. 40-42.

³⁵⁰Prim. M. Solomon, n.d. 41.

6. Podzavestni procesi zakonske interakcije

Ko idealizacija romantične ljubezni zbledi, se sproži podzavestni proces, ki naj bi determiniral, kaj lahko pričakujeta v smislu njune emocionalne izpolnitve. V veliki meri se ta proces odvija na ravni pošiljanja in sprejemanja preverbalnih sporočil.³⁵¹ Gibanje telesa, vključno z dotikanjem, položaj telesa, zvok glasu in očesni kontakt veljajo za primarni jezik intimnega partnerskega odnosa. “Me boš ljubil, če me boš spoznal”, je vprašanje, ki ga pogosto zastavljamo. “V koliki meri ti lahko pokažem sebe, da me boš še vedno sprejmal? Ti lahko pokažem, kadar me je strah? Da se te bojim? Ti lahko povem, da me je groza, ko sem šibak in slaboten? Ne boš odšel, ko se počutim noro? Ti lahko povem, da sem negotov glede moje službe? Zmoreš sprejeti realnost mojega najglobljšega občutenja sebe? Boš enostavno prevedel, kar ti povem o mojem doživljanju, željah ter mišljenju v to, kaj so ljudje v mojem doživljanju in kako bi se morali obnašati?”³⁵²

Vse gornje želje in pričakovanja niso povsem nerealne, saj so večkrat odvisne in združene z razumljivimi pričakovanji o recipročnosti. Če zakonska partnerja zavestno ali podzavestno spoznata, da nekaterih infantilnih želja in potreb nikoli nista prerasla, ampak jih lahko zadovoljita

---

³⁵¹Prim. M. Solomon, n.d. 41.

³⁵²Prim. M. Solomon, n.d. 41-42.

samo v prijateljskem intimnem odnosu med njima, potem jima je s tem dana možnost zadovoljive razrešitve.³⁵³

Vendar se v intimnosti zakonske zveze, oziroma v resni povezanosti med dvema osebama, težave in konflikti vedno pojavijo, in sicer tedaj, ko partner ne zmore sprejeti nežnih ter zakritih aspektov jaza. Ko so razmejitve podrti in ranljivost izpostavljena, partner želi, da bi ga v resnici spoznal in ljubil. Če tega takrat ne čuti, oziroma čuti, da ga drugi obsoja, zavrača in sramoti, se sprožijo obrambni mehanizmi, ki zavarujejo ranljivi jaz.³⁵⁴ Gre za potrebo po aktivni zavarovanosti, kajti le tako je mogoče uiti negativnim vidikom jaza in se izogniti bolečemu občutju obupa in fragmentacije.³⁵⁵

Samo tedaj, ko se partnerja počutita varna, zmoreta drug pred drugim podreti obrambni zid in svobodno odkrivata drug drugega, se medsebojno empatično sprejemata, medsebojno bogatita, dopolnjujeta in s tem drug drugemu poklanjata razrešitev starih bolečih zapletov.³⁵⁶ Zakonski kon-

---

³⁵³Prim. M. Solomon, n.d. 41.

³⁵⁴Prim. M. Solomon, n.d. 38-41.

³⁵⁵Prim. M. Solomon, n.d. 42.

³⁵⁶Prim. M. Solomon, n.d. 42-50.

flikt je v tem pomenu vedno odgovor na razočaranje, ker se obljube romantične ljubezni niso izpolnile.³⁵⁷

Kot smo že omenili, imata dve osebi, ki se zaljubita, podobne zgodnje razvojne konflikte in travme ter podobne želje, potrebe, vendar nasprotne ali komplementarne obrambne organizacije, zato se zakonski sistem podzavestno razvije na način, da ohrani obrambne mehanizme obeh partnerjev. Ranljivi jaz išče možnosti za reparativna doživetja, ki ga bodo zacelila. Gre torej za konstantno odigravanje zgodnjih ran.³⁵⁸ Patološke interakcije so zaznamovane z nenehnim ponavljanjem nezmožnosti prepoznati čustva in potrebe intimnega partnerja, oziroma nesposobnost doživeti drugega onstran osebe, saj naj bi bil drugi skoraj izključno v službi zadovoljevanja partnerjevih narcisističnih potreb. Ta dinamika je lahko odigrana na zelo očiten način, in sicer na podlagi grandioznih fantazij ter pričakovanj ali pa na prikrit način, ki v partnerju nenehno vzbuja občutek premajhne odzivnosti na njegove potrebe in želje.³⁵⁹

Veliko globokih notranjih doživetij pa ostane v podzavestni sferi, ker so se le-ta pojavila, predno so se razvile kognitivne sposobnosti. Pri tem gre predvsem za temeljna afektivna doživetja na najbolj arhaičnem nivoju, ki jih je otrok doživljal, predno je razvil govor, ki bi mu lahko pomagal

---

³⁵⁷Prim. H. Hendrix, n.d. 75.

³⁵⁸Prim. M. Solomon, n.d. 56.

³⁵⁹Prim. M. Solomon, n.d. 57.

ubesediti in ozavestiti. Ker niso del zavesti, jih odigrajo oziroma psihosomatsko izrazijo.³⁶⁰ V tem oziru so tudi obrambni mehanizmi globoko vsidrani v človeški podzavesti z namenom, da zavarujejo jaz pred nesprejemljivimi emocionalnimi bolečinami. Ko gre za silovita čustva in ko situacijo doživljamo kot nevarno, se sprožijo obrambni mehanizmi in ohranijo kohezijo jaza.³⁶¹ Tako bo eden izmed partnerjev čustva zanikal in s tem prikril strah pred preveliko čustveno izpostavljenostjo; drugi partner pa bo silovito napadal, ker bo čutil, da drugi odhaja in ga je zato na vsak način potrebno zadržati.

Lahko bi rekli, da najzgodnejša partnerjeva doživetja s starši najmočneje determinirajo naravo in obliko obrambnih struktur, ki so ohranjene skozi celotno življenje: če je partner kot otrok vzbudil pozornost staršev preko kričanja, joka, besa in jeze, potem bo v intimnem odnosu s partnerjem ponavljal isto; če pa je moral otrok skrbeti za starše in šele potem upati, da ga bodo opazili, bo tudi v intimni partnerski zvezi tiho in mirno čakal, da se bodo kritični monologi drugega končali, saj je šele tedaj resnična možnost, da bo v tem drugem vspodbudil občutje usmiljenja in odzivnosti na svoje potrebe. Globlji je torej partnerjev intimni odnos z drugim, prej bodo te zgodnje, arhaične emocije in njihovi obrambni mehanizmi, v zvezi z arhaičnimi afekti, postali del

---

³⁶⁰Prim. M. Solomon, n.d. 79.

³⁶¹Prim. M. Solomon, n.d. 80.

intimnega odnosa med partnerjema.³⁶² Intimnost partnerskega odnosa je torej osnovni predpogoj, saj drugače najgloblji afekti in čustva ne morejo v zavest partnerjev. Partnerja pa bosta obenem z neverjetno natančno intuitivno dinamiko vedno zmogla vzbuditi najgloblje arhaične vsebine njihovih podzavesti in jih na novo aktivirati.

7. Zakonski konflikt

Kerr³⁶³ na podlagi svojih raziskav trdi, da zakonski konflikt večkrat predstavlja neverjetno stabilnost in razrešitev odnosnostne dileme med partnerjema, saj zadosti tako potrebi po emocionalni bližini kot alergiji na to bližino. Konfliktne zakonske zveze so obarvane z ekstremno intenziteto odnosov, v katerih sta partnerja osredotočena na emocionalno odzivanje drug drugemu. Konflikt torej služi kot silovit regulator, ki se povečuje oziroma zmanjšuje v skladu z emocionalno bližino in distanco. Z drugimi besedami, ko strah pred preveliko ranljivostjo, zavrženostjo, izpostavljenostjo, strah pred lastnimi in partnerjevimi destruktivnimi impulzi ter zlitjem z njim popusti zaradi konflikta, ki partnerja emocionalno ločuje, se temeljna želja po bližini

---

³⁶²Prim. M. Solomon, n.d. 80-83.

³⁶³Prim. M. Kerr, *Family Evaluation*, New York 1988, 243,

in intimnosti spet pojavi. Na ta način se spiralni proces intimnosti in konflikta vedno znova obnavlja in vzdržuje.

Zakonski konflikt je obenem zaznamovan z vrsto iracionalnih prepričanj, ki vzbujajo in vzdržujejo nerazrešeno dinamiko med partnerjema:

1. Partner čuti, da mora drugega dovolj raniti, da bo le-ta izpolnil njegove želje in potrebe ter ga ljubil; le če mu prizadene dovolj gorja, bo drugi končno uvidel, da ne dela prav in da mu prizadeva neznosne bolečine.³⁶⁴

Začarani krog maščevalnosti in prizadevanja ran je v tem smislu več kot očiten. Partnerja bosta drug drugemu prizadevala bolečine, drug drugega silovito kritizirala, postajala emocionalno hladna, se izogibala spolnim interakcijam in celo skreirala izven zakonska razmerja z drugimi samo zato, da bi dokazala oziroma pokazala drug drugemu, kako sta čustveno nerazumljena, neželjena, neljubljena in zanemarjena, ter pri tem upala, da bo partner končno uvidel, da ne dela prav. V tem kontekstu ni nič nenavadnega, da se eden izmed partnerjev zateče v fizično nasilje, saj hoče s tem v drugem na fizičen način povzročiti tisto bolečino, ki jo ob njem doživlja na emocionalni ravni. Nemir in bolečina, ki jo s tem ustvarjata drug v drugem, pa je v veliki meri neproduktivna, saj partnerja v afektivnem navalu jeze in želje po maščevanju nikakor nista sposobna prepoznavati pravih

---

³⁶⁴Prim. H. Hendrix, n.d. 76.

sporočil, ampak predvsem golo namero, da ju hoče drugi raniti. To pa v obeh ustvarja samo še globlje prepričanje, kako nesenziteven in nerazumevajoč ter hudoben in zlonameren je njegov partner.

2. Drugi bi moral natančno vedeti, kaj njegov partner potrebuje, zato mu tega ne odkrije. Kajti če mu mora povedati, ga prositi, obstaja nevarnost, da bo ta drugi izpolnil željo samo zato, ker je bil v to prisiljen, in ne zato, ker hoče partnerju v resnici ustreči, ali zato, ker bi ga ljubil.³⁶⁵

Partnerja tako dobesedno pričakujeta drug od drugega, da bo bral-a njegove-njene misli in želje ter zahteve: “Če bi bil dovolj pozoren, potem bi vedel kaj želim”; če bi me poslušal, potem tega ne bi nikoli storil, saj veš, kako nelagodno se počutim”; če bi čutil-a z mano, potem bi vedel-a, kaj v resnici želim in pričakujem”; “če bi bil-a zares z mano, potem bi vedel-a, da me to vznemirja”; “če bi me zares ljubil-a, potem bi vedel-a, da to ni po mojem okusu”; le čemu ti moram vse povedati, če bi me zares ljubil, potem bi vedel kaj potrebujem”; “če bi me imel-a rad, bi se boril-a zame, mi pomagal-a, me poslušal-a in z mano sočustvoval-a, namesto, da me kritiziraš in puščaš na cedilu”. Partnerja na ta način postaneta žrtvi drug drugega in vedno globlje toneta v občutje razočaranja in frustracije.

---

³⁶⁵Prim. H. Hendrix, n.d. 72-75.

3. Partner misli, da bi moral drugi živeti samo zanj, saj pripada samo partnerju, je njegova lastnina in ga mora zato brezpogojno sprejemati in razumeti.³⁶⁶

Težave, ki nastanejo zaradi tega prepričanje so lahko katastrofalne, še zlasti če so prežete z boleznim ljubosumjem. Partnerja se zapletata v začarani krog nenehnih obtoževanj, sumničenj in očitkov: “Če bi me imel zares rad-a, ne bi bil-a na zadnjem mestu v tvojem svetu”; “samo za dekoracijo sem ti”; “ob meni si samo tedaj, ko te vsi zapustijo in si prazen-a, razočaran-a, sicer pa ti je vse drugo bolj pomembno”; “mislil-a sem, da ti pripadam, da mi pripadaš, da sva samo midva, vendar vedno daješ vsemu drugemu, vsem drugim prednost, jaz pa naj čakam in čakam na tvoj milostni povratek”; “izdal-a si me, prevaral-a si me, vse tvoje obljube, da sem najpomembnejši-a so, ene same laži”. Partnerja se s temi obtožbami samo še bolj oddaljujeta drug od drugega, drug drugega žalita in si ne dopuščata svobode. Kmalu lahko postaneta jetnika svojih lastnih sumničenj, ki vodijo v pravi obup.

Tako prvo kot drugo prepričanje temeljita na partnerjevi infantilni izkušnji odzivnosti njegovih staršev. Logika te infantilne dinamike gre nekako takole: Samo če je otrok dovolj glasen, če v starše vnese dovolj bolečine, notranje napetosti, vznemirjenosti in nemira z jokom, vpitjem,

---

³⁶⁶Prim. H. Hendrix, n.d. 74.

kričanjem, potem ga bodo starši slišali in odgovorili na njegove potrebe in želje.³⁶⁷ Partnerjeva metoda aktiviranja tega prepričanja je nenehno kritiziranje, obsojanje, obtoževanje, podcenjevanje, cinizem, sarkazem ali pa agresivno brutalno vedenje, fizična, mentalna in emocionalna zloraba drugega. In vendar je samo mati v najzgodnejši dobi, preko intuitivnega zaznavanja, tako imenovane empatije zares slutila, kaj otrok potrebuje: hrano, nežnost, zavarovanost, toplino, saj otrok drugače ne bi preživel. Pozneje te popolne empatije nihče več ni zmožen. Na podoben način je tudi tretje prepričanje odsev infantilne dobe, ko naj bi mati obstajala samo za otroka.

V poznejši razvojni dobi se lahko ta iracionalna prepričanja preoblikujejo, seveda če je mati pravilno in v zadostni meri čustveno prisotna ter naravnana na otroka. Na ta način postane otrok bolj samostojen in začne iskati zadovoljitev svojih potreb v bolj recipročni interrelacijski obliki.³⁶⁸ Če pa tega sozvočja med materjo in otrokom ni, potem ta otrok v odrasli dobi še vedno išče tisti izključno posesivni občutek, da mora partner vse razumeti, vse razbrati in preko prizadejane bolečine, jeze in frustracije ugotavljati, kaj najbolj želi in potrebuje. Ker se to ne uresniči, lahko partner podleže strahu, grozi, ekstremni ranljivosti, obupu in sprejema drugega kot objekt

---

³⁶⁷Prim. H. Hendrix, n.d. 78; A. Miller, n.d. 95-100.

³⁶⁸Prim. M. Solomon, n.d. 92-96.

zastrašujoče groze, saj ga lahko le-ta spet prizadene in s tem “natrosi nove soli” na stare rane, ki niso bile nikoli zaceljene.³⁶⁹

Partnerja tako na neki način ponovita, ponovno ustvarita družinsko vzdušje, v katerem sta odraščala, in ki jima je domače ter kliče po razrešitvi. Primeri tega so naravnost presenetljivi: družina, kjer je vladal alkohol, agresivnost, brutalnost, anksioznost, konflikt, nudi partnerjema modele, ki postanejo del vsakodnevnega doživljanja. Partnerja, ki sta dobesedno zbežala iz tega ogrožujočega in zastrašujočega okolja v nov odnos, kmalu odkrijeta, da se stari modeli obnašanja, čutenja in mišljenja z mehansko silo ponavljajo. Partnerja si v tem oziru natančno izbereta reinkarnacijo prvotne osebe, s katero sta nekoč doživljala primarne travme ter jih z njim ponovita, ali pa si izbereta izrecno nasprotje, ki pa po pravilu dialektičnega zakona ravno tako z isto natančnostjo vodi nazaj v prvotno familiarno dinamiko.³⁷⁰

Konfliktne interakcije v svojem jedru kažejo na prvotni odnos med starši in otrokom, ki se v zakonskem odnosu ponovno vzpostavlja in vzdržuje z vso silovitostjo ter preciznostjo in se znova ponovi v vseh nadaljnjih odnosih. V tej zakonski dinamiki so torej najgloblji intrapsihični

---

³⁶⁹Prim. H. Hendrix, n.d. 110.

³⁷⁰Prim. I. Charny, n.d. 39.

nerazrešeni konflikti tokrat odigrani na interpersonalni ravni; zakonca ponovno izgubita varnost in empatijo, kar zanju pomeni dve največji izgubi, ki tako boleče spominjata na arhaične travme.

Partnerja sta zmožna na ta način drug v drugem vzbuditi in aktivirati najagresivnejše vedenjske odzive in se dobesedno zapleteta v spiralni začarani krog nenehnega zadajanja novih ran. V tem spiralnem začaranem krogu pa obenem dograjujeta še nove obrambne mehanizme in izza okopov skušata na novo pripraviti nadaljnje napade, ki še bolj dokazujejo, kako je partner v resnici nepravičen, brutalen, žaljiv in agresiven. Partnerja preko te dinamike drug drugemu samo še potrjujeta, da so te negativne, krute lastnosti zares del njunih osebnosti ter njunega vedenjskega, čutenjskega in miselnega repertoarja in s tem postajata še bolj ranljiva.³⁷¹

8. Strah pred ranljivostjo

Ranljivost oziroma strah pred ranljivostjo, ki je strah pred bližino, intimnostjo, pa je, kot kažejo raziskave, istočasno tudi tista komponenta, ki še nadalje povzroča ter ohranjuje partnerski konflikt in sicer v naslednjem:

---

³⁷¹Prim. I. Charny, n.d. 42.

a. Ranljivost je vzrok, da sta partnerja preveč senzitivna do realne ali namišljene zavrnitve oziroma kritike drugega;

b. Ranljivost spodbuja razvoj in ohranjanje iracionalnih pričakovanj;

c. Ranljivost zavira razvoj empatije.³⁷²

a. Ranljivost izhaja iz pomankanja pozitivnih občutij in afektov: sprejetosti, potrditve, občudovanja, ljubljenosti, željenosti; in relativne moči negativnih občutij in afektov: zavrnitve, nepotrditve, nespoštovanja, zavrženosti, zanemarjenosti. To notranje psihično stanje vodi do nagnjenja k premočnim odzivom na katerokoli znamenje zavrnitve, kritike in odbijanja s strani partnerja, saj to vedenje aktivira intenzivne boleče emocije, ki so združene s pomanjkanjem pozitivnih občutij, te emocije so na primer: deprivacija, nepotešeno hrepenenje, bridkost; in s prisotnostjo negativnih občutij: sramu, občutka ponižanja in občutka neenakovrednosti.³⁷³

b. Poleg pretirane senzitivnosti povzroča ranljivost tudi kreacijo zavestnih ali podzavestnih pretiranih pričakovanj, da se bo partner popolnoma in konsistentno posvečal samo njemu ter zadovoljil vse njegove potrebe. Te potrebe lahko glede na Kohuta v glavnem razdelimo v dve temeljni konfiguraciji: “zrcalno in idealizirano transfernost”.

---

³⁷²Prim. L.B. Feldman, *Dysfunctional marital Conflict*, v: *Journal of Marital and Family Therapy* 8 (1982) 418.

³⁷³Prim. L.B. Feldman, n.d. 418.

V zrcalnem transferju sta kohezija jaza in samozavest primarno ohranjeni preko idealizirane slike o sebi oziroma preko grandioznega jaza; partner v tem primeru od drugega pričakuje popolno in stalno občudovanje.³⁷⁴ V idealiziranem transferju pa sta kohezija jaza in samozavest ohranjena na osnovi idealizirane podobe drugega, idealizirane starševske podobe. Pri tem partner pričakuje, da mu bo idealizirani drugi v polnosti in zmeraj na voljo. Partner z zrcalnimi pričakovanji je pretirano občutljiv na dejanske in umišljene primere kritike in nepotrditve, medtem ko je partner z idealiziranimi pričakovanji pretirano občutljiv na dejanska ali umišljena stanja, v katerih se čuti zanemarjenega, oziroma mu drugi ne posveča dovolj pozornosti.³⁷⁵

Klinično opazovanje in psihološke raziskave kažejo na dejstvo,³⁷⁶ da so klasično konfliktno stereotipne partnerske zveze, kjer gre za pretirano ranljivost, pogosto karakterizirane s partnerjem, po navadi je to mož, ki snuje svoj odnos prvenstveno na zrcalnih pričakovanjih, medtem ko se drugi partner, po navadi žena, bolj naslanja na idealizirana pričakovanja.

Mož tako išče v ženi nekoga, ki ga bo vedno potrjeval, mu brezpogojno zaupal in ga sprejemal. Želi si občudovanja s strani žene, ki mora biti vedno na voljo, ga sprejemati v njegovi ranljivosti in razočaranju. Želi si ženo, ki ne sprašuje preveč, in zlasti ženo, ki ga ne ponižuje in kritizira,

---

³⁷⁴Prim. L.B. Feldman, n.d. 417-418.

³⁷⁵Prim. L.B. Feldman, n.d. 418.

³⁷⁶Prim. L.B. Feldman, n.d. 418.

ampak z velikim, skoraj brezpogojnim razumevanjem sprejema vse: razume in sprejema, da si želi bližine, da ga je večkrat te bližine strah, ker se boji, da izgublja samostojnost in se zato emocionalno zapre ali fizično odide; razume in sprejema, da pogosto ne govori o svojih težavah in konfliktih, ampak se enostavno zapre vase in tam v svojem brlogu sam skuša najti rešitve svojih problemov.

Žena pa v možu išče nekoga, ki jo spoštuje, ceni, ki jo občuduje in sprejema zato, ker je v njegovem pomembnem in velikem svetu prva in edina. Žena želi biti ponosna na svojega moža, ker je močan, kompetenten, ker nudi varnost, ker ljubi na enkratni način in ker je pomembna in enkratna zaradi njegove enkratnosti in pomembnosti.

V obeh primerih gre za pričakovanja, ki vsebujejo zelo malo ali skoraj nič pravega dojemanja realnosti drugega, kot samostojne osebe s svojimi potrebami in emocijami. Pri tem odnosu, odvisno od globine ranljivosti, v večji ali manjši meri manjka empatija in skrb za drugega.³⁷⁷ Ni si torej težko predstavljati, da so ta pričakovanja vedno znova kritična žarišča velikih konfliktov, ki partnerja privedejo do globoke ranljivosti in občutja nevrednosti, nesposobnosti, neljubljenosti in neželjenosti.

---

³⁷⁷Prim. L.B. Feldman, n.d. 418.

c. Ker sta oba partnerja osredotočena predvsem na ohranitev njune krhke samozavesti, sta velikokrat nesposobna uvideti potrebe in želje drugega. Rezultat tega je, da se obnašata na načine, ki jih drugi doživlja kot izjemno ogrožajoče za njegovo lastno psihično ravnotežje. Partner, ki pričakuje občudovanje, je večkrat nepozoren in s tem zanemarja drugega. Partner, ki pričakuje pozornost, pa je kritičen in drugega s tem ponižuje. Ti vedenjski modeli prizadenejo samo jedro partnerjeve ranljivosti in povzročajo emocionalno reakcijo besa in anksioznosti.³⁷⁸

Bes je v tem kontekstu karakteriziran z intenzivno sovražnostjo in silovito potrebo po maščevanju ter izrazitim pomanjkanjem vsake empatije do partnerja, ki je ranil. Kvaliteta teh emocionalnih reakcij je v funkciji narave pretiranih pričakovanj. Ker sta oba partnerja zaverovana v svoj lastni prav, pričakujeta drug od drugega razumevanje in sprejetost.³⁷⁹ Ko se pojavi frustracija, le-ta vzbudi silovit občutek izdanosti, kot da je bil zlorabljen vzajemni dogovor.³⁸⁰

Istočasno tovrstna frustracija vodi v jezo in bes ter anksioznost ali strah pred potlačeno negativno podobo o samem sebi. Ranljivo osebnost stalno ogrožajo podzavestne podobe o samem sebi: kot nesposobnem, nevrednem, neljubljenem in gnusnem. Obenem gre za odnos, ki je nastal

---

³⁷⁸Prim. L.B. Feldman, n.d. 418.

³⁷⁹Prim. L.B. Feldman, n.d. 419.

³⁸⁰Prim. L.B. Feldman, n.d. 419.

kot obramba proti podobam, ki so se ustvarjale na podlagi sramu, saj manjka zrcalna in idealizirana transfernost.³⁸¹

Temu sledi dinamika kognitivne distorcije, oziroma distorcija kognitivnih in perceptualnih doživljanj sebe in drugega. Temeljna principa, na podlagi katerih je ta distorcija nastala, sta pretirano posploševanje in zanikanje. Pretirano posploševanje vsebuje dojetanje specifičnih oblik obnašanja v bolj posplošeni obliki, kot v resnici je. Na primer pravilno dojetanje: “Moj mož je včasih preveč kritičen”, postane preko pretiranega posploševanja spremenjeno v: “Moj mož me nenehno kritizira”; ali: “Moj mož je včasih nepozoren” v: “Moj mož se nikoli ne zanima zame, vseeno mu je, kaj se dogaja z mano”. Zanikanje pa vključuje nezmožnost dojetanja ali priznanja posameznih vidikov sebe in drugega. Pri tem gre na primer za ignoriranje pozornega vedenja, ki ga izkazuje partner, saj si je drugi o partnerju že ustvaril sliko kot o brezbriznem, nepozornem in indifrentnem. Obenem z ignoriranjem lastnega brezbriznega odnosa do drugega partner v sebi ustvari podobo o nedolžni žrtvi, ki je nihče ne razume, ne sprejema in ne ljubi.³⁸²

Kombinacija besa, anksioznosti in kognitivne distorcije vodi v konfliktno obliko zakonskega odnosa. Ta konflikt vsebuje verbalne žalitve (posplošena kritika, sarkazem, cinizem) in v

---

³⁸¹Prim. L.B. Feldman, n.d. 419.

³⁸²Prim. L.B. Feldman, n.d. 419.

ekstremnih primerih tudi fizično nasilje. V splošnem je obseg destruktivnega obnašanja odvisen od stopnje ranljivosti partnerjev.³⁸³ Dinamiko zakonskega konflikta partnerja vzajemno spodbujata z besom, anksioznostjo in kognitivno distorcijo, skratka s specifičnimi psihičnimi stanji, ki jih nosita v sebi in obenem ustvarjata drug v drugem. To vodi v nadaljnji konflikt in povzroča spiralno stopnjevanje destruktivnega obnašanja obeh partnerjev. Ta spirala lahko vodi do fizičnega nasilja oziroma do ločitve ali pa, kot se največkrat zgodi, do pomiritve, ki pa jo kmalu prekine nov destruktivni konflikt.³⁸⁴

Po tem, ko sta se partnerja v dobi romantične ljubezni čutila sprejeta, polna psihične energije, varna, ljubljena in obdarovana, se naekrat pred njima razgrne kruta realnost razočaranja, da ju oseba, ki je obljubljala najglobljo intimnost, lahko silovito rani, in sicer na najbolj travmatičen način. Drug v drugem reaktivirata stare konflikte, odpirata arhaične travme iz mladosti. Preplavi ju dramatično spoznanje, da lahko intimni prijatelj prizadene in razočara v najbolj tragičnem smislu. Skratka soočita se z bolečim spoznanjem, da ne bosta samo ljubljena na način, kot sta si to predstavljala in si želela, ampak da sta ponovno zapletena v konflikt ranljivega, zastrašujočega intimnega odnosa, ki tako natančno spominja na intimno vzdušje odnosa otroka s starši.³⁸⁵

---

³⁸³Prim. L.B. Feldman, n.d. 419, 424-428.

³⁸⁴Prim. L.B. Feldman, n.d. 419.

³⁸⁵Prim. I. Charny, n.d. 42.

Za zakonca se prične novo obdobje, obdobje pogajanja: drug drugega preko agresije, jeze, kritike, zamere, in maščevanja prepričujeta, da bi rada dosegla brezpogojno sprejetje, ljubezen in odgovorila na potrebe, želje in zahteve ter na ta način dosegla tisto, kar jima je obljubljala zakonska intima. Pogajata se za pozornost, razporeditev in delitev domačih opravil, nadaljujeta s taktiko jeze, jokanja, izolacije, občutka krivde in sramu, grožnje, nenehne kritike, samo da bi se partner spremenil, uvidel svojo napačno pot.³⁸⁶

Ti konflikti, ki vzbujajo vse večjo ranljivost ter s tem strah pred bližino in intimnostjo, se lahko nadaljujejo leta in leta in končno si partnerja pred grozo nove ranljivosti najdeta nov psihični prostor in čas in tja usmerjata svoje sile: to so lahko otroci, razne aktivnosti, delo ali pa si poiščeta novo osebo, ki naj bi zadovoljila njune potrebe. Tako postajata vedno večja tujca, drug drugemu dobesedno nevarna, saj se drug na drugega odzivata kot na objekt grožnje, ker si namesto osrečujoče zakonske intime odpirata stare rane in zadajata nove.³⁸⁷ Končno se emocionalno ali pa dejansko razporočita in na ta način skušata najti razrešitev neznosnih psihičnih konfliktov.

9. Stopnje zakonskega konflikta

---

³⁸⁶Prim. H. Hendrix, n.d. 75.

³⁸⁷Prim. I. Charny, n.d. 45-50.

Na podlagi raziskav zakonskega konflikta bi lahko rekli, da zakonski koflikt karakterizirajo sledeče stopnje, ki jih lahko opazimo tudi v procesu žalovanja:

a. Šok: Partnerja dobesedno padeta v šok, saj je boleče spoznanje, da partner ni tisto, kar sta si želela in pričakovala, vse preveč kruto, da bi ga mogla sprejeti in integrirati.³⁸⁸

b. Zanikanje: Ko se partnerja počasi začneta zavedati, da njuna odločitev za skupno življenje vodi v nova razočaranja, se v začetku skušata reševati z obrambnim mehanizmom zanikanja - saj ni tako hudo, imel-a sem samo slab dan, saj ni bilo namerno, kljub vsemu me ima rad-a, gotovo so vzroki drugje, samo pomiriti se je treba, prespati vse skupaj in spet bo vse dobro.³⁸⁹

c. Jeza: V tej fazi nastopi jeza, in sicer ob spoznanju, da me je partner izdal, prevaral, da ni izpolnil svojih obljub in da nikoli ne bo drugače, saj je prav partner tisti, ki brez usmiljenja in razumevanja prizadeva najgloblje rane.³⁹⁰

d. Žalost in depresija: Ob bolečem spoznanju razočaranja se najprej pojavi občutek globoke žalosti, ki ji lahko sledi depresija. Ta je odsev izgube idealnega partnerja, ki se je povsem spremenil, oziroma se je doslej samo sprenevedal.³⁹¹

---

³⁸⁸Prim. H. Hendrix, n.d. 115.

³⁸⁹Prim. H. Hendrix, n.d. 116.

³⁹⁰Prim. H. Hendrix, n.d. 115.

³⁹¹Prim. H. Hendrix, n.d. 115.

e. Pogajanje: Partnerja se začneta pogajati na podlagi “daj-dam” logike - če boš ti naredil to, bom jaz naredila to; tako se pogajata v zvezi z denarjem, otroki, dejavnostmi v hiši, razvedrilom.³⁹²

f. Obup: Partnerja spoznata, da sta tisto, kar sta si najbolj želela, oziroma v idealni sliki pričakovala drug od drugega, najmanj sposobna in najmanj pripravljena tudi dajati. To kruto spoznanje ju vodi do nove tragike, začneta se drug drugega bati, saj drug drugemu predstavljata največjo nevarnost - če sem odprt in s tem ranljiv, dajem partnerju možnost, da me rani še globlje.³⁹³

g. Razporoka - dejanska ali pa emocionalna: Ko partnerja dokončno uvidita, da so njuni konflikti nerazrešljivi, njun obup in globoko razočaranje brez izhoda, se razporočita ali pa si zase najdeta vsak svoj intimni svet, v katerem se počutita varna, željena in se s tem emocionalno ločita.³⁹⁴

Vsekakor ni nujno, da zakonca izkusita vse stopnje po gornjem zaporedju - lahko se razporočita ali emocionalno ločita že prej, še zlasti, če si ob novem partnerju najdeta prijazno, razumevajočo in sprejemajočo atmosfero.

---

³⁹²Prim. H. Hendrix, n.d. 115.

³⁹³Prim. H. Hendrix, n.d. 116.

³⁹⁴Prim. H. Hendrix, n.d. 116.

10. Procesi zakonskega konflikta

Raziskave kažejo, da proces zakonskega konflikta, ki se prične s prekinitvijo romantične ljubezni, spremljata dve osnovni dinamiki merjenja moči, ki se odigravata v zakonski areni: dinamika zahteva-umik in dinamika konflikt-izogibanje.³⁹⁵

a. Zahteva-umik: eden od partnerjev karakteristično zahteva odzivnost, bližino, intimnost, medtem ko drugi odgovarja z molkom, umikom in neodzivnostjo, ki prvega spodbudi k še večji zahtevnosti. S tem se konflikt pogloblja in partner, ki si želi in zahteva bližino, na drugi stopnji še intenzivneje zasleduje umikajočega z novimi zahtevami. Na tretji stopnji se partner, ki zahteva odzivnost, začne razočaran umikati in tedaj se začne prvi partner, ki se je na začetku izogibal kontaktom, previdno bližati, ker se v njem prebudi strah pred samoto in izolacijo. To na četrti stopnji razvname partnerja, ki je prvi zahteval odzivnost, da začne neusmiljeno napadati prej umikajočega, ki tokrat začne odgovarjati s protinapadom. V zadnji, peti stopnji se oba partnerja zasidrata v varni razdalji in tam vztrajata, vse dokler se ne prebudi nov konflikt, ki se odigra na podoben način.³⁹⁶

---

³⁹⁵Prim. I. Charny, n.d. 43-45; J. Lachkar, n.d. 92; M. Solomon, n.d. 166.

³⁹⁶Prim. I. Charny, n.d. 46.

Ta spiralni začarani krog se neverjetno natančno in predvidljivo v krajših ali daljših časovnih razdobjih nenehno ponavlja. Vendar se partnerja, ne glede na to, kako sta bila razočarana v pravkar dokončanem odigravanju te konfliktne dinamike, spet vračata nazaj na “staro bojišče”, kakor da bi pozabila, kaj se je pravkar zgodilo. Ta spiralni začarani krog vodi v vedno večja razočaranja in samo še pogloblja občutje neljubljenosti, nezaželenosti in zavrženosti.

b. Konflikt-izogibanje: oba partnerja se bojita konflikta in naredita vse, da se mu izogneta. V tej dinamiki pride do navideznega razumevanja, zanikane realnosti, ki lahko vodi v različne oblike psihične vznemirjenosti in organske obolezlosti. Največkrat prav otroci odreagirajo na prikriti konflikt s tem, da razvijejo psihične motnje, nezmožnost emocionalnega razvoja, motnje pri učenju, lahko pa se pojavijo celo različne variacije psihotičnih obolenj.³⁹⁷

Obe konfliktni dinamiki lahko vodita do razporoke, pri čemer pa se partnerja, ki se konfliktu izogibata, lahko nenadoma ločita brez posebnih vnaprejšnjih opozoril, ki vsekakor v veliki meri presenetijo in vznemirijo okolico.³⁹⁸

Zakonca si v svojem konfliktnem psihičnem prostoru ustvarita celo plejado medosebnih interakcij, ki so hitro zaznavne. Izoblikujeta si repertoar stereotipnih modelov obnašanja, neke vrste

---

³⁹⁷Prim. I. Charny, n.d. 48.

³⁹⁸Prim. I. Charny, n.d. 49-51.

“partnerski emocionalni ples” ali sistem interakcij, ki determinira in definira način reagiranja in odzivanja na drugega.³⁹⁹

V tem svojskem “emocionalnem plesu” ponavljata vznemirljivo igro, v kateri eden izmed partnerjev izvabi v drugem zanj karakteristični odziv, na katerega izzvani odgovori avtomatično ter s tem potrdi vedenjski model, interakcijo, ki jo je partner doživiljal v intimni relaciji s svojimi starši. Na ta način izzvani parnter samo še bolj utrdi prepričanje drugega, da ga bo le-ta ranil, ga ponovno zapletel v izvirno travmatično igro ter s tem ponovno ustvaril zastrašujočo interakcijo, ki je samo reinkarnacija strahu pred ranljivo intimnostjo, ponovno konkretizacijo spomina na doživetja iz otroštva.⁴⁰⁰

Klasična primera tega emocionalnega strahu pred intimnostjo oziroma njeno ranljivostjo sta dinamiki narcisistično obsesivno-histričnega zakona⁴⁰¹ in narcisistično-mejnega (borderline) zakona.⁴⁰²

11. Obsesivno-histerična zakonska zveza

---

³⁹⁹Prim. I. Charny, n.d. 49-50; M. Solomon, n.d. 172-173.

⁴⁰⁰Prim. I. Charny, n.d. 50, 96-99, 145-146, 167; M. Solomon, n.d. 194-198.

⁴⁰¹Prim. J. Barnett, *Narcissism and Dependency in the Obsessional-Hysteric Marriage*, v: *Family Process* 10 (1971) 76.

⁴⁰²Prim. J. Lachkar, n.d.; S. Slipp, *The Technique and Practice of Object Relations Family Therapy*, Northvale 1988.

Raziskave kažejo, da sta si obsesivni moški in histerična žena

Obsesivni moški je posameznik, ki je dobesedno obseden, zasvojen z natančnostjo, preciznostjo, redom in rituali, da bi s tem zakril občutek nekompetentnosti, sramu in nevrednosti.

Histerična ženska je oseba, ki je dobesedno preplavljena s čustvi, ki svet dojema skozi prizmo čustvenega doživljanja ter s svojo ekstravaganco prikriva razdiralni občutek notranje praznine.

v marsičem privlačna. Drug v drugem vidita komplementarne načine življenjskih stilov in v veliki meri je to res. Histerična žena je bolj ekspresivna, življenjska, emocionalna, empatična in spontana. Obsesivni moški je v nasprotju z njo bolj organiziran, logičen, kontroliran, intelektualen ter orientiran. Te zunanje karakteristike samo še dodajo novo dimenzijo začetni privlačnosti. Histerična ženska vidi v obsesivnem moškem močnega, molčečega, globokega, organiziranega in uspešnega človeka, medtem ko obsesivni moški vidi v histerični ženski toplo, vitalno in ljubečo osebo. Drug v drugem vidita natančno tiste karakteristike, ki si jih želita imeti v sebi, ter obenem drug v drugem vidita idealno možnost za osebno spremembo in rast, komplementarni odnos, ki bo dopolnil in ki bo zdravil za njun lasten občutek nesposobnosti. Vendar potem ko romantična ljubezen mine, kmalu ugotovita, da so te zunanje karakteristike obsesivno-histeričnih

stilov nastale zato, da prikrijejo nevrotične dimenzije, ki obenem onemogočajo zmožnost za intimno interakcijo v dinamiki narcisističnega obsesivno-histeričnega zakona.⁴⁰³

Tako histerični kot obsesivni partner imata velike probleme na področjih odvisnosti, navezanosti, narcisizma in intimnosti. Dinamika teh problemov je sicer različna, vendar prav v teh razlikah najdemo pomembne komponente za razumevanje konfliktov, ki nastajajo v njuni interakciji.⁴⁰⁴

Kljub temu, da je histerična žena očitno identificirana z narcisističnimi karakteristikami, karakteristikami samopotrjevanja, je vendar njena prikrita globoka potreba po navezanosti in odvisnosti najbolj prepričljiva motivacijska sila njenega življenja, pa čeprav ta odvisnost ostaja implicitna, prikrita, racionalizirana in zanikana na najrazličnejše načine.⁴⁰⁵ V svojem otroštvu je bila preplavljena z nepravilno afektivnostjo s strani staršev, največkrat očeta, ki ji je na zanjo neprimeren način izkazoval pozornost in ljubezen. Zato je razvila občutje nemoči, ki ga skuša razrešiti z odvisnostjo od drugih, kjer naj bi dobila pravo skrb, zavarovanost in občutek, da je pomembna sama po sebi in ne samo kot nadomestek za očetovo ženo. Oče ji je namreč izkazoval pozornost in ljubezen, ki jo zaradi kateregakoli razloga ni zmozel izkazovati svoji ženi in na ta

---

⁴⁰³Prim. J. Barnett, n.d. 76.

⁴⁰⁴Prim. J. Barnett, n.d. 76.

⁴⁰⁵Prim. J. Barnett, n.d. 77.

način iskal zadovoljitev svojih emocionalnih potreb. Tako je njegova lastna hči postala njegov emocionalni partner. Na zunaj je pozneje ta hči v partnerski zvezi sicer res zelo izzivalna, zapeljiva, hoče vzbuditi pozornost in zanimanje, vendar ji gre pri vsem tem za varnost, po kateri hrepeni. Njen narcisizem v tem pomenu torej v glavnem služi prikritim potrebam po odvisnosti.⁴⁰⁶

Narcisizem, želja po samopotrditvi ali potrditvi in idealizaciji s strani drugih, je v primeru obsesivnega moža prikrit, vendar prepričljiv in obenem osiromašen nadomestek za njegovo boleče pomankanje občutka pomembnosti. Pogoji, v katerih je odraščal, so bili polni dvoumnosti, prikrite agresivnosti, zavračanja, tako da je v sebi razvil zelo krhko samozavest. Svojo vrednost bo skušal dokazati z delom v neosebnem svetu, kjer bo poskušal dobiti priznanje in potrditev. Njegova odprta odvisnost in pasivnost v njegovih osebnostnih odnosih postane njegova metoda, preko katere hoče doseči svoj narcisistični cilj, to je biti dober in imeti prav. Pri tem gre za dobesedno reinkarnacijo interakcijskih modelov iz preteklosti. Ker izhaja iz kaotične družine, kjer si je moral sam ustvarjati zavarovanost ter občutek pomembnosti, je to dosegal s tem, da se je strogo držal svojih lastnih pravil reda in rutine, ki mu je omogočala predvidljivost in s tem varnost. Obenem je s to metodo, ki mu je prinašala občutje obvladljivosti zunanjega sveta, zmožgal preživeti. Vendar je v njem ostal globok občutek neljubljenosti, neželjenosti ter občutek krivde, ki ga je razreševal

---

⁴⁰⁶Prim. J. Barnett, n.d. 77.

s samoobtoževanjem in samozaničevanjem. Tako je tudi njegova sedanja obsesivna odvisnost v funkciji samopotrditve ali narcisizma.⁴⁰⁷

V njuni interakciji, kot dokazujejo klinične raziskave, gre za prikrito zahtevo obeh: histerična žena želi potrditev odvisnosti, pripadnosti, navezanosti; obsesivni mož pa implicitno želi zadovoljiti svoje narcisistične potrebe po potrditvi in občudovanju; to so viri največje bolečine, ki jo oba partnerja okušata. Skoraj praviloma oba partnerja prizadevata drug drugega prav na področju njune največje ranljivosti, na podlagi temeljnega nerazumevanja s strani obeh.⁴⁰⁸

Histerična žena, ki hrepeni po kontaktu in pozornosti, ogroža obsesivnega moža, ki se boji odprtosti, saj njegov sram in samozaničevanje v njem povzroča ta globok strah pred nežnostjo in intimnostjo, ki ga nikakor ne more obvladati. Njegov umik je torej v službi strahu pred intimnostjo in se zato emocionalno oddalji ter zavrača afekt. Histerična žena na ta umik odreagira z občutkom neljubljenosti in neželjenosti ter z občutkom, da jo mož zavrača in zato še bolj napada pasivnega, oddaljenega moža.⁴⁰⁹

Obsesivni mož te napade interpretira kot grobo kritiko, zavračanje, nerazumevanje in se zato še bolj distancira. Na ta način, kot že rečeno, drug drugega ponovno ranita in in sicer prav na

---

⁴⁰⁷Prim. J. Barnett, n.d. 77.

⁴⁰⁸Prim. J. Barnett, n.d. 77.

⁴⁰⁹Prim. J. Barnett, n.d. 77.

področjih, kjer sta najbolj ranljiva, prav tam, kjer sta najbolj občutljiva, kjer skušata na vsak način ostati skrita in zavarovana. Noben od njiju torej ne zmore prave intimnosti.⁴¹⁰

Kar še nadalje otežkoča to dinamiko, je dejstvo, da je histerična žena nagnjena k odprtemu narcisističnemu in eksibicionističnemu stilu obnašanja, z namenom, da bi si pridobila pozornost in ljubezen; ta stil pa obsesivni mož razume kot tekmovanje, kontrolo in prevlado. Na ta način se obsesivni mož začne doživljati, kot da nenehno živi v senci svoje žene, pri tem pa se zaradi svojega samozaničevanja počuti nesposobnega tekmovati na nivoju svoje žene.⁴¹¹ Na podoben način je pasivnost obsesivnega moža, ki je odsev njegovega globokega občutja nesposobnosti, s strani histerične žene razumljena kot indiferentnost in zavračanje.⁴¹²

Kljub temu, da je jasno, da se obsesivni mož vedno znova izmika odnosu in da se histerična žena nenehno trudi obdržati moža v svojem emocionalnem objemu, je vsekakor zelo pomembno uvideti, da se v jedru oba izrecno bojita intimnosti. Strah obsesivnega moža je utemeljen na občutku sramu, grožnje pred izpostavljenostjo in seveda predvsem na njegovi krhki samozavesti.

---

⁴¹⁰Prim. J. Barnett, n.d. 77.

⁴¹¹Prim. J. Barnett, n.d. 77.

⁴¹²Prim. J. Barnett, n.d. 77.

Rešitev te dileme je za obsesivnega moža v umiku, saj mu gre predvsem za potrditev in priznanje.⁴¹³

Strah histerične žene pred intimnostjo je prikrit zaradi nenehnega hrepenenja po fizičnem in emocionalnem stiku. Vendar je ta želja po stiku v svojem temelju infantilna potreba in nosi v sebi kvaliteto iskanja primerne skrbitve. Zanj je torej dober odnos predvsem v obliki simbiotičnega zблиžanja, zlitja in ne pravi intimni odnos.⁴¹⁴

Interakcijo med histerično ženo in obsesivnim možem karakterizirajo tudi kognitivne težave, kar pa še dodaja novo dimenzijo k njenemu nerazumevanju in konfliktu. Značilnost histerične žene je eksplozivno izražanje svojih čustev, in sicer še predno jih lahko organizira in pomensko metabolizira. Njeno razumevanje doživetij je konsistentno nezrelo in neprecizno. Njena komunikacija je bolj usmerjena in utemeljena na področje čustev in afektov, s katerimi so obarvana vsa njena doživetja.⁴¹⁵ Kognitivne težave obsesivnega moža pa so zelo drugačne. Medtem ko histerična žena eksplodira svoja čustva in afekte, jih obsesivni mož implodira oziroma jih zadržuje. Ker se boji čustvene izpostavljenosti in ker je poln samozaničevanja, se zato izogiba interpersonalnim doživetjem, ki bi mu lahko pomagali organizirati posledice teh doživljanj, ampak

---

⁴¹³Prim. J. Barnett, n.d. 78.

⁴¹⁴Prim. J. Barnett, n.d. 78.

⁴¹⁵Prim. J. Barnett, n.d. 78.

raje ostaja v varnem področju organizacije, smisla za preciznost in podrobnosti, logike in abstrakcije.⁴¹⁶

Obsesivni mož in histerična žena sta na ta način v nenehnem boju moči in medtem ko obsesivni mož zagovarja svojo pasivnost in umik kot kompetentnost in racionalnost, histerična žena odprto igra svojo emocionalno igro in trdi, da je v njej vsebovana skrb, ljubezen in intimnost, v samem jedru pa se boji intimnosti, saj ji le-ta predstavlja možnost nove ranljivosti. Ta drama se še posebej odigrava na seksualnem področju, v katerem se histerična žena v resnici boji afektivnosti in lahko zato celo postane frigidna, medtem ko se obsesivni mož boji izpostavljanja in zato mehanizira seksualno doživljanje, v katerem nadomešča izražanje z avtomatiziranjem.⁴¹⁷

Kritični problemi obsesivnega moža in histerične žene so torej v funkciji kontrapunktne dinamike odvisnosti, narcisizma in strahu pred intimnostjo in s tem novo ranljivostjo. Te teme predstavljajo temeljne osebnostne komponente in pomene pri obeh partnerjih.⁴¹⁸ Njun začarani krog medosebnih odnosov pa je dobesedna reinkarnacija odnosov, ki sta jih doživljala vsak posebej v svojih izvirnih družinah.

---

⁴¹⁶Prim. J. Barnett n.d. 79.

⁴¹⁷Prim. J. Barnett, n.d. 81.

⁴¹⁸Prim. J. Barnett, n.d. 82.

12. Narcisistično-mejna zakonska zveza

Kot kažejo sodobne raziskave, tudi zveza med narcisističnim možem in ženo z mejno (borderline) osebnostno strukturo

Narcisistični moški je posameznik, ki je globoko v sebi prežet z občutkom nepomembnosti, zanemarjenosti in afektivne deprivacije ter zato pretirano ranljiv in občutljiv za vsako nerazumevanje in nepotrjenost.

Ženska z mejno osebnostno strukturo je oseba, ki je notranje psihično razklana in kaotična, z nepremostljivim občutkom zavrženosti, neljubljenosti, neželjenosti in nevrednosti; oseba, ki doživlja stalni teror, grozo pred notranjo destruktivnostjo, saj je njen notranji psihični svet nedograjen in zato krhek ter silovito ranljiv.

predstavlja dinamiko značilno za strah pred ranljivostjo in s tem strah pred intimnostjo. Partnerja v svojem zakonskem odnosu ponavljata drame, ki sta jih doživljala kot otroka.⁴¹⁹ Mož z narcisistično osebnostjo, ki je ponavadi obsesiven in represiven, doživlja ženo z mejno osebnostjo, ki je emocionalno labilna, kot spodbujajočo in vznemirjujočo. Sposobna je izraziti njegove potlačene emocije in mož se počuti vitalnega, ker živi preko nje. Žena z mejno osebnostjo pa

⁴¹⁹Prim. S. Slipp, n.d. 185.

doživlja moža z narcisistično osebnostjo kot tistega, ki je močan tih tip osebnosti in zmore umiriti in ohranjati njeno emocionalnost.⁴²⁰

Potem ko je konec romantične zaljubljenosti, skušata ta dva zakonca vzpostaviti trajno ravnotežje njunega odnosa, vendar ob tem nastanejo problemi, ki jih ne moreta rešiti. Oba partnerja namreč izhajata iz družin, ki niso bile senzitivne na njune razvojne potrebe. Zato ne zaupata, da se bodo drugi odzvali na njune potrebe, ter mislita, da morata druge kontrolirati zato, da bosta dobila tisto, kar potrebujeta za svoj življenjski obstoj. Oba imata zelo krhko podobo o sebi in doživljata frustracijo kot osebnostni napad na njuno samozavest. Gnana sta od teh razvojnih deficitov in tako neodzivna na potrebe drugega. Rezultat tega je neprestani konflikt, ker nobeden izmed njiju ne najde v drugem tistega, kar je upal, da bo dobil.⁴²¹

Preko umikanja, manipulacije, groženj, ljubosumja, zavisti in navidezne podreditve skušata v tem vzajemno izkoriščevalskem odnosu pridobiti tisto, kar brezpogojno potrebujeta. Kmalu se znajdetata v slepi ulici, saj oba neprestano postavljata blokade drug drugemu. Temu lahko sledijo brutalnost, samomor, separacija in ločitev.⁴²²

---

⁴²⁰Prim. S. Slipp, n.d. 185-186.

⁴²¹Prim. S. Slipp, n.d. 186.

⁴²²Prim. S. Slipp, n.d. 186-190.

Gre za tipični emocionalni ples interakcije med narcisističnim možem in mejno ženo, v katerem se dinamično odigrava njuna karakterna patologija.⁴²³ Za narcisista se ples vrti okrog glavnih značilnosti, kot so občutek nenadomestljivosti, občudovanja in občutek pretirane pripadnosti ter posesivnih pravic. Te karakteristike so v tesni zvezi z obrambnimi mehanizmi izolacije, umika, vsemogočnosti, občutkom krivde in zanikanjem, ki pomeni zavarovanje pred ranljivostjo jaza. Narcisističnega moža obvladuje občutek krivde, nagiba se bolj k introjekciji ali ponotranjenju afekta v nasprotju s projiciranjem le-tega ter ima zelo oster kaznujoči superego, ki deluje na temelju persekucije jaza, sovraštva do sebe in občutja krivde.⁴²⁴

V nasprotju s tem pa mejna žena ni dominirana z zahtevami superega, ampak jo namesto tega žene k odzivanju na telesne senzacije, mučijo jo razcepljena čustva ter potrebe. Svoje potrebe doživlja mejna žena kot nevarne notranje sile, ki so razdiralne in vsiljujoče. Te sile predstavljajo občutke sramu, zavisti in persekutivne anksioznosti. Ko se narcisistični mož in mejna žena povežeta, gornje dinamične karakteristike spodbudijo in zapletejo ti dve osebi v neprekinjeni tok nevzdržnih sporov.⁴²⁵

---

⁴²³Prim. J. Lachkar, n.d. 40.

⁴²⁴Prim. J. Lachkar, n.d. 40.

⁴²⁵Prim. J. Lachkar, n.d. 40.

Narcisistični mož se vedno znova vrača k mejni ženi, in sicer v veliki meri zaradi razočaranja in občutka krivde. Čuti se zapeljanega in zaslepljenega s strani mejne žene in zato vedno znova verjame lažnim obljubam in upom. Ženejo ga potrebe po željenosti, spoštovanju, razumljenosti, občudovanju in ljubljenosti. Ko se to ne zgodi, se vedno znova umika ter drugje išče zadovoljitev teh potreb. Vendar ga svet izven te relacije znova in znova razočara in se zato ponovno vrača k mejni ženi.⁴²⁶ Ker se strahovito boji, da bo izgubil občutek, da je nenadomestljiv, je zelo hitro ranjen oziroma besen, kadar njegove potrebe niso pravilno zrcaljene in razumljene. Zato išče druge, ki naj mu nadomestijo tisto, kar mu mejna žena ne more dati, medtem ko se ona počuti odrinjeno, zanemarjeno, zavrženo, prevzame je občutje brezvrednosti, praznine in nekoristnosti.⁴²⁷ Oba sta nezmožna sprejeti mnenje drugega in se zato nenehno zapletata v nove in nove spore.

Drug drugega silovito obtožujeta in kritizirata; v težkih konfliktnih situacijah, v katerih se nenehoma srečujeta, sta skoraj popolnoma nesposobna uvideti potrebe, želje in stališča drugega. Njuni spori so karakterizirani s silovitimi in nekontroliranimi izpadi jeze in agresivnosti ter ekstremnimi oblikami obtoževanja in zaničevanja ter razvrednotenja drugega. Ko sta oba

---

⁴²⁶Prim. J. Lachkar, n.d. 40.

⁴²⁷Prim. J. Lachkar, n.d. 41.

prepričana, da je njune razdiralne in destruktivne zveze konec, kmalu spet začitita neizmerno željo in potrebo po zblizanju, ki ju ponovno privede skupaj.

Mejna žena se približuje narcisističnemu možu, ko čuti, da je pri njem upanje na navezanost, povezanost, in beži stran od njega, s pomočjo obrambnih mehanizmov napadanja, obtoževanja, sadističnih napadov in evakuacije, zavisti in ljubosumja, kadar čuti, da je ta povezava ogrožena.⁴²⁸

Mejna žena ostaja v emocionalnem plesu, ker čuti potrebo po razrešitvi občutja brezvrednosti in nekoristnosti. Ker ni prepričana, da zmore drugače, ostaja v tem bolečem odnosu brez upanja, da bo kdaj zmogla iz tega začaranega kroga. Obenem gre za globoko željo, da bi narcisistični mož postal rešitelj vseh njenih problemov in zato po vsej sili ostaja v tem emocionalnem plesu.⁴²⁹

Interakcije med narcisističnim možem in mejno ženo so cirkularne in se vedno znova z vso natančnostjo nadaljujejo. Ko njuna drama postaja vedno bolj očitna, si oba partnerja silovito zaželita, da bi se tokrat ta igra razpletla na drugačen način. Vendar se ta cirkularni, ponavljajoči model vedno bolj utrjuje in ker se konflikti na ta način ne razrešujejo, oba partnerja postajata vedno bolj zafrustrirana in besna. Zaradi intenzivne potrebe in želje biti drug z drugim, neprimerne čuta za samospoštovanje in želje dokazati samovrednost je mejna žena skoraj vedno

---

⁴²⁸Prim. J. Lachkar, n.d. 42.

⁴²⁹Prim. J. Lachkar, n.d. 43.

na voljo. Narcisistični mož pa se po drugi strani umakne, kadar čuti, da ni pravilno razumljen in njegove potrebe ter želje niso zrcaljene.⁴³⁰

Ta nasprotja v njenem emocionalnem plesu ju privedejo do strahovite ogroženosti, ki globoko poseže v samo jedro njune eksistence. Za narcisističnega moža je to nepremagljiva cirkularna blokada, ki jo razrešuje s tem, da se problemom enostavno skuša izogniti. Soočiti se s problemi zanj pomeni, da je manj kot popoln. Za mejno ženo pa pomeni soočiti se s problemi, da je slaba, grda in zato ne zasluži, da sploh živi.⁴³¹

Partnerja sta v narcisistično-mejni dinamiki medsebojno izredno močno povezana in navezana drug na drugega ter ekstremno občutljiva. Ta zveza je sicer izredno neprijetna, drug v drugem stalno vzbujata pravo občutje terorja, groze in nepremagljive anksioznosti, vendar sta medsebojno dinamično skoraj nerazvezljiva. Vedno znova se vračata drug k drugemu in si v trenutkih doživljanja najgloblje intimne obljudljata neločljivo pripadnost in ljubezen.

Kmalu spet eden izmed partnerjev v drugem vzbudi stare aspekte jaza, ali stara občutja groze, zanemarjenosti in neljubljenosti in konflikt je znova vzpostavljen z vso zastrašujočo dinamiko besa

---

⁴³⁰Prim. J. Lachkar, n.d. 44.

⁴³¹Prim. J. Lachkar, n.d. 44.

in agresivnosti. To pa je prav tisti konflikt, ki na podlagi sedanjega spora kliče po razrešitvi, saj kaže na globoko vsidrane nerazrešene razvojne vsebine.⁴³²

Pri tem je pomembno vedeti, da kljub velikim bolečinam, ki jih ti cirkularni emocionalni plesi vzbujajo v partnerjih, te cirkularne vedenjske dinamike ne ustvarjata namensko, ampak gre za podzavestno odigravanje infantilnih potreb, želja in hrepenenj in za poskus reparacije; to je igra s temeljno željo, da bi bil tokrat konec drugačen.⁴³³

Kot že omenjeno, se do kraja razočarani narcisist obrne navzven in išče svojo zadovoljitev izven relacije z mejno osebo. Narcisistični mit je namreč v želji po potrditvi in zavarovanju, zato gre pri povezavi z drugimi za ljudi, ki bodo narcisista idealizirali, oziroma bo narcisist idealiziral druge, ali pa bodo drugi partnerjev grandiozni jaz ovrednotili in mu dali pomen. Problem nastane, ko drugi ne ovrednotijo narcisista in se zato čuti zafrustriranega in nezavarovanega, ter se ponovno vrne k mejnemu partnerju po potrditev in ovrednotenje.⁴³⁴ Tragedija narcisista je v tem, da iskanje ovrednotenja izven odnosa s partnerjem ni isto kot imeti svoje lastno osebno doživetje, ni isto kot najti pomen v lastnem osebnem izkustvu. V tem tudi leži narcisistični paradoks, ko več ovrednotenja, ki ga narcisist sprejme od zunaj, izven sebe in svojega izkustva s partnerjem, v njem

---

⁴³²Prim. J. Lachkar, n.d. 47.

⁴³³Prim. J. Lachkar, n.d. 49.

⁴³⁴Prim. J. Lachkar, n.d. 60.

povzroči še večjo nezavarovanost, saj ga to vodi še dlje stran od njegovega lastnega osebnega doživljanja s partnerjem.⁴³⁵

Osebni mit mejnega partnerja je, da ga bo drugi ljubil, če bo emocionalno na razpolago, če bo skrbel zanj, se zanj žrtvoval in mu v resnici potrjeval, da je pomemben, da živi. Po drugi strani pa se mejna osebnost strahovito boji bližine, saj bližina pomeni grožnjo zapuščenosti in zavrženosti. Mejna osebnost se namreč razvije na podlagi zgodnje zapuščenosti in zavrženosti s strani staršev, ki niso bili na razpolago, zato je tudi poznejša bližina in s tem intimnost razumljena kot izrazito zastrašujoča in ogrožajoča. Vsaka nova navezanost namreč pomeni novo nepremagljivo ranljivost in grožnjo, prepletno z boleznim ljubosumjem. Mejna osebnost se torej ogradi, si ne pusti blizu, čeprav si bližine izrecno želi.⁴³⁶

V nadaljevanju te dinamične drame, ko se partnerja umirita, ravnanje žene z mejno osebnostno strukturo potrdi, da je narcisistov umik in izogibanje problemom razumljivo, saj tudi mejna žena zavrže svoje lastno doživljanje. Narcisistični mož ovrednoti izkustvo mejne žene, s tem ko odpusti mejni ženi njeno brutalno, agresivno kritiko in njene napade. Skupno tako ustvarjata nove fantazije o lepši prihodnosti, saj se vsaj za kratko obdobje spet razumeta, se čutita ljubljena, željena

---

⁴³⁵Prim. J. Lachkar, n.d. 60-65.

⁴³⁶Prim. J. Lachkar, n.d. 60.

in potrjena. Vendar se cirkularna dinamika njune drame kmalu spet spodbudi in s tem se začne nova spirala travmatičnih doživljanj nerazrešenih konfliktov, ki ju hkrati razcepljajo in povezujejo.⁴³⁷

Da se narcisistični mož in žena z mejno diagnozo lahko ločita ali razideta, morata dobesedno uničiti notranjo podobo drugega. Narcisistični mož mora zato dobiti nadomestilo, nekoga, ki mu zagotavlja, da ga bo ljubil, občudoval, idealiziral in brezpogojno potrjeval. Žena z mejno diagnozo ima pri tem veliko večje težave, saj se strahovito boji obupne praznine, ki nastane ob odhodu njenega partnerja in zato vztraja v tej zvezi v nedogled. Da se lahko loči ali odide, mora dobesedno izničiti in evakuirati notranjo podobo moža, ki si jo je ustvarila. Zaradi nenehnega nihanja med idealizacijo in devaluacijo, kar je posledica njenega notranjega psihičnega razcepa na dober in slabi objekt moža, se z lahkoto oddalji, ko jo prevzame občutje, da je njen mož ničvreden, zastrašujoč in nevaren objekt. Ko se ta podoba v njenem psihičnem doživljanju spremeni v dobri objekt, spet silovito teži po ponovni združitvi. Da se lahko loči, mora v polnem smislu izničiti celotni notranji objekt ali podobo moža in s tem ji je dana možnost, da dokončno oddide.

Pri tem ima spolnost, kot kažejo raziskave, svojski pomen. Partnerja se spolno združita po navidezno razrešenem konfliktu, in sicer z namenom, da si postaneta blizu, se emocionalno

---

⁴³⁷Prim. J. Lachkar, n.d. 61.

izpolnita ter si s tem obljubljata drugačno prihodnost. Ko pa ta iluzija mine, se ponovno počutita izropana, izkoriščana, izdana in prevarana, polna zavisti in ljubosumja. Spolnost jima v tem smislu prinese samo še večji strah in grozo pred bližino intimnostjo. V njunem spolnem združenju gre za ponoven podzavestni poiskus zblizanja in zlitja. Ko se to ne zgodi, se ponovno pogrezata v globoko občutje razočaranja in zastrašujoče praznine ter izropanosti.

Ljubosumje prispeva k tej dinamiki še svojsko obliko interakcije, ki ji doda še novo dimenzijo izrazite katastrofalnosti. Karakteristično gre pri tem za ženo z mejno diagnozo, ki je po svoji psihični strukturi silovito negotova, saj čuti, da ni vredna ljubezni, in ko se temu pridruži še dvom, da jo njen partner vara, se njena psihična struktura popolnoma razcepi: ni več zmožna pravih razsodb, njene perceptivne zmožnosti dojemanja realnosti so okrnjene in prežete s silovitimi dvomi ter ekstremnimi oblikami doživljanja, ki se nenehno spreminja; velikokrat ne zmore pravilno razsoditi in diferencirati, kaj se zares dogaja v konkretnem odnosu in kaj je samo spodbujeno v interakciji s partnerjem, pa po svoji vsebini v resnici spada v njeno preteklo doživljanje, ko je bila zavržena in zavržena. Globoko v njeni notranjosti jo sicer vznemirja dvom, da so njena dojemanja zares pravilna in realna, vendar ne zmore tvegati novega razočaranja. Zato začne grobo napadati, obtoževati in sumničiti svojega partnerja, pripisuje mu nemogoča dejanja in čustvena stanja. Lažje bi mu celo odpustila, če jo zares vara, kakor da bi si priznala, da se moti

v svojih sposobnostih dojemanja, oziroma da jo njeni lastni čuti varajo. To bi zanjo pomenilo nepremostljiv strah in grozo, saj bi bil to jasen dokaz, da se ne more zanesti na svoja intuitivna zaznavanja okolice. V svojem obsojanju in nenehnem obtoževanju gre zato celo tako daleč, da ji bo njen partner na koncu zaradi ljubega miru celo priznal, da jo je res varal, pa čeprav o tem ni nobenega sledu v njegovem čutenju oziroma delovanju. S tem bo mejna žena dobila novo orožje, s katerim bo brez konca neusmiljeno sumničila in nenehno obtoževala svojega partnerja nezvestobe in izdajstva.

Če ji partner ne bo priznal, da jo vara, oziroma ji skušal dokazati, da je ne vara, ker je ne vara, bo od njega zahtevala stalnih dokazov, ki jih bo v naslednjem trenutku razvrednotila, ker ne more verjeti: razcepljena je med svojo preteklostjo in konkretno sedanjostjo; njena pretekla doživetja nenehno ustvarjajo ter bistveno vplivajo na njeno dojetje sedanjosti. Zato hoče novih dokazov, novih potrdil in prepričevanj, samo da bi dobila dovolj razlogov verjeti, da je njen partner zares drugačen in da se stara drama zavrženosti ne bi nikoli več ponovila. Njen partner bo ob vseh teh neutemeljenih obsodbah doživljal nepremostljivo prizadetost, ne bo mogel verjeti, da mu njegova žena, ki jo ljubi in ji zaupa, zmore prizadejati toliko bolečine s svojim nenehnim napadanjem, obtoževanjem in sumničenjem. Vse to bo njegovemu narcisistično ranjenemu jazu prizadejalo

nepopravljivo škodo, zato jo bo ob obupu, da bo sploh kdaj mogel dokazati svojo nedolžnost, zares vsaj začasno zapustil, kar pa bo v njej samo še utrdilo prepričanje, da je nezvest.

Njuna ločenost ne bo trajala dolgo, že v naslednjem trenutku, ob prvi priložnosti bosta spet skupaj, saj ob začasni ločitvi spet začutita, da drug brez drugega ne zmoreta. Drug drugega bosta še naprej zasledovala, intuitivno zaznavala celo kraj in čas, kje se nahajata, ter se tam srečevala in skušala začeti znova, vse dokler ne bosta razrešila te travmatične dinamike oziroma bo eden za vedno odšel, ker ne bo mogel več. Njuna zveza pa se lahko po letih tragičnih doživljanj tega začaranega kroga konča z grobo ločitvijo ali v skrajnih primerih celo z umorom enega od partnerjev.

V naslednjem poglavju si bomo ogledali mehanizem kompulzivnega ponavljanja in sicer glede na dinamične interakcije v družini, ki na svojski način razodevajo še veliko bolj kompleksno dimenzijo tega mehanizma.

6. POGLAVJE

Kompulzivno ponavljanje v družinskem sistemu

Sistemske študije in sistemska teorija družine

Sistemska teorija družine trdi, da je družina živ socialno-emocionalni organizem ali sistem oziroma socialno-emocionalna organska celota podsistemov, ki so medsebojno povezani s sistemsko strukturo medosebnih interakcij, ki jih določajo svojska pravila in vloge posameznega sistema družine.

so že dolgo prevladujoči ter splošno sprejeti psihološki koncepti, na osnovi katerih avtorji obravnavajajo dinamiko družine, kakor tudi vzroke mentalnih bolezni, emocionalnih in vedenjskih motenj.⁴³⁸ Na tem širokem polju najrazličnejših modelov sta se strukturni in strateški model

---

⁴³⁸Prim. S. Slipp, n.d. 63.

Strukturni model se osredotoča predvsem na konstantno dinamiko medosebnih interakcij v družini

Strateški model posveča osrednjo pozornost komunikacijskemu sosledju v družinskem sistemu.

izkazala za najbolj uporabna. Oba sta utemeljena na novi epistemološki podlagi sistemske teorije in kibernetike.⁴³⁹ Oba modela se osredotočata na dejanske patološke transakcije, ki oblikujejo simptom “identificiranega pacienta”, ki v resnici samo povzema simptomatologijo celotnega sistema.⁴⁴⁰

Sistemska teorija tako omogoča razumevanje sistema, v katerem vsak posamezni član družine igra svojsko vlogo. S sistemskega zornega kota je tudi možno razbrati, zakaj so otroci iste družine večkrat tako različni v reakcijah do staršev kakor tudi v interakciji do bratov in sestra ter okolice. Vsak član družine ima v tem oziru točno določeno vlogo, ki je rezultat sistemske dinamike celotne družine. Obenem je na tej osnovi mogoče uvideti, kako se vedenjski, čutenjski in mišljenjski modeli ponavljajo in rekonstruirajo iz generacije v generacijo.⁴⁴¹

---

⁴³⁹Prim. S. Slipp, n.d. 63.

⁴⁴⁰Prim. S. Slipp, n.d. 63-70.

⁴⁴¹Prim. J. Bradshaw, *The Family*, Deerfield Beach 1988, 27.

Ti modeli se z vso natančnostjo ponavljajo, vse dokler se ne razrešijo. Primeri tega so naravnost vznemirjujoči. Tako se na primer prenašajo modeli alkoholične, depresivne, konfliktne dinamike oziroma modeli obnašanja, kot so: razreševanje ali izogibanje konfliktov, s tem da član družine zlorablja alkohol; razreševanje stresnih situacij, tako da eden izmed članov družine postane depresiven ali razvije določeno obliko psihosomatskega obolenja; reševanje sporov in napetosti v družini z uporabo fizične sile; reševanje zakonskega konflikta z vključitvijo otrok, ki postanejo nosilci konflikta ali pa emocionalni partnerji svojih lastnih staršev.

Mentalne bolezni in vedenjske motnje ter odkloni v mišljenju in doživljanju kakor tudi dinamika funkcionalne družine zadobivajo v sistemskem pojmovanju čisto drugačno mesto - niso več obarvane samo kot individualni fenomen in problem, ampak kot del celotnega sistema, ali kot smo že rekli, identificirani pacient je največkrat samo simptom, oziroma zunanji izraz družinske patologije, njene emocionalne vznemirjenosti in razrvanosti.⁴⁴²

Sistemsko teorijo je prvi proučeval nemški biolog Ludwig von Bertalanffy, ki je definiral sistem kot "kompleks elementov v interakciji".⁴⁴³ Na osnovi svojega študija je odkril vrsto principov, ki veljajo za vse sisteme. Njemu so sledili psihiatri in psihologi, ki so sistemsko teorijo prinesli v

---

⁴⁴²Prim. J. Bradshaw, n.d. 27.

⁴⁴³Prim. J. Bradshaw, n.d. 27.

psihoanalizo in psihoterapijo ter na temelju te teorije radikalno spremenili celotno psihoanalitično paradigmo.⁴⁴⁴

Pri tej spremembi psihoterapevtske paradigme gre za temeljni preobrat tako v mišljenju kot pri pojmovanju pacienta kot takega. Pacient je v tem novem psihoterapevtskem modelu postavljen v družinski sistem, v katerem je mogoče iskati osnovno dinamiko, ki bistveno vpliva na razvoj simptomov tega pacienta. Pacient torej ni več obravnavan samo kot posameznik, ki zaradi svojih notranjih intrapsihičnih zapletov razvije določeno simptomatologijo, ampak je ta posameznikova, pacientova simptomatologija v svojem jedru posledica družinskih odnosov.

Gregory Bateson, ki velja na tem področju za pravega pionirja, je na osnovi sistemske teorije začel proučevati shizofrenijo in ugotovil, da je ta mentalna bolezen v veliki meri simptom napačne, paradoksalne interpersonalne komunikacije in interakcije v družini.⁴⁴⁵ Njemu so sledili še drugi pomembni avtorji (Virginia Satir, Jay Haley, Carl Whittaker in Salvador Minuchin), ki so prav tako na osnovi sistemske teorije odkrili nove strukturne aspekte družinske funkcionalnosti in družinske patologije.⁴⁴⁶ Murray Bowen in James Framo sta temu dodala še intergeneracijsko komponento in trdila, da identificirani pacient ni samo simptom svoje lastne družine, ampak je njegov

---

⁴⁴⁴Prim. J. Bradshaw, n.d. 28.

⁴⁴⁵Prim. J. Bradshaw, n.d. 28.

⁴⁴⁶Prim. J. Bradshaw, n.d. 28.

bolezenski simptom lahko posledica generacijskih emocionalnih zapletov in travm, ki niso bile nikoli razrešene in se zato prenašajo iz generacije v generacijo.

V zadnjem času so se študije sistemske teorije o družini še poglobile in predvsem integrirale (Samuel Slipp, Marion Solomon, William Pinsof, Jill in David Scharff, John Bradshaw). Gre za novo integracijsko metodo, ki povezuje psihodinamične aspekte individualnih članov družine. Globoka intrapsihična in interpersonalna doživetja iz mladosti, se na ta način povezujejo z interpersonalno dimenzijo družinskih interakcij, se pravi s tem, kar se dogaja in prebujajo v medosebnih interakcijah v njegovi družini, na primer: kakšna čustva in afekti se vzbujajo, kakšen je njihov pomen ter način komuniciranja, in sicer pod okriljem sistemske teorije, ki povezuje intrapsihično ter interpersonalno dinamiko s sistemsko perspektivo. Družinski sistem je namreč več kakor samo skupek svojih delov, sistem ima namreč svoje potrebe in kot tak tudi svojo dinamiko, ki vključuje vse ostale dimenzije doživljanja, zaznavanja in sprejemanja. Tak pristop k obravnavi družine kot sistema interrelacijskih odnosov je veliko bolj učinkovit študijski in psihoanalitični model ter nudi boljše možnosti razumevanja in razreševanja bolečih problemov ponavljajočih se travmatskih in patoloških vzorcev (Slipp, Scharff, Pinsof, Solomon).

Kljub temu, da glavni vzvod za radikalno in revolucionarno spremembo paradigme prihaja iz biologije, kibernetike in informacijske teorije, je behavioristična znanost kmalu odkrila, da

opazovanja družinskega vedenja, potrjujejo cirkularno in ne več kavzalno vzročnost tudi v interpersonalnih relacijah. Z drugimi besedami, vzrok in učinek sta v tej perspektivi razumljena kot cirkularni in ne več kot linearni proces. To je prav tisto, kar so sistemske ali organske paradigme poudarjale, in sicer skupaj z ostalimi, novimi ter ključnimi pojmi interrelacijskih odnosov med posameznikom in njegovim relacijskim kontekstom.⁴⁴⁷

1. Sistemska celovitost

Osnovni in prvi princip vsakega sistema je njegova celovitost, in sicer organska integriteta in kompleksnost vsakega živečega organizma, ki obenem omogoča sistematično organizacijo te kompleksnosti.⁴⁴⁸ Sistem je skupek delov, organiziranih in medsebojno odvisnih drug do drugega. Gre za skupek vzajemno povezanih elementov, ki imajo možnost delovanja, posebno z ozirom na okolje; skupek pa ni samo seštevek delov, ampak je sistem, celota, ki je večja kot samo poljubna sestava njenih delov.⁴⁴⁹ Ta celota pa je obenem vedno živ sistem, ki obstaja na temelju stalnega

---

⁴⁴⁷Prim. C.C. Umbarger, *Structural Family Therapy*, New York 1983, 7.

⁴⁴⁸Prim. J. Bradshaw, n.d. 28.

⁴⁴⁹Prim. J. Bradshaw, n.d. 28.

izmenjavanja z okoljem, ki jo obdaja. Aktivnost zamenjave se imenuje kontekst, v katerem je življenje organizirano, v katerem se razvija, spreminja in premine.⁴⁵⁰

2. Podsistemi

V družini ta kontekst menjave vključuje njeno socialno klasifikacijo, etničnost, narodnost, kulturo njenega okolja in tudi čas univerzalne antropološke zgodovine.⁴⁵¹ Vsak sistem pa je obenem sestavljen tudi iz podelementov ali podsistemov, ki so služabniki in arhitekti, pravila in rutine, ki sestavljajo organizirani sistem kot celoto.⁴⁵² Ti podsistemi so v dinamičnih relacijah drug z drugim, in so organizirani okrog dejavnosti, ki so kritičnega pomena za preživetje celotnega sistema.

Tako poznamo zakonski podsistem, otroški podsistem; vsak posameznik v družini pa obenem predstavlja tudi svojski podsistem. Temu lahko dodamo še podsisteme, v katere se vključujejo posamezniki družine: sistem delavnega mesta, šolski sistem, rekreacijski sistem, itd.

---

⁴⁵⁰Prim. C.C. Umbarger, n.d. 8.

⁴⁵¹Prim. C.C. Umbarger, n.d. 8.

⁴⁵²Prim. C.C. Umbarger, n.d. 8.

3. Sistemska cirkularnost

Vsak sistem temelji na cirkularnih relacijah in šele ta cirkularna interakcija delov v polnem pomenu ustvarja sistem. Tu ne gre več za linearno povzročene interakcije, ampak člani vzajemno vplivajo drug na drugega in se medsebojno pogojujejo. Brez te interakcije ne moremo govoriti o sistemu kot takem. Vsak sistem družine je torej sestavljen iz odnosov, ki jo povezujejo, ter iz medsebojne komunikacije. Vsak posameznik v sistemu ima na ta način svojski odnos do ostalih članov, oziroma vsak član je del sistema kot celote in celota je vsebovana v vsakem posamezniku.⁴⁵³

Vsak član sistema ima svojsko individualnost znotraj sistema in vsak član posebej nosi v sebi pečat celotnega sistema; vsak član je predstavnik celotne družine, kakor tudi predstavnik svoje lastne enkratne osebnosti, ki jo je v družini aktualiziral kot samostojna osebnost. Tako se člani družine v jedru pogojujejo, vplivajo drug na drugega, se medsebojno definirajo v svojem mišljenju, čutenju in delovanju.⁴⁵⁴

---

⁴⁵³Prim. J. Bradshaw, n.d. 28.

⁴⁵⁴Prim. J. Bradshaw, n.d. 28.

Iz tega sledi, da v vsakem posamezniku obstaja celotna realnost družine, iz katere je posameznik izšel. Posameznikova globoka podzavest je vedno v svojskem odnosu z vsemi člani družine, pa tudi realnost vsakega posameznega člana je formirana v odnosu z vsakim članom sistema. Sistemski pogled na družino v tem oziru odpira področje globinske, podzavestne, organske povezanosti družinskega sistema, ki je še na poseben način povezana na temelju krvnega sorodstva. Ta povezanost je že po naravi veliko globlja in močnejša od vsakega prijateljstva.⁴⁵⁵

4. Pravila in vloge v sistemu

Raziskave kažejo, da ima vsaka družina svoja pravila, ki vodijo in regulirajo družinski sistem. Pri tem mislimo na pravila kot so: hišni red, socialno življenje družine, praznovanja, privatnost in razmejitve, finance, šolanje, poklic ter principe in pravila starševstva.⁴⁵⁶ So pa tudi pravila, ki so podzavestna in zato še siloviteje definirajo in determinirajo sistem družine. Gre za pravila kot so: izražanje ali neizražanje čustev, katera čustva in kako jih je mogoče, dovoljeno pokazati, kdaj, kje

---

⁴⁵⁵Prim. J. Bradshaw, n.d. 28.

⁴⁵⁶Prim. J. Bradshaw, n.d. 31.

in do katere mere je dovoljen oziroma spodbujen ter vzdrževan konflikt; pri tem je treba omeniti še dovoljeno toleranco anksioznosti, intimnosti in bližine ter ranljivosti.⁴⁵⁷

V vsakem družinskem sistemu je točno določena amplituda konfliktnega, anksioznega stanja. Tako je nepravilno obnašanje s strani otrok tolerirano le do točno določene meje, z drugimi besedami, potrpežljivost staršev ima svoje meje in otroci to dobesedno čutijo in zaznavajo ter vedo, kateri od staršev bo toleriral več, ali h komu se je treba obrniti v kriznih situacijah: kdo bo pokazal več razumevanja, kdo pomagal, na koga se je mogoče zanesti, mu zaupati. Kdo od staršev je bolj empatičen do otroške bolečine, kdo bolj odločen, komu zaupati nevšečnosti in skrivnosti ter probleme.

Sistem družine vsebuje tudi določene vloge. Vloga staršev je, da prikažejo moškost in ženskost; očetovstvo in materinstvo; kako biti oseba; kako izražati čustva, želje in zahteve; kako razreševati in modelirati konflikte ter ostale močne afekte. Vloga otrok je ubogati, biti radoveden, se učiti, slediti in posnemati odrasle v njihovih vedenjskih, mišljenjskih ter afektivnih modelih.⁴⁵⁸ S tem v zvezi je bistvenega pomena interakcijska interrelacijska dinamika, ki jo v medosebnem zakonskem odnosu ustvarjata starša, in sicer tako v njunem posamičnem odnosu do samega sebe kakor tudi

---

⁴⁵⁷Prim. L.B. Feldman - W.M. Pinsof, *Problem Maintenance in Family Systems*, v: *Journal of Marital and Family Therapy* 8 (1982) 296.

⁴⁵⁸Prim. J. Bradshaw, n.d. 32.

v njunem medsebojnem odnosu. Ta dinamika je bistvena, ker obvladuje celotni sistem odnosov v družini. Če je njun zakon funkcionalen, je s tem otrokom dana možnost, da postanejo funkcionalne, zrele, samostojne in integrirane osebnosti. V nasprotnem primeru pa se morajo otroci prilagoditi, prevzeti nezdrave vloge in funkcije, da na ta način vzdržujejo sistem družine v ravnotežju ter sami sebi omogočajo preživetje.⁴⁵⁹

5. Razmejitve v sistemu

Naslednja zelo pomembna karakteristika sistema družine so njene razmejitve. Razmejitve so pravila uravnavanja transakcij, ki se vzpostavijo v medosebnih odnosih skozi določen čas.⁴⁶⁰ Razmejitve pomagajo doseči in definirati ločnico med podsistemi v celotnem sistemu. Razmejitve v družini se spreminjajo glede na vključevanje podsistemov in glede na doseganje prilagoditve. Najmočnejši pokazatelj razmejitev v družini je dinamika verbalnih in neverbalnih interakcij, ki dovoljujejo ali pa prepovedujejo prenos informacij o življenju.⁴⁶¹ Tako na primer starši rutinsko in avtomatično prepovedujejo otrokom, da bi vedeli določene informacije o njihovem zakonu. Ta

---

⁴⁵⁹Prim. J. Bradshaw, n.d. 32.

⁴⁶⁰Prim. C.C. Umbarger, n.d. 8.

⁴⁶¹Prim. C.C. Umbarger, n.d. 8.

cenzura ustvari zelo trdno razmejitev zakonskega podsistema. Nasprotno pa lahko celotna družina dovoljuje in vabi različne prijatelje in različne interese, da postanejo del njihove družine.

Brez razmejitev se veliko kritičnih družinskih procesov ne bo razvilo; ne bo mogoče pričakovati postopne diferenciacije funkcij v posameznem članu družine ali v ločenem podsistemu, oziroma v celotni sistemski kompleksnosti.⁴⁶² Brez te systemske razmejitve je skoraj nemogoče razviti, ohranjati in izgrajevati sposobnost prilagoditve svetu. Brez te adaptacije bo sistem vedno v težavah, medtem ko bodo njegovi posamezni podsistemi razvili najrazličnejše simptome.⁴⁶³

Razmejitve predstavljajo kritični element predvsem v družinah, kjer vlada alkohol in druge zasvojenosti. O tej "senčni strani", ki jo kreira alkohol, družina le redko spregovori. Tako na primer, če je oče zasvojen z alkoholom, to vsi družinski člani globoko travmatično doživljajo, vendar si o tem odprto ne upajo spregovoriti, kot da bi s tem izdali družinsko skrivnost. Podobno molčijo tudi o izven zakonskih aferah in spolnih zlorabah. Otroci si o tem ne upajo spregovoriti, saj ta dinamika ustvarja zastrašujoče stanje in občutje, ki ga ne zmorejo obvladati in razrešiti. Zato o tem molčijo in potihem upajo, da bodo njihovi starši le sprevideli, da ne delajo prav in razrešili problem s tem, da se bodo spremenili.

---

⁴⁶²Prim. C.C. Umbarger, n.d. 9.

⁴⁶³Prim. C.C. Umbarger, n.d. 9.

6. Informacija in energija v sistemu

Toda čemu razmejitve dovoljujejo, da prihaja v sistem družine, in kaj držijo izven tega sistema? Kaj uravnavajo? Razmejitve uravnavajo pretok informacij in energijo, ki je potrebna za vsak živ sistem, da ohranja harmonično ravnotežje z okoljem.⁴⁶⁴ Pojma informacije in energije sta temeljna v sistemski teoriji družinskega procesa; ustvarjata temeljni material družinskih dnevnih aktivnosti. Informacija se nanaša na verbalne in neverbalne signale, ki razodevajo, do kakšne mere je katerikoli del sistema ali sistem v celoti v skladu z določenimi idealnimi cilji ali nameni. Če na primer starši mislijo, da so oni tisti, ki morajo edini prenesti ali prinesiti določeno informacijo o svojih prednikih svojim otrokom in le-ti za to zvedo izven tega konteksta, bodo starši pokazali neodobravanje.⁴⁶⁵

Pri tem je treba omeniti tako imenovane tabu teme, o katerih se le redko pogovarjajo, oziroma so prepovedane. To se zlasti nanaša na teme, ki pripadajo prejšnjim generacijam, travme, ki so

---

⁴⁶⁴Prim. C.C. Umbarger, n.d. 9.

⁴⁶⁵Prim. C.C. Umbarger, n.d. 9.

obdane z občutjem sramote in velikimi problemi ter nevšečnostmi. Tudi spolnost kot taka je večkrat označena kot tabu tema, ker govorjenje o njej vnaša preveč nelagodnosti.

Energija, ki je bolj nejasen fenomen, se nanaša na emocionalno silo, ponavljanje in trajanje kateregakoli posamičnega signala.⁴⁶⁶ V našem gornjem primeru bodo starši postali vznemirjeni in jezni, opomnili bodo otroka, da se o določeni temi ne govori, ali pa bodo starši o določenem dogodku iz njihove mladosti, o njihovih starših, spregovorili samo enkrat in to zelo na kratko in nejasno, pozneje pa bodo o istem dogodku govorili drugače ali ga celo zanikali. Energija se torej nanaša na silovitost in način izmenjave, ki jo opazimo pri prenosu teh informacijskih signalov.⁴⁶⁷

7. Pozitivni in negativni feedback

Vhod in izhod informacije ter energije se prenašata preko kibernetškega dogajanja, ki mu pravimo povratna zveza ali “feedback zanka”. Za družino so feedback zanke komunikacijske poti, ki cirkulirajo preko podsistemskih razmejitev in nazaj ter dajejo signale članom tega podsistema, in sicer sporočajo ter merijo njihove odklone, razlike ter prilagodljivost glede na cilje in namene

---

⁴⁶⁶Prim. C.C. Umbarger, n.d. 9.

⁴⁶⁷Prim. C.C. Umbarger, n.d. 10.

celotnega sistema.⁴⁶⁸ Vsi sistemi so sistemi v stalnem procesu večjega ali manjšega prilagajanja okolju. Osnovni dizajn sistema se namreč nanaša na cilj, ki je v prilagajanju okolju, in na stil, v katerem se te izmenjave z okoljem vedno znova aktualizirajo. Ne glede na specifičnost načina, po katerem posamezna družina ustvari vzorec prilagodljivosti življenja v določenem kontekstu, mora ta dizajn postati del celotnega sistema, prenesti se mora v vsak podsistem, ki mora to informacijo, načrt predelati in se nanj odzvati.⁴⁶⁹

Če na primer oče naekrat izgubi službo, se mora celoten družinski sistem prilagoditi na to neljubo in včasih katastrofalno spremembo. Ne gre samo za finančno stanje družine, ki je lahko s tem bistveno ogroženo, ampak se mora celoten sistem prilagoditi na očetovo razrvano emocionalno stanje. Očetova služba pomeni družini varnost, očetu pa pomeni ponos, kompetentnost, zmožnost vzdrževanja družine in samozavest. Nenadna brezposelnost lahko zanj pomeni padec v depresivno stanje, ki v celoten sistem vnese zelo razdiralno občutje ogroženosti in nepredvidljivosti. Družina bo v obdobju očetove brezposelnosti postala nezavarovana, vanjo se bo naselil nemir, skrb in žalost; od matere se bo pričakovalo, da se zaposli, otroci bodo morda

---

⁴⁶⁸Prim. C.C. Umbarger, n.d. 10.

⁴⁶⁹Prim. C.C. Umbarger, n.d. 10.

v marsičem prikrajšani, vsi pa se bodo trudili, da družinskemu sistemu vsaj delno vrnejo finančno stabilnost ter očetu pomagajo pri premagovanju njegove depresivnosti.

Težka bolezen kateregakoli družinskega člana, zlasti pa bolezen enega izmed staršev tudi globoko čustveno vznemiri ves sistem družine. Če gre pri tem za bolezen z nepredvidljivim izidom, vsa družina doživlja tragičnost in agonijo pred zastrašujočo prihodnostjo. Bolezen bo na ta način postala organizirajoči element vseh nadaljnjih družinskih interakcij. Mati bo v primeru očetove bolezni tista, od katere se bo pričakovalo, da prevzame del očetovih starševskih funkcij in tako vnese v sistem vsaj delno stabilnost in zavarovanost.

Gre torej za konstantnost tokov in izmenjav informacij ter energij preko razmejitev različnih medsebojno odvisnih podsistemov. Ta tok je organiziran preko dveh temeljnih feedback zank: zanke, ki ohranja stabilnost ali homeostazo v sistemu, in zanke, ki sproži rast in spremembe v sistemu.⁴⁷⁰

Velikokrat je prilagodljivost sistema na okolje aktualizirana na temelju stabilnosti in nespremenljivosti. Prenašanje informacij in energij se odvija na način, ki omogoča, da je relativno stabilno stanje aktivnosti ohranjeno. To stabilnost imenujemo homeostazo ali sistemsko ravnovesje, ki je potrebno za učinkovito delovanje sistema, in sicer brez nepotrebnega stresa v

---

⁴⁷⁰Prim. C.C. Umbarger, n.d. 10.

njegovih sestavnih delih.⁴⁷¹ Feedback zanke, ki ohranjajo ravnovesje imenujemo zanke konstantnosti, pri čemer trdimo, da je aktivacijska funkcija feedbacka v ohranjanju stanja konstantnosti oziroma relativne nespremenljivosti. Bolj formalno je ta zanka feedbacka imenovana “deviaciji nasprotujoča zanka” ali “negativni feedback”.⁴⁷² Drugače povedano, ko postane deviacija ali odklon od določenega obnašanja, vedenje ali norme v sistemu opazna, le-to v družini vzbudi reakcijo, ki privede obnašanje ali vedenje nazaj v prvotno stanje, ki je sprejemljivo za to družino. Kadar je ta vedenjski odklon uspešno zavržen, tedaj mora biti to vedenje v polnosti odpravljeno ali zamenjano z bolj ustreznim, in sicer takšnim, ki je v skladu s prevladujočim sistemskim dizainom.⁴⁷³

Mladostnikovo neprimerno obnašanje bo družinski sistem toleriral le do določene mere. Ko bo mladostnik s svojim neprimernim vedenjem ogrozil družinsko stabilnost, bodo zanj poiskali pomoč oziroma omejili njegov način vedenja. Poslali ga bodo na terapijo, če je zasvojen z alkoholom ali drogami, omejili njegove izhode, če se ne drži reda itd.

Princip homeostaze pa samo delno pokriva pomembne procese v družinskem sistemu. Vsak živ sistem je namreč vedno tudi v stanju dinamične napetosti, in sicer med pritiskom za rast, razvoj

---

⁴⁷¹Prim. C.C. Umbarger, n.d. 10.

⁴⁷²Prim. C.C. Umbarger, n.d. 10.

⁴⁷³Prim. C.C. Umbarger, n.d. 11.

in nadaljnjo diferenciacijo ter stanjem periodične umirjenosti, trenutne stabilnosti, ki prinaša olajšanje od bolečin rasti in razvoja.⁴⁷⁴ Pri tem je treba poudariti, da gre za bistveno sposobnost in zmožnost vsakega sistema, da raste in se preoblikuje v samem jedru, z namenom, da prilagodi individualne potrebe posameznikov v tem sistemu, kakor tudi da se sam prilagodi glede na pritiske spreminjajočega se okolja. Zanke feedbacka, ki sprožijo rast in spremembo, se imenujejo “zanke variantnosti”. Le-te kažejo na dejstvo, da je namen njihovih aktivnosti v odobritvi odklonov in različnosti, saj gre za kreiranje novih oblik vedenja in obnašanja. Bolj formalno se te zanke imenujejo “zanke povečanja deviacije” ali “pozitivni feedback”.⁴⁷⁵

Z drugimi besedami, ko se v družini pojavi nov način vedenja ali zaporedje novih oblik obnašanja, to povzroči, spodbudi opogumljajoče odzive ostalih članov družine, ki s tem zagotavljajo preživetje tega novega načina vedenja. Tipični primer tega je mladostnikov odhod od doma na nadaljnji študij. Če je sistem družine zdrav, potem bodo njegove uspehe in podvige ter njegovo emocionalno osvobajanje podpirali. Prekrojili bodo družinski sistem, ki se bo lahko prilagodil spremembi, ki je nastala z njegovim odhodom.

---

⁴⁷⁴Prim. C.C. Umbarger, n.d. 11.

⁴⁷⁵Prim. C.C. Umbarger, n.d. 12.

Živ sistem mora rasti in se razvijati, vendar na način, ki omogoča, da sistem obenem ostaja tudi isti. Spremembe in razvoj se bodo torej izvrševale na način in po stopnjah, ki bodo omogočale ohranjanje čuta, da gre še vedno za isti sistem. Zdrava družina se v tem smislu kaže kot prijetno konservativna in stalna, kljub temu, da spretno omogoča rast in razvoj v svojih individualnih podsistemih.⁴⁷⁶

Sistemsko gledano je družina dinamični, socialno-emotivni organizem, ki deluje na osnovi inter-realicijske interakcije in soodvisnosti. Družinske odnose kakor tudi ostale funkcije v družini uravnava, kot smo že omenili, pozitivni in negativni feedback, ki hkrati omogočata emocionalno ravnotežje v družini in sta obenem emocionalni družinski termostat, ki vzdržuje družino v njeni stabilnosti in svojski funkcionalnosti.⁴⁷⁷ Feedback deluje na podlagi družinskih pravil, vlog in principov, ki se lahko spreminjajo samo do določene mere, vse dokler ne ogrozijo stabilnosti sistema. Ti principi so lahko jasno izraženi ali pa so prikriti in njihovi razlogi nejasni ter večkrat celo razumsko neutemeljeni. Vendar predstavljajo pomembno podzavestno komponento pri ravnotežju sistema družine, v okvirih katerega lahko družina deluje kot sistem.⁴⁷⁸

---

⁴⁷⁶Prim. C.C. Umbarger, n.d. 13.

⁴⁷⁷Prim. J. Bradshaw, n.d. 29.

⁴⁷⁸Prim. J. Bradshaw, n.d. 30.

Osnovni kibernetiski koncepti, ki jih uporabljamo v razlagi družinskega sistema, so torej: pravila, preverjanje systemskega ravnotežja in feedback.⁴⁷⁹ Jakson je definiral družinska pravila kot odnosnostni dogovor, ki določa in omejuje vedenje družinskih članov. Pri tem gre v glavnem za pravila, ki so ponavadi izven zavestne sfere doživljanja in aktiviranja. Ko je enkrat pravilo vzpostavljeno ali ustvarjeno, le-to postane merilo družinskega systemskega vedenja. To pomeni, da to pravilo določa kvaliteto ali način in kvantiteto ali nivo sprejemljivega vedenja.⁴⁸⁰ Ko vedenje določenega člana ali članov družinskega sistema prekorači “dovoljeni deviacijski nivo”, nastopi mehanizem negativnega feedbacka, ki pripelje družinski sistem nazaj v dovoljeno območje odklonov. Sposobnost družinskega sistema, da samega sebe ohranja v okviru strukture svojih pravil, naredi sistem homeostatičen, oziroma samoregulativen. Negativni feedback je torej instrument, s pomočjo katerega družinski sistem ohranja določeno homeostazo.⁴⁸¹

V nasprotju z mehanizmom negativnega feedbacka deluje pozitivni feedback, ki lahko povzroča in aktivira konstruktivni odklon, ki vodi v rast, razvoj in prilagoditveno spremembo. Kadar pa je

---

⁴⁷⁹Prim. L.B. Feldman - W.M. Pinsof, n.d. 296.

⁴⁸⁰Prim. L.B. Feldman - W.M. Pinsof, n.d. 296.

⁴⁸¹Prim. L.B. Feldman - W.M. Pinsof, n.d. 296.

odklon destruktiven, pozitivni feedback vodi v problematično stopnjevanje in dokončno v propad, destrukcijo ali “sistemski pobeg”.⁴⁸²

Oba, negativni kakor tudi pozitivni feedback v tem smislu igrata temeljno vlogo pri ohranjanju problematičnega vedenja v družinskem sistemu. Problematične, konfliktne družine so v glavnem zablokirane v slabih prilagoditvenih modelih negativnega feedbacka, ki uravnava homeostazo ter se zavestno ali podzavestno bojijo destruktivnega pozitivnega feedbacka, ki pomeni sistemski pobeg.⁴⁸³ Lahko bi torej rekli, da je ogroženost sistema tem večja, čim večji je strah pred nenadnim porastom, pogostostjo in intenziteto simptomatologije določenega člana družine, ki predstavlja zastrašujočo grožnjo v obliki propada ali sistema pobega.

8. Kibernetški model

V kibernetškem modelu deluje problematično ali simptomatsko vedenje kot korekcija naravnih odklonov od splošno sprejete homeostaze, ki jo uravnavajo pravila.⁴⁸⁴ Ko se pojavi problematično vedenje, spirala pozitivnega feedbacka uravnava njegovo pogostost in intenziteto. Ko ta spirala

---

⁴⁸²Prim. L.B. Feldman - W.M. Pinsof, n.d. 296.

⁴⁸³Prim. L.B. Feldman - W.M. Pinsof, n.d. 297.

⁴⁸⁴Prim. L.B. Feldman - W.M. Pinsof, n.d. 297.

preseže družinsko homeostično razmejitev v zvezi s problematičnim vedenjem, se sistem aktivira ter skuša korigirati problematično vedenje, ki se zato začasno skrči, ter spodbudi razvoj neproblematičnega vedenja. Ko pa neproblematično vedenje prekorači razmejitve sistemske homeostaze, se problematično vedenje spet pojavi. Na ta način se začarani krog vedno znova ponavlja.⁴⁸⁵

S pomočjo kibernetnega modela tako lažje razumemo fenomene družinskega sistema, kot so:

a. stalna prisotnost in stopnjevanje otrokovega simptomatičnega vedenja v primeru, ko starševski konflikt grozi, da bo prekoračil permissivno omejenost;

b. ponovno aktivacijo in stopnjevanje simptomatičnega obnašanja v primeru, ko se začne sicer nesimptomatični partner v družini vesti konfliktno ali simptomatično;

c. ponavljanje in stopnjevanje družinskega in zakonskega konflikta, ko začne partnerja ogrožati rastoča intimnost.⁴⁸⁶

Pri tem je treba omeniti še princip vzajemnega uravnavanja, ki predpostavlja, da vsak družinski član uravnava in da njega uravnava ostali družinski člani. Kakor gre v primeru zakonskega konflikta, kjer gre za vzajemno regulacijo med partnerjema, za njun skupni interes, tako gre v tudi

---

⁴⁸⁵Prim. L.B. Feldman - W.M. Pinsof, n.d. 297.

⁴⁸⁶Prim. L.B. Feldman - W.M. Pinsof, n.d. 297.

družini s simptomatičnim otrokom za vzajemno regulacijo med starši in tem otrokom ali otroci, gre za skupni interes ohraniti homeostatični nivo vedenja in s tem ravnatežje tako v zakonskem kakor tudi v družinskem sistemu.⁴⁸⁷

Družinska pravila določajo homeostatično polje, v katerem lahko niha vedenje in doživljanje določenega družinskega sistema. Njapomembnejša družinska pravila so tista, ki uravnavajo kvaliteto in kvantiteto konstruktivnega in simptomatičnega vedenja posameznega člana družine. Pri tem gre tudi za kvantiteto in kvaliteto konflikta in intimnosti v družinskem sistemu kot celoti oziroma v specifičnem podsistemu.⁴⁸⁸ Družinski sistem v tem oziru dovoljuje samo natančno določeno mero intimnosti ali bližine med posameznimi člani. Če so člani premočno navezani, potem igra konflikt pomembno vlogo razločitve, ki člane družine porazdeli ali razcepi in jih ohranja na dovoljeni razdalji, ki pa se zmanjšuje v skladu z zmanjšanjem anksioznosti v celotnem sistemu, oziroma v določenem podsistemu. Obenem pa igra podobno vlogo tudi dinamika želje po večji bližini in s tem globlji intimnosti: zbliža namreč družinske člane ter jih medsebojno poveže, in sicer v skladu s homeostatičnim nivojem dovoljene intimnosti v družinskem sistemu.⁴⁸⁹

---

⁴⁸⁷Prim. L.B. Feldman - W.M. Pinsof, n.d. 299.

⁴⁸⁸Prim. L.B. Feldman - W.M. Pinsof, n.d. 301.

⁴⁸⁹Prim. L.B. Feldman - W.M. Pinsof, n.d. 301.

To dinamiko je možno opazovati predvsem v zakonski interakciji: ko se zakonca emocionalno preveč zbližata, se zviša tudi stopnja anksioznosti in najboljši način ponovnega oddaljevanja je konflikt, ki ga vneseta v svoje razmerje. Konflikt obenem povzroči večje zanimanje in pozornost do otrok, ki pa se zmanjša, ko si zakonca spet zaželita bližine drug z drugim. Ta dinamika lahko katastrofalno vpliva na razvoj otrok še zlasti, če so konflikti skrajno ostri in če gre pri tem še za preveliko emocionalno navezanost na otroke, ki se prekine vsakokrat, ko se starša spet zbližata. Otroci ob tem doživljajo razcepljenost med pretirano emocionalnostjo, ki jim jo izražajo starši v obdobju konflikta, in zavrženost, ko se zakonca spet zbližata. To v otrocih ustvarja izrazito nelagodje ter čustveno neravnovesje.

9. Dinamika katastrofalnih pričakovanj in anksioznosti

Katastrofalna pričakovanja in anksioznost igrajo temeljno intrapsihično in interrelacijsko vlogo v sistemu. Katastrofalna pričakovanja so lahko individualne ali skupinske fantazije o katastrofalnih posledicah zastrašujočih misli, čustev ali vedenja.⁴⁹⁰ Lahko so zavestne ali podzavestne in lahko zadevajo posameznika ali druge: “Če se bosta moja starša zares skregala,

---

⁴⁹⁰Prim. L.B. Feldman - W.M. Pinsof, n.d. 298.

se lahko ločita, ranita, odideta”; “Če bo nekdo izmed družinskih članov postal preveč vzenmirjen, zmeden, depresiven, nas lahko zapusti, zavrže, ali pa bo moral oditi na zdravljenje”; “Če si bomo prišli preblizu, potem lahko izgubim ali izgubimo čut zase, lahko izgubimo samostojnost in se bomo dezintegrirali”. Ta pričakovanja prihajajo iz posameznikovega doživljanja družinskega sistema in še prav posebej iz doživljanja v izvorni družini.⁴⁹¹

Emocionalni in fiziološki odgovor na katastrofalna pričakovanja je anksioznost. Gre za podzavestno doživljanje nevarnosti, kot signala ali opozorila na pričakovani polom.⁴⁹² Vznik anksioznosti sproži psihološke obrambne mehanizme, katerih primarna vloga je zmanjšanje anksioznosti. V družinskem sistemu obrambni mehanizmi, ki se sprožijo v enem članu družine, večkrat aktivirajo anksioznost v drugih članih tega sistema.⁴⁹³ Z drugimi besedami, problematično vedenje enega izmed članov družinskega sistema je obrambni odziv na katastrofalna pričakovanja in anksioznost. Problematicni otrok bo na primer na ta način absorbiral starševsko anksioznost.

Iz tega jasno sledi, da pojav problematičnega vedenja sproži cel kompleks reakcij v simptomatičnih in v nesimptomatičnih članih družine. Po eni strani to zmanjša intenziteto katastrofalnih pričakovanj in anksioznosti, ki jih je spodbudila prevelika mera konstruktivnega

---

⁴⁹¹Prim. L.B. Feldman - W.M. Pinsof, n.d. 298.

⁴⁹²Prim. L.B. Feldman - W.M. Pinsof, n.d. 298.

⁴⁹³Prim. L.B. Feldman - W.M. Pinsof, n.d. 299.

vedenja; po drugi strani pa povzroči dvig ravni anksioznosti in katastrofalnih pričakovanj ostalih članov, kar vodi v njihove obrambne reakcije in spirala pozitivnega feedbacka začne spet stopnjevati anksioznost in obrambne mehanizme.⁴⁹⁴ Ko raven simptomatičnega vedenja preseže sistemsko dovoljeni razpon vedenja in s tem povzroči katastrofalna pričakovanja, se v člane sistema naseli anksioznost. Notranje reakcije anksioznosti nato posredno ali neposredno vzpodbudijo porast konstruktivnega vedenja, ki igra vlogo negativnega feedbacka. Ta neproblematični nivo se potem utrdi. Podoben proces se nadaljuje, vse dokler spet ne preseže dovoljenega razpona vedenja, čutenja in mišljenja, ob katerem se začne celoten cikel znova odvijati.⁴⁹⁵ Oba interpersonalna feedbacka spodbudijo in uravnavajo intrapsihične reakcije na katastrofalna pričakovanja in anksioznost. Iz tega sledi, da tako intrapsihična kakor tudi interpersonalna dinamika družinske interakcije igrata zelo pomembno vlogo.

Ti interakcijski modeli oblikujejo strukturo sistema, ki v temelju določa in organizira družinske komponente podsistemov v relativno trdne in trajne odnose. Tako preoblikovane vezi in zaveznitva med družinskimi člani so strukture, ki regulirajo družinski dnevni pretok informacij in energij.⁴⁹⁶ V tem pogledu struktura ni statično področje interpersonalne izmenjave, ampak

---

⁴⁹⁴Prim. L.B. Feldman - W.M. Pinsof, n.d. 301.

⁴⁹⁵Prim. L.B. Feldman - W.M. Pinsof, n.d. 301.

⁴⁹⁶Prim. C.C. Umbarger, n.d. 13.

metafora za uravnavanje pojavljajočih se vedenjskih izmenjav ali kot trdi Minuchin: struktura je nevidni skupek funkcionalnih zahtev, ki organizirajo načine interakcij, v katerih se nahajajo družinski člani.⁴⁹⁷

10. Struktura, proces in vsebina

Bistvena komponenta pri ustvarjanju strukture je proces oziroma zaporedje dejanj, ki vzpostavljajo posamezno transakcijo. Družinski proces odločanja lahko izgleda nekako takole: oče nekaj določi, sin se mu upre, mati podpre sina in ta njena odločitev določi izid, kar sčasoma ustvari družinsko strukturo koalicije med materjo in sinom.⁴⁹⁸

Vsebina strukture ali procesa pa so določene teme in konkretni atributi življenja, ki skupaj ustvarijo pomensko vsebino informacij in energij. Upanja, želje, hrepenenja, ljubezen, spomini in dnevno dogajanje v življenju družinskih članov, določijo pravi pomen in vsebino vsakemu posameznikovemu doživetju.⁴⁹⁹

---

⁴⁹⁷Prim. S. Minuchin, *Family Therapy Techniques*, New York 1981, 11-27.

⁴⁹⁸Prim. C.C. Umbarger, n.d. 13.

⁴⁹⁹Prim. C.C. Umbarger, n.d. 14.

11. Odprt oziroma zaprt sistem

Družina je tako lahko odprt in fleksibilen sistem, v katerem vlada spontanost, kreativnost, živahnost in zdrava vibrantnost. Gre za sistem, ki je vedno v gibanju in katerega pravila in vloge so fleksibilne in prilagodljive. Razmejitve med podsistemi v družini - zakonski podsistem, otroški podsistem, in odnos do zunanjega sveta - so funkcionalno strukturirane. V odprtem sistemu so razmejitve propustne, operative in funkcionalne.⁵⁰⁰

V zaprtem sistemu pa vlada rigidnost, nefleksibilnost, okostenelost; vloge in pravila so strogo določeni in nesprejemljivi. V zaprtem sistemu so razmejitve med podsistemi in ostalim svetom strogo, mehansko determinirane in vnaprej določene. Nihče z nikomer ne deli svojih čustev, spoznanj in mišljenja. Lahko pa je taka le razmejitev med sistemom in zunanjim svetom, saj lahko ima samo sistem kot tak razmejitev z zunanjim svetom, medtem ko med posameznimi podsistemi ni nobenih razmejitev, vse se meša, vsi vedo vse o vsakem, medtem ko sistem kot celota skrbno varuje vsako informacijo pred zunanjim svetom.⁵⁰¹

---

⁵⁰⁰Prim. J. Bradshaw, n.d. 29.

⁵⁰¹Prim. J. Bradshaw, n.d. 29.

Mehanizem, ki ohranja sistem okostenel in zaprt, je mehanizem negativnega feedbacka. Napetosti, vznemirjenosti in konflikti, ki nastajajo v družini, se zlivajo na otroke, ki na ta način postanejo nosilci nerazrešenih družinskih konfliktov in travm.⁵⁰²

12. Sistemske potrebe

Kot vsi socialni sistemi ima tudi sistem družine svojske potrebe, potrebe, ki zahtevajo, da je sistem zaprt ali odprt, saj gre pri tem za globoke intrapsihične zahteve posameznega družinskega sistema. Vsaka družina na svoj način določi prioritete, vrednote in z njimi povezana pravila in vloge, ki ohranjajo družino v ravnotežju, zmanjšujejo anksioznost in odpravljajo katastrofalna pričakovanja. Vsaka družina pa obenem v skladu s svojo interpersonalno in intrapsihično strukturo izraža potrebe po varnosti, samovrednotenju, produktivnosti, intimnosti, odnosnosti, povezanosti in pripadnosti, izzivu, potrditvi ter duhovnosti.⁵⁰³

Družina pri tem potrebuje očeta in mater, ki naj bi bila povezana v zdravem odnosu, kajti le-ta omogoča funkcionalno delovanje celotnega družinskega sistema. Če tega odnosa ni, potem se

---

⁵⁰²Prim. J. Bradshaw, n.d. 29.

⁵⁰³Prim. J. Bradshaw, n.d. 31.

potrebe sistema prenesejo na otroke, ki si razdelijo vloge, na podlagi katerih vzdržujejo družino pri življenju - otroci bodo postali emocionalni očetje ali matere za svoje brate in sestre, ki so nepreskrbljeni; prevzeli bodo vlogo emocionalnega moža, žene, v sistem bodo skušali prinašati občutek varnosti, ljubezni, zavarovanosti, prevzeli bodo funkcije zakonskega podsistema ter prilagodili svoj vedenjski model potrebam družine. Hitro se bodo naučili, kaj je dovoljeno povedati, misliti, čutiti, hoteti in kaj morajo obdržati zase. Naučili se bodo, kateri vedenjski modeli so dovoljeni, tolerirani in katere naloge morajo biti izpolnjene za vsako ceno, da bo sistem družine ostal v ravnotežju.⁵⁰⁴

Otroci bodo na ta način razvili čisto svojski perceptivni mehanizem dojemanja, čutenja, mišljenja, interpretacije, delovanja, razumevanja, imaginacije in na podlagi tega mehanizma sprejemali in zaznavali svet, si ga organizirali, v njem iskali smisel ter se odzivali na njegovo motivacijo in dražljaje. To se dogaja predvsem v družinah, kjer vlada alkohol, droge, zakonski konflikt, brutalnost, bes, zavist, depresija in ostale emocionalne ter mentalne motnje. Otroci bodo postali nosilci teh motenj zato, da bi sistemu družine ponovno prinesli ravnotežje in varnost.⁵⁰⁵

---

⁵⁰⁴Prim. J. Bradshaw, n.d. 31.

⁵⁰⁵Prim. J. Bradshaw, n.d. 31.

Osnovni ton družinske nefunkcionalnosti torej predstavlja izguba ravnotežja v primarnem zakonskem, starševskem podsistemu, ki vase nezavedno vključi otroški podsistem; ta naj bi ponovno prinesel ravnotežje v sistem družine. Otroški podsistem se temu prilagodi, ker je to pogoj za njegovo preživetje. Potreba po preživetju vedno prevlada nad posameznikovim osebnim in individualnim razvojem.⁵⁰⁶

Družine so mesto, kjer se preko cirkularnega izmenjavanja pozitivnega in negativnega feedbacka odigravajo najbolj travmatične igre na odru človeške zgodovine. Družina predstavlja najpomembnejšo komponento človeškega razvoja; istočasno pa se v družinah iz generacije v generacijo ponavljajo tudi emocionalne motnje in nerazrešeni konflikti ter travme. Družina je v krizi predvsem zaradi teh generacijskih travmatskih, depresivnih afektov, ki se prenašajo na otroke in na ta način prelivajo iz generacije v generacijo.⁵⁰⁷

Kot že rečeno, se osnovna karakteristika nefunkcionalnega sistema odraža v zakonskem, starševskem podsistemu, kjer starša ne priznata ali celo zanikata in potlačita njune konflikte, ali pa jih zastrašujoče odprto nenehno odigravata. To konfliktno, anksiozno vzdušje se posredno ali neposredno prenaša na otroke. Starši pa obenem v skladu s svojimi nerazrešenimi travmami, kon-

---

⁵⁰⁶Prim. J. Bradshaw, n.d. 32.

⁵⁰⁷Prim. J. Bradshaw, n.d. 32.

flikti, razočaranji in nerazumevanji oblikujejo pravila in vloge v družini. S tem otroci nezavedno postanejo nosilci starševskega konflikta.⁵⁰⁸ V takih družinah vladajo stroga pravila in rigidne, okostenele vloge, ni več prostora za kreativnost, spontanost, drugačnost, vitalnost in vznemirljivost življenja.⁵⁰⁹

V družinah, kjer vlada nerazrešeni konflikt, emocionalna motenost in nepriznane travme, so temeljni perceptivni elementi dojemanja zanikani in popačeni na sledeči način:

- a. videti in slišati, kar slišiš in vidiš, v: kar moraš videti in slišati;
- b. misliti, kar misliš, v: kaj moraš misliti;
- c. čutiti, kar čutiš, v: kar se moraš sprenevedati, da čutiš;
- d. želeti in hoteti, kar želiš in hočeš, v: kar ti drugi povedo, da želiš in hočeš;
- e. predstavljati si, interpretirati, se aktualizirati na način, ki ga zaznavaš, v: kakor si to predstavljajo in interpretirajo drugi.⁵¹⁰

---

⁵⁰⁸Prim. J. Bradshaw, n.d. 61.

⁵⁰⁹Prim. J. Bradshaw, n.d. 61.

⁵¹⁰Prim. J. Bradshaw, n.d. 61.

Vsi ti zanikani elementi popačenega doživljanja imajo lahko katastrofalne posledice za otrokovo nadaljnje življenje, saj se je navadil stalnega sprenevedanja in preko tega v sebi razvil svojski emocionalni mehanizem. Starši so v tem procesu morilci otrokove duše.⁵¹¹

13. Sistemske vloge

Otroci, ki so ujeti v sistemske vloge družine, kažejo na bolečo, travmatično realnost družine. Temeljno pravilo pri tem je, da so te vloge tembolj globoke in dramatične, čimbolj intenziven ter razdiralen je zakonski konflikt. Otroci bodo celo izbrali poklice, ki bodo njihovim staršem prinašali zadovoljstvo in izpolnjevali zafrustrirane in neuresničene želje in potrebe staršev ter s tem izpopolnjevali manjkajoče dimenzije zakona.⁵¹²

Vse te vloge so sistemsko strukturirane in po navadi sledijo vrstnemu redu rojstva; vsak izmed njih predstavlja svojsko dinamiko odziva na nerazrešeni zakonski konflikt in se lahko aktualizirajo v enem ali v več otrocih. Tako lahko otrok, zaradi katerega sta se morala partnerja poročiti, postane upornik, ki ga starša stalno pretepata, ali pa popoln otrok, ki ne bo nikoli predstavljal

---

⁵¹¹Prim. J. Bradshaw, n.d. 62.

⁵¹²Prim. J. Bradshaw, n.d. 33.

nobenega problema, saj čuti, da je nezaželen; kljub temu pa bosta starša v njem vedno našla nekaj, kar bosta kritizirala, podcenjevala in ga zanemarjala zaradi njunih lastnih nerazrešenih emocionalnih problemov.⁵¹³ Vloge se lahko s časom tudi spremenijo v skladu s potrebami in svojsko dinamiko zakonskega podsistema.

Spodaj našete in na osnovi raziskav opredeljene vloge so sicer stereotipi, ki pa osvetljujejo temeljno cirkularno dinamiko sistema družine, ki vloge oblikuje ter vzdržuje; te pa v zameno znova vzpostavijo stabilnost sistema. Otroci se bodo čutili krive, osramočene in nekoristne ter razvrednotene in globoko prizadete, če se bo zakon kljub njihovim velikim žrtvam končal z razporoko, oziroma če bo zakonski konflikt dobival vedno nove in nove travmatične dimenzije.⁵¹⁴

Sistemske vloge bodo razdeljene glede na potrebe in temeljne občutke zakonskega podsistema. Nerazrešene vsebine zakonskega podsistema se bodo preko vlog prenesli, v posamezne otroke, seveda pa se bodo prenašale tudi pozitivne karakteristike in predvsem karakteristike, ki jih sistem nujno potrebuje za preživetje.

a. Odgovorni prvi otrok bo v marsičem postal nosilec starševske skrbi in odgovornost, saj sta se starša pri prvem otroku šele učila, kaj pomeni biti oče ali mati in se zato z veliko odgovornostjo

---

⁵¹³Prim. J. Bradshaw, n.d. 33.

⁵¹⁴Prim. J. Bradshaw, n.d. 33.

posvečata temu otroku. Prvi otrok lahko zato istočasno predstavlja družinskega heroja, skrbi za vse ostale in omogoča, da se starša ostajata nefunkcionalna: prvi otrok bo na primer očetu alkoholiku pomagal, da bo ostal zasvojen, s tem da mu bo pomagal pri njegovih opravilih, skrbel za ostale otroke, saj oče alkoholik ni prisoten in matere ni nikoli doma, ker ne more več prenašati očetovega alkoholizma. Obenem bo postal emocionalni mož ali emocionalna žena, ko se oče alkoholik ne bo imel s kom pogovarjati, na nikogar zanesti, ali pa bo pomagal materi, ki je zapuščena, zavržena in emocionalno nepotešena. Njegovo vlogo bo vzdrževala in aktivirala dinamika cirkularnega feedbacka, ki bo vzdrževala alkoholika v njegovi zasvojenosti in obenem omogočala alkoholikovi ženi, da se ji ne bo treba soočiti z razpadlim zakonom. Tako možu kot ženi, se pravi staršema, se ne bo treba soočiti z alkoholikovo zasvojenostjo.⁵¹⁵ Ta otrok bo družini prinašal ponos, občutek varnosti, skrbel bo za vse, urejal družinski sistem, odstranjeval katastrofalna pričakovanja in strah pred tem, da bi zakon razpadel, ter si bo prizadeval, da bodo ostali otroci čutili, da so ljubljene, preskrbljene in obvarovane pred zastrušočim zakonskim konfliktom.

b. Upornik, ponavadi drugi otrok, ali grešni kozel, aktivira agresivne elemente sistema s tem, da se stalno upira, da je neodgovoren, se pretepa, je nasilen ter večkrat zasvojen z mamili in

---

⁵¹⁵Prim. J. Bradshaw, n.d. 33.

alkoholom, da postane problematičen v šoli ter vedno predstavlja družbeni problem. Starša se ob vzgoji drugega otroka že nekoliko sprostita obenem pa tudi njune potlačene nerazrešene vsebine postanejo elementi, ki se utelesijo v vlogi drugega otroka. Dimenzije in intenzitete njegovih problemov so seveda odvisne od travmatične dinamike zakonskega konflikta, oziroma resnosti patologije in agresije, ki je lahko potlačena pri posameznem zakoncu.⁵¹⁶ Upornik s tem odigrava pomembno vlogo, funkcijo sistema družine, saj jo preko cirkularnega feedbacka vzdržuje v ravnotežju: staršem se ni treba soočiti s njunimi lastnimi nerazrešenimi agresivnimi, anksioznimi, katastrofalnimi ter razdiralnimi elementi intrapsihičnega ali interpersonalnega doživljanja, saj sta preveč zaposlena s problematičnim otrokom.⁵¹⁷

c. Emocionalni otrok, največkrat tretji otrok, je najbolj senzitiven za vsak najmanjši emocionalni nemir v družini. Starša v tej vlogi iščeta svoj lastni emocionalni mir in ravnovesje. Emocionalni otrok zato skrbi za mir in kompromise med člani družine. Vedno bo prišel ob pravem času in posrkal zakonsko anksioznost, razreševal družinske in zakonske konflikte. Tudi ta otrok in predvsem ta otrok bo postal emocionalni mož ženi, materi, ki je izgubila moža, ker je le ta zasvojen z delom, alkoholom in drugimi sredstvi.⁵¹⁸ Emocionalni otrok, tako kot odgovorni in uporni otrok,

---

⁵¹⁶Prim. J. Bradshaw, n.d. 34.

⁵¹⁷Prim. J. Bradshaw, n.d. 34.

⁵¹⁸Prim. J. Bradshaw, n.d. 34.

ne bo imel možnosti za zdrav razvoj, saj bo postal odvisen od tega osnovnega interakcijskega odnosa, ki ga je od njega zahteval družinski sistem.⁵¹⁹

d. Družinski “klovn” je otrok, ki v družino prinaša veselje in sproščenost ter smeh. Je tisti, ki razelektri napetost anksioznosti, ki nastaja v zakonu in ostalih družinskih okvirih. Zna vnašati razploženje, ki preveč vznemirjenemu sistemu, spet vrne v ravnovesje. Družinski sistem odvrta od katastrofalnih pričakovanj in fantazij, ki vzbujajo nevzdržno anksioznost. Vsi se tega člana veselijo, saj v konfliktni družinski sistem vedno prinese nekaj novega, svežega in predvsem zabavnega.⁵²⁰

e. Princessa v družini je vsekakor otrok, ki bo postala očetova emocionalna žena, zlasti tedaj, ko bodo ostali otroci preveč zaposleni z drugimi vlogami, ki bodo vzdrževale sistem v ravnotežju in bo žena emocionalno hladna, nedostopna, depresivna, oziroma polna anksioznosti ter katastrofalnega strahu pred intimnostjo, ki je obenem tudi možev strah in zaradi katerega se zakonca izogibata drug drugega.⁵²¹ Majhna princessa kar ne bo mogla verjeti, da ji oče izkazuje toliko pozornosti, da je v njegovih očeh nekaj posebnega. Njena katastrofa se prične, ko pride v obdobje adolescence in jo bo oče naenkrat pustil, zavrnel, saj bo v njem vzbudila seksualne težnje,

---

⁵¹⁹Prim. J. Bradshaw, n.d. 34.

⁵²⁰Prim. J. Bradshaw, n.d. 35.

⁵²¹Prim. J. Bradshaw, n.d. 35.

ki ga lahko preveč vznemirijo. Kakor ostali otroci konfliktnega zakonskega in družinskega sistema bo tudi princesa silovito prizadeta s to vlogo in njenimi modeli - njeno največje razočaranje ob zavrženosti se bo vedno znova obnavljalo v stiku z drugimi moškimi. Princesa bo namreč zaznamovana s tem primarnim odnosom z očetom, z občutjem zavrženosti in bo vedno iskala fante ter moške, ki jo bodo ponovno zavrgli, zapustili, potem ko se jim bo emocionalno odprla.⁵²²

f. Izgubljeni otrok je otrok, ki ne dela nobenega nemira, ne predstavlja nobenih problemov, je ljubeč, rahločuten in izredno prilagodljiv. Celoten družinski sistem je hvaležen, da ima tega otroka. Ta otrok v sebi nosi nerazrešen starševski spor, ki lahko sega nazaj v nezaželjeno nosečnost, prevaro ali obljubo nove zakonske zvestobe, ki pa ni bila nikoli zares uresničena.⁵²³ Ta otrok bo vedno ostal emocionalno zanemarjen, počutil se bo neljubljenega, da nikoli ne naredi dovolj, da je nevreden, necenjen in notranje izpraznjen. Zato se lahko zasvoji s hrano in drugimi sredstvi.

g. Najmlajši otrok bo verjetno razvajen, ker mu bodo vsi družinski člani na svojski način izkazovali pozornost, nežnost in ljubezen. Če je ta otrok tudi edini otrok, potem je lahko nosilec najrazličnejših družinskih vlog, tistih, ki jih bo sistem potreboval za svojo stabilnost in ravnotežje.

---

⁵²²Prim. J. Bradshaw, n.d. 115.

⁵²³Prim. J. Bradshaw, n.d. 144.

Sicer pa bo imel posebno mesto, ki mu bo omogočalo, da bodo drugi zadovoljevali njegove potrebe. V družbi bo vedno iskal posebno mesto, ki mu je bilo dano v družini.⁵²⁴

Raziskave kažejo, da v družinah, kjer vlada zaprtost, kjer so problemi z razmejitvami, in v družinah, kjer vlada nerazrešljiv konflikt z zastrašujočimi posledicami anksioznosti in katasrofalnih pričakovanj, otroci intuitivno vedo za emocionalno vznemirjenost in konfliktnost staršev; dobro poznajo te zastrašujoče in ogrožajoče elemente, zato bodo naredili vse, da ohranijo družinski sistem v ravnotežju.⁵²⁵

Če povzamemo, lahko rečemo, da otroci kmalu ugotovijo, kje je njihovo mesto v družini in kaj morajo storiti, da se sistem družine ohrani. Njihova podzavest je intuitivno naravnana na cirkularni feedback družinskega sistema, ki prinaša informacije o nujnosti prilagajanja, sprejemanja zahtevnih oblik obnašanja, soočenje z najrazličnejšimi vlogami in pravili, ki prinašajo upanje, da družinski sistem ne bo razpadel. Otroci čutijo, da ohranitev družinskega sistema pomeni njihovo lastno preživetje. Zato bodo podzavestno prevzeli družinske konflikte in travme ter naredili vse, da zmanjšajo njihovo silovitost ter s tem omejijo anksioznost in blokirajo katastrofalna pričakovanja.

---

⁵²⁴Prim. J. Bradshaw, n.d. 164.

⁵²⁵Prim. J. Bradshaw, n.d. 65.

Družinski mehanizem prevzemanja konfliktov in travm, ki ga otroci odigravajo s svojimi vlogami, na podlagi katerih so ohranili družinski sistem v ravnotežju, bo postal njihov osnovni mehanizem, del njihovih modelov zaznavanja in vedenja, ter bo oblikoval njihove nadaljnje interakcije in interrelacije z ostalim okoljem. Ko se bodo v poznejšem življenju srečali s podobnimi doživetji, se bodo vedno znova vračali k temu osnovnemu skriptu, ki so se ga naučili v družinskem sistemu in se bodo odzvali na podoben način, ko so se nekoč v družini.

Temeljne interakcije v družinskem sistemu bodo torej za zmeraj zaznamovale nadaljnji razvoj teh otrok in vedno znova oblikovale in preoblikovale njihov življenjski stil, delovanje ter ustvarjanje njihovih lastnih družin. Njihove percepcije, čutenje, mišljenje in vedenje bo torej vedno nosilo pečat družinskega sistema, v katerem so odraščali.

V naslednjem poglavju bomo predstavili silovit mehanizem projekcijske in introjekcijske identifikacije, ki povezuje biološke psihološke in antropološke komponente kompulzivnega ponavljanja. Istočasno pa bomo pokazali, da je mehanizem projekcijske in introjekcijske identifikacije temeljni operativni mehanizem, ki poganja, ohranja, definira in pojasnjuje kompulzivno ponavljanje in njegovo delovanje.

7. POGLAVJE

Projekcijsko introjekcijska identifikacija kot operativni mehanizem kompulzivnega ponavljanja

1. Zgodovinski pogled

Melanie Klein⁵²⁶ je prva vpeljala termin projekcijske identifikacije in uporabila ta siloviti mehanizem v razlagi psihičnih procesov, ki se pojavljajo na paranoidno shizoidni stopnji razvoja, ko se slabe strani jaza odcepijo in prenesejo oziroma projicirajo v drugo osebo zato, da bi se jaz znebil slabega objekta, ki grozi s tem, da bi ga uničil od znotraj. Ti slabi objekti, ki jih Kleinova pojmuje kot psihološko reprezentacijo nagona smrti, so projicirani v objekt zato, da bi ga

---

⁵²⁶M. Klein, *Notes on some Schisoid Mechanisms*, v: *Envy and Gratitude and other Works, 1946-1963*, New York, 1975, 1-24.

nadzorovali in se ga polastili.⁵²⁷ Tudi mnogim drugim avtorjem se je pojem projekcijske identifikacije, ki ga je vpeljala avtorica, zdel zanimiv, izzivalen in klinično uporaben. To so bili avtorji kot npr.: Bion,⁵²⁸ Kernberg,⁵²⁹ Grotstein,⁵³⁰ Ravenscroft,⁵³¹ Meissner,⁵³² Hamilton,⁵³³ Maroda,⁵³⁴ Shur,⁵³⁵ Langs⁵³⁶ in T.H. Ogden.⁵³⁷

Teoretska razprava pa še ni končana. Meissner⁵³⁸ je razdelil projekcijsko identifikacijo na projekcijo in introjekcijo. Spillius⁵³⁹ in Grotstein⁵⁴⁰ sta projekcijsko identifikacijo enačila s projekcijo;

⁵²⁷Prim. T.H. Ogden, *Projective Identification and Psychotherapeutic Technique*, Northvale, 1982, 11-38; *The Matrix of the Mind*, Northvale 1986, 150-163; *Subjects of Analysis*, Northvale 1994, 97-106.

⁵²⁸Prim. W.R. Bion, *Experiences in Groups*, New York 1959.

⁵²⁹Prim. O.F. Kernberg, *Borderline Conditions and pathological Narcissism* New York 1975; *Projection and projective Identification: developmental and clinical Aspects*, v: *Projection, Identification, Projective Identification* (ed. Sandler), Madison 1987, 93-115.

⁵³⁰Prim. J. Grotstein, *Splitting and projective Identification*, New York 1982.

⁵³¹Prim. K. Ravenscroft, *Changes in projective Identification during Treatment*, Washington 1991.

⁵³²Prim. W.W. Meissner, *A Note on projective Identification*, v: *Journal of American Psychoanalytic Association* 28 (1980) 43-67.

⁵³³Prim. N.G. Hamilton, *Self and Others*, Northvale 1990; *From Inner Sources*, Northvale 1992.

⁵³⁴Prim. K. Maroda, *The Power of Countertransference*, Northvale 1994.

⁵³⁵Prim. R. Shur, *Counter-transference Enactment*, Northvale 1994.

⁵³⁶Prim. R. Langs, *Unconscious Communication in Every Day Life*, Northvale 1993; *The Therapeutic Interaction*, Northvale 1994.

⁵³⁷Prim. T.H. Ogden vsa n.d.

⁵³⁸Prim. W.W. Meissner, n.d. 27-49.

⁵³⁹Prim. E. Spillius, *Clinical Experiences of projective Identification*, v: *Clinical Lectures on Klein and Bion*, 14 (1991) 18-31.

⁵⁴⁰Prim. J. Grotstein, n.d. 26, 29, 61.

Kernberg⁵⁴¹ pa je zagovarjal bistveno različnost med projekcijo in projekcijsko identifikacijo in ju ni uporabljal za opis iste ravni diferenciacije objektnega jaza. Projekcijo je označil kot bolj zrel mehanizem. Hamilton⁵⁴² pa je na podlagi svojih teoretskih in kliničnih izsledkov trdil ravno obratno. Z drugimi besedami, Hamilton je iz tega, da bolj integrirani in diferencirani pacienti uporabljajo projekcijsko identifikacijo, sklepal, da je mehanizem projekcije primitivnejši. Opisano protislovje je še vedno zelo globoko zasidrano v psihoanalizo.

2. Sodobna perspektiva

a. Projekcijska identifikacija

Ogden⁵⁴³ je delno razjasnil protislovnost pojma projekcijske identifikacije. Projekcijsko identifikacijo je definiriral kot intrapsihični in interpersonalni pojav. Intrapsihični proces se odvija

---

⁵⁴¹Prim. O.F. Kernberg, *Projection and projective Identification: developmental and clinical Aspects*, 93-115.

⁵⁴²Prim. N.G. Hamilton, *Self and Others*, 87-100.

⁵⁴³Prim. T.H. Ogden, *Projective Identification and Psychotherapeutic Technique*, Northvale, 1982, 11-38; *The Matrix of the Mind*, Northvale 1986, 150-163; *Subjects of Analysis*, Northvale 1994, 97-106.

znotraj osebe, ki v svojih mislih doživlja neki vidik jaza v objektu in potem poizkuša ta vidik nadzirati tako, da ga projicira v objekt.⁵⁴⁴ Vse to se dogaja na intrapsihični ravni.

Interpersonalni proces pa je, kot trdi Ogden, analogen intrapsihičnemu pojavu, le da mora vključevati še neko drugo osebo. Pošiljatelj se do naslovnika obnaša tako, da v njem vzbudi določena čustva; naslovnik projekcije pa ugotovi, da se vede na nenavaden in zanj neobičajen način, ali pa se v njem vzbudijo nezaželjena čustva in čustva, ki vzbujajo anksioznost.⁵⁴⁵

Ogden⁵⁴⁶ je proces projekcijske identifikacije opredelil v treh stopnjah. Najprej pošiljatelj, ki ga žene nezavedna želja po tem, da bi se znebil dela jaza, v naslovniku vzbudi neki način vedenja, ki je ponavadi močno emocionalno, a ne nujno razdiralno. Pošiljateljeva čustva in njegova želja so lahko podzavestni.

Nato začne pošiljatelj pritiskati na naslovnika, dokler ta ne izkusi projiciranega čustvenega stanja in se ne začne vesti v skladu s podzavestno projicirano fantazijo. Naslovnik je prisiljen v to, da na vsiljeno stanje odgovori z množico interakcij s pošiljateljem. Projekcijska identifikacija se ne more sprožiti, če med pošiljateljem in naslovníkom ni vzajemnega odnosa. Tudi naslovnik

---

⁵⁴⁴Prim. N.G. Hamilton, n.d. 87-88.

⁵⁴⁵Prim. T.H. Ogden, *Projective Identification and Psychotherapeutic Technique*, 1-5, 89-93.

⁵⁴⁶Prim. T.H. Ogden, n.d. 11-18.

sodeluje pri tej vsiljeni spremembi svojega počutja s tem, ko posploši relativno zgoščen občutek, ki se po navadi nanaša na njegovo vsebino in procesiranje.⁵⁴⁷

Nazadnje se pošiljatelj zave stanja, ki ga je ustvaril ta proces in se z njim identificira. Taka identifikacija vodi k ponovni introjekciji ali internalizaciji stanja, ki pa je zdaj obvladljivo. Tretji korak se odvija na različnih ravneh zavedanja oziroma zavesti; projicirane fantazije postanejo del naslovnikovega doživljanja, dejansko pa naslovnik na podlagi svojega doživljanja temu doda nov zbir čustev in občutkov, ki so drugačna od čustev in občutkov pošiljatelja. Pošiljateljevim čustvom in občutkom so lahko podobna, vendar jim niso enaka, zato ker je njihov avtor naslovnik. Na ta način se odpre široka paleta priložnosti, da bo tokrat mogoče čustva obvladati na drugačen način. Obstaja možnost, da bo naslovnik sposoben na bolj produktiven in sprejemljiv način obvladati nevarne vidike jaza in občutkov, ki vzbujajo anksioznost in boleča čustva. Tak proces bi pošiljatelju ponudil priložnost, da bi lahko ponotranjil in sprejel prej tako grozljive fantazije in občutke, ki bi na ta način postali bolj sprejemljivi.⁵⁴⁸

Temeljna dinamika projekcijske identifikacije je torej mehanizem indukcije. Pošiljatelj zaplete naslovnika v indirektno, a vseeno silovito manipulacijo, s katero ga prisili, da odgovori, oziroma

---

⁵⁴⁷Prim. T.H. Ogden, n.d. 12-14.

⁵⁴⁸Prim. T.H. Ogden, n.d. 15-20.

se vede na predpisani način; pošiljatelj prisili naslovnika v igranje določene vloge pri ponovnem odigravanju pošiljateljewe notranje drame, kar pogosto pomeni ponovno odigravanje zgodnjih objektnih odnosov. Projekcijska identifikacija je torej vsiljena identifikacija z odtujenimi vidiki pošiljateljevega jaza.⁵⁴⁹

Naslovník projekcije lahko živi s temi induciranimi vidiki pošiljateljevega jaza in jih obvladuje v okviru širšega sistema svoje osebnosti: obvladuje jih lahko npr. s pomočjo razumevanja in sprejemanja z bolj realnimi samoreprezentacijami.⁵⁵⁰ V tem primeru pošiljatelju omogoči, da s pomočjo introjeksijske in identifikacijske ponovno ponotranji naslovníkovo rokovanje z induciranimi čustvi: npr. mati, ki je sposobna sprejeti otrokove močne in neznosne občutke, jih zadrži, preoblikuje, predela in ti za otroka potem postanejo sprejemljivi. Po drugi strani pa takrat, ko naslovník ne prenese induciranih občutkov, te zanika in jih projicira nazaj, ali pa zato, da bi se znebil napetosti, še naprej uporablja mehanizem projekcijske identifikacije, nasilje, spolno aktivnost, oddaljevanje in druge neprimerne načine vedenja. V takem primeru v pošiljatelju samo utrdi prepričanje, da so njegovi strahovi in nesprejemljivi občutki neznosni in projekcijska identifikacija se znova začne.⁵⁵¹

---

⁵⁴⁹Prim. S. Cashdan, *Using Relations Therapy*, New York, London 1988, 96-97.

⁵⁵⁰Prim. T.H. Ogden, n.d. 24.

⁵⁵¹Prim. T.H. Ogden, n.d. 23-24, N.G. Hamilton, n.d. 91.

Pošiljatelj lahko tudi naslovnika teh nevarnih in destruktivnih čustev sprejema kot nevarnega, saj mu je ta vedno pripravljen vrniti nesprejemljiva čustva in ga napasti.⁵⁵² V taki situaciji se lahko znajdejo tudi pari najboljših prijateljev in partnerjev, ki drug drugega ne morejo več prenašati in drug v drugem napadajo svoje najbolj neprijetne občutke in čustva, zato ker sami v sebi nosijo prav te, najbolj nesprejemljive in neznosne lastnosti. Istočasno pa se te osebe ne morejo ločiti druga od druge, ker drug drugemu služijo kot nosilci teh nesprejemljivih lastnosti.

Tipičen primer te dinamike je zveza med narcisističnimi partnerji in partnerji z mejno diagnozo. Ves čas so na preži in stalno nadzirajo in kritizirajo drug drugega, se ponižujejo in žalijo in tako ostajajo v destruktivnem cirkularnem emocionalnem plesu.

Kleinova⁵⁵³ je trdila, da je projekcijska identifikacija poskus sporočanja arhaičnih čustev, ki so bila prisotna pred razvojem lingvističnih sposobnosti in so bila v nas v latentnem stanju, dokler jih ni ponovno sprožila neka izkušnja v odrasli dobi. V kasnejšem življenju se to ponavadi zgodi v intimnem odnosu, ko druga oseba postane naslovnik teh zgodnjih emocionalnih reakcij. Ko je posameznik prepričan, da je našel tako osebo, sproži komunikacijo prav proces projekcijske

---

⁵⁵²Prim. T.H. Ogden, n.d. 40-42.

⁵⁵³Prim. M. Klein, n.d. 99-100.

identifikacije.⁵⁵⁴ Naslovnik ponudi določeno uravnotežanje, v katero lahko pošiljatelj položi svoja najgloblje ukoreninjena arhaična čustva, ki kličejo po razrešitvi.⁵⁵⁵

b. Introjekcijska identifikacija

Introjekcijska identifikacija je psihično in po svojem bistvu interakcijsko in nezavedno utelešenje določenih vidikov notranjega stanja neke osebe.⁵⁵⁶ Introjekcijska identifikacija je temeljni mehanizem projekcijske identifikacije. Preko introjekcijske identifikacije lahko naslovniki sprejmejo projicirano identifikacijo pošiljatelja ali pa se sami potrudijo, da sprejmejo vase, ohranijo in predelajo tiste vsebine in čustva, ki jim jih pripisuje druga oseba.⁵⁵⁷ Introjekcijska identifikacija je v temelju tako oblikovana, da lahko sprejme vidike objekta in jih praviloma tudi procesira in ohrani. Če pa naslovnik zavestno zanika pošiljateljev napor, do tega procesa ne pride, ali pa naslovnik ta proces zavrne. Ponavadi se proces introjekcije odvija nezavedno in se naslovnik

---

⁵⁵⁴Prim. J.D. Levin, n.d. 110-111.

⁵⁵⁵Prim. K. Maroda, 1994-116-118; R. Shur, n.d. 7-9.

⁵⁵⁶Prim. R. Langs, n.d. 68-71; J.S. Scharff, *Projective and Introjective Identification and the Use of the Therapist's Self*, Northvale 1991, 49-58.

⁵⁵⁷Prim. J.S. Scharff, n.d. 50-52; R. Langs, n.d. 69.

v trenutku, ko sprejema introjekcijo oziroma psihične vsebine drugega, ki so mu vsiljene, ne zaveda njene dinamike.

Z drugimi besedami, mehanizem introjekcijske identifikacije je v temelju usmerjen na interaktivno utelešenje vsebin, struktur, čustev in drugih procesov druge osebe. Možno je, da naslovnik zavrne projekcijo, ki mu je vsiljena, možno pa je tudi, da introjicirane vsebine predela in procesira in preoblikuje notranje konflikte, občutke in nevarne fantazije. Stalne identifikacije in introjekcije se lahko strukturirajo in vključijo v posameznikove reprezentacije jaza in postanejo del njegove intrapsihične vsebine.⁵⁵⁸

Na podlagi Rackerjevega raziskovanja kontratransferja je Cashdan⁵⁵⁹ navedel dve vrsti introjekcijske identifikacije: konkordantno in komplementarno. V primeru konkordantne introjekcijske identifikacije začne posameznik doživljati to, kar v svoji notranjosti izkuša druga oseba: npr. ko žena svoji prijateljici opisuje, kako hudo jo mož zlorablja, postane prijateljica jezna na moža, ali ko postane terapevt med seanso zaspan in zdolgočasen, to predstavlja konkordanten odgovor na pacientov notranji emocionalni dolgčas. Konkordantna introjekcijska identifikacija je v tem oziru podlaga empatije.⁵⁶⁰

---

⁵⁵⁸Prim. J.S. Scharff, n.d. 72-80.

⁵⁵⁹Prim. S. Cashdan, n.d. 55-78.

⁵⁶⁰Prim. S. Cashdan, n.d. 57-58.

V primeru komplementarne introjekcijske identifikacije pa so naslovnikovi občutki vezani na starše ali druge pomembne osebe iz pošiljateljevega zgodnjega otroštva. V terapevtski seansi bodo terapevti čutili, da jih klienti enačijo s svojimi notranjimi objektnimi reprezentacijami. Lahko se bodo vedli, čutili in reagirali enako kot pacientovi starši.⁵⁶¹

Omenjeno razlikovanje je za pravilno razumevanje mehanizma projekcijske identifikacije izredno pomembno, še posebej v zvezi z najpomembnejšimi afekti, strahovi, stiki in načinom pošiljateljeve prilagoditve nanje: pošiljatelj lahko npr. privzame starševsko vlogo in skuša nadzirati druge na isti način, kot so njegovi starši nadzirali njega, ali pa vedno znova odigrava in podoživlja isto vlogo žrtve in odvisnost, ki jo je v odnosu s starši doživljal v otroštvu.⁵⁶²

Mehanizem introjekcijske identifikacije prinaša odgovor na ključno vprašanje: zakaj ljudje dopustijo, da postanejo tarča projekcijske identifikacije; zakaj se naslovniki izpostavljajo manipulaciji, ki se zmeraj konča z jezo, frustracijami, depresijo, itd.; zakaj ljudje vztrajajo v odnosih, ki jih zaznamuje projekcijska identifikacija, kljub temu, da jih to dela anksiozne, kronično frustrirane in nezadovoljne? Cashdan⁵⁶³ je poizkušal na ta vprašanja odgovoriti s predpostavko, da vsaka projekcijska identifikacija vsebuje močno prepoved, obljubo ali grožnjo, ki naslovnika

---

⁵⁶¹Prim. S. Cashdan, n.d. 58.

⁵⁶²Prim. S. Cashdan, n.d. 59-74.

⁵⁶³Prim. S. Cashdan, n.d. 57-59.

ohranja v odnosu ali pa mu grozi z zavrnitvijo in osamljenostjo. Naslovniki preko projekcijske identifikacije sprejmejo zelo silovito sporočilo in anksiozno grožnjo, da morajo ostati odvisni zato, ker sami ne bi mogli preživeti, in da bodo prenehali obstajati, če se ne bodo podrejali staršem. Ta emocionalna komunikacija sporoča: če nisi to, kar jaz potrebujem, da si, če nisi pripravljen izpolniti mojih želja, zame ne boš več obstajal. Interakcijski vzorec takih posameznikov skuša vsebovati neverbalna sporočila, ki so oblikovana tako, da druge prisilijo, da ostanejo v odnosu z njimi. Cashdan⁵⁶⁴ je ta skrita sporočila poimenoval metakomunikacija, ki se najbolj razodeva v patoloških odnosih.

Cashdan⁵⁶⁵ je opisal štiri vrste projekcijske introjekcijske identifikacije: odvisnost, moč, spolnost in ugajanje. Vse štiri se razvijejo in ohranjajo zaradi močne vedenjske indukcije in naslovnikovega edinstvenega odgovora. V primeru odvisnosti se naslovniki naučijo, da ne bodo preživeli; zato postanejo nemočni. V primeru moči morajo zato, da bi preživeli, prevzeti nadzor. V primeru spolnosti se naučijo, da lahko preko eroticizma drugim omogočijo spolno integracijo. V primeru ugajanja pa skozi samožrtvovanje druge naredijo za svoje dolžnike. Ker se ti odnosi odvijajo v glavnem na neverbalni, nezavedni, metakomunikacijski ravni, jih je zelo težko odkriti.

---

⁵⁶⁴Prim. S. Cashdan, n.d. 58.

⁵⁶⁵Prim. S. Cashdan, n.d. 59-78.

Povsem enozančno lahko trdimo, da je v naštetih štirih primerih mehanizem projekcijske in introjekcijske identifikacije tako globoko vkoreninjen v dinamiko pošiljatelja in naslovnika zato, ker služi potrebi po samoohranitvi in istočasno vzdržuje nespremenjeno stanje, emocionalne motnje ali patologijo.

3. Slippova dinamična aplikacija

Slipp dodaja dinamičnemu konceptu projekcijske in introjekcijske identifikacije še povezavo med individualno in družinsko dinamiko in na ta način skuša podati razlago fenomena identificiranega pacienta. Njegove raziskave so v tesni povezavi z Zinnerjevimi in Shapirovimi raziskavami, ki integrirajo intrapsihične, interpersonalne in multi personalne družinske procese, ki kreirajo identificiranega pacienta. Medtem ko je bil glavni cilj Zinnerjevih in Shapirovih raziskav študij družin z narcisističnimi in mejnimi adolescenti, Slipp razširi svoje raziskave in vključuje tudi ostale paciente, in sicer z namenom, da prikaže patogene elemente v družini, ki vplivajo na razvoj identificiranega pacienta.⁵⁶⁶

---

⁵⁶⁶Prim. S. Slipp, n.d. 81-119.

V svojih raziskavah je Slipp raziskoval zelo raznoliko skupino družin z namenom, da razišče interakcijo in medsebojno odvisnost individualne dinamike in funkcioniranja družinskega sistema.⁵⁶⁷ Slipp je pri tem odkril temeljne oblike patoloških družinskih odnosov, ki jih imenuje “tipologije”.⁵⁶⁸ Za te odnose je značilno, da se ne odzivajo na razvojne potrebe otroka in ne prispevajo osnovnih elementov za osebno rast ostalih članov družine. V samem temelju so ti odnosi podzavestni poskus staršev, da bi v konkretni družini način ekternalizirali in obvladali pretekle ponotranjene travmatične elemente iz otroštva.⁵⁶⁹ Primitivni obrambni mehanizmi projekcijske identifikacije, zanikanja, razcepljenosti in idealizacije so v teh družinah osnovni operativni psihološki instrumenti.⁵⁷⁰ Slipp je pri tem odkril družinske tipologije, in sicer na osnovi različnih psihiatričnih motenj, v katerih specifične forme razcepitve in projekcijske identifikacije povzročajo določene oblike patologije v identificiranem pacientu.⁵⁷¹

Pri tem pa Slipp nikoli ni specifično, teoretično, oziroma formalno definiral koncepta projekcijske in introjekcijske identifikacije. Vendar kljub temu njegova enkratna in neodvisna aplikacija

---

⁵⁶⁷Prim. S. Slipp, n.d. 87-88.

⁵⁶⁸Prim. S. Slipp, n.d. 87.

⁵⁶⁹Prim. S. Slipp, n.d. 87.

⁵⁷⁰Prim. S. Slipp, n.d. 88.

⁵⁷¹Prim. S. Slipp, n.d. 90.

projekcijske in introjekcijske identifikacije predstavlja pomemben napredek k razumevanju in integraciji intrapsihične z interpersonalno dinamiko kakor tudi s formacijo identificiranega pacienta. Vse njegove teoretične in klinične opredelitve in definicije shizofrenije, depresije in histerije govorijo temu v prid.⁵⁷²

Slipp predpostavlja, da je mehanizem projekcijske in introjekcijske identifikacije tako intrapsihični kakor tudi interpersonalni obrambni mehanizem. Posameznik izvrže dobro ali slabo podobo jaza ali objekta navzven, in sicer v drugo osebo, ki služi kot shramba za to projekcijo. Drugi ali naslovnik je preko verbalne ali ne-verbalne komunikacije prisiljen v načine razmišljanja, čutenja in delovanja, ki so v skladu s pošiljateljevo projekcijo. Gre za poskus transplantacije pošiljateljeve notranje razcepljene podobe v naslovnika z namenom, da bi pošiljatelj obvladal to nesprejemljivo razcepljeno podobo oziroma reprezentacijo. Naslovnikov spodbudi odziv je nato ponotranjen preko identifikacije in torej služi kot negativni feedback, ki utrdi pošiljateljev notranji svet njegovih podob.⁵⁷³

Glede na to formulacijo Slipp eksplicitno uporablja sistemsko kibernetško pojmovanje, kljub temu, da teoretično ni definiral sistemskega mehanizma projekcijske identifikacije, na osnovi

---

⁵⁷²Prim. S. Slipp, n.d. 81-118.

⁵⁷³Prim. S. Slipp, n.d. 21-24.

katerega bi lahko bolj konkretno, klinično in teoretsko pojasnil formacijo identificiranega pacienta. Z drugimi besedami, Slippova formulacija projekcijske in introjekcijske identifikacije teoretično oziroma pojmovno ostaja na področju intrapsihične, interpersonalne in multipersonalne dinamike in to kljub temu, da je klinično uporabljena na sistemski ravni. Tako je tudi identificirani pacient rezultat interpersonalne, oziroma multipersonalne projekcijske in introjekcijske identifikacije.

Slipp trdi, da intrapsihične vsebine ali elemente, projiciramo v interpersonalno sfero, kjer ti ostanejo aktivni in konstituirajo ter manipulirajo transpersonalne obrambne mehanizme. Na ta način lahko posameznik manipulira druge in zajedalsko živi preko njih, s čimer ohranja svojo samozavest in identiteto. To mu omogoča razrahljana ego razmejitev jaza med posameznikom in drugim, zanikanje ločenosti, diferencijacije in pomankanje zavesti o potrebah in motivacijah drugega. Tako je namesto prave intimnosti in podarjanja tu na delu odsotnost diferencijacije in izkoriščanje drugega kot tistega, ki zadovoljuje potrebe pošiljatelja in komplementira njegov jaz.⁵⁷⁴

Otrok je torej hranilec ali utelešenje starševskih projekcij, in na ta način vzpostavlja cikel feedbacka, ki :

- a. ohranja osebno integriteto staršev;

---

⁵⁷⁴Prim. S. Slipp, n.d. 88.

- b. vzdržuje družinsko homeostazo oziroma ravnotežje obrambnih mehanizmov;
- c. utrjuje razvojno fiksacijo v pacientu.⁵⁷⁵

Kot že rečeno, Slippova študija temelji na raziskavah družinske tipologije, kot:

(a) specifičnih oblik razcepitve in projekcijske identifikacije, ki so v odnosu s (b) specifičnimi oblikami zakonske in družinske interakcije, ki povzroča (c) specifične tipe ali vloge indukcije, ki so združene s (d) specifičnimi oblikami psihopatologije identificiranega pacienta.⁵⁷⁶

Na osnovi teh štirih faktorjev je Slipp definiral štiri osnovne tipe družin: 1. shizofreno družino, 2. histerično in družino z mejno pogojenostjo, 3. depresivno družino, 4. družino z različnimi oblikami delinkvence.⁵⁷⁷

V družinah s shizofrenim otrokom se starši bojijo, da bi odprto izražanje agresije uničilo zakonsko zvezo, zato zakonskega partnerja idealizirajo in ohranjajo kot dobro mater oziroma kot dobri objekt. Agresija do partnerja je zanikana, razcepljena in projicirana v otroka, ki ga zaznavajo kot zahteven in slab materinski objekt. Otrok je potisnjen v vlogo družinskega "grešnega kozla". Otrok ponotranji ta negativni introjekt in deluje kot njegov nosilec ter razvije negativno identiteto jaza. Ta mehanizem temelji na skupni družinski fantaziji, da je agresija destruktivna, to pa še

---

⁵⁷⁵Prim. S. Slipp, n.d. 90.

⁵⁷⁶Prim. S. Slipp, n.d. 18.

⁵⁷⁷Prim. S. Slipp, n.d. 90.

povečuje otrokove omnipotentne destruktivne fantazije, ki blokirajo razvoj jaza in objektne konstantnosti. Otrok se počuti brezvrednega, nesposobnega braniti sebe, boji se, da bo njegova lastna agresija uničila objekt in jaz, h kateremu se notranje približuje.⁵⁷⁸

Pri tem je treba omeniti tudi drugo obliko take interakcije, v kateri pa otroka ne potisnejo v vlogo grešnega kozla, ampak ga samo izrečno zanemarjajo in zato otroka silovito narcisistično ranijo. V tej interakciji gre za dinamiko "*folie à deux*", v kateri oba starša delujeta kot dobra materinska objekta drug za drugega, in to kljub resnim mentalnim motnjam enega izmed partnerjev. Drug drugemu služita kot tisti, ki posreduje, ustvarja in uresničuje njune razvojne potrebe, medtem ko zanemarjata razvojne potrebe lastnega otroka.⁵⁷⁹

Slabi objekt pripišeta otroku, ki se počuti, da je brez vrednosti, oziroma nadloga, ki je starša ne morejta nositi. Tako se otrok preko projekcijske identifikacije doživlja kot slab, zahteven in se čuti odgovornega za emocionalno zavrženost staršev. To destruktivno občutje se še poveča tam, kjer gre za odprto družinsko prepričanje ali mit, da je otrokovo zahtevno obnašanje vzrok fizičnim oziroma emocionalnim ranam ali celo vzrok smrti enega izmed staršev. V tem kontekstu se otrok

---

⁵⁷⁸Prim. S. Slipp, n.d. 89.

⁵⁷⁹Prim. S. Slipp, n.d. 91.

ne počuti samo kot slabega in odgovornega za zanemarjenost ali zavrnitev, ampak se počuti tudi krivega, da je njegova jeza zaradi zavrženosti ranila starše.⁵⁸⁰

V družinah s histeričnim adolescentom ali otrokom z mejno osebnostno strukturo eden izmed zakonskih partnerjev ne sodeluje v vzajemno nadzorovalnem in izkoriščevalskem tipu zakonskega odnosa, kot smo to videli v družinah s shizofrenim članom, kjer ta odnos potrebuje konstantno potrjevanje in kjer oba zakonca delujeta kot dobra materinska objekta drug za drugega. Ta nesodelujoči partner ima zadovoljivo avtonomijo in ga drugi ne more izkoristiti za zadovoljitev svojih potreb. Zato uporablja obrambni mehanizem govornice, se odprto upira in tvega zavrnitev. Vendar kljub temu ni dovolj močan, da bi zadovoljil svoje potrebe ali zapustil zakonsko zvezo. Zato se emocionalno umakne. Če je identificirani pacient ženskega spola, mož ponižuje ženo kot slab materinski objekt in idealizira otroka ženskega spola kot dober materinski objekt. Pri tem oče uporablja obrambni mehanizem razcepljenosti in projekcijske identifikacije. Ker je mati emocionalno nedosegljiva, se hči obrne k očetu ter tako zadovolji njegove potrebe po emocionalni odvisnosti.⁵⁸¹

---

⁵⁸⁰Prim. S. Slipp, n.d. 91.

⁵⁸¹Prim. S. Slipp, n.d. 92.

Otrok na ta način postane emocionalni partner, ki ohranja starševski odprt konfliktni odnos. Hči podzavestno hči služi očetu kot dobri materinski objekt in s tem zadovoljuje njegove narcisistične potrebe. Ker ta odnos vsebuje elemente sedukcije, se lahko zgodi, da bo hči v odrasli dobi erotizirala odnose in spolnost uporabljala za zadovoljitev narcisističnih potreb drugih na isti način, kot je njo emocionalno zapeljal in uporabil oče. Mejno osebnost od histerične loči dejstvo, da je mejna osebnost najprej zapeljana in potem emocionalno zavržena, izrabljena in potem odvržena kot brezvredna, medtem ko histerična oseba ni zavržena in ostane identificirana z zapeljivim očetom ali materjo.⁵⁸²

Proces spolne zlorabe in zavženosti prispeva k ponovnemu seksualnemu odigravanju kakor tudi k destruktivnim samomorilskim težnjam. Mejna osebnost ponotranji podobo o sebi kot o zavrženi in brezvredni. Hčerkin samozavest se še nadalje poškoduje zaradi očetove zavrnitve, ker jo v jedru ponovno identificira z razvrednoteno in ponižano materjo.⁵⁸³

Družine z depresivnim otrokom so tiste družine, kjer enega izmed partnerjev doživljajo kot neuspešnega in poraženega. Drugi partner, ki je bolj dominanten, ponižuje poraženega, neuspešnega partnerja kot slabi jaz. Dobri jaz je projiciran v otroka, ki ga odprto silijo k

---

⁵⁸²Prim. S. Slipp, n.d. 92.

⁵⁸³Prim. S. Slipp, n.d. 93.

uspešnosti. Dominantni partner se tako lahko identificira in zajedalsko živi preko otrokovega uspeha. Otrok čuti prisilo, da je vedno uspešen, in deluje kot družinski “rešitelj”, kot antidepresivni dejavnik, ki ohranja samozavest dominantnega partnerja.⁵⁸⁴

Za tega otroka neuspeh pomeni zavrnitev, obenem pa ne more uživati svojega lastnega uspeha, razviti samozavesti, oziroma se ločiti in diferencirati, saj ga pri tem v samem jedru ovira dominantni partner, oziroma oče ali mati. Otrokov uspeh ni prepoznan, ni zrcaljen, saj ga pri tem ovira starševska podzavestna zavist in potreba po obvladovanju, saj je ta otrok zanje vir narcisističnih zalog. Velikokrat ti starši hvalijo svojega otroka pred drugimi, postavljajo se z njegovim uspehom in s tem se čutijo še bolj pomembne, otroku pa ne dajejo tega priznanja. Otrokov uspeh se torej razume sam po sebi, oziroma ni nikoli dovolj popoln, ali pa je razumljen kot slučaj, zadeva usode, oziroma ga pripišejo ugodnim okoliščinam. Otrok na ta način sprejema odprta sporočila o zahtevani uspešnosti, prikrito sporočilo pa je, da mora ostati slaboten in odvisen. Gre za nemogočo izbiro in dilemo (double bind), dvojno sporočilo uspešnosti, ker otrok ne more uspeti kljub temu, da je socialno uspešen.⁵⁸⁵

---

⁵⁸⁴Prim. S. Slipp, n.d. 93.

⁵⁸⁵Prim. S. Slipp, n.d. 94.

V družinah z delikventnim mladostnikom eden od staršev projicira svoj slabi jaz v otroka, ki ga s tem prisili, da odigra starševsko jezo in agresijo. Ta otrok nato deluje kot družinski "maščevalec". Tako v primeru depresije kakor v primeru delikventnosti je pritisk k sodelovanju in prilagajanju manj izrazit kot v primeru shizofrenije ali v primeru mejne osebnostne strukture, saj je omejen s socialnim okoljem, ki lahko spodbuja ali pa omeji tovrstno vedenje.⁵⁸⁶

Slipp je v svojih raziskavah odkril, da so različne kombinacije teh tipologij lahko projicirane v enega samega otroka; nekateri pacienti na primer manifestirajo shizoidne in depresivne karakteristike in tako izmenično delujejo kot družinski grešni kozel in družinski rešitelj.⁵⁸⁷ V drugih družinah se odigra dinamika grešnega kozla in maščevalca, pri tem pa otroci kažejo shizoidne in psihopatske karakteristike. V ostalih družinah so te vloge razdeljene med različne otroke; eden od njih deluje kot družinski rešitelj, drugi kot družinski grešni kozel. Sčasoma se lahko s pomočjo različnih vplivov okolja in posebnih dogodkov v družini te vloge ponovno vzpostavijo ali pa zamenjajo. V primeru, da identificirani pacient ni več nosilec simptoma, lahko to vlogo preko mehanizma projekcijske identifikacije prevzame drugi otrok.⁵⁸⁸

---

⁵⁸⁶Prim. S. Slipp, n.d. 97.

⁵⁸⁷Prim. S. Slipp, n.d. 97.

⁵⁸⁸Prim. S. Slipp, n.d. 98.

Glede na Slippove raziskave je cilj pošiljatelja v projekcijski identifikaciji potvorba ali manipulacija zunanje realnosti z namenom, da postane skladna z notranjimi fantazijami.⁵⁸⁹ V jedru skuša pošiljatelj ponoviti dramo z naslovnikom s podobno igro, kot so jo odigrali z njim v njegovi družini. Zunanja realnost mora zato postati paralelna interni realnosti. Tako povzročeni odzivi naslovnika so potem ponotranjeni in sprožijo negativni feedback, ki utrdi internalizirani svet objektnih relacij. Ta proces je podoben procesu v zgodnjem otroštvu, ki oblikuje temelj notranjega sveta s pomočjo fantazij. Ta proces torej ponovno ustvari arhaične forme simbiotične prilagoditve na svet in ponovno ustvarja onipotentne fantazije, da posameznik lahko vstopi v objekt, ga izrabi, manipulira in obvladuje.⁵⁹⁰ Kadar v družini vsi odnosi med družinskimi člani temeljijo na mehanizmu projekcijske identifikacije, se celoten sistem poveže v odnose vzajemnega nadziranja in vsiljevanja, kar imenujemo simbiotična oblika preživetja.⁵⁹¹

Slipp torej razume projekcijsko in introjekcijsko identifikacijo kot:

a. primitivno intrapsihično obliko prilagoditve in obrambnega mehanizma, ki temelji na fantaziji in jo po navadi uporabljajo otroci;

---

⁵⁸⁹Prim. S. Slipp, n.d. 98.

⁵⁹⁰Prim. S. Slipp, n.d. 99.

⁵⁹¹Prim. S. Slipp, n.d. 87.

- b. interpersonalni obrambni mehanizem za ohranitev družinske integritete, imenovan simbiotična oblika preživetja;
- c. obliko objektnih relacij, s pomočjo katere lahko posameznik živi preko drugih;
- d. metodo manipulacije in obvladovanja drugega, ki temelji na onipotentnih fantazijah;
- e. obliko komunikacije, ponavadi neverbalne, ki sproži zaželen odziv v drugem;
- f. metodo, s pomočjo katere se naslovnik znebi določenih bolečih aspektov jaza, tako da jih vsili drugemu;
- g. vir stalnega negativnega feedbacka, ki spodbudi in ohranja razvojne fiksacije v identificiranem pacientu;
- h. vir določene oblike kontratransferja v terapiji;
- i. instrument preoblikovanja internaliziranih objektov s pomočjo zunanje realnosti in psihoterapije;
- j. del celovitega delovanja možganov.⁵⁹²

4. Najnovejši integrativni model

---

⁵⁹²Prim. S. Slipp, n.d. 58.

Jill in David Scharff sta prva družinska terapevta, ki sta predstavila integrativni in celoviti model introjekcijske in projekcijske identifikacije v družinski terapiji in obenem prva, ki sta definirala ter razložila ta psihološki mehanizem na primeru družinske terapije.⁵⁹³ Svoje zaključke sta utemeljila na obširnih raziskavah, kliničnih izkušnjah ter ob pregledu strokovne literature oblikovala svojsko formulacijo tega silovitega psihološko antropološkega mehanizma. Združujeta teoretično konceptualizacijo introjekcijske in projekcijske identifikacije M. Klein (1946) s Fairbairnov (1964) endopsihično teorijo osebnosti ter Ogdenov (1982) pogled na ta mehanizem in jih integrirata v svoji teoriji. Njun model predstavlja vitalno teoretično in klinično razumevanje tega mehanizma v družinskih procesih.⁵⁹⁴

V svojih kliničnih študijah in raziskavah se Scharffova ne osredotočata samo na določene tipologije v družinski patologiji, ampak razširita teoretični okvir ter uporabnost mehanizma projekcijske in introjekcijske identifikacije na vse dimenzije družinskih procesov: na funkcionalne, nefunkcionalne, zdrave in patološke družine.

Jill Scharff⁵⁹⁵ opiše projekcijsko identifikacijo v naslednjih stopnjah: Prva stopnja je vedno projekcija; ali ostane samo projekcija ali postane projekcijska identifikacija, je odvisno od odgovora

---

⁵⁹³Prim. J.S. Scharff, n.d. 17-157.

⁵⁹⁴Prim. J.S. Scharff, n.d. 17-43.

⁵⁹⁵Prim. J.S. Scharff, n.d. 89.

na drugi stopnji, ki že pomeni, da je imela projekcija določen vpliv na objekt. V kolikor se drugi, ki mu je projekcija namenjena, ne odziva na projekcijo oziroma se z njo ne identificira, potem ta proces ostaja samo na stopnji projekcije. Če je edini objekt, na katerega vpliva projekcija, notranji objekt, potem ta proces ostane v intrapsihični sferi. Šele ko zunanji objekt projekcije pasivno ali aktivno sodeluje v tem procesu, potem projekcijska identifikacija vstopi v interpersonalno dimenzijo.⁵⁹⁶ Pošiljatelj in naslovnik lahko v procesu vzajemne projekcijske identifikacije simultano projicirata dele jaza drug v drugega. Če dinamika tega procesa poteka brez zastojev, se lahko proces projekcijske identifikacije razširi iz intrapsihične in interpersonalne sfere v multipersonalno dimenzijo in na koncu postane kompleksni splet procesov, v katerem dva ali več pošiljateljev podzavestno projicira dele sebe v naslovnike in obenem sprejemajo projekcije naslovnikov ter se z njimi identificirajo.⁵⁹⁷

Opisana dinamika pojasni, kako vzajemna in multi personalna projekcijska identifikacija v družini povzroči simptomatiko identificiranega pacienta. Scharffova pa ne ostaneta samo pri tem, ampak razvijeta zelo specifičen in celovit model projekcijske in introjekcijske identifikacije v družinskih procesih in ga opišeta z naslednjimi stopnjami:

---

⁵⁹⁶Prim. J.S. Scharff, n.d. 89-100.

⁵⁹⁷Prim. J.S. Scharff, n.d. 87-89.

a. Projekcija. Pošiljatelj izloči del jaza v zunanji objekt in mu pripiše tiste značilnosti, ki mu sicer ne pripadajo, ampak dejansko pripadajo pošiljatelju.⁵⁹⁸

Pošiljatelj na primer prenese določene afekte na naslovnika: v naslovniku na primer vidi krivca za svojo nesrečo ter ga začne zato silovito napadati in kritizirati. V njem vidi vse najslabše.

b. Objektna indukcija. Pošiljatelj tako prepričljivo inducira in pripisuje projekcijski del sebe zunanjemu objektu, da svoje stanje občutja in doživljanja, ki v resnici pripadajo njemu, doživi kot podzavestna občutja naslovnika.⁵⁹⁹

c. Introjektivna identifikacija objekta. Na tej stopnji se naslovnik preko procesa introjektivne identifikacije na podzavestni ravni identificira s projekcijo pošiljatelja. Občutje ali afekt lahko ostane in vpliva na mentaliteto in vedenje naslovnika do pošiljatelja. V nasprotnem primeru pa občutje ostane neopaženo in ga naslovnik doživi kot tujega, oziroma ga lahko primerja z ostalimi občutji, ki jih doživlja v odnosu s pošiljateljem, in ga na ta način s pomočjo diskriminativnih in integrativnih funkcij svoje osebnosti v preoblikuje v procesu transformacije.⁶⁰⁰

Z drugimi besedami, naslovnik na podzavestni ravni začuti ta kritični, sovražni element, ki je bil projiciran vanj, in se začne sovražno vesti do pošiljatelja in ga kritizirati. Naslovnik pa se lahko

---

⁵⁹⁸Prim. J.S. Scharff, n.d. 90.

⁵⁹⁹Prim. J.S. Scharff, n.d. 90.

⁶⁰⁰Prim. J.S. Scharff, n.d. 90.

diferencira od te projekcije oziroma v tem sovražnem afektu prepozna čustveno vsebino, ki povsem pripada pošiljatelju in se zato z njo ne identificira. V tem primeru govorimo zgolj o projekciji, ki ni prešla v projekcijsko identifikacijo.

d. Transformacija s pomočjo objekta. Ker ima naslovnik svojo lastno osebnost, projekcijski del pošiljateljevega jaza, s katerim se naslovnik identificira, ni isti, kot je bil znotraj intrapsihične sfere pošiljatelja. Ta del se je transformiral v času, ko je bil shranjen v drugem, in njegove pozitivne ali negativne značilnosti so se lahko takrat potrdile, zanikale, razmahnile ali zmanjšale. Pri tem procesu gre za podoben mehanizem shranjevanja ali utelešanja kot pri anksioznih infantilnih projekcijah v mater.⁶⁰¹

Objekt, v tem primeru naslovnik, lahko s svojimi mentalnimi zmožnostmi prekonstruira afekt, ki je bil projiciran vanj, in ga predela, integrira ter v drugačni obliki vrne pošiljatelju. Tako lahko naslovnik na primer afekt jeze s strani pošiljatelja sprejme, ga v sebi psihično predela in namesto da bi na pošiljatelja reagiral na podlagi jeze, mirno spregovori o tem razdiralnem afektu in s tem pomaga pošiljatelju.

---

⁶⁰¹Prim. J.S. Scharff, n.d. 90.

e. Oblike introjektivne identifikacije v objektu. Del jaza, ki ga pošiljatelj projicira, je lahko del ega (del reprezentacije jaza) ali pa del objekta. Z drugimi besedami, introjekcijska identifikacija naslovnika je lahko konkordantna ali pa komplementarna s pošiljateljevim jazom.⁶⁰²

aa. Konkordantna introjekcijska identifikacija. Pošiljatelj izzove naslovnika, da sprejme projicirani del ega, oziroma jaza, medtem ko objekt ostane v pošiljatelju.⁶⁰³

Naslovnik v tem primeru začuti tisto, kar pošiljatelj doživlja v svoji notranjosti. Tako bo na primer naslovnik doživljal afekte žalosti, jeze, razburjenja v dialogu s pošiljateljem, ki mu bo skušal orisati, kaj se dogaja v njegovem življenju. Naslovnik bo torej doživljal tisto, kar je v resnici v pošiljatelju in se je preko introjekcijske identifikacije ustvarilo v naslovniku.

bb. Komplementarna introjekcijska identifikacija. Pošiljatelj izzove naslovnika, da sprejme projicirani objekt v odnosu s pošiljateljevim jazom.⁶⁰⁴

Naslovnik se bo začel vesti kot nekdo iz pošiljateljeve mladosti oziroma kot nekdo iz pošiljateljevega okolja. Začutil bo na primer afekt jeze do pošiljatelja, podobno kot so to doživljali nekoč starši, oziroma kot to sedaj doživlja okolica, in začel se bo vesti v skladu s tem afektom.

---

⁶⁰²Prim. J.S. Scharff, n.d. 91.

⁶⁰³Prim. J.S. Scharff, n.d. 91.

⁶⁰⁴Prim. J.S. Scharff, n.d. 91.

Introjektivna identifikacija ni določena samo s tem, kateri del jaza ali objekta je dejansko projiciran, ampak tudi z naslovnikovo valentnostjo odzivanja na identifikacijo s pošiljateljevim projiciranim delom jaza ali objekta. Pri tem je treba poudariti, da je valentnost instinktivna zmožnost posameznikove izbire drugega oziroma je podzavestna spontana funkcija univerzalno antropološkega doživljanja.⁶⁰⁵

f. Valentnost objekta, da sprejme projekcijo. Kadar ima naslovnik valentnost za določeno projekcijo, na primer za afekt jeze, se bo naslovnik nagibal k sprejetju projekcije in se identificiral z delom pošiljateljevega jaza. Scharffova pri tem aplicirata Bollasovo teorijo, ki trdi, da valentni del aktivno išče pripadajoče dele v drugem, da se z njimi identificira; dejansko odvzame del druge osebe s pomočjo "prilaščajoče introjeckije".⁶⁰⁶ Bollas oriše koncept prilaščajoče introjeckije kot intersubjektivni proces, v katerem posameznik vdre v drugo osebo in si prilasti določene elemente njenega mentalnega življenja.⁶⁰⁷ To mentalno izropanje lahko "žrtvi" odvzame ideje, čustva, mentalno strukturo, kot tudi superego in dele jaza. Bollas s tem v zvezi navaja primer, ko žena pade na izpitu zaradi razlogov, ki se zdijo nepravilni, in vidi, da je njen mož bolj vznemirjen kot

---

⁶⁰⁵Prim. J.S. Scharff, n.d. 91.

⁶⁰⁶Prim. C. Bollas, *The Shadow of the Object*, New York 1987; *Forces of Destiny*, v: *Psychoanalysis and Human Idiom*, London 1989, 5.

⁶⁰⁷Prim. C. Bollas, n.d. 163.

ona, pri čemer se potem počuti, da je orošana svoje pravice do vznemirjenosti.⁶⁰⁸ V ostalih primerih, ki jih Bollas navaja, gre za posameznika, ki vzame del psihe drugega in tam pusti praznino in obup v zamenjavo za tisto, kar je vzel. Tako je vsaka prilaščajoča introjektivna združena s pripadajočo projekcijsko identifikacijo.⁶⁰⁹

g. Reintrojekcijska identifikacija jaza. Jaz se identificira oziroma asimilira s ponovno ponotranjenim, potrjenim ali modificiranim delom jaza, ki ga je projiciral, na primer z afektom jeze, žalosti. Njegova psihična struktura se s tem delno spremeni. Pri tem lahko gre za zdrav proces, če zunanji objekt v celoti sprejme projekcijo in jo v celoti vrne, ali za nezdrav proces, če naslovnik ne omogoči spremembe. Sprememba je lahko zdrava, če je preoblikovanje samo delno in temelji na naslovnikovi podzavestni zmožnosti spoštovati drugačnost drugega in ohraniti ter vrniti projicirani del pošiljatelja v neškodljivi obliki, ki umiri anksioznost ter zmanjša možnost poznejših odklonov. Sprememba pa je nezdrava, ko vrne projekcijo v zelo distortni obliki, ki z ničemer ne omogoči preoblikovanja anksioznosti, ampak jo celo spodbudi ter zlorablja integriteto pošiljatelja.⁶¹⁰

---

⁶⁰⁸Prim. C. Bollas, n.d. 164.

⁶⁰⁹Prim. C. Bollas, n.d. 164.

⁶¹⁰Prim. J.S. Scharff, n.d. 91.

h. Vzajemna projekcijska identifikacija. Pošiljatelj, ki projicira v naslovnika, istočasno sprejema projekcije od naslovnika. Pošiljatelj in naslovnik se podzavestno skladata na podlagi valentne identifikacije s projekcijami drugega. Kjer je v določenem odnosu prisotnih več oseb, govorimo o vzajemni projekcijski in introjekcijski identifikaciji ali multipersonalnem procesu; moža in žena na primer povezuje temeljna podzavestna komplementarnost njunih objektivnih relacij; drug v drugega prenašata afekte jeze, drug drugega obtožujeta in krivita za njune lastne napake. Pri tem lahko sodelujejo tudi otroci, ki k tej dinamiki prispevajo še nov vidik. Pacient in analitik sta povezana preko transferja in kontratransferja. Projekcijska identifikacija je v tem odnosu intimno povezana z introjekcijsko identifikacijo.⁶¹¹

Scharffova sta uporabila omenjeni model projekcijske in introjekcijske identifikacije v zakonski terapiji in predvsem v družinski terapiji, kjer igra mehanizem projekcijske in introjekcijske identifikacije zelo pomembno vlogo pri oblikovanju fenomena identificiranega pacienta.

Procesi projekcijske in pripadajoče introjekcijske identifikacije opredeljujejo podzavestno komunikacijo med družinskimi člani. Najbolj osnovni prototipi vzajemne projekcijske identifikacije se razvijejo v interakciji med možem in ženo že pred rojstvom njunih otrok. Pozneje se različni vidiki tega prototipa podzavestno porazdelijo med otroki. Vsak otrok s svojim

---

⁶¹¹Prim. J.S. Scharff, n.d. 92.

karakterjem prispeva k podzavestni komunikaciji s temi projektivno identifikacijskimi procesi med starši in otroci, saj vsak otrok razvije specifični odnos do enega vidika starševske vezi med starši. Z drugimi besedami, na tej dinamiki temeljijo tako imenovane družinske vloge.

Na podlagi procesa introjekcijske identifikacije se otrokova osebnost prilagodi na značilnosti vsakega od stašev posebej kakor tudi na značilnosti njune zakonske zveze.⁶¹²

Simptomatični posameznik v družini demonstrira kompromis med svojo samostojnostjo in pripadnostjo družini.⁶¹³ Obenem simptomatične družine predstavljajo tudi kompromis med družinskimi cilji in cilji, ki so veljali v prejšnjih generacijah; formacija simptoma je signal anksioznosti oziroma znamenje, da vznemirjeni sistem išče novo ravnotežje, ki bo v skladu z razvojem, oziroma je signal odpora do prevelike spremembe. V teoriji objektivnih odnosov bi to pomenilo, da je simptom posameznika ali družine kristalizacija doživljanja v družinskih odnosih. Predstavlja množično mikroskopskih projekcijskih identifikacij razdeljenih med družinskimi člani v specifičnem modelu. To je rezultat mnogih kombinacij najrazličnejših odnosov v družini.⁶¹⁴

Isti model implicitno uporablja tudi sistemska teorija, ko opisuje fenomen identificiranega pacienta. Scharffova odločno potrjuje, da v svoji teoriji predpostavljata in uporabljata tudi

---

⁶¹²Prim. J.S. Scharff, n.d. 99-100.

⁶¹³Prim. D.E. - J.S. Scharff, *Object Relations Family Therapy*, Northvale 1987, 194.

⁶¹⁴Prim. D.E. - J.S. Scharff, n.d. 194.

sistemske terorije,⁶¹⁵ oziroma kibernetični sistem, vendar pa kljub temu ne razvijeta, določita oziroma definirata mehanizma projekcijske in introjekcijske identifikacije na sistemski ravni.

Scharffova predpostavlja, da je identificirani pacient posameznik, ki nosi in vzdržuje simptomatične družinske modele in reprezentira kompromis med družinskimi cilji in cilji prejšnjih generacij ter išče ravnotežje, oziroma novo družinsko homeostazo. Identificiranega pacienta nikoli eksplicitno ne prepoznata kot tistega, ki ga je oblikovala sistemska projekcijska identifikacija. Kljub temu lahko trdimo, da s Scharffovim celovitim modelom lahko razložimo tudi dinamiko sistemske projekcijske identifikacije. Trdimo namreč, da so stopnje procesa, kot so projekcija, indukcija, introjekcijska identifikacija in transformacija objekta, tudi stopnje, ki jih lahko opazimo na sistemski ravni. Bistvena razlika je le v dinamiki sistema, saj je v tem pogledu sistem sam na sebi tisti, ki je pošiljatelj projekcije, družinski člani pa so naslovniki.

Z drugimi besedami, pozitivni in negativni feedback sta dinamiki, ki na podlagi projekcijske in introjekcijske identifikacije uravnavata sistemske ravnotežje oziroma homeostazo.

Obstaja pa tudi pozitivna projekcijska identifikacija,⁶¹⁶ ki jo v literaturi na žalost omenjajo zelo na kratko. Mehanizem pozitivne projekcijske identifikacije vzdržuje zdravje, funkcionalnost, srečo,

---

⁶¹⁵Prim. D.E. - J.S. Scharff, n.d. 8.

⁶¹⁶Prim. T.H. Ogden, n.d. 18-20; R. Langs, n.d. 167-171; N.G. Hamilton, n.d. 93-100, 199-201.

veselje, tako v osebni, zakonski kakor tudi v družinski sistem, medtem ko negativna projekcijska identifikacija ohranja patologijo. Ves sistem vzgoje, prenos vrednot, tradicije, verske in narodne zavesti itd., je odvisen in se ohranja na podlagi tega silovitega mehanizma.⁶¹⁷

V naslednjem poglavju bomo pojasnili proces kompulzivnega ponavljanja vključno z načinom delovanja, vzroki, ki ga ohranjajo, in operativnimi mehanizmi, ki ga poganjajo. Poskusili bomo tudi pojmovno povezati nevrološke in psihološko antropološke komponente kompulzivnega ponavljanja, pri čemer si bomo pomagali z mehanizmom projekcijske in introjekcijske identifikacije.

---

⁶¹⁷Prim. N.G. Hamilton, n.d. 199.

8. POGLAVJE

Razprava

Človek je edinstveni opazovalec in udeleženec izkušnje vesolja odnosov. Drug drugega opazujemo in se drug drugemu odzivamo. Pozorni smo na določene dogodke in jim pripisujemo pomen, ki se sklada z našo notranjo introjekcijsko reprezentacijo jaza in objektov. Svet razumemo skozi naše intrapsihične strukture, modele in instrumente, ki so globoko vkoreninjeni v naš zaznavni aparat že v trenutku spočetja. Občutljivi smo na določeno vrsto vedenja, stališč in odzivov drugih, ki postopoma utrdijo določene vsebine, izhode in osnovne modele vzpostavljanja odnosov. Ti ponavljajoči se ciklusi vedenja in vzpostavljanja odnosov tvorijo močno vez med preteklostjo in sedanostjo.

Teorija objektnih odnosov opisuje mehanizem projekcijske identifikacije kot temeljno formativno interaktivno dinamiko, ki prisili naslovnika, da sprejme in odgovori na projekcije drugih. V procesu introjekcijske identifikacije se formirajo temeljni psihični konstrukti. Otrok

utelesi svoje izkušnje s starši, pa tudi osebnostne poteze staršev in se kasneje z njimi poistoveti. Projekcijska identifikacija igra vlogo temeljnega aparata odnosov. Narava projekcije zajame zgodnji ponotranjeni pomen in afektivna doživljanja. Jaz je zato sposoben samega sebe ponovno doživeti v odnosu s slabimi, zavračajočimi, zapuščajočimi, neodobravajočimi, itd... objekti, ali pa v odnosu z dobrimi, odobravajočimi in ljubečimi objekti in/ali sam prevzeti vlogo internaliziranega objekta v odnosu do zaželjenih ali nezaželjenih, sprejetih ali nesprejetih, ljubljenih ali zavrženih vidikov samega sebe. V vseh teh primerih sta eksternalizacija in ponovno odigravanje preteklega poskus narave, da bi doživela drugačno izkušnjo jaza v odnosu do objekta, ali pa isto doživetje jaza v odnosu do objekta v primeru, ko je ta prijetna. Poskus narave je lahko tudi spreminjanje pasivne drže v aktivno in ponovno oblikovanje ali dokončavanje nedokončanih poslov, s stalnim ponavljanjem konflikta in travme.

Projiciranje intrapsihičnega stanja ali konflikta v drugo osebo je univerzalni psihološko antropološki fenomen, katerega vloga je utrditi in ohraniti določeno raven posameznikovega intrapsihičnega delovanja. S tem ko dovoljujemo spremembe in premike samo znotraj določenih meja, ki ne presegajo sprejemljive ravni anksioznosti, ohranjamo ravnotežje in stalnost sreče, veselja, zadovoljstva, ali pa bede, žalosti in težavnih odnosov.

Zakonca lahko posvečata pretirano pozornost otrokom in se s tem izogibata svojim notranjim in medsebojnim konfliktom, s katerimi bi se sicer nujno morala soočiti. Po drugi strani pa krivita in obtožujeta otroke za svoje konflikte: “Samo če bi se ti popravil, potem bi bilo v naši družini vse drugače!” V resnici pa ta simptomatični otrok s svojim nepravilnim obnašanjem samo prevzema zakonski konflikt nase in se nanj odziva. Otroci so vedno ogledalo tistega, kar se v resnici dogaja med starši.

Ko enkrat dosežemo mejo, se psihični sistem vrne v izvirno stanje ravnotežja tako, da projicira anksioznost v intrapsihično ali interpersonalno področje. To gibanje naprej in nazaj ustvari ponavljajoči se krog, ki spet temelji na ponotranjenih modelih objektivnih odnosov iz preteklosti in odgovarja nanje. Tudi odzive drugih, verjetno s pomočjo sprejemanja samo tistih sporočil, ki potrjujejo prej določen niz pričakovanj, ponovno ponotranjimo na tak način, da utrdijo nevarno ogroženi notranji svet.

Ko starša ponovno začutita, da se je spet varno približati drug drugemu, se njuna pretirana pozornost do otrok preneha; ali ko otrok preseže dovoljeno mejo neprimerne obnašanja, ga bosta nujno korigirala. Jasna slika tega procesa se pokaže na terapiji, ko starša pripeljeta simptomatičnega otroka na terapijo z namenom, da bi ga terapevt ozdravil. Terapevt s sistemsko orientacijo bo hitro preusmeril pozornost na zakonski konflikt in se osredotočil na zakonski

podsystem, s čimer se bo problem simptomatičnega otroka lahko zelo hitro razrešil: starša, zakonca bosta sprejela odgovornost za svoj problem in s tem otrokova vloga identificiranega pacienta ne bo več potrebna.

Z drugimi besedami, ta večinoma nezavedni proces projiciranja nerazrešenih konfliktov na druge postane gibalno, vnaprej določena struktura, v skladu s katero potem zaznavamo doživetja in izkušnje. Vloge v otroškem podsystemu se velikokrat skladajo z zgodnjimi doživljanji staršev v lastnih družinah. Gre za določene oblike obnašanja in odigravanja vlog, ki so jim omogočale navezanost na njihove starše in s katerimi so si ustvarili relacijsko tabelo oziroma načrt obvladovanja kasnejših odnosov: njihovi otroci morajo na podoben način odigravati za starše že utečene vloge.

Ponotranjene izkušnje navezanosti iz zgodnjega otroštva postanejo podlaga najzgodnejšim reprezentacijam navezanosti in začrtajo ter določijo model prihodnjih odnosov. Kar je zunanega, npr. interakcija otrok-starši, je ponotranjeno in zarisano v močno notranjo strukturo, model ali konstrukt, ki ga potem projiciramo v kasnejše doživljanje. Ko ta model projiciramo v nove odnose, se pojavijo ponovna razočaranja in frustracije ali pa ponovne želje po navezanosti. Take izkušnje navezanosti, ki jih ponovno ponotranjimo in utrdimo, potrdijo prej ustvarjene predsodke o

izkušnjah z drugimi in na ta način ustvarijo podlago prihodnjim ponavljajočim se relacijskim stilom.

Iz tega jasno sledi, da kompulzivno ponavljajoči se začarani krogi temeljijo na projekcijski in introjekcijski identifikaciji. Značilne ponovitve temeljijo na sledečem zaporedju:

Pošiljatelj s projiciranjem nesprejemljivih čustev izzove naslovnika, ki odgovori na izziv oziroma na vsiljeni dražljaj in s svojim vedenjem ponudi potrditev. To pa ojači pošiljateljeva prvotna pričakovanja, ki izvirajo iz zgodnjih izkušenj, ki jih je pravkar projiciral v naslovnika. Ponavljajoči se začarani krogi se spet in spet zavrtijo in lahko prevzamejo različne motivacijske vloge: lahko npr. omogočijo organizacijsko kohezivnost, ki drži jaz skupaj, ohranjajo zgodnje vezi s pomembnimi drugimi, minimalizirajo anksioznost, oziroma na splošno ponavljajo in primerjajo nove izkušnje s starimi, introjiciranimi relacijskimi konstrukti, vzorci zaznavanja, razumevanja in vzpostavljanja odnosov z objektom.

Otroci, bodoči zakonci, bodo na ta način drug na drugega prenašali izvirne izkušnje iz njihovega otroštva. Drug drugemu bodo pripisovali oziroma interpretirali specifične oblike obnašanja v luči doživljanja iz njihovega otroštva, pa čeprav bo pomen določenega vedenja partnerja povsem drugačen. Tako bo na primer odhod partnerja na službeno potovanje za drugega pomenil zavrnitev in zavrženost, ker je to doživljal ob očetovih sumljivih in nepredvidljivih izhodih. Če sta

se partnerjeva starša zaradi tega pozneje ločila, bo partner te odhode dojemal še bolj travmatično. Vedno bo v strahu, da je njegov partner na sumljivih poteh, da so njegovi odhodi samo predhodnica tistega zadnjega dokončnega odhoda.

Oba, naslovnik in pošiljatelj, aktivno sodelujeta v tem ponavljajočem se začaranem krogu. Ponavadi se njuni nezavedni cilji in dejavnosti povsem ujemajo. Preko metakomunikacije drug v drugem vzbujata in drug iz drugega izvabljata prav tiste vzorce, ki se najbolj ujemajo z njuno izvirno psihično strukturo, s ponotranjenimi konstrukti iz njunega zgodnjega doživljanja. Temu bi lahko rekli eksistenčna determinanta oziroma univerzalni antropološki fenomen, saj človek toliko časa kompulzivno ponavlja en in isti model, dokler preko projektivne identifikacije ne sprejme drugačnega vedenja, ki je takrat, upajmo, bolj funkcionalno.

Tako bo partner v gornjem primeru vedno uprizarjal emocionalne scene ob partnerjevem odhodu ter ga silovito sumničil in zasliševal; hotel bo vedeti za vsak korak, vse se mu bo zdelo sumljivo. Partner, ki bo odhajal, bo čutil, da mu njegov partner ne zaupa oziroma da ni vreden njegovega zaupanja, in bo zato vedno bolj shematično in nejasno opisoval svoje odhode. To ga bo na primer spominjalo na njegovo otroštvo, ko mu tudi starši zaradi kateregakoli razloga niso zaupali. Partnerja se bosta na podlagi tega začela oddaljevati drug od drugega in verjetnost, da bosta začela drugje iskati emocionalno potešitev, se bo vztrajno večala.

Za ponazoritev tega procesa lahko navedemo mnogo primerov mehanizma projekcijske identifikacije. V primeru odvisnosti bo na primer posameznik uporabil mehanizem projekcijske identifikacije zato, da bo našel osebo, katere življenjski cilj je skrbeti za druge. Gre za globoko vsidrano prepričanje ali konstrukt te osebe, da mora biti odvisna od nekoga, sicer njene potrebe nikoli ne bodo zadovoljene, ali pa za strah pred zapuščenostjo, saj bi samostojnost pomenila zavrnitev arhaičnega odnosa s starši. Ta oseba bo v kasnejšem življenju preko močnega orodja metakomunikacije in projekcijske identifikacije v drugih zmeraj spodbujala in izzivala odgovor skrbnika, kot bi ji na čelu pisalo: potrebujem te in brez tebe ne morem preživeti.

V tem kontekstu si bo eden izmed partnerjev za partnerja izbral nekoga, ki mu bo vedno služil; pozoren bo na vsak njegov nagib, skušal odkrivati njegove želje in potrebe, izkazoval pretirano uslužnost in sicer vse v upanju, da ga bo partner opazil ter bo tudi on do njega pozoren in ustrežljiv. Pri tem lahko gre za pravo izkoriščanje, ki pa ga partnerja niti ne opazita.

Obratna dinamika se pojavi v relacijskem stilu moči in dominantnosti, kjer prežgodaj odrasli otrok, ki je moral biti vedno popoln in imeti vse pod nadzorom, v drugih vzbuja potrebe po odvisnosti, da bi lahko igral vlogo njegovih nadomestnih staršev. Oba bosta ponovila ta relacijsko vedenjski cikel zato, ker je za oba ključnega pomena ustrezati staremu nezavedno introjiciranemu konstrukt, ki je izvorni model ali kar *conditio sine qua non* odnosa s starši.

Partner, ki je bil navajen, da se mora vedno odločati za druge, vedno skrbeti za druge, jim predstavljati varnost, bo tudi v partnerski zvezi na podoben način hotel iz partnerja narediti nekoga, ki mu je treba vedno določati njegove potrebe, ga nenehno usmerjati, voditi in razreševati njegove probleme, ker jih partner ne zna rešiti sam oziroma jih ne zna zadovoljivo in pravilno razreševati.

Kakorkoli že različne psihoanalitične šole opisujejo motivacijske dejavnike, lahko strnemo, da je *raison d'être* kompulzivnega ponavljanja ujemanje z notranjo strukturo preko mehanizma projekcijske in introjekcijske identifikacije.

To eksistenčno antropološko določilo kompulzivnega ponavljanja sproži mehanizem projekcijske in introjekcijske identifikacije, ki ponovno odigra staro, izvirno doživetje na nov način. Projekcijska in introjekcijska identifikacija je definirana kot operativni mehanizem obeh preverbalnega, afektivnega, prvinskega ponavljanja in verbalnega, simbolnega ponavljanja. Služi pa kot temeljni mehanizem, ki sproži in ohranja kompulzivno ponavljanje in transfer. Na ta način projekcijska in introjekcijska identifikacija prinaša na dan najbolj arhaične primarne afekte in simbolne introjekte, da se preko projekcije ali transferja ponovijo v novem okolju.

Hude travme iz zgodnjega otroštva ali iz kasnejšega življenja lahko najbolj izrazito ponazorijo mehanizem projekcijske in introjekcijske identifikacije: npr. ponovno igranje vloge žrtve. Boleče

izkušnje ali afekte, ki so introjicirani kot travmatična izkušnja, oseba projicira navzven in prvotna žrtev se ponovno žrtvuje oziroma odigra isto dejanje skozi ustrezno introjekcijsko identifikacijo. V primeru samodestruktivnega vedenja se žrtev vedno znova identificira s travmatičnim introjektom in sama sebi stori prav tisto, kar so ji prej storili drugi. Pri ponovnem žrtvovanju bo žrtev glede na svoje introjekte izzvala vedenje, ki je isto, kot je bilo vedenje v izvorni situaciji. Temu pravimo komplementarna introjekcijska identifikacija, ki jo oseba projicira navzven.

Tako se bodo na primer ženske, ki so bile tepene že kot otroci in jih tudi v odrasli dobi moške tepejo, vedno znova poročale z moškimi, ki jih bodo spet topli. Gre za pravi začarani krog, ki se zdi usodno neizogiben. Podobno se bodo hčerke očeta alkoholika poročale z mošmi, ki bodo tudi alkoholiki, oziroma bo njihovo vedenje nepredvidljivo ali pa bodo emocionalno neprisotni, tako kot je bil nekoč njihov oče. In če se ta podoba moža ne bo skladala s podobo očeta, bodo s svojim vedenjem in čustvenimi izzivi ter odzivi ustvarile podobno situacijo, ki spominja na njihovo mladost. Prav tako bodo tudi moške iskali za svojo ženo nekoga, ki jih bo čustveno spominjal na njihova doživetja z materjo. Nezavedno bodo tudi oni ustvarili pogoje, v katerih se bo stara podoba o emocionalno hladni materi ponovila pri ženi.

Ponovna identifikacija s starim introjiciranim afektom, fantazijo, anksioznostjo in sliko izvirne travme je tako močna, da se ji žrtev ne more izogniti. Naloga narave oziroma cilj tega psihološko

antropološkega mehanizma je, da dokonča nedokončano, da razreši, obvlada in dobi nadzor nad travmo. Zavrženi jaz oziroma potlačene vsebine, ki so preveč boleče in vzbujajo prehudo anksioznost, da bi lahko ostale v zavesti, se potlačijo, dokler jih projekcijska in introjekcijska identifikacija ponovno ne sproži in se znova pojavijo.

Sodobne nevrološke raziskave travm so odprle nov pomemben pogled na kompulzivno ponavljanje in s tem tudi na mehanizem projekcijske in introjekcijske identifikacije. Sestavine umika vase, nemoč, brezup, depresija, ki so podobne učinku opija, sprožijo ponovno identifikacijo s travmo in povzročijo povečano sproščanje določenih nevrotransmitterjev, žrtev pa to izkusi kot ponovno biokemično travmatizacijo. Tudi vsiljeni spomini, flashbacki in nočne more so dramatični znaki ponovne identifikacije s travmatičnimi introjekti. Preko mehanizma introjekcijske identifikacije žrtev ponovno izkusi staro travmo na nov način in istočasno ponovno sproži tudi biokemične procese. Enako se zgodi tudi v primeru pretirane stopnje budnosti (hiperarousal). Značilni dražljaji, ki žrtev spomnijo na travmo, sprožijo ponovno identifikacijo z bolečim travmatičnim introjektom in biokemični procesi se začnejo. Žrtev travme zaradi silovite projekcijske in introjekcijske identifikacije in zaradi moči ponavljajočih se biokemičnih procesov spet postane žrtev preteklih travmatičnih izkušenj.

Projekcijska in introjekcijska identifikacija igra ključno vlogo tudi v ponavljajočih se kognitivno emocionalnih izkušnjah, ki oblikujejo in gradijo normalni, funkcionalni razvoj otroka. Pozitivne in prijetne izkušnje socialne interakcije v zgodnjem življenju, ki jih otrok ponotranji preko mehanizma introjekcijske identifikacije, so del projekcijskega zaporedja skrbnosti matere, ki otroka neguje. Isto projekcijsko introjekcijsko zaporedje, ki je povezano še z nevroaktivacijskim sistemom, deluje kot funkcionalni odgovor na stres, vznurjenje in veselje. Ponovna identifikacija z izvornim perceptom, afektom ali projekcijo pozitivnega afekta v naslovnik, sproži isti nevropsihološki odgovor, ki se tako obnavlja.

Žal pa o tej temi ni nobene resne literature. Nobenega prispevka ni o pozitivni projekcijsko introjekcijski identifikaciji in kompulzivnem ponavljanju, ki so del vsakdanjega funkcionalnega življenja, praznovanj, rutine, dnevnih aktivnosti, itd. Prispevki na to temo bi gotovo lahko obogatili teoretske in klinične vidike kompulzivnega ponavljanja.

Kot smo videli, je projekcijska identifikacija podzavestni intrapsihični proces, ki ohranja konflikt znotraj jaza ali pa ga projicira v odnos. Ta proces se nenehno ponavlja v zakonskem partnerstvu in bistveno spremeni način, kako jaz sprejema objekt, oziroma dejansko vzbudi odziv v objektu; partnerja drug v drugem vzbujata stare nerazrešene konflikte, na novo drug drugega

travmatizirata s tem, ko preko projekcijske in introjekcijske identifikacije odigravata stare emocionalne zaplete. Partnerja sta istočasno pošiljatelja in naslovnika projekcij.

Ko romantična ljubezen zbledi, ko se preneha romantično idealiziranje, postaneta partnerja izrazito pozorna na njuno medsebojno emocionalno odzivnost. Drug v drugega projicirata nerazrešene konflikte s tem, ko vzbujata drug v drugem podobno dinamiko odnosov, ki sta jo že nekoč doživljala v odnosu s svojimi starši. Tako bo primer partner, ki je bil v mladosti emocionalno zanemarjen ali zavržen, naredil vse, da ga bo njegov partner ponovno prizadel prav na tem področju. Z drugimi besedami, naredil bo vse, da bo njegov partner v njegovem oddaljevanju in izolaciji začutil, da ga ne razume, da je nezaželen, da ni ljubljen in se bo zato tudi sam distanciral, kar pa bo v partnerju, ki se je primarno oddaljil zaradi strahu pred ranljivostjo, zavrženostjo in izpostavljenostjo, povzročilo, da bo spet čutil, da je zavržen, nerazumljen in nezaželen.

Partnerja tako v svojem konfliktnem psihičnem prostoru ustvarita celo plejado medsebojnih interakcij, pravi partnerski emocionalni ples ali sistem interakcij, ki opredeljuje in določa način reagiranja in odzivanja drug na drugega. V tem emocionalnem plesu ponavljata vznemirljivo igro, v kateri eden izmed partnerjev preko projekcijske identifikacije izzove v drugem karakteristični odziv, ki ga je partner doživljal v primarnem odnosu s starši.

Vsekakor pa gre pri tem za določeno valentnost, specifične značilnosti ali doživetja iz mladosti, ki sta jih partnerja doživljala v interakciji s svojimi starši. Te karakteristične interakcije se z vso natančnostjo ponavljajo, oziroma se preko projekcijske in introjekcijske identifikacije ponovno odigravajo. Gre za komplementarne karakteristike, na podlagi katerih sta se partnerja primarno privlačila in jih v svoji emocionalni drami tokrat v partnerski zvezi ponovno aktivirata.

K temu pripomorejo tipična iracionalna prepričanja, ki preko projekcijske in introjekcijske identifikacije vzbujajo in vzdržujejo konfliktno dinamiko med partnerjema. Gre za prepričanja, kot na primer: če partnerja dovolj ranim, bo odgovoril na moje zahteve; drugi natačno, ve kaj potrebujem; in partner pripada samo meni. Partnerja s temi iracionalnimi prepričanji drug v drugem aktivirata karakteristične odzive iz mladosti, in sicer na osnovi kritiziranja, sarkazma, emocionalnega in fizičnega oddaljevanja. Drug iz drugega izvabljata ali ponavljata doživetja iz mladostnih interakcij s svojimi starši, ki zaradi kateregakoli razloga niso izpolnili njihovih mladostnih zahtev in želja. Partnerja jih preko projekcijske in introjekcijske identifikacije ponavljata z namenom, da bi se tokrat v novi intimni interakciji, ki spominja na tisto primarno interakcijo s starši, ti konflikti razrešili.

Ta dinamika, kot kažejo raziskave, se na najbolj tipičen način odigrava med partnerjema z obsesivno-histeričnim karakterjem in partnerjema z mejno- narcisistično osebnostjo. V obeh

primerih partnerja drug v drugega na izredno precizen način projicirata nesprejemljive aspekte jaza ter drug v drugem karakteristično vzbujata arahaične, zastrašujoče elemente nerazrešenih konfliktov in travm iz mladosti.

Zakonsko izbiro motivira želja najti partnerja, ki bo komplementiral in utrdil podzavestne fantazije in želje. Z drugimi besedami, partnerja se srečata na podlagi njune vzajemne valentnosti. Tako sta partnerja silovito čustveno vznemirjena s projekcijsko in introjekcijsko identifikacijo, ki se ponavlja in s tem kliče po razrešitvi. Intimni odnos je v tem smislu arena, v kateri se odigravajo najpomembneše drame, ki segajo v samo jedro partnerjevega psihičnega doživljanja. Te drame se ponavljajo s pomočjo operativnega mehanizma projekcijske in introjekcijske identifikacije, ki jih vzdržuje, vse dokler se partnerja zavestno ne odločita, da bosta spremenila svoj zastrašujoči in ogrožajoči emocionalni ples. Gre torej za univerzalni psihološko antropološki proces, s pomočjo katerega narava preko odnosov razrešuje arhaične zaplete, konflikte in travme ter s tem omogoča nadaljnji človeški razvoj.

Ta proces vpliva tudi na razvoj otrok v družini. Projekcijska in introjekcijska identifikacija vodi v avtentične in trajne spremembe psihične strukture otrok naslovnikov; primer tega je vpliv družinske interakcije na razvoj osebnosti otroka. Preko identifikacije otrok internalizira starševske podobe, njihove projekcije, ki potem določajo značilnosti otrokovega funkcioniranja. Projekcija

določenega vidika starševskih osebnostnih značilnosti močno vpliva na otrokovo identiteto, ki je v tesnem odnosu z identiteto staršev. Tudi določene značilnosti, ki se jih otrok nauči od staršev, so lahko aktivno vsiljene s pomočjo obrambnih projekcij in se tako ponavljajo pri otrocih.

Raziskave kažejo, da imajo starševske ponavljajoče projekcije preko komunikacije izreden pomen za otrokov razvoj, ki na ta način postane reinkarnacija nerazrešenih, bolečih lastnosti staršev. Te projekcije, značilnosti vedenja, čutenja in mišljenja staršev oblikujejo otrokove osnovne psihične vsebine, ki jih otrok ponotranji ter se z njimi identificira. Otrok se identificira tudi z izkrivljenimi podobami, ki jih imajo starši o njem, in s tem njegova lastna doživetja jaza globoko zaznamuje dinamika, katere namen je zmanjšati starševsko, zakonsko anksioznost. Te ponovljene projicirane podobe bodo močno vplivale na otrokovo reprezentacijo jaza in bodo zato pozneje v intimnem odnosu z drugimi na novo zaživele z namenom, da se razrešijo.

Starševski odnos do otroka je obenem reinkarnacija odnosa staršev z njihovimi starši. Starševske projekcije elementov in vsebin, ki so jih ponotranjili v svojih izvirnih družinah, niso samo obramba, ampak imajo tudi restavratorske funkcije, ki naj bi starše privedle nazaj v njihovo pravo, dejansko doživljanje preko osebnosti njihovih otrok.

Raziskave tudi tu kažejo, da starši v novi družini dejansko ponovno odigravajo zgodnja doživljanja objektnih relacij, s katerimi je bilo prepleteno njihovo otroštvo, njihovi otroci pa s tem

postanejo nosilci vlog, ki so jih starši internalizirali v svojem lastnem otroštvu. Starši na ta način predpostavljajo, da so njihovi otroci nova oblika njihove arhaične zgodovine, pripisujejo jim karakteristike, ki so jih oni doživljali in internalizirali kot otroci, in vanje projicirajo attribute iz svojega otroštva. Obenem pa starši večkrat doživljajo svoje otroke kot podaljšek svojih lastnih projekcij, s katerimi se otroci identificirajo. Tako je lahko otrok v isti družini hkrati infantiliziran in parentificiran; v obeh primerih gre za projekcijsko in introjekcijsko identifikacijo, oziroma za proces, v katerem je otrok lahko v vlogi staršev iz njihove mladosti in v vlogi staršev iz njihovega konkretnega življenja, s tem ko postane nosilec ali utelešenje starševskih zgodnjih objektno relacijskih modelov, ki se z neverjetno natančnostjo na novo utelesijo prav na podlagi projekcijske in introjekcijske identifikacije.

Mehanizem projekcijske in introjekcijske identifikacije je operativni mehanizem tako v zdravih, funkcionalnih družinah, kakor tudi v emocionalno vznemirjenih družinah. Razvoj patologije pri otroku je posledica vključevanja vsebin, psihičnih elementov, ki so projicirani vanj, intenzitete starševskih obrambnih zahtev in nesposobnosti staršev, da ločijo sebe od otroka. Glede na naravo interakcije med temi elementi lahko projekcijska identifikacija v družini kreira odnose z empatičnimi kvalitetai, ali pa s projekcijo konfliktnih atributov ustvarja v otroku psihično strukturo, ki je rezultat starševske obrambne psihične ekonomije.

Značilnosti projekcijske in introjekcijske identifikacije se kažejo v projekciji in izzivanju starševskih nesprejemljivih vidikov, elementov in vsebin jaza v otrocih, pri čemer gre za intrapsihični ter interpersonalni obrambni mehanizem, ki otroke prisili, da utelesijo starševske ponotranjene podobe jaza, oziroma objekta. V tem smislu je otrok odgovoren za samozavest staršev, v primeru shizofrenije in mejne osebnostne strukturiranosti celo za preživetje staršev, in mora zato vzpostaviti simbiotični model za njuno preživetje; medtem ko se v primeru delinkventnosti pojavi razcep in projekcijska identifikacija dobrega jaza v enega izmed otrok, slabega jaza pa v drugega.

Raziskave družin z emocionalno motenimi otroci jasno kažejo, da gre pri tem dobesedno za zasvojenost z elementi starševske projekcijske in introjekcijske identifikacije, ki v otrocih povzroči specifično patologijo, kar se v najbolj karakteristični obliki kaže v družinah z narcisistično ali mejno strukturo otrokove oziroma adolescentove osebnosti.

V družinah z otrokom ali adolescentom z mejno osebnostno strukturo sta tako integriteta zakonske zveze kakor tudi celovitost osebnosti staršev odvisni od utelešenja projekcijske in introjekcijske identifikacije. Otrok je v tem procesu vključen v dinamiko odnosa med starši, ki je utelešenje zanikanih agresivnih reprezentacij jaza in objekta. Z drugimi besedami, če oba starša dojemata sebe kot ljubeča, zanesljiva starša, bosta otroka v tej podzavestno interakcijski dinamiki

doživljala kot grobega, neodvisnega in zavračajočega. Oziroma, če oba starša vidita sebe kot močni in avtonomni osebnosti, ki nimata potreb po odvisnosti, potem bosta simptomatičnega otroka doživljala kot vznemirjajoče zahtevnega in popolnoma odvisnega.

Proces te dinamike igra izredno pomembno vlogo v razvojni dobi separacije-individuacije, ko starši, odvisno od svojega lastnega doživljanja sebe, podzavestno doživljajo otrokovo željo po neodvisnosti in njegova dejanja v tej smeri kot sovražno zavračanje; hkrati dojemata otrokove potrebe po nežnosti, vzgoji in zavarovanosti kot pretirane zahteve. Intenziteta tega interelacijskega sistema razcepljenosti in projekcijske identifikacije prispeva k razvoju oslabiljene, poškodovane ego formacije. Ker otrok zaradi strahu pre izgubo starševske ljubezni, ni sposoben tolerirati niti starševske, niti svoje lastne anksioznosti, je psihično prisiljen, da preoblikuje svoje subjektivno doživljanje v skladu s temi starševskimi projekcijami, ki se vedno znova ponavljajo.

Družine z narcisističnim otrokom ali adolescentom kažejo psihično strukturo internaliziranih objektnih relacij, v kateri gre za dejansko razcepljenost grandioznega jaza in objektnih podob. Realni ideali ali razvrednotene podobe jaza in objekta v družinskih članih niso vključene v koncept jaza s stabilno notranjo regulacijo samozavesti. Gre torej za napor, kako utrditi samozavest preko narcisističnih odnosov. V teh družinah je izdelani narcisistični odnos mogoče najti tako v narcisističnih starših kot grandiozni jaz, kakor v otroku, adolescentu kot idealizirani jaz-objekt.

Ta zunanji odnos pomaga ohraniti razcepljenost v starših in v otroku. Otrok, ki ga starša uporabljata za svojo enoto jaza in objekta, hkrati združuje patološko narcisistično strukturo jaza in njeno potrebo po odnosu z onipotentno starševsko podobo, s čimer ohranja narcisistično ravnotežje. Proces separacije-individuacije povzroča narcisistično neravnovesje tako v otroku kot v starših, kar vodi v izbruhe narcisističnega besa in projekcije.

Družina se s tem zaplete v pravo regresijo, ki še naprej zavira vsako ločitev otroka od družine. Namesto da bi se proces separacije-individuacije nadaljeval, se preko mehanizma projekcijske in introjekcijske identifikacije pojavi še močnejše zlivanje, ki povzroči še večjo nejasnost glede razmejitev. Starši in ostali otroci projicirajo svoja čustva v simptomatičnega otroka, ki se skuša osamosvojiti in otresti čustev razvrednotenja, ki so v družini zanikana.

Starši lahko svobodno doživljajo zajedalsko zadovoljitev svojih lastnih impulzov, in sicer preko otroka, ki ga kaznujejo zaradi izražanja teh istih impulzov. Simptomatično obnašanje pri otrocih ali adolescentih je torej lahko produkt transakcijskih procesov v družini. Otroci imajo pri tem nalogo, da aktivirajo te podzavestne vidike, ki so razpršeni na vse člane družine, vendar pri tem vsak izmed njih na podlagi projekcijske in introjekcijske identifikacije igra točno določeno vlogo. Simptomatični otrok s svojo impulzivnostjo predstavlja glavnega igralca, vendar je tudi njegova vloga globoko vkoreninjena v starševskem doživljanju svoje izvirne družine.

Starši torej omrežijo otroke s silovito podzavestno manipulacijo in jih podzavestno prisilijo, da se obnašajo na natančno določen način, tako da prevzemajo specifične vloge, v katerih odigravajo starševske notranje drame, oziroma aktivno uprizarjajo starševske zgodnje objektne relacije. Projekcijska in introjekcijska identifikacija je močan relacijski instrument, ki skuša preoblikovati notranje konflikte v zunanje; zato tako posameznik, partnerja, kakor tudi celotna družina podzavestno projicirajo del sebe v zase primerno osebo.

Mehanizem indukcije, ki preko projekcijske in introjekcijske identifikacije povzroči fenomen identificiranega pacienta, lahko povzamemo v naslednjih točkah:

a. S perspektive staršev: gre za psihološki mehanizem, ki določa starševsko percepcijo funkcioniranja njihovih otrok. Starši preko zavestnih ali podzavestnih sporočil projicirajo določen vidik svoje lastne psihe v otroka, ali otroke, in s tem vzpostavijo do otrok tak odnos, ki se ujema s to strogo definirano percepcijo, ne glede na to, kako je popačena.

aa. Če intrapsihičnega ali interpersonalnega konflikta starši ne morejo več tolerirati, projicirajo in inducirajo ta nesprejemljiv material v otroka, identificiranega pacienta. Konflikt se na ta način prenese v interpersonalno sfero, med starše in otroka.

bb. Če afekt jeze ali depresije povzroča preveč anksioznosti v starših, ga projicirajo v interpersonalno, družinsko atmosfero z namenom, da bi sprostili lastno napetost.

cc. Če je psihična bolečina prevelika, potem pošiljatelj, starši, projicirajo bolečino, žalost, depresijo, kasneje pa se eden ali več družinskih članov identificira s tem doživljanjem.

dd. Če je družinska homeostaza ali ravnotežje v nevarnosti in se lahko poruši, sistem projicira oziroma izzove določen simptom v enem ali več družinskih članih zato, da ohrani družinsko homeostazo.

b. Iz perspektive identificiranega pacienta: gre za psihični mehanizem introjekcijske identifikacije, ki prisili identificiranega pacienta, da sprejme projekcijo.

aa. Otroci so izredno ranljivi in sprejemljivi za starševsko projekcijo zaradi svojih potreb po hrani, odvisnosti, navezanosti, ljubezeni, toplini, ki zanje predstavljajo bistvene elemente preživetja, in morajo zato ponotranjiti starševske percepcije in projekcije.

bb. Zaradi njihove še nerazvite psihične strukture so otroci ekstremno občutljivi na starševske vplive, introjekte in zato zlahka postanejo nosilci starševskih nesprejemljivih delov sebe.

cc. Otrok, identificirani pacient, sprejme simptomatiko ali nefunkcionalno vlogo, ker se boji, da ga bodo sicer zavrnil ali zavrgli.

dd. V naravo človeške psihe je družina vrisana kot temeljni model preživetja, zato bo otrok sprejel in naredil vse, samo zato da bi ohranil družino neokrnjeno.

V vseh gornjih primerih otrok, kot identificirani pacient igra določeno stabilizacijsko funkcijo v vznemirjenem, motenem zakonu ali družini, ki na ta način išče razrešitev konfliktov ali sprostitev anksioznosti s tem, da jo projicira v otroški podsistem in potem doživlja problem, kot da v resnici pripada simptomatičnemu otroku. Pri tem gre za temeljno mnogoplastno interakcijo med starševskim, zakonskim ter otroškim podsistemom, ki temelji na projekcijski in introjekcijski identifikaciji, ta pa preko mehanizma kompulzivnega ponavljanja omogoča nenehno reinkarnacijo starih znanih modelov, ki lahko nosijo karakteristike več generacij.

V terminologiji sistemske teorije to pomeni, da sistem preko pozitivnega in negativnega feedbacka sam vase projicira nefunkcionalne vloge ali simptome v družinske člane zato, da ohrani homeostazo. Sistem izzove simptome v družinskih članih preko mehanizma projekcijske in introjekcijske identifikacije. Vse pa je utemeljeno na psihološko antropološkem mehanizmu kompulzivnega ponavljanja, ki velja za antropološko eksistenčni mehanizem razreševanja zapletov v človeški psihi in obenem predstavlja mehanizem za ohranjanje homeostaze, kakor tudi rasti, spremembe in razvoja.

Ob koncu lahko ugotovimo, da metapsihološka koncepta projekcijske in introjekcijske identifikacije ter kompulzivnega ponavljanja, ki sta hkrati tudi antropološka, saj sta vrisana v samo jedro človeškega psihčnega doživljanja in delovanja, opisujeta univerzalni eksistenčni,

antropološko psihološki fenomen in v temelju povezujeta elemente človekovega doživljanja na intrapsihični, interpersonalni in sistemski ravni. Ta dva koncepta sta ključna mehanizma, s katerima lahko pojasnimo in razumemo relacijsko matriko človeškega vedenja. Med seboj pa sta vzajemno povezana tako, da se projekcijska identifikacija lahko sproži samo s pomočjo kompulzivnega ponavljanja, kompulzivno ponavljanje pa se ne more aktualizirati brez projekcijske in introjekcijske identifikacije.

V kompulzivnem ponavljanju se preko mehanizma projekcijske in introjekcijske identifikacije prepletejo psihični in nevrološki procesi: na podlagi projekcijske in introjekcijske identifikacije se izvirne travme kompulzivno ponovno sprožijo v nespremenjeni obliki, z namenom, da bi se tokrat razrešile.

Mehanizem projekcijske in introjekcijske identifikacije pa ni le teoretski in pojmovni most med nevrološkiimi in psihičnimi procesi, temveč orisuje tudi njihovo dejansko povezanost.

S tem pa odpira nove izzive prihodnjim raziskavam o medsebojni povezanosti kognitivno emocionalnih in nevroloških vektorjev človeškega vedenja, in psihološko antropološkega vidika interakcij in interrelacij na nacionalnih ter internacionalnih ravneh. Znanstveno raziskovalni odgovor na ta izziv ne bi le močno povečal našega razumevanja ponavljanja patoloških zaporedij, temveč bi osvetlil tudi intrapsihično in interpersonalno ter sistemsko matriko našega duha in s tem

pokazal na bistvene komponente naših medsebojnih odnosov na vseh ravneh družbeno-socialnega življenja, ki jih pogojuje in utemeljuje.

9. POGlavJE

Biblično-teološka perspektiva

Kot smo videli, je osnovna psihološko antropološka dinamika kompulzivnega ponavljanja ponavljanje starih arhaičnih travm in nerazrešenih konfliktov na temelju operativnega mehanizma projekcijske in introjekcijske identifikacije. Pri tem je treba poudariti, da gre za isto emocionalno in psihološko intenziteto, v kateri so se ti zapleti izvirno pojavljali, in sicer z namenom, da se tokrat razrešijo. Vsekakor pa ne gre za nesmiselno vnaprej določeno ponavljanje starih konfliktov, ampak imajo posameznik, partnerja, oziroma celoten sistem posebno poslanstvo, ki ni samo v brezciljnem ponavljanju starih familiarnih modelov, temveč je v tem ponavljanju vsebovana želja po preoblikovanju. Z drugimi besedami, kompulzivno ponavljanje ni samo eksistečno antropološko-psihološki mehanizem, ki reaktivira arhaične travme z namenom, da se tokrat psihološko-antropološko razrešijo in s tem omogočijo preživetje, ampak je v kompulzivnem ponavljanju bistveno prisotna tudi duhovna dimenzija tega mehanizma oziroma univerzalnega antropološko-

psihološkega fenomena. Z drugimi besedami, narava medčloveških odnosov omogoča tudi preobrazbo in odpira prostor božji kreativnosti, ali kot rečemo, milost deluje prek odnosov samih, oziroma milost predpostavlja človeško naravo.

Ta duhovna dimenzija transformacije je v najglobljem smislu predstavljena v Svetem pismu v najrazličnejših primerih in s svojih vidikov. Pri tem se bomo najprej posvetili posebni interpretaciji časa, ki je predstavljena v Novi zavezi, in sicer preko razlikovanja med grškima izrazoma za čas "*kronos*" in "*kairos*". Kljub temu, da obstajajo določene nejasnosti glede točnega pomena terminov *kronos* in *kairos* v Novi zavezi in določene nedoslednosti v aplikaciji teh pojmov, je osnovna razlika med tema dvema dimenzijama časa povsem očitna. Orisali bomo to temeljno razliko in njen pomen za razumevanje dinamike cikličnosti in ponavljanja.

Grški izraz *kronos* je v Novi zavezi uporabljen triintridesetkrat. Poskušali bomo povzeti glavne aplikacije tega izraza.

Kronos lahko pomeni dogodek ali doživetje z religiozno, versko vsebino in pomenom (prim. Mt 2,7; Lk 1,57); čas čakanja na nekaj velikega in pomembnega (prim. Mt 25,19; Mr 2,19; Lk 23,8); čas potrpežljivosti in vztrajanja (prim. Lk 18, 4); nova možnost za spreobrnjenje (prim. Raz 2,21). Obenem lahko pomeni čas neodrešenosti, dolgega mučnega in bolečega trpljenja (prim. Jn 5,6), ki ga povzroča obsedenost s Satanom (prim. Mr 9,21; Lk 8,27; 8,29).

Kronos je tudi čas definitivnega cilja ali obljube, ki bo izpolnjena (prim. Apd 1,21; 3,21; 7,17; Jn 7,33; 14,9); ali čas priprave na pokoro in spreobrnitev (prim. Raz 2,21).

Grški izraz *kairos* pa je omenjen devetinpetdesetkrat in se nanaša na čas izpolnitve božjih obljub odrešitve v sedanosti (prim. Mt 8,29; Rim 3,26; Tit 9,9); točno določen čas božjega razodetja in odrešenja (prim. Lk 1,20; 8,13; Rim 5,6; Tit 1,13); odločilni trenutek v zgodovini odrešenja (prim. Gal 4,10; 2 Tes 2,6); čas pokore in spreobrnitve zato, da bi postali del odrešenjske milosti (prim. Mr 1,15); definitivni čas, trajanje, čas priprave, čas čakanja, ki je potreben, da se odrešenje uresniči (prim. Mt 24,45; 26,18; Mr 13,33; Lk 21,8); priložnost za odrešenje (prim. Lk 19,44); čas molitve (prim. Lk 21,34; Rim 12,11; 1 Kor 7,5; Ef 6,18); čas sodbe (prim. Lk 21,24; Raz 1,3; 11,18; 12,12); ugoden čas, čas posebne milosti (prim. 2 Kor 6,2); čas s specifičnim pomenom, čas pobude pa tudi krize (prim. Jn 7,6; Apd 3,20); kritični čas (prim. Apd 3,20; Rim 13,11); čas posebne ranljivosti (prim. Apd 13,11; Ef 3,12; 1 Pt 4,17).

Glede na to lahko rečemo, da gre pri definiciji časa v Novi zavezi za odločilno pomensko razliko med grškima bibličnima izrazoma *kronos* in *kairos*. *Kronos* označuje trajajoči čas bolezni, priprave in opisuje človeško življenje kot ranjeno, neodrešeno. *Kairos* pa določa točno določen čas odrešenja, priložnost za odrešenje, odločilni trenutek v zgodovini človeštva. Obenem pa je to tudi čas ranljivosti, posebnega pomena, pobude, čas izpolnitve.

Svetopisemska terminologija *kronosa* in *kairosa* bi torej v kontekstu kompulzivnega ponavljanja pomenila: *kronos*, čas, ko Bog obljubi odrešenje po dolgotrajni bolečini, trpljenju in krizah, in *kairos*: čas priložnosti za duhovno in s tem tudi psihično transformacijo.

V dinamiki *kronosa* in *kairosa* sta vključena mehanizma kompulzivnega ponavljanja ter projekcijske in introjekcijske identifikacije. Čas *kronosa* je čas starih, familiarnih projekcij in introjektov, ki se vedno znova reinkarnirajo in s tem omogočajo ponavljanje starih modelov obnašanja. V času *kairosa* pa lahko zadobijo nov pomen in možnost za razrešitev, oziroma odrešenje.

Tu lahko omenimo pomembne dogodke iz osebne zgodovine apostola Petra, ki gotovo velja za enega najbolj klasičnih primerov cikličnega, ponavljajočega se vedenja, ki temelji na ponovni indentifikaciji in introjekciji s starimi, arhaičnimi dimenzijami in oblikami njegovega vedenja: veliki izpovedi sledi graja (prim. Mt 16,13-23); spremenjenju na gori sledi spodrseljaj (prim. Mt 17,1-13); zatrjevanju zanikanje in zatajitev (prim. Mt 26,30-35); velikemu govoru v Jeruzalemu fanatizem (prim. Apd 15,1-12; Gal 2,11-14). Apostol Peter je predstavnik kompulzivnega ponavljanja, vedno znova se vrača in izhaja iz starih utečenih modelov mišljenja in delovanja, ki jih le s težavo premaguje; potrebuje konkretno božjo milost. Dialektika njegovih vedenjskih vzorcev priča, da le počasi in s težavo presega stare familiarne koncepte projekcijske in introjek-

cijske identifikacije, ki temeljijo na njegovem svojskem sistemu razmišljanja in organizaciji ter metabolizaciji afekta.

Iz Stare zaveze lahko samo na kratko omenimo Knjigo sodnikov, ki nam morda nudi najbolj direkten vpogled v ponavljajočo se dinamiko kompulzivnega ponavljanja, odvrnitve od Boga ter ponovnega vračanja k njemu, preko božjega posredovanja, introjekta milosti ali neposredne božje milosti, ki jo delijo sodniki.

Moralna lekcija celotne knjige je povzeta v drugem uvodu (prim. Sod 2,6-23). Pod Jozuetovim vodstvom ljudje ostanejo zvesti, (prim. Sod 2,7) toda pozneje zavržejo Jahveja (prim. Sod 2,10-12). Bog jih kaznuje, ko dopusti, da jih zajamejo sovražniki (prim. Sod 2,14-15). Vendar jim pozneje pošlje sodnike, ki jih privedejo nazaj k čaščenju pravega Boga (prim. Sod 2,16-18). Ko nimajo sodnika, ponovno grešijo (prim. Sod 2,19).

To ciklično vedenje ljudi v Knjigi sodnikov bi lahko veljalo za pravi simbol kompulzivnega ponavljanja, ki brez božjega posega zadobiva vedno nove oblike starega familiarnega modela *kronosa*.

Tudi psihoanaliza in psihoterapija že od vsega začetka svojega obstoja predpostavljata, da pacienti ponavljajo boleča travmatična doživetja tako, da jih odigravajo v vedenjsko najrazličnejših plasteh doživljanja. Kot že rečeno, je kompulzivno ponavljanje napak, travm, kon-

fliktov in z moralno-teološkega stališča tudi grehov utemeljeno na upanju, da se bo zapletena dinamika drugače razrešila, in sicer z odrešenjsko komponento, ki bo omogočila, da se bo pacient tudi notranje preobrazil. Z drugimi besedami, ko se bo dinamika človeške projekcijske in introjekcijske identifikacije *kronosa* transformirala v projekcijsko in introjekcijsko identifikacijo *kairosa*, milosti. Kompulzivno ponavljanje starih napak je torej samo metoda, preko katere je mogoče doseči razrešitev starih težav. Drugače povedano, pacient se vedno znova sooča s kompulzivnim ponavljanjem, s starimi introjekti, s katerimi se ponovno identificira, kot je to prikazano v dinamiki *kronosa*.

Vsekakor se strinjamo s tezo, da dinamika kompulzivnega ponavljanja starih utečenih relacijskih vzorcev služi kot obrambni mehanizem pred bolečo anksioznostjo, kot mehanizem za ohranitev kohezije jaza, zavarovanosti in medosebne povezanosti, vendar je fenomen kompulzivnega ponavljanja in z njim v zvezi tudi mehanizem projekcijske in introjekcijske identifikacije v svojem jedru veliko širši in globlji. Sega preko horizonta obrambnih mehanizmov pred zastrašujočo odtujenostjo - če ne bom zvest starim modelom medosebnih odnosov, potem me bodo potisnili v stran in zavrgli; prav tako tudi ni zgolj refleksno, mehansko določeno ponavljanje preverbalnih nerazrešenih in neartikuliranih travm, ampak nosi v sebi odrešenjsko komponento: "O srečna krivda..."

Trdimo, da je projekcijska in introjekcijska identifikacija s svojo dinamiko siloviti operativni mehanizem, saj gre za dinamično igro, gibanje, projiciranje intrapsihičnih vsebin v interpersonalne in prenos doživetij iz preteklosti v sedanjost. Travmatična doživetja iz preteklosti se tako prenesejo in jih ponovno reaktiviramo ter podoživljamo v sedanjosti. Biblični izraz *kairos* predpostavlja srečanje med intrapsihičnim in interpersonalnim, med preteklostjo in sedanjostjo in zato predstavlja možnost razrešitve in transformacije, ki jo omogoča milost. Lahko celo trdimo, da kompulzivno ponavljanje, *kronos*, doseže nov višek, ko pripelje pacienta do nove krize in s tem ponudi možnost, da pacient retrospektivno, s pomočjo milosti skuša dojeti, kaj ga vodi v vedno nove krize. Z drugimi besedami, to je trenutek *kairosa*, psihološki in duhovni čas ter prostor, v katerem je možno razrešiti pretekla doživetja, ki pogojujejo in določajo sedanjost.

V dinamiki *kairosa* je možno prepoznati, seveda potem ko se pacient osebno sreča z osebnim Bogom, spremembo mišljenja in odnosa do okolja in soljudi; torej takrat, ko se identificira z božjim introjektom osebnega doživetja Boga. V tem introjektu, doživljanju Boga, pacient prepozna moč in energijo, ki prihaja iz globin njegove notranjosti, iz božje podobe, ki je vrisana vanj, in sicer morda po dolgem trpljenju, ki ga povzročajo nerešeni konflikti, nerazrešene travme ter neutešljivo hrepenenje po svobodi in odrešitvi. “Vemo, da celotno stvarstvo vse do zdaj skupno zdihuje in trpi porodne bolečine. Pa ne samo ono, tudi mi, ki imamo prvine Duha, tudi mi

zdihamo sami v sebi” (Rim 8,22-23). To je proces *kairosa*, proces nove introjekcijske identifikacije, preobrazbe, ki kaže gibanje od znotraj navzven. To je proces, ko človek sprejme introjekt *kairosa*, se odpre božjemu delovanju milosti, se poglobi, preneha s kompulzivnim ponavljanjem identificiranja s starimi zgodovinskimi introjekti in v sebi integrira nove modele vedanja, mišljenja in čutenja. Gre za integracijo Duha, ki omogoča transformacijo.

S svetopisemske perspektive pomeni preobrazba čas milosti, čas (prim. 2 Kor 6,2), ko se odigrava najpomembnejša drama človeške duševnosti, ko se znebi zavor, ki so doslej zavirale zdrav razvoj in dozorevanje v samostojno, duhovno zrelo osebnost. Ob določenem, pravem času, je Bog izpolnil obljube (prim. 2 Kor 6,2). Ob času, ki ga je Bog določil, je Kristus trpel, umrl in vstal od mrtvih in nam s tem podaril odrešenje. Sprejel je našo ranljivo naravo in z njegovim trpljenjem smo bili odrešeni. Kristus je v odrešenjskem procesu prevzel našo človeško naravo, identificiral se je z njo, introjiciral je njeno intrapsihično dimenzijo - ranjeno človeško naravo, sprejel in se identificiral z interpersonalno - razrvano, konfliktno in zaradi greha destruktivno medosebno odnosnost do sočloveka in Boga - ter s svojim odrešenjskim dejanjem človeštvo preko trpljenja križa in vstajenja človeštvo transformiral v kraljestvo odrešenih in svobodnih božjih otrok.

V Kristusovem odrešenjskem procesu sta torej sovpadli oziroma se srečali obe dimenziji človeške psihe, intrapsihična in interpersonalna, in sicer na osnovi projekcijske in introjekcijske

identifikacije. Kristus ju je sprejel, se z njima identificiral, postali sta del njegove psihe - v vsem nam je bil enak, razen v grehu (prim. Heb 4,15) - in ju s svojim odrešenjskim procesom trpljenja in vstajenja od mrtvih preustvaril.

Kompulzivno ponavljanje je v tem smislu lahko tudi odrešenjski proces, poseben čas milosti, ki daje možnost, da se človek zave in sooči z intrapsihično in interpersonalno dimenzijo svoje osebnosti, ki je nastala na podlagi dinamike projekcijske in introjekcijske identifikacije, ki poganja mehanizem kompulzivnega ponavljanja ter vedno znova poustvarja konfliktne situacije in definira ter odločilno vpliva na njegovo počutje in delovanje. Ko se človek tega zave in se sooči s kompleksno dinamiko kompulzivnega ponavljanja, tedaj lahko nastopi preobrazba, poseben čas milosti, posebno zaznamovani čas, morda novo krizno obdobje, ko se najbolj odločilne prvine človeške psihe ponovno aktivirajo, saj je prav to *kronos* ponavljanja, ki kliče po transformaciji v *kairosu*.

Tudi v partnerskem odnosu se odigrava zelo pomembna odrešenjska drama, partnerja prav tako preko silovitega mehanizma projekcijske in introjekcijske identifikacije kompulzivno ponavljata stare, arhaične igre iz svoje zgodovine. Partnerja dobesedno spodbujata utelešenje starih relacijskih modelov, se drug na drugega odzivata, izzivata drug v drugem relacijske vzorce, ki se

jih najbolj bojita, ki ju najbolj ogrožajo, prizadevajo najgloblje rane, vse z namenom, da bi se ti zapleti in konflikti tokrat razrešili.

Ta dinamični proces bi lahko imenovali *kronos* partnerskega doživljanja, odnosa, ki kliče po razpletu v transformaciji, v transformaciji njunega intrapsihičnega in interpersonalnega doživljanja. Zakonska dinamika odnosov je v tem smislu odrešenjski proces, ki s pomočjo milosti daje možnost za nov začetek in s tem nove, drugačne odnose. Ta proces se lahko začne šele tedaj, ko partnerja drug v drugem odkrijeta konfliktno arhaične elemente, ki jih spodbujala v konfliktnih situacijah medsebojnega odnosa. Njune medsebojne relacije šele v konfliktnem odnosu prav pokažejo *kronos* njunih življenjskih zgodb. Zakonca ob tem spoznanju ugotovita, da sta drug drugemu bistveno potrebna za odrešenje: “Drug drugega bremena nosite in tako boste izpolnili Kristusovo postavo” (Gal 6,12).

Partnerja morata dobesedno skozi “dolino senc”, ki v vsej polnosti razgali *kronos* kompulzivnega ponavljanja njunih nerazrešenih travm in konfliktov. V naravi odrešenjske ojkonomije človeških odnosov je torej dana možnost, *kairos*, da se dve nekompatibilni osebnosti, ki pa se po svoji notranji psihični strukturi komplementirata, združita v zakonski zvezi in s tem dejanjem pričneta odrešenjski proces. Ta proces pa se lahko začne šele tedaj, ko se partnerja zavestno vključita v razgradnjo mehanizma kompulzivnega ponavljanja starih modelov, ki temeljijo na pro-

jekcijski in introjekcijski identifikaciji, in se zavestno odločita, da bosta prekinila začarani interakcijski krog konfliktnih, bolečih iger, ki so nastale v mladostnih doživetjih, in začneta graditi nove, drugačne odnose *kairosa*. Z drugimi besedami, ko v polnosti sprejmeta in doživita introjekt zakramenta.

V Svetem pismu se Bog že od vsega začetka razodeva v odnosu do moškega in ženske in tako postavlja ta odnos za merilo vseh drugih medčloveških odnosov. V tem je zarisan tudi božji odnos do vsega stvarstva: “In Bog je ustvaril človeka po svoji podobi, po božji podobi ga je ustvaril, moža in ženo ju je ustvaril (1 Mz 1,27-28). Bog je torej ustvaril človeka po svoji, božji podobi.

V novi zavezi Bog postane celo človek, naš brat in nam s svojim življenjem predvsem pa s svojo smrtjo in vstajenjem kaže na božjo ljubezen; ljubi nas in z nami ostaja v svobodnem odnosu. Ko Kristus prosi očeta, naj bodo vsi eno, kakor sta Kristus in Oče eno (prim. Jn 17,21-22), in nam odpira človeški razum za nedosegljiva obzorja, predpostavlja podobnost med zedinjenjem božjih oseb in med zedinjenjem božjih otrok v resnici in ljubezni. Iz tega jasno sledi, da ta podobnost odkriva, da človek, ki je na zemlji edina stvar, ki jo je Bog hotel zaradi nje same, lahko v polnosti najde samega sebe le s podaritvijo samega sebe drugemu.

Zaradi tega človek potrebuje partnerja, potrebuje “ti”, ki je na enaki stopnji dostojanstva, ki pa je obenem različen, da lahko postaneta drug drugemu dar, dar telesa, čustev, duha in interakcijskih

doživetij komunikacije, da postaneta drug drugemu dar pripadnosti, ljubezni, željenosti in zvestobe.

Ko Bog ocenjuje, kar je ustvaril, pravi: “Ni dobro človeku samemu biti; naredim naj mu pomočnico, njemu primerno” (1 Mz 2,18), to pomeni, da človek uresničuje svojo bogopodobnost v odnosu z drugimi ljudmi.

Najboljši povzetek teh spoznanj gotovo najdemo pri apostolu Janezu, ki pravi: “Preljubi, ljubimo drug drugega, ker je ljubezen od Boga in ker je vsak, kdor ljubi, od Boga in Boga pozna. Kdor pa ne ljubi, Boga ne pozna, zakaj Bog je ljubezen” (1 Jn 4,7-8). S tem hoče povedati, da se človek v predajanju drugemu v ljubezni zares šele v polnosti uresničuje in s tem postaja v polnosti Bogu podoben. Obenem pa hoče povedati, da je podoba božje ljubezni, ki se pretaka v Sveti Trojici, uresničena v vsakem pristen odnosu med možem in ženo. To nakazuje, da je človeška oseba v svoji telesni in duhovni celoti, v svoji moškosti in ženskosti, poklicana, da se daruje drugemu in Bogu ter s tem v polnosti postaja oseba. Sveta Trojica je v tem smislu najgloblji model odnosov in najosnovnejši model intimnosti. Med osebami Svete Trojice ni razmejitev ogroženosti, tudi ne gre za zlitje ene osebe v drugo, ampak vse tri osebe nastopajo kot samostojni subjekti, ki pa na osnovi svoje komunikacije odnosov kreirajo eno božansko naravo. Mož in žena tako v svojem intimnem odnosu poustvarjata ta model Svete Trojice, ko se kot dve samostojni osebi združujeta v ljubezni

in medsebojnem darovanju ter tako ustvarjata novo naravo, ki je utemeljena na njuni enosti v zakonskem odnosu.

V Svetem pismu pa tudi kmalu na začetku zasledimo, da se človek obrne od Boga, proč od božje zamisli, od božjega načrta. Sveto pismo pravi, da se je pojavil občutek sramu (prim 1 Mz 3,7-13) in človekovo telo od tedaj dalje ni več prostor pristnega sprejetja samega sebe kot božjega daru in s tem tudi ne kot daru za drugega, ampak je prostor razdvojenosti in trenja v intimnih odnosih do samega sebe in drugih. Človek se začne skrivati, ker se boji, ker ga je sram in ker se čuti ogroženega. Začel se je skrivati pred Bogom in pred drugimi, ker ni več zaupal v ljubezen. Bal se je, da bo obsojen in Bogu, sebi ter drugemu ne zaupa več. Bog zanj ni več vir dobrote; niti človek sam sebi in drugim ni več dober, zato se skrije.

Mož in žena na osnovi tega začneta ponarejati resnico, ko se hoče Bog z njima pogovoriti. Pravega pristnega, intimnega odnosa ni več, začneta se izgovarjati drug na drugega. S tem je tudi konec prvotnega medsebojnega veselja in intimnosti, veselja nad tem, da si pripadata, da sta sploh skupaj. Namesto ljubezni in pristne komunikacije se pojavi strah, groza ter želja po podrejanju in vladanju.

To je verjetno najgloblji opis strahu pred intimnostjo, pred bližino. Gre za prelom z Bogom, ki se vedno znova posreduje in še povečuje z novimi odkloni od Boga. Toda Bog človeka ni zapustil,

ni ga prepustil posledicam njegovega zavračanja ljubezni in naklonjenosti. V Kristusu Bog spet v polnosti sporoča in posreduje svojo ljubezen, da bi s tem ponovno privedel moškega in žensko k resnici njunega izvora in cilja, da bi bila ponovno dva v enem telesu intimno združena. V luči ljubezni Svete Trojice odslej prepoznavamo zakrament zakonske zveze kot človekovo poklicanost k odrešenjski uresničitvi v občestvu tiste ljubezni, ki je v Bogu oziroma jo partnerja v svojem intimnem zakonskem odnosu naredita vidno tako, da udejanjita veliko skrivnost Kristusove ljubezni do ljudi, do Cerkve (prim. Ef 5,32), in s tem drug drugemu dajeta možnost odrešenja.

Srečanje med moškim in žensko torej ni nikakršen slučaj. Milost, ki ju pripelje skupaj, gradi na njuni psihični konstituiranosti in jo obenem že predpostavlja. Milost zakona predpostavlja njuni psihični naravi in je dana prav tej psihični dinamiki z namenom, da se odreši. Kakor na samem začetku Svetega pisma, se moški po božji volji in načrtu sreča z žensko in ženska z moškim (prim. 1 Mz 2,18-24). Bog ju vodi iz okolja osamljenosti in izolacije pa vse do zaveze drugega z drugim, da se drug drugemu poklonita in darujeta (prim. 1 Mz 2,18.24; Mr 10, 6-9; Mt 19, 3-6).

Z zakramentom svetega zakona naredita zakonca na slovesen način zavezo, drug drugemu podelita zakrament odrešenja, zakrament milosti, ki jima omogoča, da na skupni poti pričneta odrešenjski proces ali proces odreševanja drugega in samega sebe. S tem jima je dana možnost, da zaživita novo, skupno življenje intimnosti, ki razrešuje in odrešuje zaplete prvotne intimnosti

in združenosti s starši. S tem ko se odločita drug za drugega, se darujeta drug drugemu v zakonski zvezi. Tedaj pred Bogom ali v Gospodu (prim. Tob 8,5-10) postane njuna zveza znamenje, zakrament tiste prve odrešenjske zaveza med Bogom in izvoljenim ljudstvom, zaveze med Kristusom in Cerkvijo, ki pa tokrat postane odrešenjska zaveza dveh partnerjev. Na ta način sta zakonca sprejeta v veliki dogodek božje ljubezni do človeka in njegovega izvoljenega ljudstva.

Zakonca s tem dobita milost, da ljubita na podoben način, kakor ljubi Bog (prim. 1 Jn 4,7-12); na način, kakor je ljubil Jezus Kristus (prim. Ef 5,2,21-33; Jn 15,9-12; 15,12-16), zato je temeljni pogoj zakona zvestoba kljub vsem težavam, preizkušnjam in konfliktom (prim. Rim 8,31-35; 37-39), in sicer zvestoba do smrti (prim. Vp 2,8-10.14.16; 8,6-7).

Kakor vsa slavljenja odrešenjskih dogodkov, tako je tudi sklepanje zakramenta svetega zakona v cerkvi dogodek, ki prikličo božjo ljubezen na svoje ljudstvo, na Cerkev. Ko Bog govori o svoji ljubezni, govori o zakonski ljubezni in s tem pove, da po zakonskih parih nadaljuje svoj načrt ljubezni za vse ljudi. Celo svoje javno delovanje je začel s poročnim slavljem v Kani Galilejski (prim. Jn 2,1-11).

Z zakramentom svetega zakona sprejmeta partnerja blagoslov, milost, s katerim je Bog blagoslovil prvi par (prim. 1 Mz 1,26-28.31) in ga ob vsakem paru ponavlja (Tob 7,9-17). Pri teh blagoslovih in tej milosti ne gre le za voščilo ali dobre želje. S tem blagoslovom in to milostjo Bog

namreč potrdi, da je navzoč v njunem življenju. Bog z milostjo svetega zakona potrdi partnerja, ki postaneta znamenje Boga in sprejmeta nalogo, da bosta s pričevanjem posredovala v svojem okolju to znamenje, ki je znamenje vere, upanja in ljubezni.

Zakonska zveza pa ni samo izpolnitev odnosa do drugega, temveč je v svojem jedru tudi potrditev odnosa do sebe. Vsak posameznik se preko odnosa z drugim dograjuje v svojih najbolj bistvenih doživljanjih svojega lastnega psihičnega življenja in ustvarjanja. Razvoj lastne osebnosti je v temelju povezan z darovanjem in odpiranjem drugemu, ki zrcali in potrjuje naš osebnostni razvoj ter odrešenjsko deluje v našem psihičnem življenju. Drugi v nas vzbuja in odkriva naše lastne nerazrešene, latentne vsebine, ki kličejo po odrešenju, ali kot rečemo, drug drugega potrebujemo, da v odnosu znova ponovimo vsa tista občutja, ki so ostala nerazrešena, neodrešena in nam je s tem dana možnost, da se dokončno znebimo vseh starih zavirajočih modelov in struktur. V tem smislu je odnos z Bogom tisti zadnji najmočnejši in najgloblji odnos, ki odrešenjski proces spodbuja in ohranja. Poleg tega pa odnos do Boga omogoča polno srečanje tudi s samim seboj. Omogoča srečanje z našo lastno ranljivo naravo in predvsem z našo grešno naravo ter naravo naše nezmožnosti in nesposobnosti odpuščanja. Karkoli je že vzrok naše nezmožnosti odpuščanja, vedno je neodpuščanje vir razdora vsakega intimnega odnosa. Posameznik, ki ne more odpuščati, je zablokiran v svoji psihični in duhovni rasti, obenem pa zavira tudi razvoj tistega, ki mu

ne more odpustiti, saj le-tega vedno preveva občutek krivde, ko partner, ki ne more odpustiti, v njem znova in znova prebuja zahtevo po vračilu ali plačilu vsega, kar je zakrivil in prizadel partnerju. Na ta način sta oba v nenehnem spiralnem začaranem krogu novega prizadevanja še večjih in globljih ran.

To dinamiko neodpuščanja in retribucije lahko nadaljujeta leta in leta in potrebna je milost, da se proces zdravljenja in odpuščanja lahko začne in nadaljuje. Prava ljubezen in intimnost (prim. 1 Kor 13,1-13) ni možna vse dotlej, dokler se partnerja zavestno ne odločita, da bosta začela odrešenjski proces odpuščanja, da bosta odpustila drug drugemu in začela znova. Zato pa potrebujeta milost, ki omogoča preseganje starih vedenjskih modelov, ki vodijo v vse večje spore, zamere in konflikte brez konca in brez medsebojne rasti.

Tudi dinamika družinskih odnosov v vsej svoji enkratnosti je globoko zaznamovana z mehanizmom kompulzivnega ponavljanja: "Naši očetje so jedli kisló grozdje in njih otroci imajo skomino" (Jer 31,29; Ezk 18,2). Pri tem gre, podobno kot v zakonskem konfliktu, za kompulzivno ponavljanje nerazrešenih zapletov, ki jih starši preko mehanizma projekcijske in introjekcijske identifikacije prenašajo na otroški podsistem. Otroci s svojim vedenjem na svojski način odigravajo in nadaljujejo, vzdržujejo zakonski konflikt in vznemirjenost. Identificirani pacient je nosilec simptomatologije celotnega sistema, *kronosa* celotne družine. Starši oziroma celoten sistem

skušajo s projekcijo preveč vznemirjajočih vsebin in afektov v otroke odpraviti svoje intrapsihične kakor tudi interpersonalne in sistemske nerazrešene konfliktno elemente. Celotna družina je zato krizno žarišče, ki ga identificirani pacient ponotranji.

V svetopisemski govorici so grehi očetov kaznovani do tretjega in četrtega rodu (prim. 2 Mz 20,5-6). Iz tega vidimo, kako pomembno je, da vzgajamo otroke v zdravem psihičnem okolju, saj življenje in odnos staršev neizogibno vpliva na razvoj in duhovno ter psihično rast otrok. Zlo, ki je že povzročeno, ima lahko katastrofalne posledice na prihajajoče generacije; ravno tako pa ima tudi dobro močan vpliv na poznejše rodove.

Družine, kjer vlada alkoholizem, nasilje, brutalnost in vsemogoče oblike emocionalne vznemirjenosti, z veliko natančnostjo obnavljajo in reaktivirajo iste modele interakcije. Gre za pravi *kronos* kompulzivnega ponavljanja nerazrešenih travm in konfliktov, ki se reinkarnirajo v vedno novih oblikah in vedno novih situacijah. Obenem pa se bodo kvalitete, kot so poštenost, pravica, resnicoljubnost, v prihodnjih generacijah udejanili v obliki boja za pravico, odprave socialnih krivic in razlik ter uveljavitve zdravih principov poštenosti, resnicoljubnosti in spoštovanja zakononov.

Družina ni samo neke vrste socialni konstrukt, ampak vsebuje strogo določene norme, ki zahtevajo skrbno vzgojo otrok, brezpogojno ljubezen, spoštovanje staršev in zavezujoč odnos med

člani družine. Družina je bistveno povezana s sistemom zakonskih partnerjev, ki predstavljata središče družinskega življenja. Starševska zakonska zveza, njuna intimnost in medsebojno spoštovanje je model za vse nadaljnje otroške odnose in interakcije v družini in model odnosov z okolico. Otroci, ki so odraščali v družinah konfliktnih odnosov, sporov in ločitev, bodo nosili katastrofalne emocionalne posledice. Težko se bodo prilagajali na zahteve zunanjega sveta, predvsem pa bodo imeli težave v vzpostavljanju intimnih partnerskih vezi v svojem nadaljnjem življenju.

Kljub temu pa v smislu odrešenjskega procesa preteklost nima zadnje besede, saj je v odrešenjskem procesu Kristusove milosti možno zadobiti zdravilno moč. Kristus je obljubil prihod Svetega Duha, ki lahko dokončno ozdravi naš spomin in prinese zdravilno odrešenjsko moč dolгим obdobjem brezupnega trpljenja. Kristus je prišel, da oznani leto božjega usmiljenja, da prinese mir, blagovest ubogim, da oznani jetnikom prostost, slepim vid, da pusti zatirane v prostost (prim. Lk 4,18-19). Prišel je, da ozdravi naše razbolele in konfliktno odnose do samega sebe, med nami in predvsem naše odnose z Bogom, da odslej prinašajo odrešenje. Vključitev v Kristusov milostni proces odrešenja s tem v polnosti omogoča dokončno prekinitev s preteklimi travmami in zapleti.

Družina v tem pomenu igra izredno pomembno vlogo. Že v Stari zavezi je družina predstavljena kot najpomembnejša negovalka in ohranjevalka povezanosti z Bogom. Pristnost tega odnosa se kljub vsej agresivnosti poganskih navad ohranja preko neposrednih in zdravih odnosov ter vezi med družinskimi člani, ki preko vere v Boga ohranjajo zdravo, funkcionalno psihično strukturo. Vloge v tej družini so fleksibilne, obenem pa ta svetopisemska družina pozna točno določene funkcije družinskih članov, ki omogočajo zdravo rast in razvoj. Oče je imel vlogo budnega, srčnega, moralnega in verskega učitelja, posredovalca božjega sporočila ter je s tem veljal za temeljni model, ob katerem so se oplajali vsi družinski člani (prim. 5 Mz 6,6-7). Od odnosa družine do Boga je odvisno delovanje in preživetje. Božja beseda mora biti posredovana otrokom, saj to ni prazna beseda, ampak pomeni življenje in prebivanje v deželi, v katero so Izraelci prišli, da bi v njej prebivali (prim. 5 Mz 32,46-47). Družinska izročila poučevanja postave, božje besede so izoblikovala prave kateheze, ki se zlasti navezujejo na obred in pomen pashe, ki velja za izredno pomembno dejanje v sakralno liturgičnem doživljanju Boga kot rešitelja (prim. 2 Mz 12, 26; 13,14-15; Joz 4,6-7.21-23).

Starozavezna družina je tako organsko povezovala svoje člane med seboj in s celotnim narodom ter z Bogom. Socialni, ekonomski in teološki vidiki družine, ki predstavljajo bistveno strukturo starozavezne družine, morajo zato delovati v harmoniji, ki predstavlja varnost in zavarovanost.

Odnos z Bogom je zato tako bistvenega pomena pri ohranjanju osnovne družinske strukture. Vsak odklon od Boga in zaveze zato predstavlja grožnjo razcepitve in razdora v družini sami ter obenem njen propad.

Tudi v Novi zavezi ima družina pomembno vlogo nosilke božjega izročila. Prvi kristjani so obhajali evharistijo v družinah, na domu, kar pomeni, da je prav družina predstavljala osnovno odrešensko okolje (prim. Apd 2,46; 5,42). Družina prvih kristjanov je bila v tem oziru mesto oznanjevanja evangelija (prim. Apd 5,62; 20,20), krščevanja (prim. Apd 16,15; 1 Kor 1,16), lomljenja kruha v smislu obhajanja Jezusove zadnje večerje (prim. Apd 2,46) in poučevanja (prim. 1 Kor 14,35; Ef 6,4).

Tudi v Novi zavezi so imeli družinski očetje izredno pomembno vlogo, njihovo vodilo je bilo, biti vzornik in voditelj v družini. Zato morajo biti brez graje, zvesti svojim ženam, preudarni, razumni, urejeni, gostoljubni, sposobni za poučevanje. Svoj dom morajo dobro voditi in vzgajati otroke (prim. Tit 1,6). Vloga staršev je torej večplastna, vsekakor pa je vseskozi prisotna bistvena naloga vzgajati otroke na osnovi božjega izročila, ki mora postati tudi osnovni element njihovih življenj.

Z medsebojnim darovanjem, ki ga zakonca, starša uresničujeta s popolno združitvijo in intimno povezanostjo, je povezano rojevanje otrok, v katerih se zakonca ponovno medsebojno prepoznata kot starša. Starševstvo je za vsakega človeka novo odkritje najprej samega sebe kot očeta ali

matere in obenem novo prepoznanje zakonske zveze. Otrok je v tem smislu najosnovnejša in največja konkretizacija zakonske in božje ljubezni, saj je vsako rojstvo otroka najvišja oblika sodelovanja z Bogom. Rojevanje človeka je nadaljevanje stvarjenja, starša s tem postaneta božja soustvarjalca. To starša postavlja pred veliko skrivnost (prim. Ef 5,32), ker ju izziva, da izražata svoje materinstvo in očetovstvo ne le kot telesno, marveč tudi kot bistveno duhovno poslanstvo.

Zakonska partnerja z rojstvom otrok zgradita družino, občestvo oseb. Iz "jaz" in "ti" nastane nekaj povsem novega: "mi". Družina je prav zaradi tega prva in osnovna celica družbe ter istočasno prvenstveni prostor Boga med ljudmi. Bog je zato že v začetku, kot smo videli, ustvaril družino kot temelj božje skupnosti na zemlji. Človek tako v samem temelju potrebuje družino za svojo lastno uresničitev, v kateri pa se tudi uresničuje božji odrešenjski načrt. Če odpove družina, če se njeni odnosi skrhajo, če v družini ni več prostora za uresničevanje božjega načrta odrešenja, tedaj se prične na novo odvijati spirala začaranega kroga novih in novih konfliktov z dramatičnimi posledicami za vse njene člane. Družina s tem postane žarišče konfliktnosti in osiromašenja odnosov na vseh ravneh emocionalnega in duhovnega življenja. Naseli se nemir in stiska ter nepredvidljiva bolečina, ki lahko doživljenjsko zaznamuje vse njene člane, ki izven družine brez upanja iščejo varnost, zavarovanost in toplino, ki jim ga družina zaradi razvrvanih odnosov ne more več nuditi. Kljub vsemu pa vztrajajo v družini, z njo ostajajo emocionalno povezani in na ta

način še naprej kreirajo novo kompleksnost kompulzivnega ponavljanja utečenih konfliktnih in bolečih odnosov ter modelov.

Kairos v družinskem sistem lahko nastopi šele tedaj, ko sistem zavestno prekine cirkularno dinamiko projekcijske in introjekcijske identifikacije in s tem kompulzivnega ponavljanja projekcij. Z drugimi besedami, ko se v proces introjekcije in identifikacije vključi dinamika transformacije, sistem začne zasledovati nove modele obnašanja, mišljenja in čutenja. Bolečé kompulzivno ponavljanje starih familiarnih vzorcev je v tem smislu znanilec, da celoten sistem potrebuje notranje preoblikovanje.

Zapleti v družinskem sistemu pa so lahko tudi, kot smo videli, posledica določenih transakcij celih generacij. Konkretna družina v sedanosti lahko tako postane reinkarnacija interpersonalnih odnosov, konfliktov in travm iz daljne preteklosti njihovega družinskega debla. Kristusov rodovnik je v tem pogledu zares najmočnejši odraz božjega delovanja. Rodovi grešnih, nemoralnih in odpadniških ljudi so s Kristusom postali tisto pravo izvoljeno ljudstvo. Samo preko njih je lahko prišlo odrešenje.

Tudi v teh primerih gre v bistvu za odrešenski proces, proces *kairosa*, transformacije, proces dinamike milosti, ki tako kakor v zakonskih interakcijah šele v polnosti omogoča in daje priložnost razrešitve in odrešenja. Potrebna je temeljna rekonstrukcija sistemskih odnosov, na osnovi katerih

je možno prekiniti generacijske interakcije in transakcije, kar pa je temelj odrešenjskega modela in procesa, ki ga prinaša Kristus s svojim odrešenjskim dejem. Gre za novo podobo, nov rekonstrukt, ki je možen na osnovi drugačnih odnosov, s projekcijo in identifikacijo osebne vključitve v božji odrešenjski proces.

ZAKLJUČEK

Kompleksni mehanizem kompulzivnega ponavljanja je bil velik zgodovinski izziv psihoanalitskim šolam. Freud je bil nad tem močnim mehanizmom tako očaran, da je trdil, da je psihoanaliza edina znanstvena metoda, ki lahko pojasni motivacijsko dinamiko kompulzivnega ponavljanja in njeno uporabnost v klinični praksi.

Bolj ko pa je Freud razvijal svojo psihoanalitično teorijo, težje je bilo vanjo zadovoljivo vključiti pojem kompulzivnega ponavljanja. Največje težave je imel s povezavo med načelom ugodja in kompulzivnim ponavljanjem travmatičnih in bolečih izkušenj, ki so njegovim pacientom povzročale hudo trpljenje. V iskanju rešitve je na koncu povezal pojem kompulzivnega ponavljanja z nagonom smrti, vendar nikoli ni uspel zadovoljivo teoretsko pojasniti njegove dinamike.

Zaradi naštetih težav je pojem kompulzivnega ponavljanja izginil iz psihoanalitske literature in se je ponovno pojavil šele v zgodnjih sedemdesetih letih, z razcvetom raziskav otroštva in iskanja motivacijskih sil, ki aktivirajo ponavljanje starih, arhaičnih afektivnih vzorcev vzpostavljanja

odnosov. Številni avtorji različnih šol psihoanalitičnega prepričanja so poizkušali pojasniti kompulzivno ponavljanje, a vse do danes nobeden izmed njih ni bil dovolj pozoren na mehanizme, ki poganjajo, ohranjajo in orisujejo njegovo dinamiko in funkcije.

V knjigi smo sledili psihološkim raziskavam otroštva in razmerja med transferjem in kompulzivnim ponavljanjem - simbolnim in prvinskim ponavljanjem. V iskanju bolj natančnega razumevanja teh dveh procesov smo odkrili temeljno motivacijsko in dinamično vsebino, ki poganja in sestavlja tako transfer kot kompulzivno ponavljanje.

Ogledali smo si razvoj pojma kompulzivnega ponavljanja v sodobni psihoanalitski literaturi in ugotovili, da je naloga sedanjih psihoanalitskih modelov odgovoriti na vprašanje: "Zakaj ljudje tako zvesto vztrajajo v svoji psihični bedi?" Odgovor je v veliki meri odvisen od teoretske orientacije različnih psihoanalitičnih šol. Vse pa se strinjajo v tem, da pacient ponavlja in ponovno oživlja stare modele odnosov zato, da bi ohranil občutek varnosti in zvestobe, da bi se izognil anksioznosti in ohranil kohezivnost jaza. Pacienta je groza soočenja z novostmi, nove izkušnje ga plašijo in se boji neznanega zaradi strahu pred izgubo objekta, izgubo samega sebe, strahu pred osamljenostjo ali neznošno anksioznostjo. Staro in domače se kompulzivno ponovi vsakokrat, ko je prisotna notranja ali zunanja nevarnost.

Raziskali smo tudi paleto odgovorov žrtve na travmo, načine, kako se žrtev odziva na vsakodnevne dražljaje in kako ponavlja staro travmo, ne da bi se zavedala bistvene dinamike, ki povzroča sedanjo fiziološko potrebo po odgovoru na dražljaje, ki so podobni izvirni travmatični izkušnji. Nove izkušnje in dražljaji, ki povzročajo anksioznost in stres, prisilijo prej travmirano žrtev, da na novo stresno situacijo odgovori s starimi modeli vedenja. Pokazali smo tudi, kako lahko motnje v kateholaminu, serotoninu in endogenemu opioidnemu sistemu močno vplivajo na žrtvin odziv v novi stresni situaciji. Žrtev reaktivira star, domač odgovor na izvirno travmo, ki se je ponovno zbudila. Tako lahko pojasnimo, zakaj sedanji boleči dogodki, ki jih izkusimo kot vrnitev izvirnih travm, povzročijo vrnitev k zgodnejšim vedenjskim vzorcem odgovora.

Pobljše smo si ogledali raziskave s področja kompulzivnega ponavljanja partnerske in družinske dinamike in njune interakcije ter odkrili, da je mehanizem kompulzivnega ponavljanja zelo globoko vrisan v vse interrelacijske odnose človeškega doživljanja. Gre za antropološko-psihološki mehanizem, ki daje možnost razrešitve zgodovinskih zapletov in s tem priložnost ne samo za preživetje, ampak predvsem za razvoj in rast. V tem procesu igra bistveno vlogo reinkarnacija ali cirkularno ponavljanje in reaktivacija starih, familiarnih in arhaičnih modelov obnašanja, zapletov, travm in konfliktov.

Vpeljali smo pojem projekcijske in introjekcijske identifikacije kot temeljni mehanizem, ki sproža in ohranja dinamiko kompulzivnega ponavljanja. Koncept kompulzivnega ponavljanja in notranje prepleteni introjekcijska in projekcijska identifikacija sestavljajo, opisujejo in določajo relacijsko matrico človeškega doživljanja.

Zaključili smo s tem, da je človek antropološko eksistenčno determiniran tako, da ponavlja stare modele vzpostavljanja odnosov v upanju, da bo poravnal račune iz preteklosti. Pri tem pa gre za bistveno dimenzijo odrešenjskega procesa, ki ga omogoča milost. Kompulzivno ponavljanje je del tega odrešenjskega procesa, je *kronos* človeške zgodovine, ki se na svojski način odigrava na dramatičnem odru človeškega doživljanja ter čaka na *kairos* ali čas temeljne rekonstrukcije in transformacije človeške relacijske matrike. Pri tem gre za internalizacijo in identifikacijo z novim introjektom božje podobe v nas, ki je odraz in posledica Kristusovega odrešilnega deja.

Sprožilna sila tega procesa preoblikovanja ali drame je dinamika kompulzivnega ponavljanja, ki je posledica mehanizma projekcijske in introjekcijske identifikacije, ki ponovno odigra staro, izvirno doživljanje z namenom, da v vsej polnosti preko ponovne reinkarnacije prikaže globino in širino arhaičnih, nerazrešenih zapletov. Projekcijska in introjekcijska identifikacija je operativni mehanizem, ki poganja to dinamiko kompulzivnega ponavljanja. Projekcijska in introjekcijska identifikacija pa povezuje tudi psihološke, nevrološke in teološke komponente kompulzivnega

ponavljanja v integrirano celoto človeškega dramatičnega psihološko-antropološko-teološkega doživljanja sebe in drugega.

LITERATURA

- Ackerman, N.W., *The Psychodynamics of Family Life*, New York 1958.
- Adler, G., *A treatment framework for adult patients with borderline and narcissistic personality disorders*, v: *Bulletin of the Menninger Clinic* 44 (1980) 171-180.
- Adler, G., D.H. Buie, *Aloneness and borderline psychopathology: The possible relevance of child developmental issues*, v: *International Journal of Psycho-Analysis* 60 (1979) 83-96.
- Ainsworth, M.D.S., *Transference, real relationship and alliance*, v: *International Journal of Psycho-Analysis* 131 (1980) 547-558.
- Ainsworth, M.D.S., *Attachement across the Life Span*, v: *Bulletin of the New York Academy of Medicine* 61 (1985) 792-812.
- Akhtar, S., *Broken Structure: Severe Personality Disorders and Their Treatment*, Northvale 1992.
- Akhtar, S., Kramer, S., *Intimacy and Infidelity: Separation-Individuation Perspective*, Northvale 1996.
- Arieti, S., *The psychoterapeutic approach to depression*, v: *American Journal of Psychotherapy* 16 (1962) 397-406.
- Barnett, J., *Narcissism and Dependenc in the Obsessional-Hysterical Marriage*, v: *Family Process* 10 (1971) 75-83.
- Barry, W.A., *Marriage research and conflict: an integrative review*, v: *Psychological Bulletin* 73 (1970) 341-54.
- Bateson, G., Jackson, D.D., Haley, J., Weakland, J.H., *Toward a theory of schizophrenia*, v: *Behavioral Science* 1 (1956) 251-264.
- Battegay, R., *The hunger diseases*, Toronto 1991.

- Becvar, R.J., Becvar, D.S, *Systems Theory and Family Therapy: A Primer* , Washington D.C. 1982.
- Bion, W.R., *Experiences in Groups*, New York 1961.
- Bion, W.R., *Second Thoughts*, London 1967.
- Bion, W.R., *Attention and Interpretation*, London 1970.
- Bollas, C., *The Shadow of the Object*, New York 1987.
- Boscolo, L., Cecchin, G., Hoffman, L., Penn, P., *Milan Systemic Family Therapy*, New York 1987.
- Boszormenyi-Nagy, I., Krasner, B.R., *Between give and take: A Clinical guide to contextural therapy*, New York 1986.
- Bowen, M., *Family Therapy in Clinical Practice* . New York 1978.
- Bowlby, J., *Attachement*, New York 1969.
- Bowlby, J., *Separation: Anxiety and anger*, New York 1973.
- Bowlby, J., *Loss: Sadness and depression*, New York 1975.
- Bowlby, J., *The making and breaking of affectional bonds*, v: *British Journal of Psychiatry* 130 (1977) 201-210, 421-431.
- Bowlby, J., *Attachement and Loss, vol. 3: Loss, Sadness and Depression* , New York 1982.
- Bowlby, J., *Developmental psychiatry comes of age*, v: *American Journal of Psychiatry* 145 (1988) 1-10.
- Brenner, C., *The mind in conflict*, New York 1982.
- Bradshaw, J., *The Family*, Deerfield Beach 1988.
- Bristol, C., *Romantic love, passionate attachements, and the greater achivement* ,Washington D.C. 1990.
- Brown, F.H., *Reweaving the Family Tapestry: A Multigenerational Approach to Families* , New York 1991.
- Buber, M., *I and Thou*, New York 1958.
- Buirski, P., *Comparing schools of analytic therapy*, Northvale 1994.

- Busch, F., *The compulsion to repeat an action*, v: *International Journal of Psycho-Analysis* 70 (1989) 535-544.
- Cashdan, S., *Object relations theory*, New York 1988.
- Caspar, F., *Understanding relationships and problems: An introduction into plan analysis in psychotherapy*, Bern 19 88.
- Caspar, F., *The appeal of connectionism for clinical psychology*, v: *Clinical Psychology Review* 12 (1992) 719-762.
- Chu, J.A., *The repetition compulsion revisited: Reliving dissociated trauma*, v: *Psychotherapy* 28 (1991) 327-332.
- Dayan, M., *Repetition and the composition of reality*, v: *Revue Freudienne* 18 (1988) 85-107.
- Diks, H.V., *Marital Tensions: Clinical Studies Towards a Psychoanalytic Theory of Interaction*, London 1967.
- Erikson, E., *Childhood and society*, New York 1963.
- Erikson, E., *Insight and Responsibility*, New York 1964.
- Fairbairn, W.R.D., *Endopsychic structure considered in terms of object relationships*, London, 1952.
- Fairbairn, W.R.D., *Observations on the nature of hysterical states*, v: *British Journal of Medical Psychology* 27 (1954) 105-125.
- Fairbairn, W.R.D., *On the nature and aims of psychoanalytical treatment*, v: *International Journal of Psycho-Analysis* 39 (1958) 374-385.
- Fairbairn, W.R.D., *Synopsis of an object relations theory of the personality*, v: *International Journal of Psycho - Analysis* 44 (1963) 224-225.
- Feldman, B.L., Pinsof, M.W., *Problem Maintenance in Family Systems: An Integrative Model*, v: *Journal of Marital and Family Therapy* 7 (1982) 295-308.
- Feldman, B.L., *Dysfunctional marital Conflict*, v: *Journal of Marital and Family Therapy* 10 (1982) 417-428.
- Flannery, R.B., *Becoming stress-resistant through the Project SMART Program*, New York 1990.
- Flannery, R.B., *Post-Traumatic Stress Disorder*, New York 1992.

- Ford, R.A., *Neurobehavioral correlates of abnormal repetitive behavior*, v: *Behavioral Neurology* 4 (1991) 113-119.
- Framo, J.L., *Family of Origin Therapy: An Intergenerational Approach*, New York 1992.
- Freud, S., *A case of successful treatment by hypnotism (Standard edition vol. 1)* 1892, 117-128.
- Freud, S., *The neuro-psychoses of defense (Standard edition vol. 3)* 1894, 43-61.
- Freud, S., *Project for a scientific psychology (Standard edition vol. 1)* 1895, 283-387.
- Freud, S., *Three essays on the theory of sexuality (Standard edition vol. 7)* 1905, 125-245.
- Freud, S., *My views on the part played by sexuality in the aetiology of the neuroses (Standard edition vol. 7)* 1906, 269-279.
- Freud, S., *Formulations on the two principles of mental functioning (Standard edition vol. 12)* 1911, 218-226.
- Freud, S., *The dynamics of transference (Standard edition vol. 12)* 1912, 99-108.
- Freud, S., *On narcissism: An introduction (Standard edition vol. 14)* 1914, 67-102.
- Freud, S., *Instincts and their vicissitudes (Standard edition vol. 14)* 1915, 117-140.
- Freud, S., *Beyond the pleasure principle (Standard edition vol. 18)* 1920, 3-64.
- Freud, S., *The economic problem of masochism (Standard edition vol. 19)* 1924, 155-170.
- Freud, S., *Civilization and its discontents (Standard edition vol. 21)* 1930, 59-145.
- Freud, S., *New introductory lectures on psycho-analysis (Standard edition vol. 22)* 1933, 1-182.
- Freud, S., *An outline of psycho-analysis (Standard edition vol. 23)* 1940, 139-207.
- Gay, P., *The Enlightenment: An interpretation*, New York 1969.
- Gedo, J., *Models of the mind*, Chicago 1973.
- Gedo, J., *Transference neuroses, archaic transference, and the compulsion to repeat*, v: *Psychoanalytic Inquiry* 7 (1987) 551-567.

- Gill, M., *Analysis of transference*, New York 1982.
- Goldstein, W.N., *Clarification of projective identification, v: American Journal of Psychiatry* 148 (1991) 153-161.
- Goleman, D., *Emotional Intelligence*, New York 1995.
- Greenberg, J.R., Mitchell, S.A., *Object Relations in Psychoanalytic Theory*, Cambridge, London 1983.
- Grotstein, J.S., *Splitting and Projective Identification*, New York 1982.
- Guntrip, S., *Personality Structure and Human Interaction: The Developing Synthesis of Psychodynamic Theory* , London 1961.
- Guntrip, S., *Schizoid Phenomena: Object Relations and the Self*, New York 1969.
- Haley, J., *Problem- solving Therapy*, San Francisco 1987.
- Hamilton, N.G., *Self and others: Object relations theory in practice*, Northvale 1990.
- Hamilton, N.G., *From Inner Sources*, Northvale 1992.
- Hendrix, H., *Getting the Love You Want*, New York 1991.
- Izard, C.E., *The Face of Emotion*, New York 1971.
- Izard, C.E., *Development of Affect*, New York 1978.
- Izard, C.E., *Maximally Discriminative facial Movement coding System* , Newark 1979.
- Jacob, T., *Family Interaction and Psychopathology: Theories, Methods, and Findings* , New York 1987.
- Jacobs, T.J., *The Use of the Self*, Madison 1991.
- Kermode, F., *Freud and Interpretation, v: International Journal of Psycho-Analysis* 12 (1985) 3-12.
- Kernberg, O., *Borderline conditions and pathological narcissism* , New York 1975.
- Kernberg, O., *Object Relations Theory and Clinical Psychoanalysis* , New York 1976.

- Kerberg, O., *Identification and its vicissitudes as observed in psychosis*, v: *International Journal of Psycho-Analysis* 67 (1986) 147-159.
- Kernberg, O., *Projection and projective identification: developmental and clinical aspects*, v: *Projection, Identification, Projective Identification* (ed. Sandler), Madison 1987.
- Kernberg, O., *Aggression and love in the relationship of the couple*, v: *Journal of the American Psychoanalytic Association* 39 (1991) 45-70.
- Kerr, M.E., Bowen, M., *Family evaluation*, New York 1988.
- Khan, M., *Alienation in perversions*, New York 1979.
- Kierkegaard, S., *Repetition: An essay in experimental psychology*, New York 1843.
- Kirschner, S., Kirschner, D.A., Rappaport, R.L., *Working with adult incest survivors: The healing journey*, New York 1993.
- Klein, G., *Psychoanalytic Theory: A study of essentials*, New York 1976.
- Klein, M., *Notes on some schizoid mechanisms*, v: *International Journal of Psycho-Analysis* 27 (1946) 99-100.
- Klein, M., *Contributions to Psychoanalysis*, London 1948.
- Kohut, H., *The Restoration of the Self*, New York 1977.
- Kohut, H., *The Two Analysis of Mr. Z*, v: *International Journal of Psycho-Analysis* 60 (1979) 3-27.
- Kohut, H., *Introspection, empathy, and the semi-circle of mental health*, v: *International Journal of Psycho-Analysis* 63 (1982) 395-407.
- Kohut, H., *How does Analysis Cure*, Chicago 1984.
- Kramer, J.R., *Family Interfaces: Transgenerational Patterns*, New York 1985.

- Kramer, S., Akhtar, S., *Mahler and Kohut: Perspectives on Development Psychopathology, and Technique*, Northvale 1994.
- Kuhn, D., *Children and adults as intuitive scientists*, v: *Psychological Review* 96 (1989) 674-689.
- Lachkar, J., *The Narcissistic/Borderline Couple*, New York 1992.
- LaDame, F., *Adolescence and the repetition compulsion*, v: *International Journal of Psycho-Analysis* 72 (1991) 253-273.
- Langs, R., *Classics in psychoanalytic technique*, Northvale 1990.
- Langs, R., *Unconscious communication in everyday life*, Northvale 1993.
- Langs, R., *The therapeutic interaction: Synthesis of the multiple components of therapy*, Northvale 1994.
- Levin, J.D., *Slings and Arrows: Narcissistic Injury and Its Treatment*, Northvale 1993.
- Loewald, H., *Some considerations on Repetition and Repetition Compulsion*, v: *International Journal of Psycho - Analysis* 52 (1971) 59-66.
- Loewald, H., *Freud's conception of the negative therapeutic reaction, with comments on instinct theory*, v: *Journal of American Psychoanalysis Association* 20 (1972) 235-245.
- Lewis, D., Pincus, J., *Neuropsychiatric, psychoeducational and family characteristic of 24 juveniles condemned to death in the United States*, v: *American Journal of Psychiatry* 145 (1988) 584-589.
- Lueptniz, D.A., *The Family Interpreted: Psychoanalysis, Feminism, and Family Therapy*, New York 1988.
- Mahler, M.S., Pine, F., Bergman, A., *The Psychological Birth of the Human Infant: Symbiosis and Individuation*, New York 1975.
- Malatesta, C., Izard, C.E., *Human social signals in ontogenesis: From biological imperative to symbol utilization*, v: *Affective development: A psychobiological perspective*, New York 1984.

- Malatesta, C., Wilson, A., *Emotion/cognition interaction in personality development: A functionist analysis*, v: *British Journal of Social Psychology* 27 (1988) 91-122.
- Maroda, K.J., *The Power of Countertransference*, Northvale 1995.
- Masse, M., *Gothic repetition: Husbands, horrors, and things that go bump in the night*, v: *Signs* 15 (1990) 679-709.
- Masterson, F., Klein, R., *Psychotherapy of the Disorders of the Self*, New York 1989.
- Masterson, F., Tolpin, M., Sifneos, P.E., *Comparing Psychoanalytic Psychotherapies*, New York 1991.
- Meissner, W.W., *A note on projective identification*, v: *Journal of the American Psychoanalytic Association* 28 (1980) 43-67.
- Minuchin, S., *Families and Family Therapy*, Cambridge, MA 1974.
- Minuchin, S., Fishman, H.C., *Family Therapy Techniques*, Cambridge, MA 1981.
- Mitchell, S.A., *Relational Concepts in Psychoanalysis: An integration*, Cambridge, London 1988.
- Mitchell, S.A., *Hope and Dread in Psychoanalysis*, New York 1993.
- Mitchell, S.A., *Freud and Beyond*, New York 1995.
- Nagera, H., *Basic concepts of psychoanalysis: An introduction to S. Freud's terminology and theory building*, Frankfurt 1974.
- Nietzsche, F., *Thus spoke Zarathustra*, New York 1934.
- Ogden, T.H., *Projective Identification and Psychotherapeutic Technique*, New York 1982.
- Ogden, T.H., *The Matrix of the Mind*, Northvale 1986.
- Ogden, T.H., *The Primitive Edge of Experience*, Northvale 1989.
- Ogden, T.H., *Subjects of Analysis*, Northvale 1994.

- Parkin, A., *Repetition, mourning and working through*, v: *International Journal of Psycho-Analysis* 62 (1982) 271-281.
- Penot, B., *Determinism and novelty: 50th Congress of Francophone Psychoanalysis of the Romance Countries*, v : *Revue Francaise de Psychoanalyse* 54 (1990) 1577-1580.
- Person, E., *Sexuality as the Mainstay of Identity: Psychoanalytic Perspective*, v: *Sigma* 5 (1980) 605-630.
- Pine, F., *Developmental theory and clinical process*, New Haven 1985.
- Pine, F., *Drive, ego, object and self: A synthesis for clinical work*, New York 1990.
- Pillari, V., *Pathways to family myths*, New York 1986.
- Pillari, V., *Scapegoating in Families: Intergenerational Patterns of Physical and Emotional Abuse*, New York 1991.
- Racker, H., *The meaning and uses of countertransference*, v: *Psychoanalytic Quarterly* 26 (1957) 303-357.
- Racker, H., *Transference and Countertransference*, New York 1968.
- Ramsey, C.N., *Family Systems in Medicine*, New York 1989.
- Ravenscroft, K., *Changes in Projective Identification during Treatment*, Washington 1991.
- Rosenfeld, H., *Primitive object relations and mechanisms*, v: *International Journal of Psycho-Analysis* 64 (1983) 261-267.
- Rutter, M., Rutter, M., *Developing Minds: Challenge and Continuity accros the Life Span*, New York 1993.
- Sander, L.W., *Adaptive Relationships in early Mother-Child Interactions*, v: *Journal of American Academy of Child Psychiatry* 3 (1964) 231-264.
- Sandler, J., *Projection, Identification and Projective Identification*, Madison 1987.
- Sandler, J., Sandler, A.M., *Underdevelopment of Object Relationship and Affects*, v: *International Journal of Psycho - Analysis* 59 (1978) 285-296.

- Scarf, M., *Intimate Partners*, New York 1987.
- Schafer, R., *Aspects of Internalization*, New York 1968.
- Schafer, R., *A new language for psychoanalysis*, New Haven 1976.
- Schafer, R., *The interpretation of transference and the condition of loving, v: Journal of the American Psychoanalytic Association* 25 (1977) 335-326.
- Schafer, R., *The analytic attitude*, New York 1983.
- Scharff, D.E., *The Sexual Relationship: An Object Relations View of Sex and the Family*, London 1982.
- Scharff, D.E., *Refinding the Object and Reclaiming the Self*, Northvale 1992.
- Scharff, D.E., Scharff, J.S., *Object Relations Family Therapy*, Northvale 1987.
- Scharff, D.E., Scharff, J.S., *Object Relations Couple Therapy*, Northvale 1991.
- Scharff, D.E., Scharff, J.S., *Object Relations Therapy of Physical and Sexual Trauma*, Northvale 1994.
- Scharff, J.S., *Foundations of Object Relations Family Therapy*, Northvale 1989.
- Scharff, J.S., *Projective and Introjective Identification and the use of Therapist's Self*, Northvale 1992.
- Schneider-Bavaud, T., *The closed house or drawing as a Repetition Compulsion, v: Psychological Medicale* 20 (1988) 1141-1144.
- Schoenewolf, G., *The art of Hating*, Northvale 1991.
- Segal, H., *Introduction to the Work of Melanie Klein*, London 1964.
- Segal, H., *The Work of Melanie Klein*, New York 1981.
- Segal, H., *Melanie Klein then and now*, Washington DC 1990.
- Seinfeld, J., *The bad object*, Northvale 1990.

- Selvini-Palazzoli, M., *Self Starvation: From the Intrapsychic to the Transpersonal Approach to Anorexia Nervosa*, London 1974.
- Selvini-Palazzoli, M., Boscolo, L., Cecchini, G., Prata, G., *Paradox and Counterparadox*, New York 1978.
- Shabad, P., *Fixation and the road not taken, v: Psychoanalytic Psychology* 4 (1987) 187-205.
- Shapiro, R., *Separation - Individuation and the compulsion to repeat: What cures, v: Contemporary Psychoanalysis* 21 (1985) 297-308.
- Shapiro, S., *Talking with Patients: A Self Psychological View*, Northvale 1995.
- Sher, K. J., *Memory deficits in compulsive chechers: Replication and extension in a clinical sample, v: Behavior Research Therapy* 27 (1989) 65-69.
- Shur, R., *Counter-transference Enactment*, Northvale 1994.
- Siegel, J., *Repairing Intimacy*, Northvale 1992.
- Slipp, S., *Object Relations: A Dynamic Bridge between Individual and Family Treatment*, New York 1984.
- Slipp, S., *The Technique and Practice of Object Relations Family Therapy*, Northvale 1988.
- Slipp, S., *Curative Factors in Dynamic Psychotherapy*, Northvale 1993.
- Slipp, S., *Healing the Gender Wars: Therapy with Men and Couples*, Northvale 1996.
- Sperling, M.B., Berman, W.H., *Attachement in Adults: Clinical and Developmental Perspectives*, New York 1994.
- Spillius, E.B., *Some developments from the work of Melanie Klein, v: International Journal of Psycho-Analysis* 64 (1983) 321-332.
- Spillius, E.B., *Clinical experiences of Projective Identification*, London 1991.
- Solomon, M., *Narcissism and Intimacy: Love and Marriage in an Age of Confusion*, New York 1992.
- Solomon, M., *Lean on Me: The Power of Positive Dependency in Intimate Relationships*, New York 1994.

- St. Clair, M., *Object relations and self psychology: An introduction*, Monterey 1986.
- Steiner, J., *Projective Identification and the Aims of Psychoanalytic Psychotherapy*, Washington 1989.
- Stern, D., *The Interpersonal World of the Infant*, New York 1985.
- Stern, D., *The Motherhood Constellation: A Unified View of Parent-Infant Psychotherapy*, New York 1995.
- Stierlin, H., *Psychoanalysis and Family Therapy*, New York 1987.
- Stone, M.H., *Long Term Follow-up of Borderlines*, New York 1988.
- Strackey, J., *The nature of the therapeutic action of psychoanalysis, v: International Journal of Psycho-Analysis* 15 (1934) 127-159.
- Sullivan, H.S., *Conceptionas of modern psychiatry*, New York 1940.
- Sullivan, H.S., *The Interpersonal Theory of Psychiatry*, New York 1953.
- Sullivan, H.S., *Clinical Studies of Psychiatry*, New York 1956.
- Sullivan, H.S., *Personal Psychopathology*, New York 1972.
- Sulloway, F., *Freud: Biologist of Mind*, New York 1979.
- Summers, F., *Object Relations Theories and Psychopathology*, New York 1994.
- Sutherland, J., *Object Relations theory and the conceptual model of psychoanalysis, v: British Journal of Medical l Psychology* 36 (1963) 109-124.
- Sutherland, J., *The British object relations theorists: Balint, Winnicott, Fairbairn, Guntrip, v: Journal of the American Psychoanalytic Association* 28 (1980) 829-860.
- Sutherland, J., *Fairbairn's Journey into Interior*, London 1989.
- Sutherland, J., *The Object Relations Approach*, Washington D.C. 1990.

- Tansey, M., Burke, W., *Understanding Countertransference from Projective Identification to Empathy*, New York 1989.
- Thomas, A., Chess, S., *The Dynamics of Psychological Development*, New York 1980.
- Toman, W., *Family Constellation: Its Effects on Personality and Social Behavior*, Northvale 1994.
- Umbarger, C.C., *Structural Family Therapy*, New York 1983.
- van der Kolk, B.A., *The drug treatment of PTSD*, v: *Journal of Affective Disorder* 13 (1987) 203-213.
- van der Kolk, B.A., *Psychological Trauma*, Washington DC 1987.
- van der Kolk, B.A., *Post traumatic stress in men: The impact on the family; Abuse and victimization; A life span Prospective*, Baltimore 1988.
- van der Kolk, B.A., *The trauma spectrum: The interaction of biological and social events on the genesis of the trauma response*, v: *Journal of Trauma Stress* 1 (1988) 273-290.
- van der Kolk, B.A., Greenberg, M.S., Boyd, H., *Inescapable shock, neurotransmitters and addiction to Trauma: Towards a psychobiology of past traumatic stress*, v: *Biological Psychiatry* 20 (1985) 314-325.
- van der Kolk, B.A., *The compulsion to repeat the trauma: Re-enactment, revictimization, and masochism*, v: *Psychiatric Clinic of North America* 12 (1989) 389- 411.
- van der Kolk, B.A., Bessel, A., Alexander, C., *Traumatic Stress: The Effects of Overwhelming Experience on Mind, Body, and Society*, New York 1996.
- West, M.L., Sheldon-Keller, A.E., *Patterns of relating: An adult attachment perspective*, New York 1994.
- Willi, J., *Dynamics of Couples Therapy: The Uses of the Concept of Collusion and Its Application to the Therapeutic Triangle*, Northvale 1984.

- Wilson, A., Malatesta, C., *Affect and the compulsion to repeat: Freud's repetition compulsion revisited*, v: *Psycho-analysis and Contemporary Thought* 12 (1989) 265-312.
- Winnicott, D.W., *Through Paediatrics to Psychoanalysis*, London 1958.
- Winnicott, D.W., *Playing and Reality*, Middlesex 1971.
- Winnicott, D.W., *Human Nature*, New York 1988.
- Wursmer, L., *Repetition compulsion and conflict: Defense and super-ego-analysis of severe neuroses*, v: *Praxis de r Psychotherapie und Psychosomatic* 4 (1989) 225-240.
- Yalom, I.D., *The Theory and Practice of Group Psychotherapy*, New York 1985.
- Zinner, J., *The implications of projective identification for marital interaction: Contemporay Marriage, Structure, Dynamics, and Therapy*, Boston 1976.
- Zinner, J., *The Developmental Spektrum of Projective Identification*, Washington DC 1989.
- Zinner, J., Shapiro, R.L., *Projective Identification as a Mode of Perception and Behavior in Families of A dolescence*, v: *International Journal of Psycho-Analysis* 53 (1972) 523-530.
- Zinner, J., Shapiro, R.L., *Splitting in Families of Borderline Adolescence*, New York 1974.

POVZETEK

Teorija objektivnih odnosov opisuje mehanizem projekcijske identifikacije kot temeljno formativno interaktivno dinamiko, ki prisili naslovnika v to, da sprejme in odgovori na projekcije drugih. V procesu introjekcijske identifikacije pa se formirajo temeljni psihični konstrukti. Otrok utelesi svoje izkušnje s starši pa tudi osebnostne poteze staršev in se z njimi poistoveti. Ta dinamika projekcije intrapsihičnega stanja ali konflikta v drugo osebo je univerzalen psihološko antropološki fenomen, katerega vloga je ohraniti določeno raven intrapsihičnega in interpersonalnega delovanja.

Narava projekcije zajame zgodnji introjicirani pomen in afektivna doživetja. Posameznik je zato sposoben samega sebe ponovno doživeti v odnosu s slabimi, zavračujočimi objekti, ali pa z dobrimi in ljubečimi objekti in/ali sam prevzeti vlogo internaliziranega objekta v odnosu do zaželenih ali nezaželenih, sprejetih ali nesprejetih, ljubljenih ali zavrženih vidikov samega sebe. Gre za ekternalizacijo in ponovno odigravanje preteklega, poskus narave, da bi doživela drugačno izkušnjo jaza v odnosu do objekta, oziroma spreminjanje pasivne drže v aktivno in ponovno oblikovanje ali dokončavanje nedokončanih poslov s stalnim ponavljanjem starih konfliktov in travm.

Pri tem govorimo o večinoma podzavestnem nizu pričakovanj, ki postanejo gibalo, vnaprej določena struktura, v skladu s katero potem posameznik zaznava doživetja in izkušnje. Ta pričakovanja se skladajo z zgodnjimi doživljanji navezanosti in tvorijo relacijsko tabelo oziroma

načrt obvladovanja kasnejših odnosov. Introjicirana doživetja navezanosti iz zgodnjega otroštva postanejo podlaga najzgodnejšim reprezentacijam navezanosti in začrtajo ter določijo model prihodnjih odnosov. Kar je zunanega, npr. interakcija otrok-starši, je ponotranjeno in zarisano v močno notranjo strukturo, model ali konstrukt, ki ga potem posameznik projicira v kasnejše doživljanje. Ko posameznik ta primarni model projicira v nove odnose, se pojavijo nova razočaranja in frustracije ali pa ponovne želje po navezanosti. Ta doživetja navezanosti, ki jih posameznik ponovno introjicira in utrdi, potrdijo prej ustvarjene predsodbe o izkušnjah z objektom in na ta način ustvarijo temelj prihodnjim ponavljajočim se relacijskim stilom.

Iz tega jasno sledi, da kompulzivno ponavljanjajoči začarani krogi temeljijo na projekcijski in introjekcijski identifikaciji, oziroma da projekcijska in introjekcijska identifikacija služi kot operativni mehanizem kompulzivnega ponavljanja. Obenem mehanizem projekcijske in introjekcijske identifikacije razloži in definira, kako kompulzivno ponavljanje funkcionira in kako projekcijska in introjekcijska identifikacija spodbudi in ohranja ta proces.

Oba, naslovnik in pošiljatelj, aktivno sodelujeta v tem kompulzivno ponavljajočem se začaranem krogu. Ponavadi se njuni nezavedni cilji in dejavnosti povsem ujemajo. Preko metakomunikacije drug v drugem zbujata in drug iz drugega izvabljata prav tiste modele, ki se najbolj skladajo z njuno izvirno psihično strukturo z introjiciranimi konstrukti njunega zgodnjega doživljanja. Temu bi lahko rekli eksistenčna determinanta, univerzalni antropološki in odrešenijski fenomen, saj posameznik toliko časa kompulzivno ponavlja en in isti model, dokler preko projekcijske

identifikacije ne sprejme drugačnega vedenja, ki bo tokrat - kot posameznik upa - bolj funkcionalno.

ABSTRACT

Object Relations theory considers the mechanism of Projective Identification a basic, formative, interactive dynamic that induces recipients to take on and respond to the projections of others. Through Introjective Identification, the formation of basic psychic constructs occurs. The child incorporates the experience with the care giver as well as the care giver's personality traits and later identifies with them as her or his own. Projective Identification serves as the fundamental relational apparatus. The nature of a projection captures the meaning and the affective experiences internalized and introjected much earlier. The self is, thus, able to reexperience self in relation to bad, rejecting, abandoning, disapproving objects, or to good, approving, loving objects and/or to act like an internalized object itself, against a desired or undesired, accepted or expelled, loved or neglected aspect of self.

The externalization and the re-enactment of the past are the nature's attempt to find a different experience of the self in relation to the object. It can also be nature's attempt to make a passive stance into an active one and to redo or to complete the unfinished business by repeating the conflict and trauma over and over again.

The projection of an intrapsychic state or a conflict into another human being is an universal psychological anthropological phenomenon designed to reinforce and preserve a particular level of intrapsychic and interpersonal functioning.

In other words, we are talking about a set of expectations, that are mainly unconscious, which becomes the formative force, predetermined structure through which all experience is perceived accordingly. The expectations do match the very early attachment experiences and provide a relational chart or map for managing later relationships. Childhood attachment experiences, internalized, introjected, become the basis for the earliest representations of attachment, and they define, formulate, and determine future relational patterns. When this model is projected into a new relationships, further disappointments, or frustrations, or attachment desires are likely to occur. These attachment experiences, then re-internalized and consolidated, confirm the previously preconceived experiences with the objects, and, therefore, become the ground elements for future repetitive relational styles.

It is clear from the above that the compulsive repetitive cycles are based on Projective and Introjective Identification and that Projective and Introjective Identification is the basic operative mechanism that underlines the dynamic of Repetition Compulsion. It explains and articulates how Repetition Compulsion functions and how Projective and Introjective Identification initiates and maintains its process. The projector, as well as the recipient, are both active participants in this repetitive cycle. They usually match each other's goals and functions. Through

metacommunication, they induce and invite in each other the very same patterns that closely match their original psychic structure, internalized, introjected constructs, from their very early experiences. We can call this an existential, universal anthropological and redemptive phenomenon, because humans repeat old patterns over and over again until the new behavior is introduced through the mechanism of Projective Identification, and is, this time around, hopefully, more functional.

KAZALO

UVOD	9
1. POGLAVJE	
Razvoj pojma kompulzivnega ponavljanja	26
1. Freud in znanost v devetnajstem stoletju	31
2. Freud in Darwin	37
3. Nova Freudova teoretična rešitev	40
2. POGLAVJE	
Sodobne psihološke raziskave otroštva in kompulzivno ponavljanje	45
1. Afekt specifične organizacije	46
2. Objekt relacijska navezanost	49
3. Empiričnoznanstveni pogled na otrokov razvoj	54
4. Temeljne sheme otrokovega razvoja	70

3. POGLAVJE

Sodobni psihoanalitični pogledi na kompulzivno ponavljanje	76
1. Relacijske teorije v nasprotju s Freudovo nagonsko teorijo	82
2. Teorija objektnih odnosov	87
3. Psihologija jaza	91
4. Interpersonalna teorija	98

4. POGLAVJE

Kompulzivno ponavljanje pri hudih travmah	114
1. Freudove raziskave	115
2. Kompulzivno ponavljanje pri perverziji	122
3. Biokemični procesi in kompulzivno ponavljanje	128

5. POGLAVJE

Kompulzivno ponavljanje v zakonski interakciji	138
1. Dinamika zakonske interakcije	139
2. Obnavljanje interakcijskih modelov iz mladosti	142
3. Interakcija mati-otrok kot temelj poznejših odnosov	147
4. Strah pred intimnostjo	153

5. Osnovna dinamika zakonske privlačnosti	156
6. Podzavestni procesi zakonske interakcije	160
7. Zakonski konflikt	164
8. Strah pred ranljivostjo	170
9. Stopnje zakonskega konflikta	177
10. Procesi zakonskega konflikta	180
11. Obsesivno-histerična zakonska zveza	182
12. Narcisistično-mejna zakonska zveza	190
6. POGlavJE	
Kompulzivno ponavljanje v družinskem sistemu	202
1. Sistemska celovitost	207
2. Podsystemi	208
3. Sistemska cirkularnost	209
4. Pravila in vloge v sistemu	210
5. Razmejitve v sistemu	212
6. Informacija in energija v sistemu	214
7. Pozitivni in negativni feedback	215
8. Kibernetški model	222

9. Dinamika katastrofalnih pričakovanj in anksioznosti	225
10. Struktura, proces in vsebina	228
11. Odprt oziroma zaprt sistem	229
12. Sistemske potrebe	230
13. Sistemske vloge	234
7. POGlavJE	
Projekcijsko introjekcijska identifikacija kot operativni mehanizem kompulzivnega ponavljanja	242
1. Zgodovinski pogled	242
2. Sodobna perspektiva	244
a. Projekcijska identifikacija	244
b. Introjekcijska identifikacija	249
3. Slippova dinamična aplikacija	253
4. Najnovejši integrativni model	264
8. POGlavJE	
Razprava	276

9. POGLAVJE	
Biblično-teološka perspektiva	300
ZAKLJUČEK	324
LITERATURA	329
POVZETEK	343
ABSTRACT	346

Zbirka ***Krik po odnosu:***

1. Christian Gostečnik OFM, *Človek v začaranem krogu*, Ljubljana 1997, °2003
2. Christian Gostečnik OFM, *Ne grenite svojih otrok*, Ljubljana 1998
3. Christian Gostečnik OFM, *Srečal sem svojo družino*, Ljubljana 1999
4. Christian Gostečnik OFM, *Psihoanaliza in religija*, Ljubljana 2000
5. Christian Gostečnik OFM, *Poskusiva znova*, Ljubljana 2001
6. Christian Gostečnik OFM, *Srečal sem svojo družino II*, Ljubljana 2003

Zbirka ***Monografije FDI:***

1. Lia Katarina Kompan Erzar, *Odkritje odnosa*, Ljubljana 2001
2. Christian Gostečnik OFM, *Sodobna psihoanaliza*, Ljubljana 2002
3. Tomaž Erzar, *Slovo od Freuda*, Ljubljana 2002
4. Lia Katarina Kompan Erzar, *Skrita moč družine*, Ljubljana 2003

Zunaj zbirk:

FDC, *Biti mladostnikom starši*, Ljubljana 1999, °2000

ISBN 961-6326-32-5 (Brat Frančišek)

